પારસી પ્રકાશ,

અથવા

પારસીઓના સંબંધમાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૧ થી તે અત્યાર સુધીમાં
બનેલા અગત્યના બનાવોની દર વર્ષે અનુક્રમે નોંધ.

રચનાર,

બમનજી બેહરામજી પટેલ.

દફતરે ૨ જું—ભાગ ૩ જો.

(ઈંગ્રેજી સન ૧૮૬૭ ના ૨૫ માં કાયદા પ્રમાણે સરકારમાં નોંધાવેલું.)

મુંબઈ,
દફતર આશકારા છાપખાનામાં, મેહરજી માણેકજી વાછાએ છાપું.
ફોર્ટ—કાવસજી પટેલ સ્ટ્રીટ, નં૦ ૯.
સને ૧૮૯૪ ઈસવી—સને ૧૨૬૪ યજદજરદી.

PARSEE PRAKASH

BEING

A RECORD OF IMPORTANT EVENTS IN THE GROWTH

OF THE

PARSEE COMMUNITY IN WESTERN INDIA,

CHRONOLOGICALLY ARRANGED

FROM 1861 A. D. TO THE PRESENT DATE.

COMPILED BY

BOMANJEE BYRAMJEE PATELL.

SERIES II.—PART 3.

(Registered under Act XXV. of 1867.)

Bombay:
PRINTED AT THE DUFTUR ASHKARA PRESS.
1894 A. C.—1263 A. Y.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૬.

આગે વર્ષનાં "ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ" નાં કાલેનડરમાં[1] સઘળી બાના નીચલા ફેરફાર તથા વધારા સિવાય આગલાં કાલેનડરની માફકજ છે.

નવા પારસી સુલેહના અમલદારો—અરદેશર ફરાંમજી મુસ, ડાકટર મેહરાંમજી નવરોજજી, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, ડાકટર મનચેરજી મેહરાંમજી કોહલા, મનચેરજી હોરમજજી કામાજી, નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટ, નવરોજજી નાનાભાઈ ફરાંમજી.

ઈનશુરનશ કુંપનીઓ—

આલબરટ ઇનશુરનશ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં ડોશાભાઈ મેહરવાંનજી વાડીઆને બદલે મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ.

બોમ્બે ઓરીએનટલ ઇનશુરનશ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં મેહરવાંનજી ફરાંમજી પાંડે, નશરવાંનજી રતનજી તાતા, મેહરવાંનજી નશરવાંનજી પટેલ. શેક્રેટરીઓ, મેહરવાંનજી ફરાંમજી પાંડેની કુંપની.

ઓરીએનટલ ઇનશુરનશ શોશાઇટીના ડાએરેકટરોમાં ભીમજી માણેકજી બનાજીને બદલે બહમનજી ફરાંમજી કામાજી.

બેંકો

બોમ્બે બેંકના ડાએરેકટરોમાં હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇનું નામ વધારેછે.

બેંગાલ ક્રેડીટ સોઅશીઅર (કલકતામાં) ના ડાએરેકટરોમાં ભીમજીભાઈ ધનજીભાઇ મુનશી.

બોમ્બે જનરલ ક્રેડીટ એંડ ફાનાનશીઅલ કારપોરેશનના ડાએરેકટરોમાં એદલજી હોરમજજી બતીવાલા.

બોમ્બે પ્રેસીડનસી બેંકના ડાએરેકટરોમાં રૂસતમજી ફરાંમજી મેહતા અને શાપુરજી અરદેશર પાંડેનાં નામ વધારેછે.

બોમ્બે ટરેડીંગ એંડ બેંકીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં ડોશાભાઇ મેહરવાંનજી વાડીઆને બદલે બહેમનજી ફરાંમજી કામાજી.

ઓકરસ લોન ડીસકાઉંટ એંડ બેંકીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં રૂસતમજી બરજોરજી મોદી, શોરાબજી પાલણજી મેહરજી, અને દોરાબજી ફરાંમજી પાંડેનાં નામ વધારેછે.

સેનટરલ ઇંડીઆ ફાનાનશીઅલ કારપોરેશનના ડાએરેકટરોમાં નવરોજજી રૂસતમજી મોટાભાઇ.

ફાનાનશીઅલ આશોશીએશન ઑફ ઇંડીઆ એંડ ચાએનાના ડાએરેકટરોમાં હાનરેબલ રૂસ[illegible] જમશેદજી જીજીભાઇનું નામ વધારે તથા કાવશજી [illegible] રેડીમનીને બદલે હોમજી બરશેદજી દાદીશેઠ.

ગ્રાંડ ફાનાનસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં ડોશાભાઇ હોરમજજી પટેલ. શેક્રેટરી, પેશતનજી દાદાભાઈ વાડીઆ.

ઇંડો ઇજીપશીઅન લંડન એંડ બોમ્બે બેંકના ડાએરેકટરોમાં મેહરાંમજી જીજીભાઇ, બહમનજી ફરાંમજી કામાજી.

ઇંડીઅન પેનીનશુલા લંડન એંડ ચાએના બેંકના ડાએરેકટરોમાં ધનજીભાઇ ફરાંમજી પટેલને બદલે સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટ.

મોફ્યુસીલ ફાનાનશીઅલ આશોશીએશનના ડાએરેકટરોમાં નવરોજજી માણેકજી વાડીઆ, હીરજીભાઇ મેહરવાંનજી વાડીઆ.

રાયલ ફાનાનશીઅલ કારપોરેશનના ડાએરેકટરોમાં ધનજીભાઇ જાંગીરજી દાવર.

જાંઈટ સ્ટાક કુંપનીઓ—

અલેકજાંડરા જનરલ ક્રેડીટ એંડ ફાનાનશીઅલ આશોશીએશનના ડાએરેકટરોમાં પેશતનજી જાંગીરજી લાંમ.

એપોલો બોનડેડ વેરહાઉસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં મનચેરજી નવરોજજી બનાજી.

એપોલો પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં મેહરાંમજી જીજીભાઇને બદલે શોરાબજી નવરોજજી વાડીઆ.

આરકરાઇટ કૉટન મીલસના ડાએરેકટરોમાં ડોશાભાઇ રતનજી કોહલાને બદલે નશરવાંનજી અરદેશર વાડીઆ. શેક્રેટરી, શાપુરજી ફરાંમજી કરાકા.

એશીઆટીક ફાનાનશીઅલ આશોશીએશનના ડાએરેકટરોમાં અરદેશર બરશેદજી દાદીશેઠ, મેહરવાંનજી નશરવાંનજી ભાવનગરી, મનચેરજી નવરોજજી બનાજી.

બોમ્બે ફાનાનશ કારપોરેશનના ડાએરેકટરોમાં કાવશજી મનચેરજી અમદાવાદવાલા.

બોમ્બે આઇલ વરકસ કું૦ના શેક્રેટરી, અરદેશર ફરાંમજી મુસ.

બોમ્બે એંડ માહીમ ફાનાનશીઅલ કારપોરેશનના ડાએરેકટરોમાં રૂસતમજી મેહરવાંનજી નાલીએરવાલા, મનચેરજી રતનજી બીલીમોરીઆ, બરજોરજી માણેકજી બરનીવાલા.

બોમ્બે રેકલેમેશન કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટનું નામ વધારે તથા કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીને બદલે કાવશજી માણેકજી લીમજી.

[1] The Times of India Calender and Directory for 1866. Bombay: printed and published at the *Times of India Office.*

બોમ્બે એંડ ટરોમ્બે રેકલેમેશન કુંપનીના ડાએરેક-ટરોમાં શેરાબજી જમશેદજી જીજીભાઇ, નશરવાનજી માણેકજી પીટીટ, ધનજીભાઇ ફરામજી પટેલ, નવરોજી [illegible] ફરામજી, મેહરામજી નાનાભાઈ ફરામજી, અને [illegible]વાનજી નશરવાનજી પટેલ.

બરૂચ કૉટન મીલ્સ કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં ફરામજી નશરવાનજી પટેલનું નામ વધારે તથા સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટને બદલે હાનરેબલ રૂસતમજી જમ-શેદજી જીજીભાઈ.

કોલાબા પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં કાવશજી જહાંગીરજી રેડીમની, હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ.

કમરશીયલ ફાઇનાન્સ એંડ સ્ટોક એક્ષચેંજના ડાએ-રેક્ટરોમાં દીનશાહ અરદેશર દાવર.

એલફીનસ્ટન ફાઇનાનશીયલ આશોશીએશન ઑફ ઇંડી-આના ડાએરેક્ટરોમાં મેહરવાનજી ફરામજી પાંડે.

ફોરટ પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં શાપુરજી જીવાજી વાછાને બદલે મનચેરજી નવરોજજી બનાજી.

ફ્રીઅર લાંડ એંડ રેકલેમેશન કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, મેહરવાનજી ફરામજી પાંડે, અરદેશર એદલજી ચીનાઇ.

ફ્રીઅર પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં મેહરાંમજી હોરમ-જજી કામાજીને બદલે ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ.

જમશેદજી ધી થરડ જ્યુટ એંડ વુલ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં નશરવાનજી મનચેરજી વાડીઆ, બરજોરજી મનચેરજી વાડીઆ. શેક્રેટરીઓ, મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆના છોકરાઓ.

ગોવા કૉફી કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં કાવશજી જહાંગીરજી રેડીમનીને બદલે હોમજી ખરશેદજી દાદીશેઠ.

ગ્રેટ ઇસ્ટરન સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેક-ટરોમાં મેહરવાનજી નશરવાનજી ભાવનગરીને બદલે ખુર-શેદજી નોશરવાનજી કામાજી.

બોમ્બે હાઉસ એંડ લેંડ ઇનવેસ્ટમેંટ કુંપનીના ડાએ-રેક્ટરોમાં ધનજીભાઈ ફરામજી પટેલને બદલે નવરોજજી રૂસતમજી મોટાભાઈ.

લંડન એંડ બોમ્બે બેંક એંડ જનરલ ફાઇનાન્શ કાર-પોરેશનના ડાએરેક્ટરોમાં દાદાભાઇ મેહરાંમજી બનાજી, જીજીભાઇ જહાંગીરજી લામ.

માણેકજી પીટીટ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએ-રેક્ટરોમાં બેહમનજી ફરામજી કામાજીનું નામ વધારેછે. શેક્રેટરી, દાદાભાઇ રૂસતમજી લાલી.

મોફુસીલ પ્રેસ એંડ જીનીંગ કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં મેહરવાનજી નશરવાનજી ભાવનગરીને બદલે ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ.

પોરટ કાનીંગ લેંડ ઇનવેસ્ટમેંટ રેકલે[illegible] એંડ ડાક કુંપનીના મુંબઇના ડાએરેક્ટરોમાં સર જમશેદજી જીજી-ભાઇ બારોનેટ, ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ, મેહરવાનજી ફરામજી પાંડે.

યુનૈટેડ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં કાવશજી માણેકજી લીમજીનું નામ વધારેછે.

યુનૈટેડ વિક્ટોરીયા એંડ કોલાબા રેકલેમેશન એંડ પીઅર કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં સર જમશેદજી જીજી-ભાઇ બારોનેટ, હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈ, ફરામજી નશરવાનજી પટેલ, ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ, ખુરશેદજી નોશરવાનજી કામાજી, લીમજી માણેકજી બનાજી, શેરાબજી પેશતનજી ફરામજી.

યુનીયન ફાઇનાનશીયલ કારપોરેશનના ડાએરેક્ટરોમાં હોરમજજી ધનજીભાઇ ધીમતા, મેહરામજી નાનાભાઈ ફરામજી, દાદાભાઇ મેહરાંમજી બનાજી.

વિક્ટોરીયા પેટન્ટ બ્રીક કુંપનીના ડાએરેક્ટરોમાં મેહરવાનજી નશરવાનજી ભાવનગરીને બદલે નશરવાનજી અરદેશર વાડીઆ.

ફડચામાં ગયલી કુંપનીઓ—

એશીઆટીક ફાઇનાનશીયલ આશોશીએશન—લીકવી-ડેટર, મનચેરજી નવરોજજી બનાજી.

બોમ્બે ફાઇનાન્સ કારપોરેશન—લીકવીડેટર, અરદેશર બેહમનજી કાકા.

ઇસ્ટરન ફાઇનાનશીયલ આશોશીએશન—લીકવીડેટર, નશરવાનજી અરદેશર વાડીઆ.

યુનીયન ફાઇનાનશીયલ કારપોરેશન—લીકવીડેટર, હોર-મજજી ધનજીભાઈ ધીમતા.

ઇનટરનેશનલ એક્ઝીબીશન કુંપની—લીકવીડેટર, દીન-શાહજી માણેકજી પીટીટ.

ઓરીએન્ટલ શીપઓઇંગ આશોશીએશન—લીકવી-ડેટરો, શેરાબજી પેશતનજી ફરામજી અને દાદાભાઈ મેહરાંમજી બનાજી.

પ્રીન્સ ઑફ વેલ્સ સ્પીનીંગ કુંપની—લીકવીડેટર, દાદાભાઇ મેહરાંમજી બનાજી.

યુનૈટેડ મરકનટાઇલ કુંપની—લીકવીડેટર, ખરશેદજી નવરોજજી વાડીઆ.

પારસી વ્યાપારી પેહડીઓ—

બી. એંડ એ. હોરમજજી.

કલોવર, જોન, એંડ કુંપની,

ખરશેદજી જમશેદજી બાટલીબોઇ.

ખરશેદજી નશરવાનજી કામા એંડ કુંપની,

પેશતનજી ધનજીભાઈ કુરલાવાલા.

મેહરવાનજી હોરમજજી મેહતા.

પાલણજી ફરામજી મેહતા.

અરદેશર ખરશેદજી કામા.

હો- જી દીરાબજી કામા.
પોંહચાજી પેશતનજી પોંહચા.
બેહરામજી ફરામજી મેહતા.
નવરોજજી દીરાબજી ગાંધી.
મનચેરજી નશરવાનજી પોંહચા.

ફરામજી સાંનડસ એંડ કુંપની,
શોરાબજી ફરામજી પટેલ.

ક્રાથ (રાબરટ) એંડ કુંપની,
ધુનજીભાઇ જાંગીરજી દાવર.
પેશતનજી ધનજીભાઇ દાવર.

હોરમસજી મનચેરજી કામાજીના છોકરાઓ.
પેશતનજી હોરમસજી કામાજી.
ડોસાભાઇ હોરમસજી કામાજી.
દીરાબજી પેશતનજી કામાજી.
દાદાભાઇ ડોસાભાઇ કામાજી.

જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆના છોકરાઓની કુંપની,
નવરોજજી માણેકજી વાડીઆ.
નશરવાનજી જાંગીરજી વાડીઆ.

જમશેદજી નશરવાનજી મેહતાની કુંપની,
જમશેદજી નશરવાનજી મેહતા.
બહમનજી નશરવાનજી માવડાંવાલા.

જમશેદજી ખરશેદજી એંડ કુંપની,
જમશેદજી ખરશેદજી બાટલીબોઇ.
ફરામજી જમશેદજી બાટલીબોઇ.

જી. એસ. કીંગ એંડ કુંપની,
નાનાભાઇ બેહરામજી જીજીભાઇ.

લીમજી જમશેદજી બાટલીબોઇ.

એમ. એંડ એમ. ખરશેદજી કામા એંડ કુંપની,
માણેકજી ખરશેદજી કામાજી.
મનચેરજી નવરોજજી બનાજી.

મેકારથી એંડ કુંપની,
ખરશેદજી દીનશાહજી ખંબાતા.

મનચેરજી શાપુરજી એંડ કુંપની,
મનચેરજી શાપુરજી મેહતા.
નશરવાનજી હોરમસજી બીલીમોરીઆ.

એન. એ. વાડીઆ એંડ કુંપની,
નશરવાનજી અરદેસર વાડીઆ.
બેહરામજી ખરશેદજી ગાંધી.

નશરવાનજી બહમનજી મોદીની કુંપની,
નશરવાનજી બહમનજી મોદી.
મનચેરજી નશરવાનજી મોદી.
અરદેસર નશરવાનજી મોદી.
જાંગીરજી નશરવાનજી મોદી.

નશરવાનજી રતનજીની કુંપની,
નશરવાનજી રતનજી તાતા.
જમશેદજી નશરવાનજી તાતા.
શાપુરજી દીરાબજી સકલાતવાલા.

પી. એંડ ડી. એફ. કામા એંડ કુંપની,
પેશતનજી ફરામજી કામાજી.
ડોસાભાઇ ફરામજી કામાજી.
જમશેદજી રૂસતમજી ઇરાની.
રૂસતમજી નશરવાનજી કામાજી.
કાવસજી પેશતનજી ગોરા.

પાલણજી હોરમસજી સનસ એંડ કુંપની,
પાલણજી હોરમસજી કાપડીઆ.
જમશેદજી પાલણજી કાપડીઆ.
રૂસતમજી પાલણજી કાપડીઆ.

પેશતનજી બેહરામજી એંડ કુંપની,
પેશતનજી બેહરામજી ફકીરજી.

શોરાબજી એંડ નવરોજજી નાનાભાઇ,
શોરાબજી પેશતનજી ફરામજી.
નવરોજજી નાનાભાઇ ફરામજી.
મેહરવાનજી જમશેદજી આલીઆજી.

તા૦ ૩ જી જાનેવારી.

ગ્રાંટ મેડીકલ કાલેજમાં શિખનારા ચંચલ વિદ્યાર્થીઓને સ્કાલરશીપો અને ઇનામો આપવાની વાર્ષિક સભા આજ દીને મલી હતી. સરનશીનની ખુરસી હાનરેબલ સી. જે. અરસકીને લીધા બાદ એ ખાતાંના પ્રીનસીપાલ ડાકટર હેનસે ગયાં શાલનો રીપોરટ વાંચી સંભલાવ્યો. એ પછી ચાર વિદ્યાર્થીઓ જેઓથી કાલેજની ચોકસ ટરમના વાંચાને લીધે યુનીવરસીટીની સેવટની તબીબી પરીક્ષામાં જઇ શકાયું નહિં, તેઓની તેજ પરીક્ષકોએ કાલેજમાં પરીક્ષા લીધાથી તેઓ પાસ થયા હતા, તેમને સરનશીને પોતાને હાથે તબીબપણું ચલાવવાની સનંદ આપી જેઓમાં નીચલો એકજ પારસી હતો :—

પારસી—કાવસજી પેશતનજી, ડાકટર.

એ પછી ચંચલ વિદ્યાર્થીઓને ઇનામો તથા સ્કાલરશીપો આપી હતી જેઓમાં નીચલા પારસીઓ હતા :—

(૧) ડાકટર રૂસતમજી જમશેદજી નાદરશાહને રૂ.૫૦) નું સર જમશેદજી જીજીભાઇ મેડીકલ પ્રાઇજ, (૨) એરચશાહ માણેકજી બનાજીને રૂ.૧૦) ની સરકારી સ્કાલરશીપ.

સેવટે સરનશીને એક સુબાખીત ભાષણ કરી સભા બરખાસ્ત કીધી હતી.[1]

તા૦ ૪ થી જાનેવારી.

હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ "સર જમશેદજી જીજીભાઇ પારસી બેનીવોલંટ ઇનસટીટયુશન" ની સ્કુલોનાં તમામ બાલકોને આજ દીને પોતાને ખરચે મેદાન માંહેલો મી૦ મેકાલમવાલો સરકસ દેખાડ્યો હતો. આ સખાવતનો લાભ એ ખાતામાં શીખતાં આસરે ૧૦૦૦) બાળકોએ લીધો હતો.[2]

તા૦ ૮ મી જાનેવારી.

શેઠ દીનશાહ અરદેસર તાલિયારખાંએ આજ દીને સુરતની એંડરૂસ લાઇબ્રેરીનાં દીવાંનખાંનામાં "હિંદુસ્થાનના

---

૧ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૮ મી જાનેવારી ૧૮૬૬.
૨ મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૬ થી જાનેવારી ૧૮૬૬.

દેશીઓમાં જીંદગી કોટા કરનારી કેટલીક "ખરાબીઓ" એ બાબદ ઉપર ઇંગ્રેજીમાં એક ભાષણ કીધું હતું.[1]

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૫ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—બાબુરજી જમશેદજી પદરખાંનાંવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૮૪) સુરતવાલા શેઠ જમશેદજી રૂસતમજી મનજી ભગવાગરના દીકરા. એવણ આએ સદીની શરૂઆતમાં સુરતથી મુંબઇ આવી પ્રથમમાં કોઈ ઇંગ્રેજ પદરખાનાંવાલાને ત્યાં નોકરી રહયા હતા. તે પછી મી૦ મેકવીન અને તે બાદ મી૦ લીગેટ પદરખાનાંવાલાઓ સાથે ભાગ કીધો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૨ થી એવણે "બાબુરજીની કંપની" ને નામે પોતાનું જુદું પદરખાનું કોટમાં મેડો સ્ટ્રીટમાં ઉઘાડયું હતું, જયાં ઘણી સરસ પેસ્ત્રી વગેરે બનાવ્યાથી દરરોજ યુરોપ્યન તેમજ દેશીઓની મોટી ઘરાકી મેલવી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ માં જઇફીને લીધે એ પદરખાનું પોતાના ભાણેજ શેઠ મનચેરજી પેશતનજીને સોંપી પોતે એકાંત જીંદગી ગુજારી હતી. એવણ તે વેળાએ અતરેના સર્વે લોકોમાં ઘણા જાણીતા હતા.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૮ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—દાદાભાઇ જીજીભાઈ વીરાજોગીના—ઉમર વર્ષ ૭૧) શેઠ જીજીભાઈ મોટા નરશંગના દીકરા. એવણ પોતાના મામા શેઠ કુવરજી ભીખાજી વીરાજોગીના આસરા હેઠલ ઉછરેલા હોવાથી વીરાજોગીની અટકથી ઓળખાતા હતા. પ્રથમમાં એવણ પોતાના બંધેવી શેઠ પાલણજી દોરાબજી મેહરજી સાથે કલકતે તેમના વ્યાપારનાં કામસર ગયા હતા. તે બાદ અતરે આવી પોતાના ભાઇ શેઠ પેશતનજી જીજીભાઈ મોટા નરશંગનાની સાથે દુબાશના ધંધામાં પડયા હતા.

તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી.

શેઠ માણેકજી પેશતનજી તબાક ગઈ તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબરની રાત્રે અતરેનાં મેદાનમાંથી થાઇ પોતાની ગાડી હાંકતા કોલાબે જતા હતા, તેવામાં નામદાર રાણીની ચોથી રીજમેંટવાલો લફટનંટ ડી. મેકલીઓડ તથા પાંચમી કેવેલરીવાલો મી૦ આઇ. એસ. બી. શેરીબર સામેથી જોસમાં ગાડી હાંકતા આવી લાગા, અને શેઠ માણેકજીને એક ચાબક લગાવી ગાડી દોડાવી ગયા. આ ઉપરથી માણેકજીએ તેઓની પુઠ પકડી, જ્યારે ગાડીમાંથી તે બંનેએ તેમને ગાલો ભાંડી, તથા તેમને હંફાવવા માટે પોતાની ગાડી પ્રથમ મેદાનમાં રાંમલાલના કુવા તરફ દોડાવી ગયા, ત્યાં શેઠ માણેકજીને પછવાડે જોઇને તેઓએ કોટ તરફ ફેરીકું લીધું, જ્યાં દેવલના મોહલામાંથી શેક્સપીઅર સ્ટ્રીટ તરફ થઇને તેઓ મેડો સ્ટ્રીટમાં આવ્યા. હીયાં પણ શેઠ માણેકજી તેઓની પુઠે હોવાથી તેઓ પાછા મેદાંન તરફ દોડયા, જ્યાંથી મરીન બટાલીઅનની લાઇન આગલ વલતા હતા, પણ પોતાના શીકારીને ત્યાંબા આવતો જોઇ તેઓ સરકસના તંબુ આગલ ગયા. ત્યાંથી કાલબાદેવી થાઇને તેઓ ભીંડીબજાર, નાગપાડા અને ભાંએખલા સુધી ગયા, અને છેલ્લી જગોએ બોમ્બે હાટલમાંથી તેઓ પકડાયા. શેઠ માણેકજીએ તેઓને ત્યાંને ત્યાંજ ઠોકી નાખવાનો વિચાર કીધો હતો, પણ તેઓના વડા અમલદાર તરફ દોસ્તી અને માન ધરાવ્યાથી તેવણે એ વિચાર માંડી વાલી બીજે દીને તે અમલદારની મોલાકાત લઇ ઉપલા બંને જણા ઉપર પોલીસ કોરટમાં માજીસ્ટ્રેટ શેઠ ડોસાભાઇ ફરામજી કરાકાની હજુરમાં ફરીઆદી માંડી હતી, જે મુકદમો આજ દીને નીકલતાં કેટલીક તકરાર પછી ઉપલા લફટનંટ મેકલીઓડ માજીસ્ટ્રેટની હજુરમાં માફ માગી કે "મી૦ તબાકને ચાબક મારવાની મારી ધારણા નહિં હતી, પણ જો તેને અછરતો લાગી ગયો હોયતો હું દલગીર છું." આ માફ શેઠ માણેકજીએ કબુલ રાખી, તથા બીજા પરતીવાદી મી૦ શેરીબરને ગાલો ભાંડવાના વાંક માટે રૂ૨૦) નો દંડ થયો હતો.[3]

તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી.

મુંબઇ મધે નામદાર માહરાણી વિકટોરીયા તથા તેણીના ભરથાર નામદાર પ્રીનસ આલબરટની યાદગારી માટે બાંધવા માંડેલી "વિકટોરીયા એંડ આલબરટ મ્યુઝીયમ" ની ઇમારતનું ફંડ ઘટી જવાથી તે માટે બીજું વધારાનું એક ફંડ કરવાને આજ દીને ટાઉન હાલ મધે નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ એક જાહેર સભા મલી હતી, જે વેળાએ એ ઇમારત પુરી કરવા થકી ઉપર મુજબનું વધારાનું ફંડ ઉભું કરવા તથા એ ખાતાંનું નામ "વિકટોરીયા એંડ આલબરટ મ્યુઝીયમને બદલે વિકટોરીયા મ્યુઝીયમ એંડ ગારડનસ" કરી રાખવાને ઠેરવ્યું હતું.[4]

૧ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી ૧૮૬૬.

૨ એવણના બાવા શેઠ જમશેદજી રૂસતમજી મનજી ભગવાગર સુરત મધે વલંદા બ્યાપારીઓની કોઠીમાં નોકરીએ હતા. તેવણ સુરતવાલા મરહુમ ડાકટર માણેકજી બમનજીના પીત્રાઇ તથા બેલગાંમવાલા મરહુમ શેઠ જમશેદજી રતનજી બાનચાઉબના કાકા હતા. તેવણના બાવા શેઠ રૂસતમજી મનજી રૂસતમખાંને નામે તથા કાકાઓ બેહરામખાં, કાંજીખાં, અને પાલણખાંને નામે સુરત મધે જાણીતા હતા.

૩ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૨૦ મી જાનેવારી ૧૮૬૬.
શેઠ માણેકજી પેશતનજી તબાકની આ હીમત માટે અતરેનાં દેશી વર્તમાનપત્રોએ તેમને ઘણી શાબાશી આપી હતી.

૪ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૬૬.
એ વધારાનાં ફંડમાં રૂ૪૯૨૨૫) ની રકમ ભરાઇ હતી, જે મધે રૂ૯૨૦૦) ઇંગ્રેજોના, રૂ૧૯૦૨૫) હીંદુઓના, રૂ૩૦૦૦ યાહુદીઓના, અને રૂ૧૮૦૦૦) નીચે મુજબ પારસીઓના હતા:—
(રૂ૫૦૦૦) ડાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇ, (રૂ૨૫૦૦) બેહરામજી જીજીભાઇ, (રૂ૨૦૦૦) ડાવેજર લેડી

તા૦ ૨૬ મી જાનેવારી.

રોજ ૬ માહ ૬ (ક૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ ખરશેદજી મેહરવાંનજી પટેલનાં ઉઠમણાંમાં તેવણની પોતાની પુંજીમાંથી રૂ૨૫૦), માતાજી બાઇ શુનાંબાઇ તે મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી માણેકજી પટેલનાં વીધવાએ. રૂ૨૫૦), બેહન બાઇ મીઠીબાઇ તે મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી જીજીભાઇનાં વીધવાએ રૂ૨૦૦), ભાણેજ બાઈ બચુબાઇ તે શેઠ શોરાબજી જમશેદજી જીજીભાઇનાં ધણીઆંનીએ રૂ૫૦૦), ભાણેજ બાઇ દીનબાઇ તે શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટનાં ધણીઆંનીએ રૂ૨૦૦), તથા બીજાં એશીઓએ રૂ૪૫૧) મલી રૂ૧૮૫૧) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[1]

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૮ માહ ૬ (ક૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—કોયાજી શાપુરજી કોઠીઆર[2]—ઉમર વર્ષ ૭૧) સુરતવાલા શેઠ શાપુરજી કુવરજી કોયાજીના દીકરા. એવણ પ્રથમમાં વરોડરા ખાતે રેસીડંટ કેપટાન (પાછલથી સર) જેમસ રીવેટ કરનાકની ભલામણ ઉપરથી ગંગાધર શાસ્ત્રી અને બીજા સરદારોના છોકરાઓના અંગ્રેજી શીક્ષક તરીકે રહ્યા હતા. તે પછી ત્યાંના "ક્વાટર માસ્ટર જનરલ" ના અને તે બાદ ભરૂચ તથા સુરતની અદાલતના હેડ કલાર્ક નેમાયા હતા. પાછલથી પેનશન લઇ ઓહદો છોડી મુંબાઈ મધે આવ્યા, અને મરણ પણ ઈીયાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨ જી ફેબરવારી.

રોજ ૧૩ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

શેઠ શોરાબજી જમશેદજી જીજીભાઇએ પોતાની ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ ની ગુજરાતની મુસાફરીની વેળાએ અમદાવાદ મધે પારસીઓના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાલા બાંધવાને રૂ૬૦૦૦) ની રકમ ત્યાંના ચાર આગેવાન પારસી ગ્રહસ્થોને આપી હતી. તેઓએ એ કામને માટે નવી ઈમારત બંધાવવાને બદલે ત્યાંની સીવીલ હાસપીટલની ઈમારત જે સરકારે વેચવાને કાઢી હતી તે ખરીદ કરી ત્યાં આજરોજે જશન કરી ખોલ્લી મુકી હતી. સાંજનાં શેઠ શોરાબજીને ખરચે ત્યાં પારસીઓની એક નેઆત જમાડવામાં આવી હતી[3]

તા૦ ૯ મી ફેબરવારી.

હાનરેબલ રૂસ્તમજી જમશેદજી જીજીભાઈ પોતાની ખાસ સ્ટીમર "માારગરેટ ક્રાફ્ર્ડ" માં સવાર થાઇ ગોવા મધે આજ દીને જઈ પુગા હતા. ગોવાનો નામદાર ગવરનર જનરલ એઓ શેઠને એસ્તેકબાલ લેવાને પોતાના રેસાલા સાથે સ્ટીમર ઉપર આવ્યો હતો, અને પુરતાં આદરમાન સાથે એમને ત્યાંના સરકારી મેહલમાં લઈ જઇ ત્યાં હાજર રહેલા સર્વે મોટા અમલદારો તથા ગ્રહસ્થોની મોલાકાત કરાવી હતી. એ બાદ પોરટુગલના નામવર શાહનશાહ તરફથી હાનરેબલ રૂસ્તમજીને માટે ભેટ આવેલો સોનાનો ચાંદ[4] ગવરનરે પોતાને હાથે એમની છાતી ઉપર ઓળવીઓ, અને તેમ કરતાં કહી સંભલાવ્યું કે હાનરેબલ રૂસ્તમજી આ સ્વસ્થાંન ખાતે પેહલવેહલા આવ્યાછે, અને એમને પોરટુગલના પાદશાહે પોતાની અમીરી સંઘમાં દાખલ કરીને એમનાં પ્રોપકારી કામોની શાબાશી દાખલ "નાઇટ ઑફ ધી આરડર ઑફ ટારીસ એન્ડ એસપાડા" ના નામીચા ખેતાબની સાથે એક સોનાના ચાંદની ભેટ કરીછે, તેની મુબારકબાદી આપ-

આવાબાઇ જમશેદજી જીજીભાઇ, સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ, ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, (રૂ૧૦૦૦) ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, બેહમનજી ફરાંમજી કામાજી, માણેકજી અને કાવશજી ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઇ, (રૂ૫૦૦) બેહમનજી જીજીભાઇ, દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, ડોશાભાઇ ફરાંમજી કામાજી.

૧ મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડની સવંત ૧૯૨૨ ના હીસાબની ચોપડી.

૨ રાજકોટવાલા શેઠ કુવરજી કોયાજી તથા મુંબઇવાલા શેઠ નશરવાંનજી કોયાજી તથા મરહુમ શેઠ શાપુરજી કોયાજીના બાવા.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૯ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.

આ ધર્મશાલાની બાહેરના દરવાજા ઊપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે:—

"શ્રી મુંબાઇવાશી પારશી શોરાબજી જમશેદજી જીજી-
"ભાઇએ આએ ધરમશાલ પોતાનાં ફરજંદે દીલબંદ બેહન
"ગુલબાજીની નાઇએતે હાનવીને શ્રી અમદાવાદની કુલ જર-
"તોશતી અનજુમનને પોતાની કોમના મુસાફરોનાં વાપર-
"વાનાં કારણશર શપુરદ કરીછે. રોજ ૧૩ મો માહ ૬* ઠો
"શને ૧૨૩૫ યઅજદજરદી તારીખ ૨ ફેબરવારી ૧૮૬૬
"અંગરેજી."

* એ જગોએ માહ ૫ માને બદલે ૬ થો ભુલથી કોતરાયોછે.

એ ધર્મશાલાનું મકાન ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ ની અમદાવાદની રેલ વખતે બીસમાર થઇ આસ્તે આસ્તે પડી ભાગવાથી એ જગોપર એક નવી કુશાદે ધર્મશાલા ત્યાંવાલા ખાંનબાહદુર નવરોજજી પેશતનજી વકીલે પોતાનાં ધણીઆંની મરહુમ બાઇ બચુબાઇનાં પુનને માટે રૂ૩૫૫૦૦) ને ખરચે બંધાવી તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર ૧૮૮૩ ને દીને જરથોસ્તી મુસાફરોના ઊતારાને માટે ખોલ્લી મુકી હતી.

૪ ઊપલા ચાંદની એક બાજુપર નીચે મુજબ કોતરેલુંછે:-

Valor Lealdade e merito

ઈંગ્રેજીમાં અર્થ—Order of valor, loyalty and merit

બીજી બાજુપર નીચે મુજબ કોતરેલુંછે :—

Pelo Rei e pola lei

ઈંગ્રેજીમાં અર્થ—For the King and for the Law

એ ચાંદ એમના ભત્રિજા શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી પાસે મોજુદ છે.

વાને મને રૂબરૂ તક મલેલી જોઇને આનંદ ઉપજેછે. આ વખતે કીલ્લા ઉપરથી માન તરીકે ૨૧ તોપો છોડવામાં આવી હતી, અને હાનરેબલ રૂસ્તમજીએ ઇંગ્રેજીમાં એક ભાષણ કરી પોરટુગલના નામદાર શાહનશાહનો તથા ગવરનરનો ઉપકાર માન્યો હતો.[1]

તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી.

શેઠ ખરશેદજી રૂસ્તમજી કામાજીએ જરથોસ્તી ધર્મને લગતા પોતાના અભીઆસમાં, શોધમાં, તથા વાંચવામાં આવતી બાબદો આપણા લોકોની જાણમાં લાવવા માટે "જરતોશતી અભીઆસ" નામનું એક ચોપાનયું આ માસથી પરવરતાવવા માડયું હતું.[2]

તા૦ ૧૨ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૩ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ રતનજી જમશેદજી બનાજી તે મરનાર શેઠ જમશેદજી કેખશરૂ બનાજીના દીકરા તથા શેઠ ફ્રામજીભાઈ ખરશેદજી સરાફની દીકરી બાઈ મેહેરબાઈના દીકરાનાં ઉઠમણાંમાં તેમના ખેશીઓએ રૂ૧૩૫૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[3]

તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારી.

શેઠ ફરામજી બહમનજી માસ્તરે અમદાવાદ મધે હેમાભાઈ ઇનસ્ટીટયુટમાં "હિંદુસ્થાનને માટે કેવા જુવાનયાઓ જોઇએ" એ બાબદ ઉપર ઇંગ્રેજીમાં એક ભાષણ કીધું હતું.[4]

તા૦ ૧૫ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૬ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—અરદેસર કાવશજી પારખ—ઉમર વર્ષ ૯૭) એવણ પ્રથમમાં સુરતના વતની હતા, અને ત્યાંથી મુંબઈ આવી તે ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૦ માં છોડી જઇ ત્રિસ વર્ષ લગણ મલબાર કોસ્ટ ભણી વકીલાતનું કામ ચલાવ્યું હતું. તે પછી મધરાજ ખાતે જઈ ત્યાં પ્રથમમાં અતરેવાલા ઠા૦ જીવા એતાની તરફથી અને તે પછી પોતાને હીસાબે વ્યાપાર કરતા હતા, અને ઉપલી લાંબી ઉમરે મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૦ મી ફેબરવારી.

સુરત મધે "જાફર અલી સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપની"નું કારખાનું ચાલુ કરવાની ક્રિઆ આજ દીને ત્યાંના જડજ મી૦ સી. જે. કેમબાલે એક મોટા મેલાવડાની હજુરમાં કીધી હતી. આ વેળાએ એ ક્રિઆમાં શામેલ થવાને એ ખાતાંના કનસલટીંગ ડાએરેકટર શેઠ ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી તથા મીલને માટેનું સાંચાકામ મંગાવી આપનાર શેઠ નશરવાંનજી અરદેશર વાડીઆ પણ મુંબઈથી ત્યાં આવ્યા હતા.[5]

તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨ માહ ૬ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—જાંગીરજી નવરોજજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૪૫) શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆના બીજા દીકરા.

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૮ મી મારચ ૧૮૬૬.

એ બાદ તા૦ ૧૨ મી ફેબરવારીએ ગોવાના નામદાર ગવરનર જનરલે હાનરેબલ રૂસતમજીનાં માનમાં સરકારી મેહલમાં એક બૉલ આપ્યો હતો. તા૦ ૧૩ મીએ ઓલડ ગોવા કે જ્યાં પોરટુગીજ રાજ્યની આગલા વખતની જાહોજલાલીની જોવા લાયક નિશાંનો છે ત્યાં ગવરનરે હાનરેબલ રૂસતમજીને પોતાની સાથે લઇ જઇ ત્યાંની પુરાતન ઇમારતો, દેવલો, વગેરે દેખાડાવ્યાં હતાં. તા૦ ૧૯ મીએ ગોવાના પ્રખ્યાત વ્યાપારી રાજેશ્રી કુશણાજી ગોવંદજી ડેમપાએ હાનરેબલ રૂસતમજીને એક બૉલ આંપ્યો હતો, તથા આતશબાજીના તરેહવાર ખેલ કરાવ્યા હતા. તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારીએ હાનરેબલ રૂસતમજી ગોવાથી પાછા મુંબઇ આવવાને નીકળતી વખતે નામદાર ગવરનર જનરલ તથા તેનો રેસાલો અને સર્વે અમલદારો તથા આગેવાન શેહરીઓ મેહલમાં એકઠા થાઇ સ્ટીમર ઉપર તેમને મુકવાને આવ્યા હતા, તથા તેમની સ્ટીમર "મારગરેટ ક્રાફરડ" ઉપર રાખવાને પોરટુગલના રાજ તરફથી પંચરંગુની બે ટોપો ગવરનરે ભેટ આપી હતી. એ બાદ સ્ટીમર ચાલુ થતાં ગોવાના ચારે કીલ્લાપરથી ૨૧ તોપો છોડી માન આપ્યું હતું. ગોવા છોડતી વખતે હાનરેબલ રૂસતમજીએ ત્યાંના ગરીબોને વેંહચવા માટે રૂ૨૦૦૦૦) ની રકમ તથા રૂ૧૦૦૦૦) નું કાપડ ત્યાંના મુખ્ય આગેવાન ગ્રહસ્થોને સપુરદ કીધું હતું. નામદાર ગવરનરે ઉપલી બે ટોપો હાનરેબલ રૂસતમજીને ભેટ આપી તે માટે તા૦ ૩૧ મી જુલાઇ ૧૮૬૬ નાં ગોવાનાં સરકારી ગેઝેટમાં જણાવેછે કે નામદાર ગવરનર જેનરલે જે વિચારથી ઉપલી ટોપો ભેટ કીધી તેને પોરટુગલની પાદશાહી સરકારે મંજુર રાખ્યોછે અને હાનરેબલ રૂસતમજીનાં ઘણાંક રાએહાબરેલાં કામોની ઇનામી દાખલ ઉપલી ભેટ આપી તે નામદાર પાદશાહને ઘણી પસંદ પડીછે.

૨ એ ચોપાનયાંના ૧૧ આંકો ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૯ ના મારચ માસ સુધી શેઠ ખરશેદજીએ પરવરતાવ્યા હતા, અને તે પછી તે બંધ કરવામાં આવ્યું હતું. એના પેહલા ૯ આંકનું એક પુસ્તક અને ૧૦ માથી બીજું પુસ્તક સાલુ કીધુ હતું.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.

૪ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.

એ ભાષાણનું એક ચોપાનયું એજ સાલના અકટોબર માસમાં નીચલાં નામથી છપાઇ બાહેર પડયું હતું.:—

"Young men for India; a study of national life. By, Framji Bomanji. Bombay: Printed at the "City Press" 1866."

૫ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.

એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ માં મુંબઈની સરકારી ગોદીમાં એક શિખાઉ તરીકે રહયા હતા. તે બાદ એવણના બાવાએ એવણને તથા પોતાના ભાણેજ શેઠ હીરજીભાઈ મેહરવાંનજી વાડીઆને તા૦ ૨૯ મી મારચ ૧૮૩૮ ને દીને સાથે ઇંગલાંડ ખાતે વાહણ બાંધવાનો હુનર સુધરેલી ઢબે શિખવા માટે મોકલ્યા હતા. ત્યાં "ઉલવીચ" ના આરસનલ તથા "ચીથામ" ની ગોદીમાં રાા વર્ષ સુધી એ બાબેની તાલીમ લઈ તા૦ ૬ થી જુલાઈ ૧૮૪૧ ને દીને મુંબઈ પાછા ફર્યા હતા. આ વેળાએ લંડનથી "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસે" એઓ બંધેએ ત્યાં સંપાદન કરેલા હુનર તથા એમની ચાલચલણ વિષે શાબાસીનો એક ડીસપાચ તા૦ ૨૧ મી આપરેલ ૧૮૪૧ ની તેરીખનો અતરેની સરકારપર મોકલ્યો હતો. લંડન મધે એઓ બંધેએ ૧૮૪૧ ના મેએ માસમાં પોતાની તે તરફની મુસાફરીના અહેવાલનું એક મોટું પુસ્તક ઇંગ્રેજી ભાષામાં રચી પ્રગટ કીધું હતું. અતરે આવ્યા બાદ એઓને નામદાર સરકારે અતરેની ગોદીમાં "આસીસ્ટંટ માસ્ટર બીલડર" નો ઓહદો આપ્યો હતો. એ બાદ વડા માસ્ટર બીલડર શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆએ જઈફીને લીધે પોતાનો ઓહદો છોડવાથી તે જગોપર નામદાર સરકારે એવણને તા૦ ૧ લી નવેમબર ૧૮૫૭ ને દીને મુકરર કીધા હતા. આ વેળાએ ઇંડીઅન નેવીના નવા ઠરેલા કમાન્ડર-ઇન-ચીફ કામોડોર જી. જી. વેલેસલી, સી. બી. એ પારસીઓને બદલે એ ઓહદો ઇંગ્રેજોને આપવાને ઇંગલાંડ લખ્યું હતું, પણ "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસે" પોતાના તા૦ ૧૧ મી આગસ્ટ ૧૮૫૮ ના અતરેની સરકારજોગા ડીસપાચમાં તેમ કરવાને સાફ ના પાડી એવણની નેમણુક બાહલ રાખી હતી. એ બાદ એક વર્ષમાંજ કામોડોર વેલેસલીએ પણ એવણની ચતુરાઈ જોઇ પોતાનો વિચાર ફેરવ્યો હતો. એ ઓહદો એવણે ઘણી માનભરી રીતે ચલાવ્યો હતો, તથા એમનાં કામકાજથી લશ્કરી તેમજ દરીયાવર્દી ખાતાંના સઘળા અમલદારોએ ઘણા ખુશી થાઇ એમને વારંવાર શાબાશી તથા માનપત્રો આપ્યાં હતાં. ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૯ માં એવણે આગેવાની લઈ ગોદીના અશકત સુથારોને પેનશન આપવાનું ફંડ ઉભું કીધું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ માં નામદાર સરકારે એવણને સુલેહના અમલદાર નેમી માન આપ્યું હતું. ફ્રાન્સનાં ઇમપીરીઅલ મરીન ખાતાંનાં વાહણોને એવણે મુંબઇમાં વારંવાર ઘણી કીમતી મદદો આપ્યાથી ત્યાંની સરકારે એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૩ માં એક સોનાનું ઘડીઆલ ઘટતા લેખ સાથે ભેટ આપ્યું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ ના ૨ જા કાએદાની રૂહે તેજ સાલના નવેમબર માસમાં એવણને મુંબઇમાં "સ્ટીમ શીપો" ના સરકારી સરવેયર નેમ્યા હતા.

તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી.

મુંબઈની યુનીવરસીટીના નવા ફેલોઝ તરીકે નામદાર સરકારે હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈને ચુંટી કાઢયા હતા.[1]

તા૦ ૨૩ મી ફેબરવારી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ જાંગીરજી નવરોજજી વાડીઆનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી તથા વીધવા બાઇ આઇમાએ અને દીકરાઓ શેઠો અરદેસર, રૂસતમજી, અને એદલજી તથા બીજાં એશીઓએ મલી રૂ૨૬૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[2]

તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી.

પુણાં કાલેજના સંસકૃત ભાષાના પ્રોફેસર ડાકટર મારટીન હાઉગ પોતાનો ઓહદો છોડી પોતાને વતન જરમની જનાર હોવાથી તે વિદ્વાન ગ્રહસ્થે જરથોસ્તીઓનાં ધર્મ પુસ્તકોનો અથાગ અભીઆસ કરી તેનો લાભ જે અતરે આપ્યો તે વિષેનું અહેશાંન બતાવવા માટે પારસીઓની એક દબદબા ભરેલી સભા શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીનાં નોતરાંથી આજ દીને કોટ મધે કોટેકોટ શેઠ ફરાંમજી ધનજીભાઈ બાટલીવાલાનાં ઘરમાં મલી હતી. સરનશીનની ખુરસી સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટને આપવા બાદ તેમની ફરમાસથી ડાકટર હાઉગને આપવાનું માનપત્ર શેઠ ડોસાભાઈ ફરાંમજી કરાકાએ વાંચી સંભળાવ્યું, જેપર અતરેના ૪૦૦) જરથોસ્તીઓની સહીઓ હતી. એ બાદ દસ્તુર પેશોતનજી બેહરાંમજી સંજાણાએ તથા દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજી જામાસપઆશાનાએ એ ભલા ગ્રહસ્થની તારીફમાં કેટલુંક કહી સમજાવ્યા બાદ ડાકટર હાઉગે માનપત્રનો જવાબ લંબાણથી ઇંગ્રેજી ભાષામાં આપ્યો, જેમાં તેને સર જમશેદજીવાળી મદરેસા નિકલવાથી તથા તેના એક શિક્ષક એ૦ શેહરીઆરજી દાદાભાઇ ભરૂચાએ ઝંદ ભાષાનું વ્યાકરણ બનાવવા વિષે તથા શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી ઝંદ ભાષા તથા તેનાં વ્યાકરણનો અભીઆસ મોબેદોમાં ફેલાવવાની જે કોશેશ કરેછે તે વિષે ખુશાલી બતાવી તથા દસ્તુરો પેશોતનજી અને હોશંગજીના ઝંદ સાહીત્યના અભીઆસની ઘણીક તારીફ કીધી. એ બાદ સરનશીને પોતાને હાથે ઉપલું માનપત્ર તથા રૂ૫૦૦૦) ને આસરેની એક "પરસ" સભાની તરફથી ભેટ કીધી, અને પાન ગોલાબ લઈ મેલાવડો બરખાસ્ત થયો હતો.[3]

---

૧ બામ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૨ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.

૨ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૬—૨૭ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.

ડાકટર હાઉગને આપેલી આ "પરસ" નાં ફંડમાં પારસીઓએ બધા મલી રૂ૪૧૨૪) નીચે મુજબ ભર્યાં હતા:— (રૂ૫૫૦) સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ, એક ગ્રહસ્થ હા૦ ડોસાભાઇ ધનજીભાઇ. (રૂ૧૨૫) ફરાંમજી નોશરવાંનજી પટેલ,

તા૦ ૧ લી મારચ.

રોજ ૧૦ માહ ૬ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઈ રતનબાઈ તે શેઠ રતનજી ખરશેદજી રૂસતમજી મુનશીનાં ધણીઆંનીનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજી મધેથી તથા ખાવંદ અને બીજાં એશીઓએ મલી રૂ૬૫૦) પરચુટણ ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[2]

તા૦ ૨ જી મારચ.

ચાન મધે હાંગકાંગ ખાતેના પારસીઓએ પોત પોતામાં એક ઉઘરાણું કરી ત્યાંના જાહેર બાગમાં ૧૫૦૦) ડાલર ખરચી એક બેંડ સ્ટાંડ ઉભું કરાવ્યું હતું.[2]

અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, પેશતનજી હોરમજજી કામાજી, ડોશાભાઇ હોરમજજી કામાજી, ડોશાભાઇ ફરાંમજી કામાજી. (રૂ૧૦૦) બેહરાંમજી જીજીભાઈ, દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, બહમનજી ફરાંમજી કામાજી, શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી, પાલણજી હોરમજજી કાપડીઆ, ફરાંમજી ધનજીભાઇ બારજીવાલા, કાવશજી હોરમજજી રૂસતમ ફરાંમના. (રૂ૫૧) નશરવાંનજી અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ. પેશતનજી ફરાંમજી કામાજી, બંદે ખુદા, જમશેદજી દોરાબજી નાયેગાંમવાલાની કુંપની, ડાકટર માણેકજી આદરજી. (રૂ૫૦) નશરવાંનજી બહમનજી મોદીની કુંપની, મનચેરજી હોરમજજી કામાજી, નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટ, રતનજી એદલજી બારજીવાલા, પેશતનજી ખરશેદજી સરાફ, મનચેરજી ફરાંમજી કામાજી, ડોશાભાઇ ધનજીભાઇ સુરતી, દીનશાહ ડોશાભાઇ સુરતી. (રૂ૩૩) એકદીલી મંડલી. (રૂ૩૦) સર જમશેદજી જીજીભાઇ જરથોશતી મદરેસાના વિદ્યાર્થીઓ. (રૂ૨૫) મનચેરજી નશરવાંનજી મોદી, રૂસતમજી ફરાંમજી મેહતા, જમશેદજી રૂસતમજી ઇરાંની, હીરજીભાઇ હોરમજજી શેઠના, દીનશાહ દાદાભાઇ ગાંધી, બહમનજી જીજીભાઇ, જીજીભાઇ જાંગીરજી લાગના, પેશતનજી ધનજીભાઇ કુરણાવાલા, પેશતનજી નવરોજજી પાંડ્યા, કાવશજી દાદી લીમજી, એદલજી ફરાંમજી આલબલેસ, મેહરવાંનજી નશરવાંનજી પટેલ, ખરશેદજી જાંગીરજી તારાચંદ, પેશતનજી હોરમજજી સંતોક, દોરાબજી પેશતનજી કામાજી, નશરવાંનજી અને બરજોરજી મનચેરજી વાડીઆ, નવરોજજી બરજોરજી પારખ, ફરાંમજી બહમનજી કામાજી, પેશતનજી રૂસતમજી કાંગા, જાંગીરજી ફરાંમજી જશાંવાલા, જમશેદજી કુવરજી જશાંવાલાના છોકરાઓ, ફરાંમજી હોરમજજી શેઠના, બહમનશાહ કાવશજી વકીલ. (રૂ૨૦) મેહરવાંનજી માણેકજી શેઠના, માણેકજી ખરશેદજી દાદીબરજોરના, ખરશેદજી તથા શોરાબજી રૂસતમજી દાવર, શોરાબજી ફરાંમજી પટેલ, (રૂ૧૫) રૂસતમજી નશરવાંનજી કામાજી, નસભાઇ દોરાબજી ઉમરીગર, પાલણજી ધનજીભાઇ પાંઉવાલાના છોકરાઓ, ડોશાભાઇ રતનજી કોહલા, શાપુરજી માણેકજી શાએર, જીવણજી બહમનજી મેહેના, એદલજી રૂસતમજી સુનાંવાલા, કુવરજી હોરમજજી નાના, મનચેરજી ફરાંમજી શેઠના, મુલાં ફીરોજ મદરેસાના વિદ્યાર્થીઓ, શોરાબજી જામાસપજી લાલા, પેશતનજી જાંગીરજી તારાચંદ, પેશતનજી નવરોજજી બનાજી. (રૂ૧૧) જાંગીરજી ફરાંમજી બજાજી. (રૂ૧૦) શોરાબજી જીજીભાઇ, ખરશેદજી પેશતનજી ઇરાંની, શાપુરજી અરદેસર પાંડે, દસ્તુર પેશોતનજી બેહરાંમજી સંજાણા, દસ્તુર શોરાબજી રૂસતમજી મુલાં ફીરોજના, ફરાંમજી એદલજી દાવર, અરદેસર ફરાંમજી સુસ, જાંગીરજી ગુસતાદજી, ખરશેદજી રતનજી કોહલા, ડાકટર રૂસતમજી કાવશજી બાપુરજી, ડાકટર કાવશજી હોરમજજી, દાદાભાઇ દોરાબજી લાલકાકા, હોરમજજી બેહરાંમજી રાંણા, કાવશજી પાલણજી શેઠના, ખરશેદજી બહમનજી શેઠના, દાદાભાઇ બેહરાંમજી બનાજી, મેહરવાંનજી જમશેદજી ઓલીઆજી, નશરવાંનજી જમશેદજી ઇસકોટવાલા, માણેકજી જમશેદજી વાડીઆ, નવરોજજી ફકીરાજી મોદી, ડાકટર ખરશેદજી ફરાંમજી બારી, નશરવાંનજી ચાંદાભાઇ ઇજનેર, માણેકજી શોરાબજી માસ્તર, શાપુરજી ફરાંમજી છાપગર, નવરોજજી બેજનજી ફકીરાજી, ફરાંમજી તથા શોરાબજી કેખશરૂ પાટક, પેશતનજી કાવશજી ખરાસ, બહમનજી જમશેદજી મુલાં, દાદાભાઇ નશરવાંનજી પોંચખાનાંવાલા, અરદેસર ડોશાભાઇ મુનશી, પીરોજશાહ મેહરજી, જાંગીરજી રૂસતમજી મોદી, એદલજી ફરદુનજી ખંબાતા, ફરાંમજી મનચેરજી પટેલ, પાલણજી દોરાબજી રાંનજી, બેહરાંમજી ખરશેદજી બંગાલી, કુવરજી રૂસતમજી મોદી, શોરાબજી પાલણજી દાલીમેહરજીના, એદલજી દારાશાહ શેઠના, જાંગીરજી હોરમજજી પંથકી, કાવશજી એદલજી કાંગા, પેશતનજી નવરોજજી ખરાસ, ખરશેદજી શોરાબજી નાદરશાહ, જીવણજી એદલજી અપુના છોકરાઓ, અરદેસર લીમજી બનાજી, હોરમજજી ખરશેદજી, બહમનજી એદલજી, એદલજી બહમનજી મારીસ, મેહરજીભાઇ બાપુજી વીકાજી, મનચેરજી પેશતનજી ચાંચગર, દસ્તુર જામાસપજી માનોચેહરજી જામાસ્પઆશાના, દારાશાહ મેહરવાંનજી શેઠના, ફરાંમજી રૂસતમજી વીકાજી, અરદેસર જમશેદજી લીલાંઉવાલા, બરજોરજી જામાસપજી લાલા, શોરાબજી રૂસતમજી મોદી, ડોશાભાઇ ફરાંમજી કરાકા, શેહરીઆરજી કાવશજી ભરૂચા, ખરશેદજી રતનાગર, ડોશાભાઇ હોરમજજી પટેલ, ધનજીભાઇ ડોશાભાઇ મામા. (રૂ૧૪૦) રૂ૧૦) ની અંદરની રકમ.

એજ મુજબ પુણાંના પારસીઓએ પણ તા૦ ૫ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬ ને દીને ભવાંની પેંઠ મધે શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટનાં બંગલામાં દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસ્પઆશાનાનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ એક મીજલસ ભરી ડાકટર હાગીગને માનપત્ર આપ્યું હતું. દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજીએ પારસીઓ તરફથી તૈયાર કરેલું માનપત્ર વાંચી સંભલાવ્યા બાદ પુણાં કાલેજના પારસી વિદ્યાર્થીઓ તરફનું માનપત્ર શેઠ શોરાબજી પીરોજશાહે વાંચી સંભલાવ્યું જે સંધાનો ડાકટર હાગીગે જવાબ વાલ્યા બાદ સરનશીને પોતાને હાથે તેમને એક જરની શાલ, સુરતનું ઘણુંજ નકશીથી બનાવેલું હાથીદાંતનું એક વાચ સ્ટાંડ તથા કારડ પલેટ, મેકેચનુ સોનાંનું ઘડીઆલ તથા છેડા વગેરે ભેટ આપ્યાં હતાં.

[રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬].

વળી શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ તા૦ ૨૬ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬ ને દીને ડાકટર હાગીગનાં માનમાં મજગાંમ મધે શેઠ ડોશાભાઇ હોરમજજી કામાજીના બંગલામાં એક "ઇવનીંગ પારટી" નો મેલાવડો કર્યો હતો, અને ત્યાં સર્વે સાથે એ નામીચા વિદ્વાંનની મોલાકાત કરાવી હતી.

[મુંબઇ આખબર, તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.]

1 મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડની સવંત ૧૯૨૨ ના હીસાબની ચોપડી.

2 રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૬૬.

તા૦ ૫ મી મારચ.

ડાકટર મારટીન હાઉગની ભલામણ ઉપરથી પેહલવી ભાષાનાં કેટલાંક પુસ્તકો અધુરી હાલતમાં હોવાને લીધે એ ભાષાના ફાએદાને માટે સુધારવાની જરૂર હતી, તે પુસ્તકોને નકી કરી તથા ગોઠવીને છપાવવાનું કામ મુંબઈની સરકારે દસ્તુર હોશંગજી જામાસ્પજી જામાસ્પઆશાનાને સોંપ્યું હતું. એ કામ સારૂં સરકારે દસ્તુર હોશંગજીને ચાર વર્ષની મુદતે—પેહલાં બે વર્ષ રૂ૧૫૦) તથા પછેનાં બે વર્ષ રૂ૨૦૦) ને દરમાયે, પોતાનાં કામમાં લીધા હતા.[1]

તા૦ ૭ મી મારચ.

શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ અલફીનસટન કાલેજને માટે એક ઈમારત બાંધવાને રૂ૨૦૦૦૦૦) બે લાખની રકમ સરકારમા આપી હતી, અને તે માટે સરકારે પરેલ વિકટોરીયા ગારડનસની સામેની કુશાદે જગા પસંદ કીધી હતી. તે ઈમારતનો પાયો નાખવાની ક્રિઆ આજ દીને મુંબઈના નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરે મોટી ધામધુમ સાથે કીધી હતી. પ્રથમમાં મુંબઈની યુનીવરસીટીના વાઈસ ચાનસેલર સર અલેકઝાંડર ગ્રાંટ બારોનેટે એ કાલેજને લગતી વીગત વાંચી સંભળાવી, જેમાં જણાવ્યું હતું કે હાલ ગોવાલીઆ તલાવ આગલ જે મકાંનમાં કાલેજ છે તે શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીનાં માતાજી બાઈ મેહરબાઈનું છે અને તે તેવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૨ થી ઘણે સસતે ભાડે કાલેજને આપેલુંછે, તથા તેનાં ભાડાંના દર માસે રૂ૧૦૦) શેઠ કાવશજી પોતાની ગીરોથી એજ વખતથી આપતા આવ્યા છે. એ બાદ નામદાર ગવરનરે ઉઠી એક સુભાખીત ભાષાણ કીધું જેમાં શેઠ કાવશજીની તથા તેમનાં બુજર્ગ માતાજીની સ્તુતી કરી[2] પાયાના પથર ઉપર એક રૂપાંની થાપી વડે ચુનો નાખી તે ખુશાલીના પોકારો વચ્ચે બરાબર ગોઠવાયલો જાહેર કીધો.[3] એ બાદ મેલાવડો બરખાસ્ત થયો હતો.[4]

---

૧ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી ૧૮૬૬.

એ રીતે દસ્તુર હોશંગજીએ રચી તૈયાર કરેલાં "આયુખ યેક" નામની ઝંદ પેહલવી ગ્લોસરી, પાઝંદ પેહલવી ગ્લોસરી, અરદાવીરાફનામું તથા તેની ફરહંગ, અને સેકનગુમાની વઝાર નામની કિતાબો છપાઈ પ્રસિદ્ધ થઈ હતી; તેમજ વંદીદાદ, ઈજશને અને ખોરદેહ અવસ્તાનો પેહલવી તરજુમો શરેહ તથા ગ્લોસરી સાથે, દીનકરદનું સાંકળીઉં, અને હૈયાત પાઝંદ પુસ્તકો તથા ભણતરોમાં આવેલા શબ્દોનો કોષ પણ રચી તૈયાર કર્યાં હતાં, લેકીન તે છપાઈ પ્રગટ થયાં નથી.

૨ સર બારટલ ફ્રીઅરે પોતાનાં ભાષણમાં કહ્યું કે:—

"Upon an occasion of that kind there was not much in the way of novelty that could be said: but there were some features in the history of that day's proceedings which he should be sorry to let pass without a word of comment. And in particular, he would recall to their recollection the fact, that the gentleman to whose liberality they owed the building, was not the first of his family who had so distinguished himself, and he (Sir Bartle Frere) found that one of Mr. Cowasjee Jehangier's paternal ancestors, was one to whom the Parsees were indebted for the China trade. Heerjee was the first, in conjunction with the great house of Forbes, to develop that trade which had enriched so many of the Chief men of the place, and it was he, who by the promptitude and regularity of his payments obtained for himself the name of "Readymoney." He (Sir Bartle Frere) found also in the writings of the Duke of Wellington some record of his grace's opinions of the services of the house, not in one letter, but in three or four, and in which the opinion was expressed that that great commercial house had made their own mercantitle transactions subservient to the good of the British Government in India. He was told too, that upon the maternal side, the gentleman to whose liberality they owed the building, was related to that Parsee, at whose funeral Mr. Jonathan Duncan, the then Governor, ordered the great bell of St. Thomas' to be tolled. These things were not insignificant in a community like that of the Parsees, and while they thought of the ancestors of some, let them not forget the liberality of the lady to whom the College had owed its operations so long. Fortunately in that community, the lady was not alone, as one who showed herself worthy to be the wife and mother of the liberal and enlightened Parsees of Bombay. Let them trust she might long be spared to see her example followed by matrons of the Parsee community, and let them hope too, that in time to come, the fashions of that community might so far change that Parsee ladies might be permitted to be present on occasions when the citizens paid their tribute of respect to the husband and brother of whom those ladies might so well be proud.

૩ આ પથર ઉપર નીચે મુજબનો લેખ કોતરેલો હતો:—

"This Chief Corner stone of a Building provided for Elphinstone College by the Liberality of Cowasjee Jehanghir Readymoney, and of the Government of India, was laid by His Excellency Sir Henry Bartle Edward Frere K.C.B. on the 7th March 1866.

A wise man shall inherit glory among his people, and his name shall be perpetual."

૪ ટાઈમસ ઓફ ઈંડીઆ, તા૦ ૮ મી મારચ ૧૮૬૬.

એલફીનસટન કાલેજને માટે આ નવી ઈમારત બાંધવા સારૂં શેઠ કાવશજીએ તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી ૧૮૬૩ ને દીને સરકારના ચીફ-શેક્રેટરી હાનરેબલ એચ. એલ. એનડરસન ઉપર એક પત્ર લખી એવી માગણી કીધી હતી કે એ કાલેજને માટે મુંબઈ મધે એક લાયક જગા ઉપર ઈમારત બાંધવાને તેવણ સરકારમાં રૂ૧૦૦૦૦૦) એક લાખ રૂપીઆની રકમ આપવાને તૈયાર છે, અને સરકારે પણ બીજી તેટલીજ રકમ એ ઈમારત પાછલ ખરચવી, અને બીજા કોઈ આશામી પાસે કાંઈ નાણું એ કારણસર લેવું નહી. આના જવાબમાં સરકાર તરફથી હાનરેબલ મી૦ આનડરસને તા૦ ૭ મી ફેબરવારી ૧૮૬૩ ને દીને શેઠ કાવશજીને લખી જણાવ્યું કે એ સરતો સરકારે ઉપકાર સાથે બાહલ રાખીછે, અને તે માટેની સર્વે ગોઠવણો કરવાને સરકારે સર અલેકઝાંડર ગ્રાંટ બારોનેટ, મી૦ ઈ. આઈ. હાવરડ અને ડાકટર જી. એમ. બરડવુડની એક કમીટી ઠેરવીછે, અને તમો પોતે પણ તેમાં શામેલ થાઈ તે કમીટી સાથે સર્વે મસલત ચલાવવી. વળી એ ઈમારત સાથે તમારૂં નામ જોડવાને નામદાર સરકાર ઘણી ખુશીછે. ઉપલો જવાબ આપ્યા પછી શેઠ કાવશજીએ

તા૦ ૭ મી મારચ.

રોજ ૧૬ માહ ૭ (કદ૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મુંબઇમાં દેશાવરેથી કામકાજને માટે આવતા જરથોસ્તીઓને અતરે થોડા દીવસ ઉતારો લેવાને ઘણી અડચણ પડતી હતી તે તાલવાને માટે શેઠ મેહેરવાંનજી ફરામજી પાંડેએ પોતાને ખરચે કરેલવાડી મરહુમ શેઠ કાવશજી મેહેરામજી બનાજીવાલાં આતશબેહેરાંમની સાંમે એક ધર્મશાલા બંધાવી હતી, તે તૈયાર થવાથી ખોલી મુકવાની જશનની ક્રિઆ આજ દીને કરવામાં આવી હતી. આ વેળાએ જરથોસ્તીઓની

તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી ૧૮૬૩ ને દીને સરકારી તીજોરીમાં રૂ૧૦૦૦૦૦) એક લાખનો મુંબઇ બેંક જોગો ચેક મોકલયો હતો. એ પછી ઉપલી કમીટીએ તા૦ ૧૮ મી મેએ ૧૮૬૩ ને દીને સરકારમાં પોતાનો રીપોરટ મોકલ્યો, જેમાં સરકારે એ ઇમારત સારૂં પરેળના રસ્તા ઉપર આપવા માગેલી જગા પસંદ કીધી, તથા એ ઇમારતનો સરકારી ઇજનેર પાસે તૈયાર કરાવેલો પલાંન તથા તેના ખરચનો રૂ૧૮૪૨૯૬ નો અડસતો મોકલી આપ્યો, અને સુચના કીધી હતી કે "એલફીનસટન કાલેજ" નું નામ ચાલુ રેહવા દઇ એ ઇમારતને શેઠ કાવશજીનું નામ આપવું. એ બાબે કમીટીએ પોતાના રીપોરટમાં લખ્યું હતું કે:—

"The Committee are of opinion that the Edifice should be entitled the "Cowasjee Jehangir Buildings." This name will bear nearly the same relation to "Elphinstone College" as "Novilles' Buildings" do to Trinity College, Cambridge."

એ પછી ઉપલી સર્વે બીના હિંદુસ્તાંનની વડી સરકારની મંજુરીઆતને માટે જવાથી તે નામદારે તા૦ ૭૦ મી સપટેમબર ૧૮૬૩ ને દીને એ બાબે બાહલી આપી, શેઠ કાવશજીનો ઉપકાર માનવાને મુંબઇની સરકારપર નીચે મુજબ લખ્યુ હતું:—

2. I am desired to request that the Government of Bombay convey to Mr. Cowasjee Jehangeer an expression of the high satisfaction with which the Government of India views this fresh instance of his enlightened liberality."

એ પછી મુંબઇ મધે મોઘવારી, તથા જીનસોના ભાવ અને મજુરીના દરમાં ઘણો વધારો થવાથી એ ઇમારત ઉપલી અડસતેલી રકમમાં બંધાઇ નહિ શકાશે એવું શેઠ કાવશજીનાં ધીઆંન ઉપર સરકાર તરફથી લાવવામાં આવ્યાથી, તેવણે તા૦ ૨૧ મી જુન ૧૮૬૪ ને દીને કેળવણી ખાતાંના વડા સર અલેકજાંડર ગ્રાંટ બારોનેટ ઉપર એક પત્ર લખી જણાવ્યું કે તેવણે એ કાલેજની ઇમારત માટે જે આગલ રૂ૧૦૦૦૦૦) એક લાખ સરકારમાં ભર્યાં છે તે ઉપરાંત બીજા રૂ૧૦૦૦૦૦) એક લાખની રકમ તેવણ આપશે, અને બાકીની રકમ સરકારે પુરી કરી એ ઇમારતનું કામ જલદીથી આગલ ચલાવવું. આ પત્રની ખબર નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરને મલતાંજ તે નામદારે ડાપુરીના સરકારી મેહેલમાંથી નીચે મુજબનો એક કાગજ શેઠ કાવશજીપર લખ્યો હતો:—

Dapooree, June 24th 1864.

My dear Sir,

I have just heard from Sir Alexander Grant of your noble offer to forward the completion of the Elphinstone College. I will not await the arrival of his official letter before thanking you for such an act of well judged liberality which is peculiarly gratifying to me, whether I regard it as Governor of the Presidency, or as the Chancellor of the University.

I trust now that I may have the pleasure, at no distant period, of congratulating you on the completion of the College, and that you may long live to see the younger members of your community trained to learning and sound morals, in the building your liberality will have provided.

Believe me,
My dear Sir,
very faithfully Yours,
H. B. E. FRERE.

To

COWASJEE JEHANGEER READYMONEY, ESQ.

એ પછી નામદાર સરકારની તરફથી શેક્રેટરી મી૦ સી. ગોને તા૦ ૨૯ મી જુલાઇ ૧૮૬૫ ને દીને શેઠ કાવશજીને લખી જણાવ્યું કે હિંદુસ્થાનની વડી સરકારે એલફીનસ્ટન કાલેજને માટેની ઇમારત બાંધવા સારૂં તમારી રૂ૨૦૦૦૦૦) બે લાખ રૂપીઆની બખશેશ ઉપરાંત બીજા રૂ૭૨૫૦૦૦) નો ખરચ કરવાની મંજુરીઆત આપીછે. એ કાગજના જવાબમાં શેઠ કાવશજીએ તા૦ ૧૪ મી આગશટ ૧૮૬૫ ને દીને શેક્રેટરી મી૦ ગોનને લખ્યું કે તેવણ ઉપર કબુલેલા બીજા એક લાખ રૂપીઆ સરકારમાં ભરે તે આગમજ તેવણને લખીત ખાતરી આપવી કે હવે એ ઇમારત ગમે તે ખરચે પુરી કરવાને સરકાર બંધાયલીછે, અને તેવણ ઉપર બીજી વધુ રકમની માગણી કરવામાં આવશે નહિં. આના જવાબમાં સરકાર તરફથી તા૦ ૬ થી સપટેમબર ૧૮૬૫ ને દીને ઉપર મુજબની લખીત ખાતરી આપવામાં આવી હતી, અને શેઠ કાવશજીએ તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર ૧૮૬૫ ને દીને સરકારના ચીફ-શેક્રેટરી જોગ રૂ૧૦૦૦૦૦) એક લાખ રૂપીઆનો મુંબઇ બેંક જોગો બીજો ચેક મોકલ્યો હતો. એ પછી એ ઇમારત બાંધવાનું કામ ચાલુ થયું, અને તેનો પાયો ઉપર મુજબ નામદાર ગવરનરે નાખ્યો હતો.

એ બાદ એ ઇમારત ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૦ ના મારચ માસમાં રૂ૫૩૧૯૭૭) ને ખરચે બંધાઇ તૈયાર થાઇ, અને તે ઉપર નીચે મુજબ તખ્તી મારવામાં આવી હતી:—

The Cowasjee Jehanghir Buildings.
for the use of
ELPHINSTONE COLLEGE,
were erected at a cost of Rupees———,
of which two lacs were
contributed by Mr. Cowasjee Jehanghir
Readymoney, C.S.I.
Completed March 1870.

એ કાલેજ ૧૮) વર્ષ સુધી એ ઇમારતમાં રહ્યા બાદ પરેલનો લટો અસુખાકારી ભરેલો તથા વિદ્યાર્થીઓને દુર પડવાને લીધે નામદાર સરકારે કાલેજને કોટ મધે કોટકોટના લટારર શાશુન મીકાનીકસ ઇનસ્ટીટયુટનાં મકાંનની પડોશમાં ગવરમેંટ સેનટરલ પ્રેસને માટે બંધાતી નવી કુશાદે ઇમારતમાં લઇ જવાનો ઠેડાવ કીધો, અને તે માટે સરકારના શેક્રેટરી

એક મોટી સંખ્યા ત્યાં ભેગી મળી હતી. જશનની ક્રિઆ પુરી થવા બાદ કદમીઓના વડા દસ્તુર શેરાબજી રૂસતમજી સુલાંજરાજનાએ જરથોસ્તી ધર્મ પુસ્તકોમાંથી ધર્મશાળા બાંધવાનાં હોકમો બાબેના કેટલાક દાખલા વાંચી સંભળાવ્યા, જે બાદ શેઠ મેહરવાંનજી તરફથી એક અંજુમન પત્ર વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યો, જેમાં જણાવ્યું હતું કે એ મકાનનું નામ "પાંડ ધર્મશાળા" કરી રાખવામાં આવ્યું છે, તથા તે તેમનાં માતાજી મરહુમ બાઈ ગુલેસ્તાંનબાનુનાં પુનને માટે બંધાવી સર્વે પરદેશી જરથોસ્તીઓના ઉતારાના વાપરવાસને કોને ખોલ્લું મુકી તેનો વહીવટ ચલાવવાનું તેવણનાં ધર્મખાતાંનાં તરસ્ટીઓને સોંપવામાં આવ્યું છે. એ પછી શેઠ ડોશાભાઇ ફરામજી કરાકાએ ધર્મશાળા બાંધવાથી કેવા ફાયદા થાયછે તે વિષે તથા શેઠ મેહરવાંનજીએ આએ નેક કામ ઉઠાવી લીધું તેથી પારસીઓની હોરમતમાં વધારો થવા બાબે એક ભાષણ કીધું હતું. એ બાદ ચાશની કરી સર્વે લોક વદાય થયું હતું.[૧]

તા૦ ૮ મી મારચ.

મુંબઇના સરકારી ગોદીના વડા માસ્ટર બીલડર તથા બારાંના સરવેયર મરહુમ શેઠ જાંગીરજી નવરોજજી વાડીઆની જગો પર નામદાર સરકારે શેઠ જમશેદજી ધનજીભાઈ વાડીઆને નેમ્યા હતા.

સુરતની પારસી ડીસ્ત્રીકટ માટરીમોનીઅલ કોરટના ડલીગેટો તરીકે નામદાર સરકારે તે તરફના નીચલા પારસી ગ્રહસ્થોને નેમ્યા હતા :—

શેઠો રૂસતમજી ખુરશેદજી મોદી, દસ્તુર કેખશરૂ દાદાભાઈ, માણેકજી બશુખાંજી ડાકટર, કેખશરૂ હોરમજજી આલપાઇવાલા, પેશતનજી બરજોરજી એંદી, બેહરાંમજી પેશતનજી ડાકટર, મેહરવાંનજી અસ્પંદીઆરજી મોદી (ભાએઆ), જામાસપજી બહમનજી ભાવનગરી, મનચેરજી શેરાબજી કારંજવાલા, પેશતનજી ફરાંમજી વકીલ, ખરશેદજી બેહરાંમજી નાણાવતી, શાપુરજી શેરાબજી મગોલ, બહમનશાહ બેહરાંમજી વકીલ, રૂસતમજી શેરાબજી દલાલ, બહમનશાહ બેહરાંમજી મેહતાજી, નશરવાંનજી જમશેદજી દસ્તુર કામદીનના.[૨]

તા૦ ૯ મી મારચ.

રોજ ૧૮ માહ ૬ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને પુણાંની પાસે અહમદનગરમાં અંજુમનના ઉદારાતથી બંધાવેલું દોખમું પરઠવાની ક્રિઆ કરવામાં આવી હતી. જશનની ક્રિઆ પુરી થવા બાદ ત્યાંવાળા શેઠ નશરવાંનજી ખરશેદજી ગોદપોરીઆએ એક અંજુમન પત્ર વાંચી સંભળાવીઓ, જેમાં જણાવ્યું હતું કે એ દોખમાંનાં ઉઘરાંણાંમાં પુણાંવાળા ખાંનબાહદુર પદમજી પેશતનજીએ રૂ૨૫૦૦) તથા તેવણે પોતે રૂ૨૫૦૦) અને બાકી બીજા રૂ૧૪૬૩) મલી રૂ૬૪૬૩) ની રકમ ભરાઇ હતી, અને ખરચ રૂ૫૮૦૦) થતાં બાકી રૂ૬૪૩) વધશે તેનો ઘટતો ઉપયોગ અંજુમનની મરજી પ્રમાણે હવે પછી કરવામાં આવશે. એ શેહરમાં ધર્મનાં જેટલાં કામો થયલાંછે તેમાં મરહુમ ખાંન બાહદુર પેશતનજી શેરાબજી તથા તેમના બેટા ખાંનબાહદુર પદમજી પેશતનજીની હમેશાં મદદ તથા સર્વે ધર્મની ક્રિઆ દસ્તુર તેહમુલજી મનચેરજી હોજદારને હાથે થયલીછે તેથી

શ્રી૦ ડબલ્યુ. લીવારનરે મરહુમ સર કાવશજીના વારસ શેઠ જાંહગીરજી કાવશજી જાંહગીરની મંજુરીઆત તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર ૧૮૮૭ ને દીને એક પત્ર લખી મંગાવી હતી. શેઠ જાંહગીરજીએ એ બાબેની મંજુરીઆત તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર ૧૮૮૭ ને દીને શ્રી૦ લીવારનર પર એક કાગજ લખી આપી, અને તેમાં સુચના કીધી હતી કે એ નવી ઇમારતના બાહેરનાં ભાગ ઊપર "Sir Cowasjee Jehanghir Building for the Elphinstone College" એવા શબ્દો કોતરાવવા, તથા દરવાજા પર સર કાવશજીનું એક "મીડાલીઅન બસ્ટ" મુકાવવું. એ સુચના નામદાર સરકારે બાહલ રાખી, અને શેઠ જાંહગીરજીએ કાલેજની લાઇબ્રેરીના વધારા તથા તેનાં ફરનીચર વગેરેને માટે રૂ૫૦૦૦) ની રકમ સરકારમાં ભેટ આપવાની કબુલાત કીધી હતી. એ પછી એ નવી ઇમારતમાં કાલેજ લાવી તે મુંબઇના નામદાર ગવરનર લારડ રેએ તા૦ ૪ થી ફેબરવારી ૧૮૮૯ ને દીને એક મોટા મેળાવડાની હજુરમાં ખોલ્લી મુકી, અને ઊપલી પરેલવાલી જુની ઇમારતમાં નવી સ્થાપેલી વિકટોરીયા જુબીલી ટેકનીકલ ઇનસ્ટીટયુટ લઇ જવામાં આવી હતી.

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૮ મી મારચ ૧૮૬૬.

એ ધર્મશાળા બાંધવાને માટે શેઠ મેહરવાંનજીએ પોતાની ૧૩૯૦ ચોરસવાર જમીન કે જેની કીમત રૂ૩૬૧૪૦) હતી તે મુફત આપી, તથા તેપર બાંધકામને માટે રૂ૭૫૩૩૪—૦—૭ ખરચાયા તે મળી એવણને કુલે રૂ૧૧૧૪૭૪—૦—૭ નો ખરચ થયો હતો.

એ ધર્મશાળાને બાર જુદા જુદા ઓરડાછે, તથા વચમાં એક મોટો ઓરડો આવેલોછે. પછવાડે બબરચીખાંનું, કુવો, વગેરે જરૂરનાં મકાંનોછે. ત્યાં હરેક જરથોસ્તી મુસાફરને આવી બે અઠવાડીઆં સુધી ઊતારો લેવાની છુટ છે, તથા એમાં સુવાનાં બીછાંણાં અને રાંધવાનાં વાસણો તેમજ ઊતારૂઓની બરદાસ્તને માટે એક પારસી ચાકર રાખ્યામાં આવ્યોછે.

એ ધર્મશાલા ખોલી મુકાયા પછી તેજ રસ્તા પર "બોંબે બરોડા એંડ સેનટરલ ઇંડીઆ રેલવે" નું ચરની રોડનું સ્ટેશન થયાથી બાહેરગામોથી આવતા જરથોસ્તીઓને ઊતારો લેવાને એ મકાન ઘણું સવલ થઇ પડ્યું છે. એ ધર્મશાળાની મરામત તથા બીજો ખરચ શેઠ મેહરવાંનજીએ ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૫ માં સ્થાપેલાં "રીપેરસ ફંડ" માંથી થાયછે, કે જેને લગતી વીગત આ પુસ્તકને સફે ૧૬૮ મે આપેલીછે.

૨ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૮ મી મારચ ૧૮૬૬.

સુરતની ડીસ્ત્રીકટ માટરીમોનીઅલ કોરટની હદમાં સુરત, ભરૂચ, અને અમદાવાદના આખા જીલા સમાયલાછે.

તેઓનો ઉપકાર માનવામાં આવ્યો હતો. એ બાદ અંજુમન તરફથી દસ્તુર તેહમુલજીને તથા ખાંનબાહદુર પદમજીના દીકરા શેઠ દોરાબજી પદમજીને શેઆલો ઓહરાડવામાં આવી હતી, તથા શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ અને શેઠ જમશેદજી હોરમજજી બાટલીવાલાને આ કામમાં આગેવાંની લઇ ઘણી મેહનત કરવા માટે એકકી શેઆલ ઓહરાડી હતી. એ બાદ ત્યાં ખાનું લઇ સર્વે લોક વદાય થયા હતા.[1]

તા૦ ૧૦ મી મારચ.

દસ્તુર જામાસપજી મીનોચેહરજી જામાસ્પઆશાનાએ "આપણો માજદયશની ધરમ કીઆ પાએઆ ઉપર છે, અને તે બેહેશતનો મારગ કેહવો બતલાવેછે" એ બાબદ ઉપર એક વાએજ આજ દીને મરહુમ શેઠ કાવશજી બેહરાંમજી બનાજીવાલાં આતશબેહરાંમનાં દીવાંનખાંનાંમાં કીધી હતી. તે પુરી થવા બાદ દસ્તુર શેરાબજી રૂસતમજી મુલ્લાં ફીરોજનાએ ઉઠી દસ્તુર જામાસપજીનો ઉપકાર માની તેમને શાબાશી આપી હતી.[2]

તા૦ ૧૭ મી મારચ.

રોજ ૨૬ માહ ૬ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—ખરશેદજી પેશતનજી દીવેચા[3]—ઉમર વર્ષ ૬૧) શેઠ પેશતનજી નાથાજી દીવેચાના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરાંમજી પેશતનજી દીવેચાના હાથ હેઠલ મુંબઈના ગવરનરોનાં ઘરખાતાંના તમામ વહીવટના કારભારી હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૫ માં શેઠ ફરાંમજીનાં મરણથી એવણ તેમની જગોએ વડા કારભારી થયા હતા. એવણને આ ઓહદાપર પોતાની ચંચલાઈ તથા નીમકહલાલીને માટે મુંબઇના દરેક ગવરનરો તરફથી શાબાશી મલતી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૧ માં સર જારજ રસલ કલાર્કના વખતમાં એવણે જઇફીને લીધે પેનશન લઇ ઓહદો છોડયો હતો.

તા૦ ૧૮ મી મારચ.

રોજ ૨૭ માહ ૬ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને તારાપોર મધે અંજુમનના ઉઘરાતથી બંધાવેલાં દોખમાને પરઠવાની ક્રિઆ કરવામાં આવી હતી. આ વેળાએ વરોડરા રેલવે કુંપનીએ મુંબઇ તથા સુરતથી ખાસ ટ્રેનો મુકવાથી પુષ્કળ જરથોસ્તીઓ ત્યાં એકઠા થયા હતા. જશનની ક્રિઆ ઉદવાડાના દસ્તુરજી તથા મોબેદોએ કીધા બાદ મુંબઇવાલા દસ્તુર જામાસપજી મીનોચેહરજી જામાસ્પઆશાનાએ જરથોસ્તી મજહબમાં દોખમાં બાંધવાને લગતી એક વાએજ કરી સંભલાવી હતી. તે બાદ એ દોખમાં બાબેનું ઉઘરાણું વગેરેની આગેવાની શેઠ ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજીએ મુંબઈમાં ઘણી મેહનત અને કોશેશ કરી કીધી હતી તેઓના થાએલા ઉપકારમાં તારાપોરની અંજુમન તરફથી એક માનપત્ર વાંચી સંભલાવવામાં આવ્યું હતું, તથા ત્યાંનાં અસલી નામીચાં વીકાજી મેહરજીનાં ખાંનદાંનવાલાઓનાં આભાર અને તેમની આગલી જાહોજલાલી વિશે પણ એક બીના વાંચી સંભલાવવામાં આવી હતી. એ પછી ઉદવાડાવાલા દસ્તુર મીનોચેહરજી દારાબજી તથા દસ્તુર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજાંને તથા તારાપોરના અકાબર શેઠ દાદાભાઇ બેહરાંમજી તારાપોરવાલાને તથા દસ્તુર જામાસપજી મીનોચેહરજી જામાસ્પઆશાનાને અંજુમન તરફથી એકકી શેઆલ ઓહરાડવામાં આવી હતી, અને નેઆતનું જમન જમી સર્વે લોક વદાય થયા હતા.[4]

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૩૧ મી મારચ ૧૮૬૬.

આ દોખમાંનાં ફંડમાં રૂ૬૪૬૭) નીચે મુજબ ભરાયા હતા :—

(રૂ૨૫૦૦) ખાંનબાહદુર પદમજી પેશતનજી, નશરવાંનજી ખરશેદજી ગોદરેજ ગોઇપોરીઆ. (રૂ૩૭૫) ખાંનબાહદુર બરજોરજી ભીખાજી શહીંઆર. (રૂ૨૦૦) મરહુમ જમશેદજી પેશતનજી પલાંનટીનના છોકરાઓ. (રૂ૧૫૧) ખરશેદજી નશરવાંનજી શેઠના. (રૂ૧૦૧) આદરજી બરજોરજી ગેઆરા. (રૂ૭૫) બહમનજી શેરાબજી શેઠના. (રૂ૫૧) ફરાંમજી અરદેસર કેકોબાદના, આ૦ માણેકજી ખરશેદજી ગાંડા, નવરોજજી રૂસતમજી કોપર. (રૂ૪૧) દોરાબજી રૂસતમજી ભરૂચા, ઊકરજી ફરાંમજી મોતીવાલા, દીનશાહ બહમનજી ગોઇપોરીઆ, જમશેદજી પુંજીઆજી ભગત, ડોશાભાઇ હોરમજજી અકુગર, ફરાંમજી પેશતનજી ભમગરા, નવરોજજી બહમનજી મોરેના. (રૂ૩૧) માણેકજી પેશતનજી મેસમેન. (રૂ૨૫) પાલણજી પેશતનજી કોપર, ધનજીભાઇ ઊકરજી. (રૂ૨૫) આ૦ ખરશેદજી કેરશાસપજી નરીમાંન, કાવશજી મનચેરજી ઇછાપોરીઆ. (રૂ૧૦) શેરાબજી જમશેદજી મસીદીઆ.

૨ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૧૪ મી મારચ ૧૮૬૬.

૩ શેઠો માણેકજી અને શેરાબજી તથા મરહુમ શેઠો પેશતનજી અને એદલજી ખરશેદજી દીવેચાના બાવા. એવણના એક નાહના ભાઇ શેઠ રૂસતમજી પેશતનજી દીવેચા પણ ગવરમેંટ હાઊસમાં હીસાબ રાખવાપર હતા.

૪ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૨૧ મી મારચ ૧૮૬૬.

એ દોખમું પરઠવાનાં જશનમાં શામેલ થવાને તેના માનેજરો શેઠો દોરાબજી ભીખાજી તારાપોરવાલા, રૂસતમજી શાપુરજી તારાપોરવાલા, અને રતનજી કુવરજી તારાપોરવાલાએ તા૦ ૮ મી મારચ ૧૮૬૬નાં ગુજરાતી વર્તમાંન પત્રોમાં જાહેર ખબર છપાવી સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી.

એ દોખમાંની સાંમેની શગડીપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે :—

"શ્રી પાક અહુરમજદની મદદથી આએ દોખમું તથા "તેને લગતી શગડી તથા કુવો શ્રી તારાપોર મધે જરતોશતીઓને વાશતે શ્રી મુમબઇ તથા બીજાં ગામોની જરતોશતી અનજુમને ઊઘરાંણું કરી ઇંગરેજ શરકારનાં રાજમાં "બંધાવીઊછે. રોજ ૨૭ આશમાંન માહા ૬ શેહેનશાહી "તથા માહા ૭ ચેહેર કદમી શને ૧૨૩૫ ઇઆજદજરદી "તારીખ ૧૮ મારચ શને ૧૮૬૬ શવંત ૧૯૨૨ ના ચઇતર "સુદ ૨ વાર રવેઊ."

ઊપલી શગડીની પાસે એજ વખતે એક કુવો બંધાવેલોછે, તે ઊપર પણ નીચે પ્રમાણે તખ્તી મારેલીછે :—

[1] તા૦ ૨૦ મી મારચ.

"સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેનીવોલંટ ઇનસ્ટીટ્યુટ" ને લગતી નિશાળોનાં છોકરાઓ તથા છોકરીઓને ઇનામો આપવા માટેનો એક મેલાવડો આજ દીને અતરેના ટાઉનહાલમાં થયો હતો. સરનશીનની ખુરસીએ મુંબઇના નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅર બીરાજયો હતો. એ ખાતાંના પ્રીનસીપાલ મી૦ જેમસ રકારજીએ રીપોરટ વાંચી સંભળાવ્યો, જેમાં જણાવ્યા મુજબ એ ખાતાંને લગતી મુંબઇની નીશાળોમાં ૯૨૮ છોકરા તથા ૭૫૦ છોકરીઓ તથા દેશાવરોની નિશાળોમાં ૮૪૯ છોકરા અને ૩૪૦ છોકરી મળી ૨૮૬૭ બાળકો કેળવણી લેતાં હતાં. એ બાદ રેવરંડ મી૦ એટકીનસે છોકરાઓ તથા ડાકટર ધીરજરાંમ દલપતરાંમે છોકરીઓની સેહજ પરીક્ષા લીધી, જે બાદ સરનશીને પોતાંને હાથે ઇનામો વેંહચી એક સુભાખીત ભાષાણ કીધું જેની સેવટે જણાવ્યું હતું કે "નામદાર લેડી આવાંબાઈ જેઓ એ ખાતાંની અમર કીરતીના રથાપનારનું માનવંતું નામ રાખેછે, તેમની સાથે જ્યારે તે નામદારને મેલાપ થશે ત્યારે તેણે આંહી શું જોયું હતું અને તેથી તેને કેવી ખુશાલી ઉપજી હતી તેથી તેઓને તે વાકેફ કરશે." એ પછી સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટે ઉઠી નામદાર સરનશીનનો એક નાયલું ભાષાણ કરી ઉપકાર માન્યો, અને સભા બરખાસ્ત થાઇ હતી.[2]

તા૦ ૨૫ મી મારચ.

રોજ ૪ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને ગંદેવી ગામ મધે અંજુમનનાં ઉધરાતથી બંધાવવા માડેલાં દોખમાંનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ નવસારીવાળા દસ્તુર કેકોબાદજી રૂસતમજી મેહરજીરાણાનાં ઉપરીપણાં હેઠલ કરવામાં આવી હતી. આ વેળાએ ૪૦૦૦ જરથોસ્તીઓનો મેલાવડો ત્યાં થયો હતો, તથા શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ એ દોખમાંનાં કામમાં નાણાંની સારી મદદ કરી તેથી તેમનો ઉપકાર માનવામાં આવ્યો હતો.[2]

તા૦ ૨૭ મી મારચ.

લંડનની "એથનોલોજીકલ શોશાએટી" ની હજુરમાં ગઇ તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારીએ મી૦ જાન ક્રાફરડ વાંચેલા રેસાલામાં એવું જણાવ્યું હતું કે એશીઆ ખંડના લોકો કરતાં યુરોપ ખંડના લોકોની મનશક્તિ વધારે ચહડતી અને બળવાન છે. એ ઉપરથી એ રેસાલાના જવાબમાં શેઠ દાદાભાઈ નવરોજજી પ્રોફેસરે એજ શોશાએટીની આજ દીને મળેલી સભામાં એક બીજો રેસાલો વાંચી હિંદુઓ તથા પારસીઓની મનશક્તિ કેટલી ખીલી શકેછે, તેના દાખલા આપ્યા, તથા બતાવી આપ્યું કે એશીઆ ખંડમાં નીતિ, સચ્ચાઈ અને બીજી નેકીને યુરોપના સરખો દરજ્જોછે.[3]

તા૦ ૩૧ મી મારચ.

ભરૂચ મધે જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોહચાડવાનું એક ફંડ ઉભું કરવાને ત્યાંની અંજુમન આજ દીને બાહેરકોટની કાંઠાપરની દરેમેહરમાં ભેગી મળી હતી. તે વેળાએ એ બાબેનું એક ફંડ ત્યાંની પંચાતના તરસ્ટીઓ હસ્તક ઉભું કરવાનો ઠેરાવ થયો હતો, અને તેમાં તેજ વખતે રૂ૫૪૯૨। ભરાયા હતા. આ વેળાએ મુંબઇથી ગયલા શેઠ બહમનશાહ કાવશજી ભરૂચા અથવા વકીલ તેમજ શેઠ શોરાબજી રતનજી ડાકટરે અસરકારક ભાષાણો કીધાં હતાં.[4]

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી આ કુવો શને ૧૨૩૫ "યઆજદજરદી શને ૧૮૬૬ ઇશવી શવંત ૧૯૨૨ નાં "વીક્રમાંજીત. એ શાલમાં શ્રી તારાપોરનાં નવાં દોખ"માંનાં કાંમ શારૂં બાંધેઓછે. રોજ ૨૭ મો ને માહ ૬ "ઠો તથા ૭ મો."

એ દોખમું તથા શગડી બાંધવા પર બધો મલી રૂ૪૨૦૦૦) નો ખરચ થયો હતો, અને ઉઘરાંણું રૂ૩૧૦૦૪)૨૪॥ નું થયું હતું. જેથી બાકીની રૂ૧૧૦૦૦) ની રકમ મેળવવાને એના વાનેજરો શેઠો ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, મેહરજીભાઇ બાપુજી વીકાજી, દોરાબજી ભીખાજી તારાપોરવાળા, રૂસતમજી શાપુરજી તારાપોરવાળા, અને રતનજી કુવરજી તારાપોરવાળાએ તા૦ ૨૨ મી નવેમબર ૧૮૬૮ નાં રાસ્ત ગોફતારમાં જાહેર ખબર છપાવી સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી.

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૭ મી મારચ ૧૮૬૬.

૨ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૬૬.

૩ આ રેસાલાનું એક ચોપાંનયું નીચલા નામથી બાહેર પાડવામાં આવ્યું હતું :—

"The European and Asiatic races. Observations on the paper read by John Crawford Esq. F. R. S. before the Ethnological Society, on February 14th, 1866 Read before the Ethnological Society, March 27th, 1866 By, Dadabhai Naoroji. London: Trubner & Co, 60, Paternoster Row, 1866"

૪ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૮ મી આપરેલ ૧૮૬૬.

એ રૂ૫૪૯૨। નીચે મુજબ ભરાયા હતા :—

(રૂ૫૦૧) રૂસતમજી શોરાબજી દલાલ, બહમનશાહ બેહરાંમજી વકીલ, મનચેરજી શોરાબજી દલાલ, હોરમજજી બેહરાંમજી વખારીઆ. (રૂ૫૦૦) બહમનશાહ બેહરાંમજી મેહતાજી. (રૂ૨૦૦) હોરમજજી નાનાભાઇ કાલાભાઇ જંબુસરવાલા, હોરમજજી માણેકજી નગરશેઠ. (રૂ૧૫૦) દીનશાહજી ફરાંમજી હમાવરાના. (રૂ૧૨૫) હોરમજજી અસલાજી ગાંધી, બહમનશાહ શોરાબજી ધનજીભાઇ મારશલના. (રૂ૧૦૦) નવરોજજી મનચેરજી વખારીઆ, પેશતનજી હોરમજજી બરૂ, જીવાજી બેહરાંમજી હાથીદારૂવાળા, શેહરીયારજી નશરવાંનજી મેહતાના, શોરાબજી રતનજી ડાકટર મુંબઇવાળા. (રૂ૭૫) દસ્તુર પેશોતનજી અસપંદીઆરજી કામદીનજીનાં નામે, બેહરાંમશાહ

તા૦ ૨ જી એપરેલ.

હિંદુસ્થાનના માજી શેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટ સર ચારલસ વુડ (લારડ હેલીફાકસ) આઠ વર્ષ સુધી પોતાનો ઓહ્દો આ દેશના હકમાં બલીક તરાહના ફાએદા ભર્યો અમલ બજાવ્યો હતો, તે ઓહ્દો છોડવાને લીધે એ ઉમરાવને અતરેના

દાદાભાઈ મુનસફ, ફરદુનશાહ ધનજીભાઈ, તેહમુલજી હોરમજજી ગોદરેજના મુનસફ. (રૂ૫૧) બહમનજી નાનાભાઈ. (રૂ૫૦) હોરમજજી બહમનજી, અરદેસર બેહરામજી ગાંધી, શેહરીઆરજી હોરમજજી કાપડીઆ, જીવણજી નવરોજજી હમાવાલા, બેહરામજી ફરદુનજી વકીલ, ફરદુનજી જીવણજી, શેહરીઆરજી પેશતનજી ગાંધી, બેજનજી હોરમજજી કાપડીઆ, ધનજીશાહ મેહરવાનજી ડાકટરના, દસ્તુર રૂસતમજી અસપંદીઆરજી કામદીનના, નશરવાનજી જમશેદજી દસ્તુર કામદીનના, શેહરીઆરજી મનાજી તારીવાલા, જીવરાજજી જીવાજી કાપડીઆ, અરદેસર મેહરવાનજી, ફરામજી ખરશેદજી, (૪૦) મનચેરજી ખરશેદજી કાપડીઆ, તેહમુલજી ફરદુનજી ચોકસી, (રૂ૩૫) પેશતનજી જીવાજી ભાણુજ, (રૂ૩૧) મેહરવાનજી જામાસપજી ભફરીઆ, દીનશાહજી ધનજીભાઈ ખંબાતા, (રૂ૨૫) નવરોજજી નશરવાનજી ગેંડા, ગાંધી અરદેશર દાદાભાઈ, ખરશેદજી મનચેરજી, પાલણજી જમશેદજી, પેશતનજી હીરાજી, મેહરવાનજી ફરદુનજી ફોલાંવાલા, એદલજી ધનજીભાઈ, પીરોજશાહ અરદેશરજી, અસલાજી દોરાબજી, રૂસતમજી ખરશેદજી અફીણવાલા, (રૂ૧૬૦૧) રૂ૨૫ ની અંદરની રકમ.

એ પછી એ ફંડમાં ત્યાંના જરથોસ્તીઓએ સરઅવસરે રકમો ભરી એ ફંડ હાલ તેના સવંત ૧૯૪૮ સુધીના છપાયલા હીસાબ મુજબ રૂ૨૦૬૯૦॥।≡ નું કીધુંછે, અને તે મધેથી હાલ સુધી કરસો ખરચ ન કરતાં તે મોટી રકમનું થાય ત્યાં સુધી વધારવા જાયછે, અને રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનો ખરચ જે દર શાલ આસરે રૂ૧૮૦૦) થાયછે તે પંચાતનાં જનરલ ફંડમાંથી કરવામાં આવેછે.

આએ જગાએ ભરૂચની પારસી પંચાતનાં ફંડની વીગત આપવી જરૂરની છે. એ ફંડ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૪ માં ભરૂચ મધે અંજુમનના ઊબરાતથી છેલ્લું દોખમું બંધાયું ને વેળાએ બાકી વધેલી રૂ૭૭૬૪)≡॥ ની રકમ પરથી ઊભું થયું છે. એ દોખમાંનાં ઊઘરાંણાંમાં ભરૂચના જરથોસ્તીઓએ ૩૧૦૨૯૮)≡ તથા મુંબઈના જરથોસ્તીઓએ રૂ૨૯૧૫૧)≡। એ૦ રૂસતમજી જીવણજી ઓલીઆજી તથા શેઠ જીવાજી જમ્શુભાઈ ભરૂચા અને શેઠ કુવરજી કાલાભાઈ પટેલ હસ્તક ભરી આપેલા તથા વ્યાજના રૂ૭૭૭૦॥।— મળી રૂ૩૯૭૮૭॥।— થયા હતા, તથા ખરચ સર્વે રૂ૩૨૦૨૩॥।—॥ થયો હતો તે બાદ કરતાં ઊપર મુજબ રૂ૭૭૬૪)≡॥ વધ્યા તેનું ભરૂચની પારસી પંચાતનું એક ફંડ ઊભું કરી તેના તરસ્ટીઓ તરીકે શેઠો માણેકજી કાવસજી નાનાભાઈ, બેહરામજી ફરદુનજી વકીલ, મનચેર હીરજી પટેલ, બહમનજી નાનાભાઈ શેઠના, અને શેરાબજી જમશેદજી દેસાઈને ઠરાવ્યા હતા. એ પછી જેમ જેમ તરસ્ટીઓની જગા ખાલી થતી ગઈ તેમ તેમ તેમની જગાપર ભરૂચના નીચલા જરથોસ્તીઓ શામેલ થયા કીધા હતા.—શેઠો ફરામજી નવરોજજી હમાવરાના, શેહરીઆરજી બેહરામજી વકીલ, શેરાબજી ધનજીભાઈ ખંબાતા, દસ્તુર પેશતનજી અસપંદીઆરજી કામદીનજી, દાદાભાઈ ફરદુનજી મુનસફ, દસ્તુર કાવસજી અસપંદીઆરજી કામદીનજી, જીવણજી નવરોજજી હમાવાલા, બહમનશાહ બેહરામજી વકીલ, રૂસતમજી શેરાબજી દલાલ, બહમનશાહ બેહરામજી મેહતાજી, દીનશાહ ફરામજી હમાવરાના, હોરમજજી નાનાભાઈ કાલાભાઈ જંબુસરવાલા, મનચેરજી શેરાબજી દલાલ, મનચેરશાહ બહમનશાહ મારફાળના, બેહરામશાહ દાદાભાઈ મુનસફ, મનચેરશાહ ડોશાભાઈ વકીલ, ધનજીશાહ મેહરવાનજી ડાકટર, દસ્તુર દીનશાહજી પેશોતનજી કામદીનજી, નશરવાનજી રૂસતમજી દલાલ, પીરોજશાહ રૂસતમજી દલાલ, દારાશાહ રૂસતમજી દલાલ, આદરજી મનચેરજી દલાલ, બી. એ.,.

ઊપલાં પંચાતનાં ફંડ મધે ભરૂચના જરથોસ્તીઓ. સરઅવસરે રકમો તથા મોવડાંવાળા અને બીજા વ્યાપારીઓ અમુક રકમનો ભાગો તથા શેહાદી, જશન, વગેરે નેઆતના લવાજમ દર વર્ષે ભરતા હતા અને હજુ ભરેછે. એ ફંડ મધેથી તે તરફ દોખમાં, શગડી, નશાખાંનાં, વગેરેની મરામત; દોખમાંની પહરેજાંમન, શગડીમાં ચેરાગ તથા આતશ જારી રાખવા, ગરીબ જરથોસ્તીઓનાં રવાંનનો મોત ખરચ, બાહેરકોટની હાથીબાર આગળની તથા કાંઠાપરની દરેમેહરો તેમજ કોટની હાથીબાર આગળની તથા જુની દરેમેહર તથા ખરાસવાડાની દરેમેહરનો દીવેલ, કાઠી, વગેરેનો ખરચ, રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવા નશાશાળાર, ખાંધીઆ વગેરેના પગાર, જાનવરોને માટે હવાડા ભરાવવા, ગરીબ જરથોસ્તીઓને રોકડ, અનાજ, ગોર, વગેરેનો આસરો તથા તેમનાં છોકરાઓને સ્કુલની ફીઈ, ચોપડી, સલેટ, વગેરેની મદદ; કોટમાંની જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાળનો ખરચ, તેમજ મકડાંવાળા, પાજનીગરા, પરતાકીઆ, કાપડીઆ, દારૂવાલા, ગાંધી, વગેરેના બાહંબારોના ખરચમાં મદદ તથા કુતરાં અને મુગાં જાનવરો અને ગોસ્પંદોની પરવરસીના ખરચમાં મદદ કરવામાં આવેછે.

એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ માં ભરૂચ મધે મુસલમાનોએ કરેલા ફુલડ વખતે ત્યાંના જરથોસ્તીઓને મદદ કરવાને મુંબઈ તથા ચીનના જરથોસ્તીઓએ રૂ૭૮૫૮॥ આતરેથી મોકલ્યા હતા, તે રકમ મધેથી સે વેળા જોઈતો ખરચ કરી બાકી વધેલી રકમના મુંબઈ બેંકના શેરો શેઠો ખુરશેદજી નશરવાનજી કામાજી, નવરોજજી ફરદુનજી, અને જીવાજી જમ્શુભાઈ ભરૂચાનાં નામ ઊપર લઈ "સરકાર દરબારના ઈનસાફ તથા ખરજી તથા ગરીબ પારસીઓને આસરો આપવા" બાબતનું એક ખાતું પંચાતનાં દફતરમાં પાડ્યું હતું.

ભરૂચનાં ઊપલાં નવાં દોખમાંપર જવાનો રસ્તો ઘણો બીસમાર હતો તે નવો બંધાવવાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૧ માં તરસ્ટીઓએ એક ફંડ ઊભું કીધું હતું. તે ફંડમાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૮ માં શેઠ રૂસતમજી શેરાબજી દલાલને નામદાર સરકારે ખાનબાહદુરનો ખેતાબ આપ્યો તે વેળા ભરૂચના જરથોસ્તીઓએ તેમનાં તરફ માન બતાવવાને એકઠા કરેલા રૂ૭૪૨) તથા તેમાં એજ શેઠ ભરેલા રૂ૧૦૦૦), તથા બીજા સરઅવસરે ભરાયલા મળી આસ્તે આસ્તે વધી ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૧ માં એ રસ્તો રૂ૭૧૦૦) ને ખરચે તરસ્ટીઓએ બંધાવ્યો અને તેનું નામ "રૂસ્તમ રોડ" આપ્યું હતું.

વળી ભરૂચના ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવા માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૮ માં તરસ્ટીઓએ એક ફંડ ઊભું

…આ તરફથી એક માનપત્ર મોકલવાનો વિચાર કરવા માટે મુંબઈના સૌ રહેવાસીઓની એક જાહેર સભા ભેળાવવાને

કીધું હતું, તેમજ ભરૂચ મધે સઘળી ગ્નાતની ઓરતોને સુવાવડની વખતે કામ આવવા સારૂં પાસ થએલી દાએણ રાખવા માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૨ માં એક જુદું ફંડ ઊભું થયું તેમાં વ્યાજ વાપડવાને શેઠ દીનશાહજી બહમનજી વકીલ ભાવનગરવાળાએ રૂ૯૧૦૦) ની રકમ તરસ્ટીઓ હસ્તક આપવાથી તે ફંડને હીસાબે એક પસાર થએલી મીડ-વાઈફ રાખવામાં આવીછે.

ભરૂચની અંજુમનને લગતાં ફંડો મધે નીચલા અવસરો તથા બાનુઓએ અમુક રકમો આપી નીચે મુજબ ખાતાં પડાવ્યાંછે :—

(૧) તા૦ ૧૩ મી આગસ્ટ ૧૮૭૪ ને દીને શેઠ જીવાજી જહભાઈ ભરૂચાએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ જહભાઈ મેહેરાંમજી તથા દીકરા મરહુમ શેઠ પેશતનજી જીવાજી જહભાઈનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ પંચાતની કુલ આમદાની ખાતે ખરચવાને. (૨) તા૦ ૮ મી ફેબરવારી ૧૮૭૬ ને દીને શેઠ રૂસતમજી ધનજીશાહ કપટાંને પોતાના ભાઈ મરહુમ શેઠ દારાશાહ ધનજીશાહ કપટાંનનાં પુનને માટે તેવણુની પુંજીમાંથી રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ પંચાતની કુલ આમદાની ખાતે ખરચવાને. (૩) તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી ૧૮૭૭ ને દીને બાઈ ધનબાઈજી તે મરહુમ શેઠ બહમનશાહ મેહરાંમજી વકીલનાં વીધવા તથા શેઠ જમશેદજી બહમનશાહ વકીલે મરહુમ શેઠ બહમનશાહ મેહરાંમજી વકીલનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ પંચાતની કુલ આમદની ખાતે ખરચવાને. (૪) તા૦ ૮ મી આગસ્ટ ૧૮૭૮ ને દીને ખાંનબાહદુર રૂસતમજી શોરાબજી દલાલે પોતાનાં તથા પોતાનાં ધણીઆંની મરહુમ બાઈ આવાંબાઈનાં પુનને માટે રૂ૪૦૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ દોખમાં આગલ જવાના નવા રસ્તાની દર શાલ મરામત કરાવવામાં ખરચવાને. (૫) તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૭૮ ને દીને શેઠ મનચેરજી શોરાબજી દલાલે પોતાનાં તથા પોતાનાં મરહુમ બે ધણીઆંનીઓ બાઈ ગુલબાઈ તથા બાઈ જરબાઈ તથા પોતાનાં બુજર્ગોનાં પુનને માટે રૂ૪૦૦૦) ના ભરૂચની ધી આલફ્રેડ મીલસ કું૦ ના ૪) શેરો તેનું વ્યાજ ભરૂચના ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવા માટે દર શાલ ખરચવાને. (૬) તા૦ ૧૩ મી નવેમબર ૧૮૭૮ ને દીને શેઠો દીનશાહજી તથા બહમનજી દારાશાહ કપટાંને પોતાના કાકા મરહુમ શેઠ રૂસતમજી ધનજીશાહ કપટાંનનાં પુનને માટે તેવણુની પુંજીમાંથી રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ પંચાતની કુલ આમદાની ખાતે ખરચવાને. (૭) તા૦ ૩ જી સપટેમબર ૧૮૭૯ ને દીને શેઠો નશરવાંનજી, અરદેશર, પીરોજશાહ, દીનશાહ અને દારાશાહ રૂસતમજી દલાલે તથા બેહન બાઈ ધનબાઈજી તે શેઠ બરજોરજી શોરાબજી ખંબાતાનાં ધણીઆંનીએ પોતાના બાવા મરહુમ ખાંનબાહદુર રૂસતમજી શોરાબજી દલાલનાં પુનને માટે રૂ૧૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૮) તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૭૯ ને દીને ભરૂચનાં ગાવડાંના પારસી આપારીઓએ કાગજ લખી અરજ કીધી કે તેઓ સંવત ૧૯૧૪ (ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮) થી ગાવડાંની ગાહડ ઊપર ઘાહંબારનો લાગો દર [illegible] એક [illegible] રાંપ ૦।। અને તે

ગઈ તા૦ ૨૭ મીએ શેરીફ મી૦ એ. આર. સ્કોબલ જોગ ૩૮ હિંદુ, ૨૬ મુસલમાંન, અને ૩૭ પારસી (સર જમશેદજી

પછી રાંપ ૧) લેખે આપતા આવ્યાછે, અને જે મધેથી તેઓના ઘાહંબારનો ખરચ કરી બાકી વધતી રકમ અંજુમનનાં ફંડ ખાતે જમે થતી આવીછે, અને જે હાલ સુધી જો ગણે તો રૂ૭૩૦૦૦) થવા જાય તે મધેથી રૂ૧૦૦૦૦) ની નોટ લઈ "ગાવડાંવાલાઓના ઘાહંબારનું ખાતું" એવાં નામથી જુદું ખાતું પાડી તેનું વ્યાજ હાલમાં થાયછે તેવો સારો ઘાહંબાર કરવામાં વાપડવું, અને બાકી વધે તે પંચાતની કુલ આમદાની ખાતે ખરચવું. આ અરજ તરસ્ટીઓએ બાહલ રાખી તા૦ ૨૫ મી નવેમબર ૧૮૭૯ ને દીને ઊપર મુજબ રૂ૧૦૦૦૦) નું જુદું ખાતું પાડયું હતું. (૯) તા૦ ૧૦ મી જાનેવારી ૧૮૮૦ ને દીને મરહુમ શેઠ જમશેદજી હોરમજજી વખારીઆ અથવા લાકડાંવાલાની પુંજીમાંથી તેવણુના તરસ્ટીઓએ રૂ૫૦૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચ મધે દર શાલ શેહરીવર મહીનાનો એક ઘાહંબાર ગામનાં જમન સુધાં કરવામાં વાપડવાને. (૧૦) એજ દીને એ મરહુમ શેઠના તરસ્ટીઓએ એમની પુંજીમાંથી રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચના ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૧૧) એજ દીને એ મરહુમ શેઠનાં વીધવા બાઈ રતનબાઈએ પોતાના ખાવંદનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચની જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલના ખરચમાં વાપડવાને. (૧૨) તા૦ ૨૫ મી નવેમબર ૧૮૮૧ ને દીને શેઠ પેશતનજી અસલાજી ડુંગાજીએ પોતાના મુરબી મરહુમ શેઠ શેહરીઆરજી નશરવાંનજી મોદીનાં પુનને સારૂ રૂ૨૦૦૦) ની રકમ બાહેરકોટ કાંઠા ઊપરની દરેમેહરનો ખરચ જે એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ થી કરેછે અને હેયાતી સુધી કરશે, પણ હેયાતી બાદ એમના વારેસો ન કરે તો એ રકમ તથા તેનાં ચહડેલાં વ્યાજની નોટ લઈ તેનાં વ્યાજમાંથી કરવો. (૧૩) તા૦ ૧૪ મી અકટોબર ૧૮૮૨ ને દીને શેઠ દીનશાહજી જીવાજી જહભાઈએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ જીવાજી જહભાઈ ભરૂચાનાં પુનને માટે તેવણુની પુંજીમાંથી રૂ૬૦૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચ મધે દર શાલ તીર મહીનો અને તીર રોજે ઘાહંબારનું જમન કરવાના ખરચમાં વાપડવાને તથા રૂ૫૦૦) ની નોટ ભરૂચનાં જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોહચાડવાનાં ફંડ મધે વાપડવાને. (૧૪) તા૦ ૭ મી જુન ૧૮૮૩ ને દીને શેઠ બહમનશાહ પેશતનજી ડુંગાજી તથા ભાઈઓએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ પેશતનજી અસલાજી ડુંગાજીનાં પુનને માટે તેવણુની પુંજીમાંથી રૂ૫૦૦૦) ની નોટ ઊપલી બાહેરકોટની કાંઠા ઊપરની દરેમેહરનો ખરચ કરવો જયારે એવો ભાઈઓ બંધ કરે ત્યારે તે પણ તેનાં ચહડેલાં વ્યાજની આવક સાથે એ દરેમેહરના ખરચમાં વાપડવાને. (૧૫) તા૦ ૬ ઠી નવેમબર ૧૮૮૩ ને દીને શેઠ શોરાબજી હોરમજજી વખારીઆ અથવા લાકડાંવાલાએ પોતાની તરફથી રૂ૩૦૦૦), ભાઈ શેઠ રૂસતમજી હોરમજજી લાકડાંવાલાના રૂ૨૦૦૦), માતાજી બાઈ દીનબાઈ તે મરહુમ શેઠ હોરમજજી મેહેરાંમજી વખારીઆનાં વીધવાના રૂ૧૦૦૦), ભોજાઈ બાઈ રતનબાઈ તે મરહુમ શેઠ જમશેદજી હોરમજજી લાકડાંવાલાનાં વીધવાના રૂ૧૦૦૦), તથા પોતાનાં ધણીઆંની બાઈ રતનબાઈના રૂ૧૦૦૦) મલી રૂ૮૦૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચ મધે એઓના ભાઈ મરહુમ શેઠ જમશેદજી હોરમજજી લાકડાંવાલાનાં પુનને માટે જરથોસ્તી

જીજીભાઇ બારોનેટ, ઓનરેબલ રૂસ્તમજી જમશેદજી જીજી-ભાઇ, ફરામજી નશરવાંનજી પટેલ, ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, માણેકજી ખરશેદજી જમશેદજી, ડાવ[illegible]જી ખરશે-દજી જમશેદજી, મેહરવાંનજી ફરાંમજી પાંડે, અરદેશર હોરમ-

મુસાફરોના ઊતારાને માટે બંધાવેલા જમશેદ બાગ તથા તેનાજ કંપાઊંડમાં પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ હોરમજજી બેહરામજી વખારીઆનાં પુનને માટે બંધાવેલી દરેમેહરના ચાલુ ખરચમાં વાપડવાને તે મકાનોના તરસ્ટીઓને દર શાલ સપુરદ કરવાને. (૧૬) તા૦ ૯ મી ડીસેમબર ૧૮૮૩ ને દીને શેઠ ફરદુનશાહ પેશતનજી ભોવડાંવાલાએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ પેશતનજી હોરમજજી બરૂ અથવા ભોવડાંવાલાનાં પુનને સારૂં તેવણની પુંજીમાંથી રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડ મધે વાપડવાને. (૧૭) તા૦ ૧૯ મી ડીસેમબર ૧૮૮૩ ને દીને શેઠ હોરમજજી નાનાભાઇ કાલાભાઇ જંબુસરવાલાએ પોતાના દીકરા શેઠ શાપુરજીનાં ધણીઆંની મરહુમ બાઇ ગુલબાઇનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ ખરાસવાડાની દરેમેહરના ખરચમાં વાપડવાને. (૧૮) તા૦ ૧૮ મી મારચ ૧૮૮૪ ને દીને બાઇ ગુલબાઇ તે મરહુમ શેઠ હોરમજજી બેહરામજી વખારીઆનાં દીકરીએ પોતાના ખાવંદ મરહુમ શેઠ માણેકશાહ ફરદુનશાહ ખંબાતાનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ જમશેદબાગ તથા તેને લગતી દરેમેહરના ખરચમાં વાપડવાને. (૧૯) એજ દીને બાઇ દીનબાઇ તે મરહુમ શેઠ હોરમજજી બેહરામજી વખારીઆનાં વીધવાએ પોતાના ખાવંદનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની રકમ ઊપલાંજ કારણસર વાપડવાને. (૨૦) તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી ૧૮૮૫ ને દીને શેઠ તેહમુલજી હોરમજજી મુનસફે પોતાના દીકરા તથા દીકરીના દીકરાઓની નવજોતની ખુશાલીમાં રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચનાં કોઇ ગરીબ જરથોસ્તીનાં છોકરાંને સુદરેહ પેહરાવવા અથવા લગન કરવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૨૧) તા૦ ૩૦ મી મારચ ૧૮૮૫ ને દીને શેઠ શોરાબજી હોરમજજી વખારીઆ અથવા લાકડાંવાલાએ રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ કોટની જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલના ખરચમાં વાપડવાને. (૨૨) તા૦ ૨૫ મી આગસ્ટ ૧૮૮૫ ને દીને શેઠ અરદેશર શોરાબજી દસ્તુર કામદીને રૂ૫૦૦) નું મુંબઇની મ્યુનીસીપાલીટીનું બોંડ તેનું વ્યાજ કોટની જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલની સર્વેથી ચડતી છોકરીને તેમનાં માતાજી બાઇ ગુલબાઇ તે મરહુમ દસ્તુર શોરાબજી પેશોતનજી કામદીનનાં વીધવાનાં નામથી દર માસે રૂ૨) ની સ્કાલરશીપ આપવામાં વાપડવાને. (૨૩) તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર ૧૮૮૫ ને દીને શેઠ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટે રૂ૪૦૦૦) નાં મુંબઇની મ્યુનીસીપાલીટીનાં બોંડ તેનું વ્યાજ કોટની જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલ કે જેને તેમનું નામ આપવામાં આવ્યું હતું તેના ચાલુ ખરચમાં વાપડવાને, તથા તા૦ ૯ મી અકટોબર ૧૮૮૫ ને દીને બીજા રૂ૩૦૦) નાં એજ મ્યુનીસીપાલીટીનાં બોંડ તેનું વ્યાજ એજ નિશાલની બે ચડતી છોકરીઓને દર શાલ રૂ૭) અને ૫) નાં બે ઇનામો આપવામાં વાપડવાને. (૨૪) તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર ૧૮૮૫ ને દીને શેઠ અરદેશર શોરાબજી દસ્તુર કામદીને રૂ૫૦૦) નું મુંબઇની મ્યુનીસીપાલીટીનું બોંડ તેનું વ્યાજ ભરૂચની મરહુમ શેઠ જીજીભાઇ દાદાભાઇવાળી છોકરીઓની નિશાલની સર્વેથી ચડતી છોકરીને તેમનાં ધણીઆંની બાઇ આવાંબાઇનાં નામથી દર માસે રૂ૨) ની સ્કાલરશીપ આપવામાં વાપડવાને. (૨૫) એજ દીને એજ શેઠે રૂ૫૦૦) નું એજ મ્યુનીસીપાલીટીનું બીજું બોંડ તેનું વ્યાજ ભરૂચની મરહુમ શેઠ જીજીભાઇ દાદાભાઇવાળી છોકરાઓની નિશાલના સર્વેથી ચડતા છોકરાને પોતાના બાવા મરહુમ દસ્તુર શોરાબજી પેશોતનજી કામદીનજીનાં નામથી દર માસે રૂ૨) ની સ્કાલરશીપ આપવામાં વાપડવાને. (૨૬) તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર ૧૮૮૫ ને દીને શેઠ જમશેદજી બેહમનશાહ વકીલે પોતાનાં માતાજી મરહુમ બાઇ ધનબાઇજી તે મરહુમ શેઠ બેહમનશાહ બેહરામજી વકીલનાં વીધવાનાં પુનને માટે રૂ૭૯૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ અથવા જરૂર પડે તો મુદલ મરહુમ શેઠ બેહમનશાહે પોતાને ખરચે બાહરકોટ અગીઆરી આગલ બંગલો બંધાવી પંચાતને સ્વાધીન કીધોછે તે વધારવા અથવા સુધારવા પાછલ ખરચવાને. (૨૭) તા૦ ૧૩ મી ડીસેમબર ૧૮૮૫ ને દીને બાઇ રતનબાઇ તે શેઠ ધનજીશાહ મેહરવાંનજી ડાકટરનાં ધણીઆંનીએ ભરૂચના કોટમાં હાથીખાર આગલ અગીઆરીની સાંમે પંચાતની જગાપર જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલને સારૂં એક મકાંન રૂ૨૦૭૫) ખરચી બંધાવી તરસ્ટીઓને સ્વાધીન કીધું તે મકાંનપર થાયલી લાગતની રકમનું પડાવેલું ખાતું. (૨૮) તા૦ ૨૦ મી ફેબરવારી ૧૮૮૬ ને દીને શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે પોતાનાં દીકરી મરહુમ બાઇ રતનબાઇ તે શેઠ ફરાંમજી દોરાબજી પાંડેનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) નું મુંબઇનાં પોરટ તરસ્ટનું બોંડ તેનું વ્યાજ સરખે હીસ્સે જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટ જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલ તથા ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૨૯) તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૮૬ ને દીને શેઠ પીરોજશાહ રૂસતમજી દલાલે પોતાના બાવા મરહુમ ખાંનબાહદુર રૂસતમજી શોરાબજી દલાલ તથા માતાજી મરહુમ બાઇ આવાંબાઇનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ પંચાતનાં જનરલ ફંડમાં વાપડવાને. (૩૦) તા૦ ૧૭ મી આગસ્ટ ૧૮૮૬ ને દીને શેઠો માણેકજી મેહરવાંનજી અને પેશતનજી કાવશજી ભોવડાંવાલાએ પોતાના મુરબી મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી અસલાજી ભરૂચા ભોવડાંવાલાનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૩૧) તા૦ ૧ લી નવેમબર ૧૮૮૬ ને દીને શેઠો ડોસાભાઇ, ખરશેદજી, હોરમજજી અને રૂસતમજી જામાસપજી દારૂવાલાએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ જામાસપજી જીવાજી દારૂવાલાનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ દારૂવાલાઓના પાંઢબારના ખરચમાં વાપડવાને. (૩૨) તા૦ ૨૧ મી નવેમબર ૧૮૮૬ ને દીને શેઠો નશરવાંનજી, અરદેશર, પીરોજશાહ, દીનશાહ અને દારાશાહ રૂસતમજી દલાલ તથા બેહન બાઇ ધનબાઇજીએ પોતાના કાકા મરહુમ શેઠ મનચેરજી શોરાબજી દલાલનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૩૩) તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી ૧૮૮૭ ને દીને શેઠો રૂસતમજી અને હોરમજજી નાનાભાઇએ ખરાસવાડામાં જરથોસ્તીઓને સરઅવસરે વાપડવાનું એક મકાંન બંધાવી પંચાતના તરસ્ટીઓને સ્વાધીન કીધું તે વેળાની ખુશાલીમાં પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ નાનાભાઇ કાલાભાઇનાં

જજી વાડીઆ, શીરાબજી જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ, ડોશાભાઈ ફરામજી કરાકા, બહમનજી

જીજીભાઈ, શીરાબજી પેશતનજી ફરામજી, દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, નશરવાનજી માણેકજી પીટીટ, મનચેરજી

પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૩૪) તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી ૧૮૮૭ ને દીને શેઠો આદરજી અને રતનજી મનચેરજી દલાલે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ મનચેરજી શેરાબજી દલાલનાં પુનને માટે તેમની પુંજીમાંથી રૂ૧૫૦૦) નાં મુંબઈનાં પોરટ તરસ્ટ બોંડ તેનુ વ્યાજ ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૩૫) તા૦ ૩ જી મારચ ૧૮૮૭ ને દીને શેઠ નવરોજજી મનચેરજી કાવશજી વખારીઆએ પોતાનાં ધણીઆંની બાઈ બીખાઈજીનાં પુનને માટે રૂ૬૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ સરખે હીસ્સે જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં તથા ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૩૬) તા૦ ૧૪ મી આપરેલ ૧૮૮૭ ને દીને સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે પોતાના નબીરા મરહુમ શેઠ અરદેસર કાવશજી પીટીટનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) નું મુંબઈનાં પોરટ તરસ્ટનું બોંડ તેનું વ્યાજ પંચાતના અંજુમનના ધાહંબારના ખરચમાં વાપડવાંને. (૩૭) તા૦ ૧ લી અકટોબર ૧૮૮૭ ને દીને શેઠ બહમનશાહ જમશેદજી વખારીઆએ પોતાનાં બેહન મરહુમ બાઈ ગુલબાઈ તે શેઠ જમાસપજી હોરમજજી નાનાભાઈ જંબુસરવાળાનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ જમશેદ બાગને લગતાં આદરાંનમાં દરૂન દમશેદ જારી રાખવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૩૮) તા૦ ૧૭ મી નવેમબર ૧૮૮૭ ને દીને શેઠો આદરજી અને રતનજી મનચેરજી દલાલે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ મનચેરજી શેરાબજી દલાલની વરસીને દીને તેમનાં તથા પોતાનાં માતાજી મરહુમ બાઈ જરબાઈનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) નું મુંબઈની મ્યુનીસીપાલીટીનું બોંડ તેનું વ્યાજ કુતરાં તથા મુંગાં જનાવરો અને ગોરપંદોની પરવરસી કરવા તથા દર વર્ષે રૂ૫) થી ૧૦) સુધીની નાહની રકમ ઊપલાં બંધે મરનારોના રોજગાર ઊપર ધર્મ ક્રિઆ કરવાને ખરચવાને. (૩૯) તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૮૭ ને દીને શેઠ પેશતનજી દોરાબજી કામાજી તથા તેમનાં કુટુંબે મરનાર બાઈ દીનબાઈ તે મરહુમ શેઠ દોરાબજી કામાજીનાં વીધવાનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ ખરાસવારાની દરેમેહરમાં સુખડ બાળવાના ખરચમાં વાપડવાને (૪૦) તા૦ ૨૯ મી નવેમબર ૧૮૮૭ ને દીને શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટે પોતાના ભત્રિજા મરહુમ શેઠ કાવશજી દીનશાહજી પીટીટના દીકરા મરહુમ શેઠ અરદેસર કાવશજી પીટીટનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) નું મુંબઈનાં પોરટ તરસ્ટનું બોંડ તેનું વ્યાજ ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૪૧) તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૮૭ ને દીને ઓનરેબલ સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે રૂ૧૦૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ તેનું વ્યાજ પાજનીગરાના ધાહંબારના ખરચમાં વાપડવાને. (૪૨) તા૦ ૨ જી આપરેલ ૧૮૮૮ ને દીને શેઠ બહમનજી દીનશાહજી પીટીટે રૂ૫૦૦) નું મુંબઈની મ્યુનીસીપાલીટીનું બોંડ તેનું વ્યાજ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટ જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાળની બે હુશીઆર છોકરીઓને પોતાનાં નામથી દર માસે રૂ૧) નો સ્કાલરશીપ આપવામાં વાપડવાને. (૪૩) તા૦ ૨૦ મી આપરેલ ૧૮૮૮ ને દીને શેઠ બહમનશાહ જમશેદજી વખારીઆએ પોતાનાં ધણીઆંની મરહુમ બાઈ મનાંબાઈનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ જમશેદ બાગને લગતાં આદરાંનના દરૂન બાજના ખરચમાં વાપડવાને. (૪૪) તા૦ ૨૮ મી જુલાઈ ૧૮૮૮ ને દીને શેઠ શેરાબજી હોરમજજી લાકડાંવાળા અથવા વખારીઆએ પોતાના દીકરા શેઠ મનચેરશાહની બેટી બાઈ ડોશીબાઈની નવજોતની ખુશાલીમાં રૂ૫૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ મરહુમ શેઠ જમશેદજી હોરમજજી વખારીઆના ધાહંબારના ખરચમાં વાપડવાને. (૪૫) તા૦ ૧૧ મી આગસટ ૧૮૮૮ ને દીને શેઠ ખરશેદજી મનચેરજી કામાજીએ પોતાનાં દીકરી મરહુમ બાઈ ડોશીબાઈનાં પુનને માટે, તથા બાઈ ખરશેદબાઈ તે મરહુમ શેઠ એદલજી નશરવાંનજી મનાનાં વીધવાએ પોતાના ખાવંદ તથા દીકરા મરહુમ શેઠ પેશતનજી એદલજી મના તથા બાવા મરહુમ શેઠ શેહરીઆરજી નાલાભાઈ તથા ભાઈ મરહુમ શેઠ મનચેરજી શેહરીઆરજી પોરટવાળાનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ સરખે ભાગે મરહુમ શેઠ જીજીભાઈ દાદાભાઈવાળી છોકરીઓની નિશાળમાં દર શાળ એક ઇનાંમ આપવા તેમજ પસતાકીઆ તથા કાપડીઆના ધાહંબારના તથા રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાના તથા ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૪૬) તા૦ ૩ જી સપટેમબર ૧૮૮૮ ને દીને ડાકટર મનચેરજી શેરાબજી પોસ્ટવાળાએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ શેરાબજી તેહમુલજી પોસ્ટવાળા તથા બપાવા મરહુમ શેઠ તેહમુલજી જીવાજીનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) નું મુંબઈનાં પોરટ તરસ્ટનું બોંડ તેનું વ્યાજ ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૪૭) તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૮૮ ને દીને બાઈ હીરાંબાઈ તે ઓનરેબલ સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટનાં બેટીએ પોતાના ખાવંદ મરહુમ શેઠ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) નું મુંબઈનાં પોરટ તરસ્ટનું બોંડ તેનું વ્યાજ તે મરહુમનાં નામની જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાળના ખરચમાં વાપડવાને. (૪૮) તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી ૧૮૮૯ ને દીને શેઠ બહમનશાહ પેશતનજી ડુંગાજી તથા ભાઈઓએ મરહુમ બાઈ રતનબાઈ તે મરહુમ શેઠ શેહરીયારજી નશરવાંનજી મોદાનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) ની નોટ ઊપલી બાહેરકોટની કાંઠા ઊપરની દરેમેહરનો ખરચ કરવો એઓ ભાઈઓ બંધ કરે ત્યારે તે પણ તેનાં ચહડેલાં વ્યાજની આવક સાથે એ દરેમેહરના ખરચમાં વાપડવાને. (૪૯) તા૦ ૧૨ મી મારચ ૧૮૮૯ ને દીને શેઠ ધનજીશાહ મેહરવાંનજી ડાકટરે પોતાનાં બેટી બાઈ જરબાઈનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ એ બાઈની બાજને દીને ધર્મ ક્રિઆ કરી બાકીનું પસતાકીઆઓના ધાહંબારના ખરચમાં વાપડવાને. (૫૦) તા૦ ૨૧ મી મારચ ૧૮૮૯ ને દીને શેઠો બેહરાંમશાહ, જાંગીરજી, રતનજી, પીરોજશાહ, અને શેરાબજી દીનશાહજી દલાલે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ દીનશાહજી રૂસતમજી દલાલનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ દોખમાં આગળ જવાના રસ્તાની મરામત કરવાનાં ફંડ ખાતે વાપડવાને. (૫૧) એજ દીને શેઠો નશરવાંનજી, અરદેસર, પીરોજશાહ, અને દારાશાહ રૂસતમજી દલાલ તથા બેહન બાઈ ધનબાઈજીએ પોતાના ભાઈ મરહુમ શેઠ

પેશતનજી વાડીઆ, દાદાભાઇ રૂસ્તમજી બનાજી, નવરોજજી માણેકજી વાડીઆ, ડોશાભાઇ ફરાંમજી કામાજી, દીનશાહ દાદાભાઇ ગાંધી, જમશેદજી પાલણજી કાપડીઆ, ડાક્ટર મનચેરજી બેહરાંમજી કોહલા, ડાક્ટર બેહરાંમજી નવરોજજી,

---

દીનશાહજી રૂસ્તમજી દલાલનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ પંચાતનાં જનરલ ફંડમાં વાપડવાને. (૫૨) તા૦ ૨૫ મી મારચ ૧૮૮૯ ને દીને શેઠો બહમનજી મનચેરજી વકીલ તથા એદલજી મનચેરજી કંત્રાક્ટર તથા દીનશાહજી બહમનજી વકીલ ભાવનગરવાલાએ મળી પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ મનચેરજી હોરમજજી કાકાનાં પુનને માટે રૂ૬૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ સરખે હીસ્સે ઢવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં તથા ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડમાં વાપડવાને (૫૩) તા૦ ૧૬ મી મેએ ૧૮૮૯ ને દીને શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટે પોતાના દીકરા મરહુમ શેઠ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦૦) નાં પોરટ ટ્રસ્ટ બોંડ તેમાંનાં રૂ૧૦૦૦) નું વ્યાજ અંજુમનના ધાહંબારના ખરચમાં વાપડવાને, રૂ૧૦૦૦) નું વ્યાજ ભરૂચના ગરીબ જરથોસ્તી વિદ્યાર્થીઓને ચોપડીઓ અપાવવાના ખરચમાં વાપડવાને, અને રૂ૩૦૦૦) નું વ્યાજ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટ જરતોસ્તી છોકરીઓની નિશાલના ખરચમાં વાપડવાને. (૫૪) તા૦ ૧૬ મી સપટેમબર ૧૮૮૯ ને દીને શેઠો ફકીરજી, માણેકજી અને પેશતનજી શેહરીઆરજી કાપડીઆ તથા માતાજી બાઇ દેબાનોએ પોતાના બાવા તથા ખાવંદ મરહુમ શેઠ શેહરીઆરજી હોરમજજી કાપડીઆનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ખરાસવાડાની દરેમેહરના ખરચમાં વાપડવાને. (૫૫) તા૦ ૪ થી ડીસેમબર ૧૮૮૯ ને દીને શેઠો આદરજી તથા રતનજી મનચેરજી દલાલે રૂ૫૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટ જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલની બે ચઢતી છોકરીઓને મરહુમ શેઠો દીનશાહજી તથા પીરોજશાહ રૂસ્તમજી દલાલનાં નામથી સ્કાલરશીપ આપવામાં વાપડવાને. (૫૬) એજ દીને એ શેઠોએ બાહેરકોટની ફુરજા આગલની ધર્મશાલાની પૂર્વ તરફ નીચે એક પાણીનાં પરબનું મકાંન તથા રૂ૩૦) નાં વારસીક ભાડાંનો એક ગાલો રૂ૫૦૦) ની કીમતનો બાહું પરબ મંડાવવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૫૭) તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૮૯૦ ને દીને શેઠ રતનજી જીવણજી હમાંવાલાએ પોતાના દીકરા મરહુમ શેઠ પીરોજશાહ રતનજી હમાવાલાનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટનું વ્યાજ દોખમાંઓને ચુનો તથા જરૂરીઆત મરામત પાછલ ખરચવાને. (૫૮) તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી ૧૮૯૦ ને દીને શેઠો નશરવાંનજી, અરદેસર, દીનશાહજી અને દારાશાહ રૂસ્તમજી દલાલ તથા બેહન બાઇ ધનબાઇજીએ પોતાના ભાઇ મરહુમ શેઠ પીરોજશાહ રૂસ્તમજી દલાલનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ દોખમાં આગલ જવાના રસ્તાની મરામત કરવાનાં ફંડ ખાતે વાપડવાને. (૫૯) એજ દીને બાઇ વીરબાઇજી તે મરહુમ શેઠ પીરોજશાહ રૂસ્તમજી દલાલનાં વીધવાએ પોતાના ખાવંદનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ પંચાતનાં જનરલ ફંડમાં વાપડવાને. (૬૦) તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી ૧૮૯૦ ને દીને શેઠ મનચેરજી ખરશેદજી કાપડવાલા તથા બીજા કાપડના જરથોસ્તી વ્યાપારીઓએ કાપડીઆઓના દર શાલ શેહરેવર મહીનામાં ઊઘરાંણાંથી થતા ધાહંબારના વધારાના રૂ૩૦૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ એ ધાહંબારના માનેજરોને તેના ખરચમાં વાપડવા આપવાને. (૬૧) તા૦ ૧૨ મી આગશટ ૧૮૯૦ ને દીને સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ બારોનેટે પોતાનાં ધણીઆંની મરહુમ લેડી શાકરબાઇ તે મરહુમ શેઠ ફરાંમજી ભીખાજી પાંડેનાં બેટીનાં પુનને સારૂં રૂ૧૦૦૦) નું પોરટ ટ્રસ્ટ બોંડ તેનું વ્યાજ અંજુમનના ધાહંબારના ખરચમાં વાપડવાને. (૬૨) તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર ૧૮૯૦ ને દીને બાઇ ભીખાઇજી તે મરહુમ શેઠ ધનજીભાઇ બરજોરજી ખંબાતાનાં વીધવા તથા શેઠ દીનશાહજી ધનજીભાઇ ખંબાતાનાં દીકરીએ પોતાના મરહુમ ખાવંદ તથા દીકરી મરહુમ બાઇ દીનબાઇનાં પુનને માટે રૂ૬૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ દર શાલ મરહુમ બાઇ દીનબાઇની બાજને દીને ભરૂચનાં નાચાર અને ગરીબ જરથોસ્તીઓમાં કપડાં વેંહચી આપવામાં વાપડવાને. (૬૩) તા૦ ૩ જી જાનેવારી ૧૮૯૧ ને દીને શેઠ બહમનજી મનચેરજી વકીલે પોતાના નબીરા જાંગીરજી દીનશાહ વકીલની નવજોતની ખુશાલીમાં રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચની ઓરતો માટે પાસ થાએલી દાએણ રાખવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૬૪) તા૦ ૮ મી જુન ૧૮૯૧ ને દીને શેઠો ડોશાભાઇ હોરમજજી ગાંધી તથા અરદેશર અને શોરાબજી ડોશાભાઇ ગાંધીએ મરહુમ બાઇ જરબાઇ તે શેઠ ડોશાભાઇ હોરમજજી ગાંધીનાં ધણીઆંની અને મરહુમ બાઇ માણેકબાઇ તે શેઠ પેશતનજી નશરવાંનજીનાં ધણીઆંનાં તથા ખાંનબાહદુર રૂસ્તમજી શોરાબજી દલાલનાં બેહનનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ગાંધીઓના ધાહંબારના ખરચમાં વાપડવાને. (૬૫) તા૦ ૨૯ મી નવેમબર ૧૮૯૧ ને દીને શેઠ નવરોજજી દીનશાહજી દસ્તુર કામદીનના તથા ભાઇઓએ પોતાના બાવા મરહુમ દસ્તુર દીનશાહજી પેશોતનજી કામદીનજીનાં પુનને માટે રૂ૨૦૦) નું પોરટ ટ્રસ્ટ બોંડ તેનું વ્યાજ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટ જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલમાં ઇનામ અથવા સ્કાલરશીપ આપવામાં વાપડવાને. (૬૬) તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી ૧૮૯૨ ને દીને શેઠ નશરવાંનજી બહમનશાહજી મેહતાજીએ પોતાનાં ધણીઆંની મરહુમ બાઇ કુવરબાઇનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચની ઓરતો માટે પાસ થાએલી દાએણ રાખવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૬૭) તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી ૧૮૯૨ ને દીને શેઠો મનચેરશાહ શોરાબજી વખારીઆ તથા રૂસ્તમજી હોરમજજી વખારીઆએ રૂ૫૦૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચના જરથોસ્તી વિદ્યાર્થીઓને સ્કાલરશીપ આપવા માટે સ્થાપેલાં "શોરાબજી હોરમજજી વખારીઆ પારસી સ્કાલરશીપ" નાં તરસ્ટીઓને દર શાલ એ કારણસર આપવા માટે. (૬૮) તા૦ ૧૫ મી ફેબરવારી ૧૮૯૨ ને દીને શેઠ મનચેરજી જીવાજી દારૂવાલાએ પોતાના ભાઇ મરહુમ શેઠ પેશતનજી જીવાજી દારૂવાલાનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ દર શાલ દારૂવાલાના ધાહંબારના ખરચમાં વાપડવાને. (૬૯) તા૦ ૧૮ મી આપરેલ ૧૮૯૨ ને દીને શેઠ દીનશાહજી ફરાંમજી હમાવાલા તથા તેવણનાં ધણીઆંની બાઇ આવાંબાઇએ પોતાની દીકરીની દીકરી મરહુમ બાઇ માણેકબાઇ તથા બાવા મરહુમ શેઠ ફરાંમજી નવરોજજી હમાવાલા અને માતાજી બાઇ ગુલબાઇનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) ની નોટ તેનું વ્યાજ ભરૂચની હમાવાલાની દરેમેહરમાં બેઓ દેનાર મોબેદના પગારમાં વાપડવાને. (૭૦) તા૦ ૧૨ મી

કાવશજી નશરવાંનજી કાંગા, પાલણજી હોરમજજી કાપડીઆ, હોમજી ખરશેદજી દાદીશેઠ, દીનશાહ જમશેદજી ફરદુનજી, નવરોજજી જીવાજી માણેકજી, પેશતનજી દાદાભાઇ નવસારીવાલા, એદલજી બહમનજી મારીસ, મનચેરજી હોરમજજી કામાજી, બહમનજી ફરાંમજી કામાજી, રૂસતમજી ખુરશેદજી મોદી, એદલજી ખુરશેદજી મોદી, કેખશરૂ એદલજી મોદી, બી. એ; અરદેસર ખરશેદજી ફરદુનજી, જાંગીરજી ગુસતાદજી) ગ્રહસ્થોએ મોકલેલાં રીક્વીજીશનની રૂહે આજ દીને ટાઉન-હાલમાં એક જાહેર સભા સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ મલી હતી. આ વેળાએ તે નામદાર પર મોકલવાનાં માનપત્રનો ખરડો વાંચી બાહલ રાખી તે નામદારપર સરનશીને મોકલી આપવાનો ઠેડાવ થયો હતો.

જુન ૧૮૯૨ ને દીને શેઠ ફરદુનજી હોરમજજી ઓલીઆજી તથા તેવણનાં ધણીઆંની બાઇ ડોશીબાઇએ પોતાની દીકરી મરહુમ બાઇ માણેકબાઇનાં પુનને માટે રૂ૧૦૦૦) ની નોટ તેનાં વ્યાજ મધેથી અરધી રકમ મજકુર હમાવાલાની દરેમેહરમાં બોએ દેનાર મોબેદના પગારમાં વાપડવાને તથા અરધી રકમ ગરીબ જરથોસ્તીઓને કપડાં તથા અનાજ વેંહચી આપવાના ખરચમાં વાપડવાને.

ઊપલાં ખાતાં ઊપરાંત તરસ્ટીઓ હસ્તક બાઇ ગુલબાઇ તે મરહુમ શેઠ જાંગીરજી બેહરાંમજી ગામડીઆનાં વીધવા પોતાના ખાવંદનાં પેહલાં ધણિઆંની બાઇ નવાજબાઇ તે મરહુમ શેઠ નવરોજજી મેહરજીનાં બેટીનાં પુનને વાસ્તે તે મરહુમ બાઇએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૪ માં બંધાવેલો બાહેરકોટ કાંઠા ઊપરની કુવાલીનો હવાડો ભરાવવાના ખરચ માટે દર શાલ રૂ૪૦) તરસ્ટીઓપર મોકલેછે.

વળી ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૨ માં પાજનીગરાના ધાહંબારની પુંજીના રૂ૧૩૦૦) શેઠો દીનશાહજી અસલાજી તથા ડોશાભાઇ હમાજીએ તરસ્ટીઓને સ્વાધીન કીધા હતા, તેમજ એજ શાલમાં પસ્તાકીઆના ધાહંબારની પુંજીના રૂ૩૦૦) પણ શેઠો ફરદુનશાહ બેજનજી, ફરદુનજી કાવશજી, ખરશેદજી પેશતનજી, અને નશરવાંનજી હોરમજજીએ તરસ્ટીઓને સ્વાધીન કીધા હતા. એ ઊપરાંત પંચાતના અંજુમનના ધાહંબારનો હીસાબ શેઠો અરદેસર કાલાભાઇ તથા મેહરવાંનજી મનચેરજી ઝેરીઆને તાંહાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૩ થી તે ૧૮૮૧ સુધીનો હતો તેનાં વધેલા રૂ૧૦૭૧) પણ એજ શાલમાં એ ગ્રહસ્થોએ તરસ્ટીઓને સ્વાધીન કીધા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૧ માં સુરતવાલા ખાંનબાહદુર બરજોરજી મેહરવાંનજી ફરેજરે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી હોરમજજી ફરેજરવાલી ભરૂચના કોટ મધેની મેહરવાંન બાગ તથા કાંઠા ઊપરની ધર્મશાલા નવેસરથી બંધાવી પંચાતનાં ફંડના તરસ્ટીઓને સ્વાધીન કીધી હતી, અને તેની મરામત વગેરેનો ખરચ પણ અંજુમનનાં ફંડ મધેથી કરવામાં આવેછે. એજ ધર્મશાળાનાં મકાનમાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૨ માં શેઠ નશરવાંનજી જમશેદજી દસ્તુર કામદીનનાને ખરચે તરસ્ટીઓ હસ્તક એક મોહું ટાંકું ખોદાવ્યું હતું. એ ટાંકું ખોદાવતાં જમીન મધેથી કેટલાક સોનાં તથા રૂપાંના સિક્કા દાટેલા નિકલ્યા હતા, જેની માલેકી બાબે કેટલોક વાંધો ચાલ્યા બાદ અંતે સરકારે તે અંજુમનની મીલકત ઠેરવ્યાથી તરસ્ટીઓએ તેમાંના કેટલાક ભરૂચના કલેક્ટર મી૦ વાઇડલની મારફતે મુંબઇની રાએલ એશીઆટીક શોશાઇટીને તથા કેટલાક આરકીઓલોજીકલ ડીપારટમેંટવાલા મી૦ જેમસ બરજેસની મારફતે યુરોપ મધે મલી ૩૯ સોનાંના તથા ૭૦૦ રૂપાંના વેચ્યા હતા, અને તેના બધા મલી રૂ૬૮૯૬ાા ઊપજ્યા હતા.

ઊપલાં જુદાં જુદાં આશાચીઓએ પડાવેલાં ખાતાંઓના રૂ૮૯૫૯૦) ઊપરાંત તરસ્ટીઓ હસ્તક તેમના સવંત ૧૯૪૮ સુધીના છપાયલા છેલ્લા હીસાબ મુજબ ભરૂચની પંચાયતની કુલ આમદાની એટલે જનરલ ફંડ ખાતે રૂ૬૮૯૧૨)–ાાા, રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડ ખાતે રૂ૨૦૬૯૦ાાા≡, ગરીબ જરથોસ્તીઓને આસરો આપવાનાં ફંડ ખાતે રૂ૧૦૦૪૬ાા–, કોટની જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલનાં ફંડ ખાતે રૂ૪૮૦૭)≡, સરકાર દરબારના ઇનસાફ તથા પારસીઓને આસરો આપવાનાં ફંડ ખાતે રૂ૧૪૩૭૧ાા)ાાા, ધાહંબાર, વાસણ, તથા બીજા પરચુરન ખાતે રૂ૩૯૫૪ા–ાા, તેમજ પંચાતના વજીફાને લગતી જમીન વેજલપોર, ડુંગરી, કાસદ, દેગાંમ, અને સરફુદીન હસનપોરમાંછે તેની લાગતના રૂ૭૩૨૩ાા–ાા, તથા પંચાતને લગતી મીલકત નીચે મુજબછે તે પરની લાગતના રૂ૨૧૭૦૧ાાા≡ાાા છે:—

દુકાન ૨) કોટમાં હાથીબારની અગીઆરી પાસેની તથા તે ઊપર છોકરીઓની નિશાલ બાઇ રતનબાઇ તે શેઠ ધનજીશાહ મેહરવાંનજી ડાકટરનાં ધણીઆંનીએ બંધાવી આપેલી, ફુરજા ઊપરનો બંગલો ૧), ઘર ૧ બાહેરકોટ હાથીબારની અગીઆરીની પાછલનું, વખાર ૧) ખીમલીવાડ મધેની, વખાર ૨) બાહેરકોટ કાંઠા ઊપરની, બાહેરકોટમાં ખોલ્લી જમીન, વખાર ૧) બાહેરકોટ કાંઠાપરની અગીઆરીની નીચેની, વખાર ૧) ખાંનબાહદુર રૂસતમજી શોરાબજી દલાલની ખડકી મધેની, કાંઠા ઊપરની ખોલ્લી જમીન, વખાર ૧) વેજલપોરના પારસીવાડા મધેની, બંગલો ૧) કોટમાં એનાયત વાડા મધેનો, ફુરજા આગલની ધર્મશાલા ખાંનબાહદુર બરજોરજી મેહરવાંનજી ફરેજરે ધર્મખાતે આપેલી તથા તેની નીચેનું પરબનું મકાંન શેઠો આદરજી તથા રતનજી મનચેરજી દલાલે બખશેશ આપેલું, કોટમાં મેહરવાંન બાગ.

એ ઊપરાંત નીચલાં ધર્મનાં મકાંનો તરસ્ટીઓ હસ્તકછે:—

કોટમાં—હાથીબારની અગીઆરી, મરહુમ શેઠ હોરમજજી બેહરાંમજી વખારીઆની અગીઆરી, ખરાસવાડાની અગીઆરી, નશાખાંનું, કાંઠા ઊપરની જુની અગીઆરી, ખરાસવાડા મધેનું જમાતખાંનું શેઠો રૂસતમજી તથા હોરમજજી નાનાભાઇએ બંધાવી આપેલું.

બાહેરકોટ—કાંઠા ઊપરની અગીઆરી, દાદગાંહની બંગલી, નશાખાંનું, હાથીબારની અગીઆરી, બરશાંગો, જમાતખાનું શેઠ બહમનશાહ બેહરાંમજી વકીલે બંધાવી આપેલું.

એ મુજબ ભરૂચની પંચાતને લગતું ફંડ તરસ્ટીઓ હસ્તક સવંત ૧૯૪૮ ની આખરીએ ઊપલાં ખાતાં, પુંજી, મીલકત, વગેરે મલી રૂ૧૭૪૬૦૦) ની સરકારી નોટ, રૂ૩૪૫૦૦) નાં પોરટ તરસ્ટ બોંડ, રૂ૭૦૦૦) નાં મ્યુનીસીપાલ બોંડ, રૂ૭૩૨૩ાા–ાા વજીફાની જમીનની લાગત, રૂ૨૧૭૦૧ાાા≡ાાા મીલકતની લાગત, અને રૂ૪૫૨૯ાાા)ાા રોકડ તથા આશાચીઓપર લેહણા મલી જુમલે રૂ૨૪૯૬૫૫ા–ાાા નુંછે.

આ સભામાં શેઠ ડાશાભાઈ ફરામજી કરાકાએ સર ચારલસ ઉડના અમલ વિષે કરેલું ભાષાણુ ઘણું સુભાખીત હતું.[1]

તા૦ ૩ જી આપરેલ.

ખેડા જીલ્લામાં આવેલાં મહુધા ગામની પુસ્તકશાલાને શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ ખેડાના કલેકટરની ભલાંમણુ ઉપરથી રૂ૫૦૦) ભેટ આપ્યા હતા.[2]

તા૦ ૪ થી આપરેલ.

નીચલા પારસી ગ્રહસ્થોને આએ વર્ષમાં તેમનાં નામની સાંમે લખેલાં જુદાં જુદાં મથકોની મ્યુનીસીપાલીટી તથા લોકલ ફંડ કમીટીના અધિકારીઓ તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા :—

મ્યુનીસીપાલીટીના મેમબરો :—

વલસાડ—શેઠો ધનજીભાઇ ભુરાભાઇ, શાપુરજી દાદાભાઈ, મેહરવાંનજી બરજોરજી, કાવશજી એદલજી મસાંની, ડાકટર પેશતનજી બહમનજી ધનજી મેહતાના.

ભરૂચ—શેઠો નશરવાંનજી જમશેદજી દસ્તુર કામદીનના, ખરશેદજી દીનશાહ ખંભાતા, ધનજીશાહ મેહરવાંનજી ડાકટર.

માહબલેશર (માલકમ પેઠ)—હાનરેબલ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલ, શેઠ કાવશજી શાપુરજી હાથીખાઉ, હાટલવાલા.

થાંણા જીલ્લાની તાલુકા લોકલ ફંડ કમીટીના મેમબરો :—

શેઠ બેહરાંમજી ભીખાજી દવિયા, થાંણા.
શેઠ દાદાભાઇ હોરમજજી પંથકી, થાંણા.
શેઠ દોરાબજી બાલાભાઇ, કલાઆંણી.
શેઠ દાદાભાઈ તેહમુલજી, નારગોલ.

તા૦ ૫ મી આપરેલ.

મુંબઇની યુનીવરસીટીના નવા "ફેલોઝ" તરીકે નામદાર સરકારે નીચલા પારસી ગ્રહસ્થોને નેમ્યા હતા :—

શેઠ ડાશાભાઇ ફરામજી કરાકા.
દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજી જામાસ્પ આશાના.
શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી.
દસ્તુર પેશોતનજી બેહરાંમજી સંજાણા.[3]

તા૦ ૬ થી આપરેલ.

મુંબઇની યુનીવરસીટીની પાંચમાં વર્ષની કાનવોકેશન આજ દીને ટાઉનહાલમાં ભરાઇ હતી. પ્રમુખસ્થાને ચાનસેલર સર બારટલ ફ્રીઅર બીરાજ્યા હતા. આ વેળાએ જે વિદ્યાર્થીઓને પદવીની સનદો આપવામાં આવી તેમાં નીચલા એકજ પારસી જવાંન હતા :—

બેચલર આફ આરટસ (બી. એ.) ની સનદ— જમશેદજી નવરોજજી ઉનવાલા.[4]

તા૦ ૮ મી આપરેલ.

શેઠો મનચેરજી એદલજી ગીમી અને દાદાભાઇ પેશતનજી માસટરે કોટ મધે "ફરસ્ટ હાઇ સ્કુલ" નામની મેત્રી-

૧ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, તા૦ ૪ થી મેએ ૧૮૬૬. એ ભાષણ લારડ હેલીફાકસ પર મોકલ્યાથી તે નામદારે તા૦ ૧૬ મી જુન ૧૮૬૬ ને દીને તેનો જવાબ સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ ઉપર લખી મુંબઇના લોકોનો આભાર માન્યો હતો.

૨ મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૭ મી આપરેલ ૧૮૬૬.

૩ બામબે ગવરમેંટ ગેજેટ, તા૦ ૫ મી આપરેલ ૧૮૬૬.

૪ ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, તા૦ ૧૦ મી આપરેલ ૧૮૬૬ ઉપલા પદવી મેલવેલા પારસી જવાંન ઉપરાંત આએ વર્ષે યુનીવરસીટીની નાહલી પરીક્ષાઓમાં નીચલા પારસીઓ પસાર થયા હતા—

ફરસ્ટ એકઝામીનેશન ઈન આરટસ (એફ. ઇ. એ.) ની પરીક્ષામાં—હોરમજજી પેશતનજી બેનેટ, હોરમજજી મનચેરજી ચીચગર, હોરમાસજી રૂસતમજી દાદાચાંનજી, દોરાબજી એદલજી ગીમી, નશરવાંનજી નવરોજજી ખંભાતા, બહમનજી એદલજી મોદી, માણેકજી નશરવાંનજી નાણાંવતી.

મેટરીકયુલેશનની પરીક્ષામાં—હોરમજજી જાંગીરજી ભાભા, ભીખાજી કાવશજી કાંગા, રતનજી એદલજી કાંગા, દીનશાહ જીજીભાઇ છાપગર, બહમનજી પીરોજશાહ કંત્રાકટર (ચાહેવાલા), જીજીભાઇ ખરશેદજી કાપડીઆ, કાવશજી મનચેરજી મીસતરી, બરજોરજી રૂસતમજી બરજોરજી મોદી, બરજોરજી એદલજી મોદી, ફરદુનજી કાવશજી મુલાં, દાદાભાઇ નશરવાંનજી નાણાંવતી, તેહમુલજી ભીખાજી નરીમાંન, બેહરાંમજી ફરામજી પટેલ, નશરવાંનજી હીરજીભાઇ પટેલ, એદલજી જમશેદજી સંજાણા, ખરશેદજી નશરવાંનજી સીરવાઇ, એદલજી દોરાબજી તલાટી, માણેકશાહ જાંગીરશાહ તાલેયારખાં.

યુનીવરસીટીની ઊંચી પરીક્ષાઓમાં હિંદુઓ પોતાની સંસકરત ભાષાનો અભીઆસ કરવા લાગા તે ઉપરથી ચાનસેલર સર બારટલ ફ્રીઅરે પોતાનાં ભાષાણમાં ઉમેદ બતાવી કે પારસીઓ પોતાની પુરાતન જંદ પેહલવી ભાષાઓનો અભીઆસ પણ હવે જલદીથી કરવા માંડશે. તે નામદાર બોલ્યા કે :—

"I trust the day is not far distant when we shall find the Parsees of this University devoting to the study of their ancient and sacred languages some such attention as their learned Hindoo brethren devote to Sanscrit. The two fields of study have much in common, and though we may not hope to recover from the last treasures of ancient Persian and Assyrian literature anything approaching in quantity or value to the stores of Sanscrit learning, yet there is enough to be done to fire the ambition of scholars who trace the history of their race and faith back to the early days of Persia and Assyria."

કયુલેશનની પરીક્ષામાં પસાર થવા જેટલી કેળવણી આપવાની એક સ્કુલ આજ દીનથી ઉંઘાડી હતી.[1]

તા૦ ૧૦ મી આપરેલ.

હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈએ અતરેની લેજીસલેટીવ કૌનસીલમાં મુંબઈ ઇલાકામાં જેહર વેચવાની મનાઈ બાબેના કાએદાનું એક બીલ ગયા સપટેમબર માસમાં રજુ કીધું હતું, તે બીલ આજ દીને કૌનસીલની સભામાં એક ધારા તરીકે એ ગ્રહસ્થની દરખાસ્તથી પસાર થયું હતું.[2]

તા૦ ૧૧ મી આપરેલ.

રોજ ૨૧ માહ ૮ (ક૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—રૂસતમજી ફરાંમજી હીરામેહતાના[3]—ઉમર વર્ષ ૫૧) શેઠ ફરાંમજી હીરાજી મેહતાના વડા દીકરા. એવણ પેહલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૯ માં પોતાના બાપની સાથે તેમના હાથ હેઠલ ચીન ગયા હતા. તે પછી ત્યાંજ મેશરસ પેશતનજી ફરાંમજી કામાની કુંપનીમાં રહયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ માં મુંબઈ આવી શેઠો ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, દોરાબજી નશરવાંનજી કામાજી, અને પેશતનજી નવરોજજી પોંહચા સાથે "ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાની કુંપની" માં ભાગયા થાઈ પાછા ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૩ સુધી ચીન ગયા હતા. તે બાદ અતરે આવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ સુધી એજ પેહડીમાં શામેલ હતા.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

શેઠ કુવરજી શોરાબજી નાજરે મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટની જીંદગીને લગતું ઇંગ્રેજીમાં એક પુસ્તક છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[4]

તા૦ ૨૩ મી એપરેલ.

રોજ ૩ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ હોરમજજી કાવશજી મીસતરીનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી રૂ૨૦૦૦૦) ની

---

૧ એ સ્કુલ અવલમાં સ્ટુડંટસ લીટરરી એંડ સાએનટીફીક શોશાઈટીની મદદથી શેઠ માણેકજી નવરોજજી ભરુચાકે ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૫ માં કોઠ મધે ગુજરાતી શિખાડવા માટે ઉંઘાડી હતી, અને તેમાં બીજે વર્ષે એટલે ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૬ માં શેઠ મનચેરજી એદલજી ગીમી શામેલ થયા હતા. શેઠ માણેકજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ માં તેમાંથી છુટા પડી એ સ્કુલ શેઠ મનચેરજીને સ્વાધીન કીધી, જેવણે તે છ વર્ષ સુધી એખલાએ ચલાવી, તથા તેમાં થોડુંક ઇંગ્રેજી શિખવવાનું પણ દાખલ કીધું હતું. એ બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૬ માં ઉપર મુજબ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી માસટરને ભાગયા કરી તે "ફોરટ હાઇ સ્કુલ" ના નામથી છેક મેત્રીકયુલેશનની પરીક્ષામાં પસાર થવા જેટલાં ધોરણની ચાલુ કીધી હતી. શેઠ મનચેરજી ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૩ ના આપરેલ માસમાં મરણ પામવા પછી શેઠ દાદાભાઈએ ૧૮૭૪ ના અકટોબર માસથી તેમાં શેઠ માણેકજી બેજનજી કુપરને ભાગયા કીધા હતા. શેઠ માણેકજી એમાં જોડાયા પછી એ સ્કુલની કેળવણી વગેરેમાં ઘણો સુધારો કરી તેને ચહતી હાલતમાં લાવ્યા હતા, અને એકવાર ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ માં એ સ્કુલને સરશ પરીણાંમ લાવવા માટે સરકાર તરફથી રૂ૪૧૦૦) ની ગ્રાંટ–ઇન–એડ પણ મલી હતી, લેકીન એ ખાતું પોતાનો નિભાવ પોતાની મેલે કરી શકે એવી હાલતમાં હોવાથી તેને સરકારી કાનુન મુજબ બીજે વર્ષે ઉપલી ગ્રાંટ–ઇન–એડ મલી શકી નહી. વળી ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૨ માં હિંદુસ્થાંનની વડી સરકારે આ દેશમાં અપાતી કેળવણી સંબંધી રાજનીતિ તથા તેને લગતી બીજી બાબદોની તપાસ કરવાને નેમેલાં કમીશને એ સ્કુલની મોલાકાત તા૦ ૩૦ મી અકટોબર ૧૮૮૨ ને દીને ટાઉન હાલ મધે લીધી હતી, જે વેળાએ કમીશનના પ્રમુખ ડાકટર ડબલ્યુ. ડબલ્યુ. હંટરે ખાંનગી સાહસથી ચાલતી આ સ્કુલની ચહતી વિષે પોતાનો સંતોષ બતાવ્યો હતો. એ પછી મજકુર શેઠ દાદાભાઈએ તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૮૮૮ થી એ સ્કુલમાંથી પોતાનો સંબંધ છોડયો, અને શેઠ માણેકજીએ તે ૩। વર્ષ એખલી ચલાવી તા૦ ૨૯ મી આપરેલ ૧૮૯૧ ને દીનેથી એની માલેકી શેઠ ફરાંમજી બહમનજી પેશતનજી માસ્ટર, બી. એ. ને સોંપી હતી, જેવણ પોતાની "બોમ્બે એંડ ચંદનવાડી હાઇ સ્કુલ" ની સાથે એ સ્કુલ પણ ફતેહમંદી ભરી રીતે ચલાવેછે. એ સ્કુલમાં હાલ ૧૧૫૦ વિદ્યાર્થીઓ કેળવણી લેછે, તથા એમાંથી કેળવણી લઈ અત્યાર સુધીમાં મુંબઈની યુનીવરસીટીની મેત્રીકયુલેશનની પરીક્ષામાં ૪૮૩) વિદ્યાર્થીઓ પસાર થયાછે, જેઓમાંના ઘણાઓ યુનીવરસીટીની છેક ઉંચે દરજજેની પરીક્ષાઓ પણ પસાર કરી આજ મોટા ઓહદાઓ ભોગવેછે, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૭ થી તે ૧૮૯૩ સુધીમાં એ સ્કુલ મધે શિખેલા ૨૪) વિદ્યાર્થીઓએ મુંબઈની યુનીવરસીટીને લગતા મેડલ, પ્રાઇઝો, તથા સ્કાલરશીપો મેળવીછે. વળી એ સ્કુલના કેટલાક આગલા વિદ્યાર્થીઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૬ માં એ સ્કુલમાં એક લાઇબ્રેરી માટે રૂ૩૦૦૦) ની રકમ એકઠી કરી હતી, અને તેમાં સરકારી કેળવણી ખાતાં તરફથી પણ એટલીજ રકમની મદદ મળવાથી એમાં ૩૦૦૦) વાંચવા તથા અભીઆસ કરવા લાયક પુસ્તકોની એક લાઇબ્રેરી ઉભી કરવામાં આવીછે, તેમજ રસાએણ શાસ્ત્ર વગેરેની તાલીમ આપવા માટે લીધાં રૂ૭૦૦૦) સુધીનાં સુધરેલી ઢપનાં ઓજારો ખરીદવામાં આવેલાંછે, જે મધે પણ રૂ૧૩૫૦) ની મદદ સરકારી કેળવણી ખાતાં તરફથી મલેલીછે. એ સ્કુલમાંથી શિખી પસાર થયલા એક વિદ્યાર્થીને દર શાલ મેત્રીકયુલેશનની પરીક્ષામાં ઇંગ્રેજી ભાષામાં ચહતી માર્ક મેળવવા માટે રૂ૨૦) નું "જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટ પ્રાઇઝ," તથા ફારસી ભાષામાં ચહતી માર્ક મેળવનારને રૂ૮) નું "બેજનજી અરદેસર દસ્તુર કામદીન પ્રાઇઝ" આપવામાં આવેછે, જે માટે એ બંધે આગલા વિદ્યાર્થીઓના બાપો તરફથી રૂ૫૦૦) અને રૂ૨૦૦) ની સરકારી નોટો એલાહેદી કાઢવામાં આવીછે.

૨ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૧૩ મી આપરેલ ૧૮૬૬.

૩ શેઠ પાલણજી ફરાંમજી મેહતાના વડા ભાઈ.

૪ "The First Parsee Baronet, being passages from the life and fortunes of the late Sir Jamsetjee Jeejeebhoy Baronet. By, Cooverjee Sorabjee Nazir, late junior scholar, Elphinstone College, Bombay. Printed at the Union Press, 1866."

રકમ મુંબઈની પારસી પંચાતનાં ફંડમાં તેનું એક જુદું ખાતું પડાવી આપવાની તંદરોસ્તી પહાવી હતી. તેમજ મરનારનાં વીધવા બાઈ મોટીબાઈએ રૂ૬૦૦) દીકરી બાઈ જીવાબાઈએ રૂ૩૦૦), દીકરી બાઈ ગુલબાઈએ રૂ૫૦), દીકરીની દીકરી બાઈ જરબાઈએ રૂ૫૦), તથા જમાઈ શેઠ એદલજી હોરમજજી બાતીવાલાએ રૂ૩૦૦) મલી રૂ૧૩૦૦) પરચુરણ ધર્મ ખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[1]

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

શેઠ ધનજીશાહ માણેકજી લાલકાકાએ આજ દીને સુરતની એંડરૂસ લાઈબ્રેરીનાં દીવાનખાંનાંમાં "ઇંગલાંડ અને ત્યાંના લોકો" એ બાબદ ઉપર અંગ્રેજીમાં એક ભાષાણ કીધું હતું. સભાપતીની ખુરસીએ ત્યાંના જડજ મી૦ સી. જે. કેમબાલ બીરાજ્યા હતા.[2]

તા૦ ૧ લી મેએ.

બીલીમોરા મધે જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનું એક ફંડ આજ દીને ત્યાંની અંજુમનનાં ફંડના તરસ્ટીઓએ ઉભું કીધું હતું.[3]

તા૦ ૪ થી મેએ.

કનાડગીના ડેપુટી કલેકટર અને માજીસ્ટ્રેટ શેઠ નવરોજજી બેહરાંમજી પારખે સરકારી કેળવણી આપવાની

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૬ મી આપરેલ ૧૮૬૬.

૨ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૨૯ મી આપરેલ ૧૮૬૬.

૩ એ ફંડ મધેથી કેટલુંક સુધી કાંઇ ખરચ ન કરી તે વધારયા કીધું હતું, અને ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૯ થી એની ઉપજ મધેથી ચારપગારદાર માણસો તથા દોખમાંઓને લગતો સર્વે ખરચ કરવામાં આવેછે. એ ફંડની બાકી સવંત ૧૯૪૭ ની આખરીએ રૂ૧૨૮૪૫)–॥। હતી.

બીલીમોરાની પારસી પંચાતનું ફંડ ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૭ થી ત્યાંના જરથોસ્તીઓએ પોતપોતામાં બંદોબસ્ત કરી ઉભું કીધું હતું. તે પછી ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૭ થી ચેરાગખાતાંને નામે એક બીજું ફંડ કરી તે મધેથી દોખમાં આગલ હમેશાં ચેરાગ તથા દોખમાંને લગતો સર્વે ખરચ, તથા દરેમેહર મધે દરૂન બાજ, આફરંગાંન, ઇજશને, વગેરે હમેશાં જારી રાખવાનો ખરચ ચાલુ કીધો હતો. એ ફંડ મધે ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૦ માં શેઠો મોટાભાઇ જમશેદજી બીલીમોરીઆ, રૂસતમજી મેહરવાંનજી બીલીમોરીઆ, રૂસતમજી રતનજી બીલીમોરીઆ, તથા બેજનજી જીનાભાઇ બીલીમોરીઆની મારફતે રૂ૩૦૫૫) મુંબઈથી ભરાયા હતા. એ ઉપરાંત એજ શાલથી બીલીમોરામાં ધાહંબાર કરવાનું એક ફંડ તરસ્ટીઓએ ઉભું કીધું હતું. જેમાંથી દર શાલ મેહર મહીનાનો ધાહંબાર કરવામાં આવતો હતો. એ ધાહંબાર ફંડને હીસાબે જુની મુંબઇ બેંકના શેરો લીધા હતા તેની ખોટના રૂ૫૧૦૦) ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૨ માં ઉધારી વાલી ૧૮૭૩ થી એ ફંડને અંજુમનનાં જનરલ ફંડ સાથે જોડી નાખ્યું હતું. વળી ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૦ થી ગરીબ ઇરાનીઓને આસરો આપવા સારૂં એક ફંડ ઉભું કરી તે મધેથી તેવા ગરીબ લાચાર ઇરાનીઓને મદદ કરવામાં આવેછે, તથા ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૧ ના ઇરાંનના દુકાલ વખતે મુંબઇ મધે ઉભાં થયલાં ફંડમાં તે મધેથી રૂ૫૦૦) મોકલવામાં આવ્યા હતા. અંજુમનનાં ફંડ મધેથી ઉપલાં દોખમાં તથા દરેમેહરમાં ક્રિઆ કરાવવાના ખરચ ઉપરાંત ધર્મશાલાની મરામત તથા તેને લગતો સર્વે ખરચ તથા બીલીમોરાનાં રેલવે સ્ટેશન ઉપર જરથોસ્તીઓને પાણી પાવા સારૂં એક માણસ રાખવાનો ખરચ તથા લાચાર જરથોસ્તીઓને આસરો આપવામાં આવેછે.

એ ફંડના તરસ્ટીઓ તરીકે પ્રથમ ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૫ થી શેઠો શેરાબજી જીજીભાઇ લીમજીભાઇ, કોલાભાઇ શાપુરજી (કોલાકાકા), નાનાભાઇ દાદાભાઇ, દાદાભાઇ લીમજીભાઇ લીમખાકુના, મોટાભાઇ બરજોરજી મેધોરા, ફરાંમજી બરજોરજી બારીઆ, અને લીમજીભાઇ હોરમજજી મેગુશી હતા. તે પછી તેમાં અવારનવાર ખાલી પડતી જગા ઉપર શેઠો રૂસતમજી લીમજીભાઇ લીમખાકુના, રૂસતમજી કોલાભાઇ કોલાકાકાના, બેહરાંમજી ફરાંમજી બારીઆ, રૂસતમજી મોટાભાઇ મેધોરા અને માણેકજી દાદાભાઇ જુતીઆ શામેલ થયા હતા.

એ ફંડમાં નીચે મુજબનાં ૧૬) ખાતાં પડાવવામાં આવ્યાંછે:—

(૧) ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૨ માં બાઇ વીરબાઇજી તે શેઠ નાનાભાઇ દાદાભાઇનાં બેરીએ બોમ્બે બેંકનો શેર ૧) તેનું વ્યાજ દર શાલ ૧) ધાહંબાર તથા દરરોજ ૧) પટેટ કરાવવામાં વાપડવાને. (૨) ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૩ માં શેઠ હોરમજજી રૂસતમજી મગુશીએ રૂ૫૦૦) તથા ૧૮૬૬ માં શેઠ નશરવાંનજી હોરમજજી મગુશીની નઇઅતે રૂ૬૫૬ આપ્યા ને તેનું વ્યાજ ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૪ સુધી રૂ૨૫૮૨॥।– સુધી વધરાવી પછી તે શાલથી મેહર મહીનાનો પાંચમો ધાહંબાર કરવામાં વાપડવાને. (૩) ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૪ માં શેઠ મેનાભાઇ લીમજીભાઇ બીલીમોરીઆએ રૂ૫૦૦૦) તેનું વ્યાજ દર શાલ ધાહંબાર ૨) તથા દરેમેહરમાં દરરોજ ઇજશને, આફરંગાન બાજ તથા ૪) પટેટ કરાવવામાં વાપડવાને. (૪) ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૫ માં શેઠ નાનાભાઇ દાદાભાઇએ રૂ૧૦૦૦) ની રકમ તથા જી. આઇ. પી. રેલવેનો શેર ૧) પોંડ ૧૨૦) નો મલી રૂ૨૩૪૪) તેનું વ્યાજ દર શાલ ધાહંબાર ૧) તથા દરરોજ પટેટ ૧) કરાવવામાં વાપડવાને. (૫) ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૬ માં શેઠ રૂસતમજી મેહરવાંનજી બીલીમોરીઆએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી લીમજીભાઇ બીલીમોરીઆનાં નામનું ખાતું પડાવી રૂ૨૫૦૦) ની રકમ દર વર્ષે દેહ મહીનાનો ધાહંબાર ૧) કરવા તથા બીલીમોરા મધે ૧૮૪૪ માં પોતે બંધાવેલી ધર્મશાલાની તથા ૧૮૩૬ માં પોતાના બાવાએ બંધાવેલા દોખમાં આગલ જવાના રસ્તાપરના પુલની મરામત કરાવવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૬) ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૧ માં બાઇ હમાંબાઇ તે શેઠ ધનજીભાઇ દાદાભાઇ દારીશેઠનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે તેવણનાં માતાજી મરહુમ બાઇ રતનબાઇ તે શેઠ બહમનજી જીજીભાઇનાં ધણીઆંનીની પુંજીમાંથી રૂ૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ તેનું વ્યાજ રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૭) ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૬ માં બાઇ વીરબાઇજી તે શેઠ પેશતનજી બેહરાંમજી મેહતા ગંદેવીવાલાનાં ધણીઆંનીએ પોતાના દીકરા મરહુમ શેઠ નવરોજજી પેશતનજી મેહતાનાં પુનને સારૂં રૂ૯૦૦) ની સરકારી નોટ તેનું વ્યાજ બીલીમોરાનાં દોખમાંપર જવાના પોતે બંધાવી આપેલા રસ્તાની મરામતમાં વાપડવાને. (૮) ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૨ માં

રીત તથા તેથી જવાંનયાઓ કેવા થાયછે તે વિષે એક ચોપાંનયું રચી ઇંગ્રેજીમાં પ્રગટ કીધું હતું.[1]

શેઠ દાદાભાઇ હોરમજજી લીમરાએ રૂ૨૫૦૦) ની રકમ રૂ૨૦૦૦) નું વ્યાજ દર શાલ ૧) ઘાહંબાર કરવામાં તથા રૂ૫૦૦) નું વ્યાજ ચેરાગનાં ફંડમાં વાપડવાને. (૯) ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૨ માં શેઠ દાદાભાઇ ભીમજીભાઇ ભીમચાકુનાએ રૂ૨૦૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ દર શાલ અરદીબેહશત મહીનાનો પાંચમો ઘાહંબાર કરવામાં વાપડવાને. (૧૦) ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૩ માં બાઇ પીરોજબાઇ તે મરહુમ શેઠ બરજોરજી મેહરવાંનજી માવજીનાં વીધવા તથા મરહુમ શેઠ જીવણજી રતનજી માવજીનાં દીકરીએ પોતાના બાવાનાં પુનને સારૂ રૂ૧૫૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ દર શાલ તીર મહીનાનો ત્રીજો ઘાહંબાર કરવામાં વાપડવાને. (૧૧) ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૫ માં બાઇ પીરોજબાઇ તે શેઠ નવરોજજી નશરવાંનજી ગજવર ગનદેવીવાલાનાં ધણીઆંનીએ રૂ૨૦૦૦) ની સરકારી નોટ તેનું વ્યાજ તેમની હૈયતી સુધી તેમને પોતાને આપવા તથા તે બાદ દર શાલ ઘાહંબાર ૧) કરવામાં વાપડવાને. (૧૨) ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૬ માં શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે પોતાનાં દીકરી મરહુમ બાઇ રતનબાઇ તે શેઠ ફરાંમજી દોરાબજી પાંડેનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે રૂ૫૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ તેનું વ્યાજ રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૧૩) ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૬ માં શેઠ કુવરજી દાદાભાઇ ભુતીઆએ રૂ૧૩૫૦) ની રકમ તે વધી રૂ૨૦૦૦) થાય ત્યાંસુધી અનામત રાખી પછી તેનું વ્યાજ દર શાલ ઘાહંબાર ૧) કરવામાં વાપડવાને. (૧૪) ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૮ માં શેઠ ફરાંમજી કાવશજી મેહતા તથા કુટુંબે પોતાનાં માસી મરહુમ બાઇ રતનબાઇ તે મરહુમ શેઠ નવરોજજી પેશતનજી મેહતા ગંદેવીવાલાનાં વીધવા તથા મરહુમ શેઠ રૂસતમજી મેહરવાંનજી બીલીમોરીઆનાં બેટીનાં પુનને સારૂં રૂ૩૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૧૫) ઇ૦ સ૦ ૧૮૯૦ માં શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટે પોતાના દીકરા મરહુમ શેઠ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટનાં પુનને સારૂં રૂ૫૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ તેનું વ્યાજ રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૧૬) ઇ૦ સ૦ ૧૮૯૦ માં સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ બારોનેટે પોતાનાં ધણીઆંની મરહુમ લેડી સાકરબાઇ તે મરહુમ શેઠ ફરાંમજી ભીખાજી પાંડેનાં બેટીનાં પુનને સારૂં રૂ૫૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ તેનું વ્યાજ રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાના ખરચમાં વાપડવાને.

એ ફંડની પુંજી તેના છેલ્લા સંવત ૧૯૪૭ સુધીના છપાયલા હીસાબ મુજબ ઊપલાં રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડ સુધાં રૂ૬૩૭૫૦॥≈॥ ની તરસ્ટીઓ હસ્તક છે.

તા૦ ૫ મી મેએ.

રોજ ૧૫ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી બેહરાંમજી હારડા[2]—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ બેહરાંમજી જીવણજી હારડાના દીકરા. એવણ પેહલ વેહલા ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૨ માં મારવાડી ગણેશદાસ કીશનાજી તથા બીજા વ્યાપારીઓની આડત લઇ ચીન બાતે ગયા હતા. તે બાદ ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૫ સુધીમાં ચીનની ઘણીક સફરો કરી એજ શાલમાં મુંબઇ આવી પોતાનો હીસાબ ચીનનો રોજગાર પોતાના દીકરા શેઠ બરજોરજીને ત્યાં મોકલી ચલાવતા હતા.

તા૦ ૬ ઠી મેએ.

રોજ ૧૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ પુતલીબાઇ તે મરહુમ શેઠ રૂસતમજી ડોશાભાઇ જમશેદજી વાડીઆનાં વીધવા તથા મરહુમ શેઠ મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમના ભાઇઓ શેઠો નશરવાંનજી તથા બરજોરજી મનચેરજી વાડીઆએ રૂ૧૦૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[3]

મરણ—શોરાબજી દાદાભાઇ દુબાશનાં બપાઇ કુવરબાઇ—ઉમર વર્ષ ૧૧૦) એવણ આવડી લાંબી ઉમરે મુંબઇ મધે કોટમાં મરણ પામ્યાં હતાં.

તા૦ ૭ મી મેએ.

મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઇ પેહલા બારોનેટની યાદગારી રાખવા સારૂં ઉભી કરેલી જરતોશતી મદરેસાના વિદ્યાર્થીઓને ઇનાંમો આપવાની પેહલી સભા આજ દીને મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆવાલાં આતશ બેહરાંમમાં મલી હતી. સરનશીનની ખુરસી સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટે લીધા પછી એ મદરેસાના ઓનરરી ઉપરી શેઠ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલીએ એ મદરેસાની સ્થાપણાથી તે અત્યાર સુધીનો ત્રણ વર્ષનો રીપોરટ વાંચી સંભલાવ્યો, જે બાદ સરનશીને એ મદરેસાના બે ચઢતા વિદ્યાર્થીઓ એ૦ શેહરીઆરજી દાદાભાઇ ભરૂચા અને એ૦ ફરાંમજી મોનોચેહરજી જામાસપઆશાનાને પોતાને હાથે પેહલાને રૂ૨૫૦) અને બીજાને રૂ૧૨૫) નો એમ બે સોનાનાં ચાંદ પેહરાવ્યા, તથા બે વિદ્યાર્થીઓ એ૦ તેહમુરસ દીનશાહ અંકલેસરીઆ અને એ૦ એદલજી કેરશાસપજી આંતીઆને

---

૧ અતરેનાં ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆમાં મીશનરીઓની તરફથી લખાંણ આવતું હતું કે સરકારે આ દેશમાં સરેશતાની કેળવણી સાથે ખ્રીસ્તી ધર્મની કેળવણી પણ આપવી જોઇએ, જેમ ન કરવાને લીધે જવાંનયાઓ કાંઇ પણ ચોકસ ધર્મ પાળતા નથી અને અધર્મી થાયછે. એ તોહમતનો આ ચોપાંનયાંમાં શેઠ નવરોજજીએ જવાબ આપ્યોછે કે કેળવણી પામેલા જવાંનો કાંઇ અધર્મી થતા નથી, પણ પોતાની જુની બુતપરસ્તી અને વેહમભરેલી ક્રિઆઓને ભુલી જઇ એક ખરા ખોદાને માનેછે.

૨ શેઠો બરજોરજી, ખરશેદજી, અને નાનાભાઇ હોરમજજી હારડાના બાવા. એવણના બાવા શેઠ બેહરાંમજી જીવણજી સુરતથી અતરે આવી તે વેળાની મેશરસ ખુસ શાસેટની કુંપનીના ભાગયા ઓનરેબલ પી. હાડોની નોકરીમાં રેહવાથી "હાડાના" કરી ઓળખાવા લાગા હતા.

૩ મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડની સવંત ૧૯૨૨ ના હીસાબની ચોપડી.

બે મોટી રકમનાં ઇનામો આપ્યાં. એ પછી તેવણે તેમજ એ મદરેસાના શિક્ષાગુરૂ દસ્તુર પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણાએ તથા દસ્તુર જામાસપજી મીનોચેહરજી જામાસપઆશાનાએ ભાષણો કરી વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તેજનના સખુનો કહયા, અને તે બાદ મેળાવડો બરખાસ્ત થયો હતો.[2]

તા૦ ૧૦ મી મેએ.

મુંબઇના ડેપ્યુટી રેજીસ્ત્રાર શેઠ બેહરામજી દાદાભાઇને સરકારી દસ્તાવેજો નોંધાવવા બાબેના ૧૮૬૬ ના નવા કાએદા પ્રમાણે મુંબઇના રેજીસ્ત્રાર નેમ્યા હતા.[2]

તા૦ ૧૮ મી મેએ.

મુંબઇ મધે ચંદનવાડી ખાતે રેહનાર હીરાંબાઇ નામની એક પારસણ ઘેરવાડીને પોતાની કુંવરબાઇ નામની ભાકુંતણી સાથે ગઇ તા૦ ૫ મી આપરેલે મારામારી થવાથી પેહલીએ બેહ્રીને લાટ મારી દાદર પરથી નીચે નાખી દીધી હતી, જેથી તેણીનાં શરીરને કેટલુંક નુકસાંન થયું હતું. આ ઉપરથી કુંવરબાઇએ આતરેની પોલીસમાં ફરીઆદી કરવાથી તે મુકદમો માજીસ્ત્રેટ શેઠ ડોસાભાઇ ફરામજી કરાકાએ બે દિવસ સુધી સાંભલી મજકુર હીરાંબાઇને તકસીરવાર ઠેરવી તેણીને એક માસનાં કેદખાંનાંની સજા કીધી હતી.[3] એક પારસી સ્ત્રીને મારામારીના વાંકસર કેદખાંને જવાનો આ પેહલોજ બનાવ હતો.

તા૦ ૨૧ મી મેએ.

રોજ ૧ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

બાઈ બચુબાઇ તે મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી હોરમજજી ફરેજરનાં બેટી તથા મરહુમ શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી દરબારીનાં વીધવાએ સુરત મધે કાંકરાખાડી તરફનાં પારસીઓનાં દોખમાંઓની સરહદમાં એક પાકો ઓરચો તથા કુવો વગેરે રૂ૧૫૦૦) ને ખરચે બંધાવી આપ્યાં હતાં.[4]

તા૦ ૨૨ મી મેએ.

શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ કોટનાં મોટાં દેવલ "સેંટ થામસ કેડીડરેલ" ના કંપાઉંડના પશ્ચિમ દરવાજા તરફ રૂ૧૩૭૭૭) ને ખરચે એક મોટો ફુવારો બંધાવી તે દેવલના સત્તાવાલાઓને જાહેર વપડાસને માટે સ્વાધીન કીધો હતો.[5]

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૦ મી મેએ ૧૮૬૬.

૨ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૦ મી મેએ ૧૮૬૬.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૯ મી મેએ ૧૮૬૬.

૪ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૧૬ મી સપટેમબર ૧૮૬૬.
એ ઓરચાની દેવાલમાં નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે:—
"શ્રી પાક પરવરદેગાર બેહુ જાંહનના પેદાના કરનાર
"સાહેબનાં નેકનામની બરકત અને મદદથી શ્રી સુરતવાસી
"બેહસ્તનશીન શેઠ મેરવાનજી હોરમજજી ફરેજર સાહેબ-
"વાલાની તરફથી તેવો સાહેબના પઇસાથી તેવો મરનારના
"સવાબને વાસતે તેવોની છોકરી નેકબખત બાઇ બચુબાઇએ
"આ મુખતાદ સાહેબની ફરતી વાડનો પાકો ઘુમંણના બારણા
"સાથેનો દરવાજો તથા કુવો ૧ એક પાકો વગરે છોછારાંનું
"પરસુરણ કામ બનાવીને સંવત ૧૯૨૨ ના વરખે પરથમ
"જેઠ સુદ ૭ ને વાર સોમે તા૦ ૨૧ મી મેઈ સને ૧૮૬૬
"અંગ્રેજી રોજ ૧ લો દાદાર હોરમજદ માહ ૯ મો આદર
"સેહેનશાઇ સને ૧૨૩૫ યજદજરદીને રોજે સરવે કામ
"કુલ મુખતાદ સાહેબોની મદદથી પુરૂ કરીને શ્રી સુરતની
"પારસીઓની કુલે અંનજુમનના હવાલામાં સોપીછે."

૫ આ ફુવારા માટે પ્રથમ રૂ૭૦૦૦) ની રકમ ભેટ આપવા શેઠ કાવશજીએ તા૦ ૬ થી મેએ ૧૮૬૩ ને દીને એ દેવલના વડા તરસ્ટી રેવરંડ ડબલ્યુ. કે. ફ્લેચર પર લખ્યું હતું કે—

"I myself, Sir, and my family for several generations have lived from childhood to old age in the house which I now occupy in Church-Gate Street, close to the Cathedral. All my dearest associations from my schoolboy days till now are connected with this neighbourhood, and I feel that I should be wanting in gratitude to Heaven, which has blessed me here with long life and prosperity, if I did not use every opportunity to do good to my fellow-citizens, by improving that part of my native town which I have always loved as my birth-place and my home."

"I request, therefore, that I may be allowed the privilege of contributing to carry out the good work you have in hand by the erection, at my own cost, of a fountain at the western entrance of the Cathedral. I have set apart for this purpose, should my request be complied with, the sum of rupees (7,000) seven-thousand, and I attach to my offer only this condition, that the fountain shall be a public drinking fountain, for the use of all the inhabitants of Bombay."

આ માગણી તરસ્ટીઓની તરફથી રેવરંડ મી૦ ફ્લેચરે તા૦ ૧૫ મી મેએ ૧૮૬૩ ને દીને મોટા ઉપકાર સાથે બાહલ રાખી જણાવ્યું હતું કે—

"The fountain will be erected within the iron rails which are to surround the church, and be at all times fully seen, and the water will flow into a basin at the outside, for the free use of all passers without distinction.

એ પછી શેઠ કાવશજીએ તા૦ ૨૩ મી મેએ ૧૮૬૩ ને દીને રૂ૭૦૦૦) ની રકમ મેશરસ રીમીંગટનની કું૦ માં એ દેવલને હીસાબે ભરી હતી. એ ફુવારાપર પછવાડેથી ખરચ વધી પડવાથી શેઠ કાવશજીએ તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૬૫ ને દીને બીજા રૂ૩૦૦૦) રેવરંડ મી૦ ફ્લેચરની અરજ ઉપરથી આપ્યા હતા. એ પછી એ ફુવારો લંડનથી મુંબઇ આવી પુગા બાદ તે દેવલમાં ગોઠવાવી આપવાના ખરચના રૂ૧૦૪૧) તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી ૧૮૬૬ ને દીને તથા સેવટે બીજાં બાંધકામના અને ખરચના રૂ૨૭૩૬) તા૦ ૨૫ મી આપરેલ ૧૮૬૬ ને દીને શેઠ કાવશજીએ મેશરસ રીમીંગટનની કું૦ માં આપ્યા હતા. એ રીતે એ ફુવારાપર બધા મળી રૂ૧૩૭૭૭) શેઠ કાવશજીના ખરચાયા હતા. એ ફુવારાના વચલા ભાગપર નીચલી બાઇબલમાંની બે લીટીઓ કોતરેલીછે:—

Whosoever drinketh of the water that
I shall give him shall never thirst

તા૦ ૨૩ મી મેએ.

બીલીમોરાનાં દોખમાંની ઉગમન દશાએ રેલવેનું સ્ટેશન નજદીક આવેલું હોવાથી ત્યાંના જરથોસ્તીઓની અરજ ઉપરથી શેઠ રુસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાન બાવા મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટનાં પુનને સારૂં રૂ૫૦૦૦) ખરચી દોખમાંની આસપાસ ફરતી દેવાલ બંધાવી આપી હતી.[૧]

તા૦ ૨૪ મી મેએ.

શેઠ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલે માહબલેશવર મધે માલકમ પેંથમાં રૂ૩૩૬૩) ને ખરચે એક "રેઝરવાયર" બંધાવી તે ત્યાંની સ્ટેશન કમીટીના સ્વાધીનમાં આપ્યો હતો.[૨]

તા૦ ૨૮ મી મેએ.

મુંબઈની સમાલકાઝ કોરટના બીજા જડજ શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ તથા મી૦ કાફરડ વકીલ વચ્ચે ૧૮૬૪ ના આગસ્ટ માસમાં એક મુકદમાના સંબંધમાં "હરડા" બોલ ઉપરથી ઉઠેલા જઘડાની બાબદ આજ દીને પાર્લામેંટમાં એક સભાસદ લારડ ચેમસફરડ લાવ્યા હતા. તેવણે એક સુભાખીત ભાષણ કરી દરખાસ્ત કીધી કે એ બાબદને લગતાં સઘળાં કાગજ પત્રો પાર્લામેંટમાં રજુ કરવાં. તેના જવાબમાં હિંદુસ્થાંનના નવા શેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટ અરલ ગરેએ મુંબઈના ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરની એ બાબદમાં થયલી ભુલ કબુલ કરી તેની સરકારે આએ એક જડજ અને આડવોકેટ વચ્ચેના મુકદમામાં કરેલા ટીકા ઘણા સખ્ત હતા એમ જાહેર કીધું, અને જણાવ્યું કે હવે એ બાબદને લગતાં કાગજ પત્રો રજુ કરવાં નકાંમાં છે. આ ઉપરથી લારડ ચેમસફરડે શેઠ માણેકજીને પુરતો ઈનસાફ મલેલો જણાવી પોતાની દરખાસ્ત પાછી ખેંચી લીધી હતી.[૩]

---

૧ આ દેવાલની ખ્પ બાજુપર નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે :—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદત હોજો.

"આએ જગા ઊપર શ્રી બીલીમોરાનાં દોખમાંને
"ફરતી દેવાલ નહી હતી, શબબ શ્રી મુંબઈવાશી રૂશતમજી
"જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાનાં ખરચથી પોતાનાં મરહુમ
"પીતા મુરબી શાહેબ શર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારો-
"નેટનાં પુનને શારૂં ફરતી દેવાલ બંધાવીછે. શને ૧૨૩૫
"ઇઅજદેજરદી. શને ૧૮૬૬ અંગરેજી. શવંત ૧૯૨૨
"વીકરમાજીત."

૨ આ માટે માહબલેશવરના તે વેળાના શુપરીંટેંડંટ ડાકટર હેનરી કુકે શેઠ ફરાંમજી ઊપર નીચલો પત્ર લખી તેમનો સરકાર તરફથી ઊપકાર માન્યો હતો :—

No. 153 of 1866.

To

Framjee Nusserwanjee Patell, Esquire.

Member of the Station Committee.

Sir,

I have the honor to inform you that I have been instructed to tender to you the acknowledgments of Government for your great liberality in the matter of the Reservoir now under construction and the assistance rendered towards building the Frere Institute.

I have the honor to be,
Sir,
Your Most Obedt. Servant,
(Sig.) HENRY COOK,
Supt. Assistt. Collector.

Mahableshwar,
11th April 1866

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૭ મી જુન ૧૮૬૬.

આ મુકદમાની કેફીઅત એમ છે કે મુંબઈની સમાલકાઝ કોરટમાં જડજ શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ આગલ કેટલાક ઇંગ્રેજ વકીલો મુકદમો ચલાવવાને પોતાના મીજાજ તથા ગરૂરીને લીધે નારાજી દીસતા હતા. એવો એક બનાવ તા૦ ૪ થી આગસટ ૧૮૬૪ ને દીને એક મુકદમાના સંબંધમાં "હરડા" બોલ વિષે મી૦ કાફરડ વકીલ અને શેઠ માણેકજી વચ્ચે બન્યો હતો. તે એમ કે મી૦ કાફરડે "હરડા" બોલનો અર્થ શેઠ માણેકજીને પુછવાથી તેવણે ટકોરમાં જવાબ દીધો કે "એ બોલ જો તમો જાણતા નહિ હોવો તો મારવાડી બજારમાં જઈને પુછી આવો." આ ઊપરથી મી૦ કાફરડ અપમાંન લઈ જતો રહયો, અને પછી તા૦ ૧૦ મી આગસટ ૧૮૬૪ ને દીને ફુલ કોરટમાં તે મુકદમાની નવી તપાસ કરવાની અરજ કરતાં તે શેઠ માણેકજી વિષે ઘણું કડવા સખુનો બોલ્યો હતો. એ બનાવનો રીપોરટ બોમ્બે ગેઝેટ પત્રમાં આવવાથી સરકારે તા૦ ૧૯ મી આગસટ ૧૮૬૪ ને દીને સમાલકાઝ કોરટના વડા જડજની મારફતે એ બાબેનો ખોલાસો શેઠ માણેકજી પાસે માગયો હતો. તેવણે તે ખોલાસો મોકલી આપી ઊપલા ગેઝેટમાં છપાયલા રીપોરટની ગલતી બતાવી, તોપણ તેમનો ખોલાસો ખરો છે કે ખોટો તે તેવણને જણાવ્યા વગર સરકાર તરફથી સમાલકાઝ કોરટના વડા જડજ ઊપર એક પત્ર લખી તેમાં શેઠ માણેકજીના ત્રુટી, અપક્ષપાત, અને સાચા ઇનસાફની તારીફ કરી તેમના સ્વભાવ બાબે ઠપકો આપી જણાવ્યું કે તેવણ પોતાની સાંમે આવતા વકીલ બારીસ્ટરોનાં માનની દરકાર કરતા નથી, માટે હવે પછી સંભાલ રાખવાને જણાવવું. આ પત્ર શેઠ માણેકજીને વંચાવવાને જણાવ્યું હતું, પણ હજુતો તે તેવણને મલે તેટલાં વર્તમાનપત્રોમાં છપાઈ ગયો. આ ઊપરથી શેઠ માણેકજીએ ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરને એક ચીઠી લખી તેનાં આ કામ માટે પોતાની દલગીરી તથા અચરતી બતાવી, અને અરજ કીધી કે તેવણે વાલેસો જવાબ પણ ઇનસાફને ખાતર પ્રજાની જાણને માટે છપાવવો. આ ઊપરથી તા૦ ૨૮ મી ડીસેમબર ૧૮૬૪ ને દીને સરકારે લખી જણાવ્યું કે ઊપલો પત્ર જેવો મોકલવામાં આવ્યો તેવીજ તેની નકલ એડીટરસ રૂમમાં મુકવામાં આવી હતી જેથી તે તમોને પુગા આગમજ છપાયો હતો. આવા ઊડાવનારા જવાબથી શેઠ માણેકજીએ પોતાનો ઓહદો છોડવાનું રાજીનામું સરકાર ઊપર મોકલી આપ્યું, પણ ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરને તેવણ સાથે અંગત મીત્રાચારી હોવાથી અને તેવણ વિષે તે કેવું ઊમદા મત રાખતો હતો તે બતાવવા માટે તેણે એક પત્ર લખી શેઠ માણેકજીને આગ્રહ કીધો કે તેવણે પોતાનો ઓહદો છોડવો

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

રોજ ૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મુંબઈ મધે શેર સટાની ખુવારીથી વ્યાપારીઓ ઉપર જે મોટું વાદળ આવી પડયું હતું તે ગટી જાય માટે ખોદાતાલાની બંદગી કરવાને મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના તરસ્ટી સાહેબોએ છુટાં હેંડબીલોની મારફતે ખબર આપી આજ દીને સવારનાં ૯ કલાકને અમલે મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆવાલાનાં આતશબેહરામ મધે એક જાહેર જશનમાં શામેલ થવાને સર્વે જરથોસ્તીઓને એલતેમાસ કીધી હતી, તે મુજબ તે જગોએ જરથોસ્તીઓની એક મોટી સંખીઆ હાજર થઈ હતી. જશનની ક્રિઆ પુરી થવા બાદ દસ્તુર પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણાએ એ આફત દુર થાય તે માટે ગુજરાતીમાં એક બંદગી વાંચી સંભળાવી હતી, જેમાં સર્વે શામેલ થયા બાદ ચાશની કરી સર્વે લોક વદાય થયું હતું.[૧]

તા૦ ૧ લી જુન.

મુંબઈ મધે કેટલેક ઠેકાણે ગાથાના દીવસોમાં અસપંદાદ મહીનો પઢવાનું શરૂ કરવાથી દસ્તુર પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણાએ "ફરમાંને દીન" ધ્યાને ગાથા ઘાહંબારમાં અસપંદાદ મહીનો નહિ પઢવાની બાબદમાં પોતાનાં બાપાવા મરહુમ દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ માં છપાવી પ્રગટ કીધેલું ચોપાનયું પોતાની તરફના કેટલાક ખોલાસા સાથે બીજીવાર પાછું છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[૨]

નહિ, તેમજ તેમની મોલાકાત લઇને પણ સમજાવ્યા, લેકીન શેઠ માણેકજીએ તા૦ ૭ મી ફેબરવારી ૧૮૬૫ ને દીને સેવટનો જવાબ લખી દેવાં બલતાં જીગર, તુટેલાં દીલ અને નાનાકાંનીથી તેવણને પોતાનું રાજીનામું લખવું પડેછે તે વિષે ખોલાસો કરી જણાવ્યું કે પોતા તરફ માન અને સ્વતંત્રપણું જાલવતાં એ ઓહદો જે ૧૧ વર્ષ વેર કાંઇબી ઠપકો અને ડાઘ લગાડીઆ વગર તેવણે ચલાવ્યોછે તે હવે વધુવાર તેવણ રાખી શકતા નથી.

એ પછી શેઠ માણેકજી ૧૮૬૫ ના આપરેલ માસમાં ઇંગલાંડ ગયા, અને ત્યાં સેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટને એક પત્ર લખી પોતાનો મુકદમો રજુ કીધો, પણ તે નામદારે વચ્ચે પડવા ના પાડયું. આ ઉપરથી એ બાબદ પાર્લામેંટમાં લારડ એમસબરરડ ઉપર મુજબ લાવ્યા હતા. એ તકરારને દરમેઆન સેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટ અરલ ગરેએ જણાવ્યું હતું કે શેઠ માણેકજીને ઊલો સરકાર તરફનો ઠપકાનો કાગજ મલ્યા અગાઊ વર્તમાનપત્રોમાં છપાયો તે કાંઇક ગફલતી ઇસા ભુલથી એ પત્ર એડીટરસ રૂમમાં મુકવાથી થયું હતું, અને તે બાબે સર બારટલ ફ્રીઅર દલગીરી બતાવી ચુકેછે અને તે પોતે પણ દલગીર છે. તેમજ એક જડજ અને આડવોકેટ વચ્ચેના મુકદમામાં મુંબઈની સરકારે ઉપલા ટીકા ઘણા સખ્ત કીધા હતા એમ તે માનેછે. આ પ્રમાણે જેવારે બધો મુકદમો સભાની આગલ રજુ થઇ ચુકેછે તેવારે એ બાબદને લગતાં કાગજપત્રો માગવાની દરખાસત નકામી છે. આ ઉપરથી ઉપર આપણે જોયું તેમ દરખાસત પાછી ખેંચી લેવાઇ હતી, તોપણ લારડ એલનબરોએ કહી સંભળાવ્યું કે જે પત્ર શેઠ માણેકજી ઉપર લખવામાં આવ્યો તે બીજા શબ્દોમાં લખાયો હતે અને છાપવામાં નહિ આવ્યો હતે તો ઠીક થતે. કાંઇક મતલબનો કાગજ લખવાને ગવરનરે સેક્રેટરીને ફરમાવ્યું, અને તે કાગજ રવાંના કર્યા આગમજ કોઇને વાંચવાને સુજયું નહિ. જેને માટે તે લખવામાં આવ્યું તે વાંચે તેની અગાઊ વર્તમાન પત્રોમાં તે છપાઈ ગયું. આ ઘણું મુશ્કેલ કામ થયું હતું. પેહલું તો એકે એક ગ્રહસ્થ જેને પંદર વર્ષની લાંબી મુદત સુધી ન્યાય ખાતામાં પોતાની ઊમદા કાબેલીઅતને માટે સારી શાબાશી મેલવેલી, એટલું છતાં નજીવા વાંકને સારૂ તેને એવા શબ્દોમાં લખવામાં આવે કે તેને પોતાનો ઓહદો પોતાને દુખ લાગશું તે માટે નહિ પણ પોતાના અધિકારને માટે છોડીઆ વના છુટકોજ નહિ— કેમકે આવો ઠપકો મલવા પછી કોરટમાં પોતાનો ઓહદો બજાવે એ માકુલ છે. આટલા ઉપરથી તેને પોતાની ફરજ જોઇ કે પોતાનો ઓહદો છોડે, તો જોકે તેથી તેનાં કુટુંબની આબાદ હાલતને મોટો ધોકો પુગવાનો હતો. પણ આથી પણ વધારે ખરાબ સાબુલો બન્યોછે. કેટલાક યુરોપનો એમ માનેછે કે તેઓને લગતા મુકદમાં દેશી ન્યાએધીસ આગલ લઇ જવામાં ફાએદો નથી. દરએક યુરોપ્યન હર કોઇ દેશી જડજ આગલ તેનો મુકદમો જાય તેનાં કરતાં પોતાને સરસ સમજેછે અને તેટલા માટે મુંબઇની કોરટમાં દેશી જડજ આગલ આવતા યુરોપ્યન વકીલની તરફેનમાં સરકાર સઘલો વજન આપે તો પછી મુંબઇ કે બાહેરગામની જેબી કોરટમાં યુરોપ્યન વકીલ આવે તાંહાં દેશી જડજને પોતાનો મરતબો જાલવવો મુશકેલ થાઇ પડવાનો. અરલ ગરેને મોહેથી જે સખુનો નિકલ્યા તે ઉપરથી તેની ખાતરી છે કે તેઓ એ બાબદમાં કાંઇબી રીતે વચ્ચે આવ્યા નથી, તોપણ જો તેઓ એટલી સુચના મુંબઇ સરકારને કરે કે આ દેશી અમલદારે જે ઓહદો છોડયોછે તેવોજ મોભાવાલો ઓહદો તેને મુંબઇ પાછું ફરતાં આપે તો તેથી કાંઇ એ સરકારને માઠું લાગવાનું નથી.

ઉપલી પાર્લામેંટમાં થયલી સુચના મુજબ શેઠ માણેકજી ઇંગ્લાંડથી મુંબઇ પાછા ફરે તે આગમજ તા૦ ૨૬ મી જુલાઇ ૧૮૬૬ નાં સરકારી ગેઝેટમાં તેમની સમાલકાઝ કોરટના બીજા જડજ તરીકેની નેમણુંક સર બારટલ ફ્રીઅરની સરકારે જાહેર કીધી હતી. અને શેઠ માણેકજી ઇંગ્લાંડથી પાછા ફર્યા બાદ તા૦ ૪ થી અકટોબર ૧૮૬૬ ને દીને પોતાના એ ઓહદા ઉપર બીરાજયા હતા.

૧ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૩ જી જુન ૧૮૬૬.

એજ મુજબ કલકતા મધે પણ તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૬૬ ને દીને મરહુમ શેઠ રૂસતમજી કાવશજી બનાજીની દરેમેહરમાં એક જશન કીધું હતું, જે વેળાએ શેઠ ધનજીભાઈ બેહરામજી મેહતાએ એક વાએજ કરી તેમાં શેર તથા રૂઈના સટાથી થાએલી ખરાબીનું અવલથી તે આખર સુધી બેઆન કીધું, અને સેવટે કુલ વ્યાપારીઓની સલામતી ઇછી કે જેથી ગરીબોની રોજી તથા પાલણ થાએ.

૨ "ફરમાંને દીન, ધ્યાને ગાથા ઘહંબારમાં અશપંદારમદ મહીનો નહી પઢવાની બાબદમાં. બીજીવાર. છપાવનાર, પેશોતન દસ્તુર બેહરામજી દારાબજી શંજાણા.

તા૦ ૭ જી જુન.

શેઠ શેરાબજી ખરશેદજી ઇજનેરે "નામાંકીત જુલીઅસ સીઝરની જીંદગી" એવે નામનું એક ગુજરાતી પુસ્તક છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[1]

તા૦ ૧૨ મી જુન.

રોજ ૨૩ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મુંબઈ મધે કોટમાં હરમાંન ગલીમાંનાં એક ઘોબીનાં ઘરમાં આજ પાછલી રાત્રે એક મોટી આગ લાગી હતી, જેથી તેની પડોસમાં આવેલું એક પારસી શેઠ મનચેરજી ડાશાભાઈ મેસમેનનું ઘર પણ બળી ગયું હતું. આગ નરમ પડવા પછી ઉપલા શેઠ મનચેરજી ઘરમાં રહેલાં બીજાં માણુસો તથા સામાન બંચાવવાને પાછા ઘરમાં ગયા, અને જેવા બાહેર નીકલતા હતા તેવામાં એક મોટી દેવાલ પડી ગઈ, જેની તલીએ તેવણ પોતે તથા શેઠ શાપુરજી કુવરજી દલશા અને નાલીબાઇ તે શેરાબજી માછલીવાલાની વીધવા નામની એક પારસી સ્ત્રી એ ત્રણ જણાં દબાઇ મુઆં હતાં.

આ બનાવથી કોટના પારસીઓમાં મોટો ઘભરાત ઉપજયો હતો. આ વેળાએ શેઠ હોરમજજી શાપુરજી પાવરી, શેઠ શાપુરજી પેશતનજી માકાબઆના (મ્યુજીયમવાલા), નવરોજજી પેશતનજી તારીવાલા, જમશેદજી શેરાબજી માડન અને પોલીસના પારસી જમાદાર શેઠ શેરાબજી બેહરાંમજી કાંગા તથા બીજા પારસીઓએ ઘણી મરદાંનગીભરી મેહનત કરી ઘણાકોના જાન બંચાવ્યા હતા,[2] તથા નુકસાંન પામેલાઓને તરત વેળા શેઠ મનચેરજી બહમનજી પંથકીએ પોતાની તરફથી મદદ કરી તેમના આસરાને માટે એક ઉઘરાંણું પણ કીધું હતું.[3]

તા૦ ૧૪ મી જુન.

રોજ ૨૫ માહ ૧૦ (કદ૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ રૂસતમજી ફરાંમજી માઝાદમાલનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજી મધેથી તેમનાં ફઇનાં દીકરી બાઈ ધનબાઇજી તે શેઠ દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆનાં ઘણીઆંનીએ રૂ૫૦૦) ધર્મખાતે આપ્યા હતા.[4]

તા૦ ૨૦ મી જુન.

જદ્દાથી હાજીઓ લઇ કલકતે જતું "ડાએમંડ" નામનું એક વાહણ તોફાંન ખાઇ મુંબઈનાં બારાંમાં આવતાં આજ દીને કોલાબેથી છેક વાલકેશર અને માહલક્ષમી સુધી ઘસડાઇ ગયું, અને ત્યાં મરહુમ શેઠ એદલજી ફરાંમજી આલબલેસની વાડીની સાંમે કીનારાની નજદીકમાંજ ખરાબે ચઢી ગયું હતું. એ બારકસમાં ૪૩૬ આદમીઓ હતાં તેમને કીનારે લાવવાને આખો દિવસ ઘણી દોડધાંમ થાઇ, પણ કોઇ બોટો તેની નજદીકમાં જઈ શકી નહિ. અંતે તે વાહણ પરનાં ૩૭ માણુસો જેમને તરતાં આવડતું હતું તેઓ અફરાતા જીખાતા માહલક્ષમીના કીનારા ઉપર આવ્યા, જેમને શેઠ નશરવાંનજી અને બરજોરજી મનચેરજી વાડીઆએ પોતાના બંગલામાં ઉતારો આપી તેમની સારી માવજત લીધી હતી, તથા વરલીના માછીમારોને દામ આપી ઘણાકોને દરીઆમાંથી બાહેર કઢાવ્યા હતા, અને તેમને પણ પોતાના બંગલામાંજ

મુંબઇ. ઇમપીરીઅલ છાપાખાંનાંમાં છાપીઊંછે. સને ૧૨૩૫ ઇઅજદજરદી તથા સને ૧૮૬૬ અંગરેજી."

એ ચોપાનયું બાહેર પડયા પછી તેના રદીઆમાં દસ્તુર જામાસપજી મીનોચેહરજી જામાસપઆશાનાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૭ ના આગશટ માસમાં "રદીઅએ કિતાબે ફરમાંને દીન" નામનું નીચલું ચોપાનયું બાહેર પાડયું હતું:—

"રદીઅએ કિતાબે ફરમાંને દીન. ઇઆને એ મધે ફરમાંને દીન નાંમનાં ચોપાંનીઆંમાં દશતુર પેશોતનજીએ પોતાની તરફથી કરેલા વધારે બોલાશાનો ૨૬ જવાબ હમારી તરફથી તથા ફરમાંને દીન ચોપાંનીઆંનો ૨૬ જવાબ હમારા મરહુમ મુરબીજી દશતુરજી એદલજી દારાબજી જામાશપઆશાનાંની તરફથી દાખેલ કીધામાં આવીઆછે. છપાવી જાહેર કરનાર, જાંમાશપજી દશતુર મીનોચેહેરજી એદલજી. મુંબઇ મધે અંગરેજી તથા ગુજરાતી "જાબ પરીનટીંગ" છાપાખાંણાંમે છાપીછે. શને ૧૨૩૬ ઇઅજદજરદી. શને ૧૮૬૭ ઇંગરેજી."

એ ચોપાનયું બાહેર પડયા પછી નવસારીની વડી દરેમેહરને તાબેના બગર સાથના અતરેના ૧૮૩ મોબેદોની તથા મુંબઇની ૨૧) શેહનશાહી દરેમેહરોના પંથકીઓની શહી સાથના ખોલાસાનું એક ચોપાનયું આએજ શાલના અકટોબર માસમાં બાહેર પાડવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ બધાઓ પોતે તેમજ તેમની દરેમેહરોના સર્વે મોબેદો ગાથાના દીવસોમાં આસપંદાદ મહીનો મુતલક પહતા નથી.

એ ઊપરાંત દસ્તુર પેશોતનજી બેહરાંમજી સંજાણાએ વળી એ પુસ્તકના રદીઆમાં "તફસીરે ગાહે ગાસાની" નામનું નીચલું પુસ્તક એજ શાલના ડીસેમબર માસમાં બાહેર પાડયું હતું:—

"તફસીરે ગાહે ગાસાની. એટલે જે ગાથાના દીવસોમાં અસ્પંદારમદ મહીનો પહરાની તરફેનમાં મરહુમ દશતુર એદલજી દારાબજી જામાસપઆસાનાએ બનાવેલાં "રદીઅએ કિતાબે ફરમાને દીન" નામનાં પુશતકનો ૨૬ જવાબ. તથા ગાથાના દીવસો અસ્પંદારમદ મહીના સાથે નાખુશી રાખતા નથી તે વીશેનો જરતોશતી દીનની રાહે ખોલાસો. બનાવનાર, પેશોતન દશતુર બેહેરાંમજી દારાબજી સંજાણાં. મુંબઇ, દફતર આશકારા છાપાખાનાંમાં છાપીઊંછે. સને ૧૨૩૭ ઇઅજદજરદી. સને ૧૮૬૭ ઇશવી."

૧ "નામાંકીત જુલીઅસ સીઝરની જીંદગી. ગુજરાતીમાં બનાવનાર, શેહરાબજી ખરશેદજી ઇજનેર. મુંબઇ, આચુક પ્રેસ. સને ૧૮૬૬ ઇંગ્રેજી."

૨ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૩ મી જુન ૧૮૬૬.

૩ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૧૭ મી જુન ૧૮૬૬.

૪ મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના સવંત ૧૯૨૨ ના હીસાબની ચોપડી.

રાખ્યા હતા. એજ મુજબ શેઠ ફરામજી નશરવાનજી પટેલ અને શેઠ બેહરામજી જીજીભાઇએ પણ કેટલીક મદદો કીધી હતી. આ તોફાંનમાં ૨૮) માણસો મરી ગયાં હતાં જેમાંનાં ૧૩) ની લાશ મળી આવી હતી.[1]

તા૦ ૨૮ મી જુન.

હાનરેબલ રુસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ મુંબઇ ઇલાકાની લેજીસલેટીવ કૌનસીલના એક અધિકારી તરીકેનો પોતાનો ઓહ્દો નાદરુસ્ત તબીઅતને લીધે છોડવાથી તે ઓહ્દા ઉપર નામદાર સરકારે શેઠ ફરામજી નશરવાનજી પટેલને નેમ્યા હતા.[2]

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

શેઠ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલીએ મુંબઇના નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅર ઉપર શેર સત્તાના વખતમાં લોકોને આંખ વીચીને નાણાં ધીરવાને લીધે મુંબાઈ બેંકની થાયલી માઠી હાલત, તેનાં કારણો અને ઉપાય બતાવનારો એક માયાકુલ કાગજ આજ દીને લખ્યો હતો. એ કાગજમાં મુંબઇ બેંકના આગલા અને હાલના ચારટરમાં કેટલો ફેર છે તથા ડાએરેકટરો અને માનેજરોએ કેવો બેદાદ વહીવટ ચલાવી સત્તાબાજોને ઉતેજન દીધું તે વીગતવાર બતાવી આપ્યું, તેમજ ઇંગલાંડમાં બેંકો ચલાવવાનો સરૂ-શતો કેવો છે અને નામીચા લખનારાઓ કેવા નીયમ બતાવી ગયાછે તેની શાહદતો ટાંકી હતી.[3]

તા૦ ૮ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૯ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—નશરવાંનજી મનચેરજી ગજધર[4]—ઉમર વર્ષ ૭૫) ગંદેવીવાલા શેઠ ધનજીભાઇ રતનજી ગજધરના

---

૧ ટાઇમસ આૅફ ઇંડીઆ, ૨૨, ૨૩, ૨૫ મી જુન ૧૮૬૬

૨ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૨૮ મી જુન ૧૮૬૬. હાનરેબલ રૂસતમજીએ ગયા આપરેલ માસમાં ઓહ્દો છોડયો તે વેળાએ નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરે તેમના ઉપર નીચે પ્રમાણે પોતાની દલગીરી બતાવનારો એક ખાંનગી કાગજ લખ્યો હતો :—

Malabar Point, April, 21st 1866.

My dear Rustomjee,

I received, with great regret, your official letter, resigning your seat in Council. Knowing what heavy private duties and responsibilities are always pressing on you, and that your health lately has not been as strong as your friends could wish, I feel that I could not again ask you to reconsider your determination. But I assure you it has caused me very great regret on personal as well as on public grounds to lose from among my Colleagues one for whom I feel, as a public man, such sincere respect, and who has been so long a valued personal friend.

I sincerely trust a little rest will bring you renewed health, Lady Frere joins me in kind remembrances to Mrs. Rustomjee and your family.

I am ever
My dear Rustomjee
Sincerely yours,
(Sd.) H. B. E. FRERE.

એજ મુજબ હાનરેબલ રૂસતમજીનાં રાજીનામાં વિષે સર બારટલ ફ્રીઅર અને તેવણના કૌનસીલરોએ એ શેઠની કૌનસીલના મેમબર તરીકેની અમુલ્ય સેવાની પીછાંણ કર-નારી મીનીટો લખી હિંદુસ્થાંનના શેક્રેટરી આૅફ સ્ટેટ ઉપર મોકલાવી હતી, જે ઉપરથી તે નામદારે તે મીનીટો સાથે પોતાનું દીલોજાનીભર્યું એકમત દરશાવનારો નીચલો ડીસપાચ તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર ૧૮૬૬ ને દીને અતરે મોકલ્યો હતો :—

INDIA OFFICE
London, 27th September 1866.

Legislative, No. 6.

Sir,

The despatch of your Excellency in Council dated 21st July (No. 22) 1866 stating that Mr. Rustomjee Jamsetjee Jejeebhoy had resigned his appointment as an additional Member of your Excellency's Council, and transmitting minutes recorded by members of your Government relative to the character and services of that gentleman, has been laid before me in Council.

2. In recording my entire concurrence in the views expressed in your Excellency's minutes and in those of your honorable Colleagues, as to the eminent services rendered to Government and to the community by Mr. Rustomjee Jamsetjee Jejeebhoy, I desire that the sense entertained by the Secretary of State in Council of the high character of that gentleman may be communicated to him.

I have the honor &c.
(Sd.) CRANBORNE.

૩ મુંબઇ બેંકને ગઇ તા૦ ૩૦ મી જુને આખર થયલાં અરધાં વર્ષમાં તેનાં રીજરવ ફંડના રૂ૩૬૦૦૦૦૦) જતાં બીજા રૂ૫૦૦૦૦૦૦) ની ખોટ આવી હતી તે ઉપરાંત બીજીબી ખોટ હોય તે સંઘો હીસાબ જોઇ તારવી કાઢવા માટે મેશરસ વીલ્યમ હંટર, એડવરડ હારીસન, અને દીન-શાહજી માણેકજી પીટીટની એક કમીટી તા૦ ૧૪ મી આગ-શટ ૧૮૬૬ ને દીને નેમી હતી. તે કમીટીએ ઉપલી મુદત પછીના બીજા બે માસમાં ઉપલી ખોટમાં રૂ૩૪૫૦૦૦૦) નો વધારો બતાવ્યો. આ ઉપરથી વળી શેઠ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલીએ તા૦ ૯ મી અકટોબર ૧૮૬૬ નાં ટાઇમસ આૅફ ઇંડીઆમાં એક પત્ર લખી બેંકને ગયલી ઉપલી રૂ૧૨૦૫૦૦૦૦) ની ખોટ વિષે ભાગીદારોનું ધીઆંન ખેચી સુચના કીધી કે બેંકને વધારે ખોટમાંથી બંચાવવી હોય તો તેના પાસે જેટલાં ધીરેલાં નાણાંની જામીનગીરીમાં શેરો તથા સ્થાવર મીલકત હોય તે જે ભાવે જાય તે ભાવે તુરત વેચી રોકડ નાણું કરવું, જેથી વધારે ફાએદો થશે. પછી બેંક બંધ કરી નવા પાયાપર ઉભી કરવી, અને તેના શેરોની કીમત રૂ૧૦૦૦) ને બદલે રૂ૫૦૦) કરી જુના ભાગીદારોનેજ કાયમ રાખવા. આ કાગજ શેઠ શોરાબજીએ લખ્યા પછી મુંબઇ બેંકને લગતું એક નવું બીલ અતરેની લેજીસલેટીવ કૌનસીલમાં સરકાર તરફથી લાવવામાં આવ્યું હતું.

૪ કલકતાવાળા મરહુમ શેઠો નવરોજજી, મેનાભાઇ, અને બેહરાંમજી નશરવાંનજી ગજધરના બાવા.

દીકરા. એવણને પોતાના મામા શેઠ મનચેરજી નવરોજજી ભીખાજીએ જાહેર દતક કરી લીધાથી તેમનાં નામ સાથે ઓળખાતા હતા. ગંદેવી તેમજ મુંબઈ ખાતેની પોતાના વડવાઓની "નવરોજજી ભીખાજી" ને નામે ચાલતી પેઢીનો વહીવટ એવણે લાંબી મુદત સુધી ચલાવ્યો હતો. ગંદેવીનાં જરથોસ્તી અંજુમનને લગતાં ફંડ તથા ધર્મખાતાંના એવણ અવલથીજ એક તરસ્ટી હતા. એવણનું મરણ ગંદેવી મધેજ નીપજ્યું હતું.

તા૦ ૧૨ મી જુલાઈ.

શેઠ મનચેરજી કાવસજી મરજબાંનને સરકારે મુંબઈ ઇલાકાના આરકીટેક્ચરલ એકઝીક્યુટીવ ઇનજીનીઅર અને સરવેયરના આસીસ્ટંટ નેમ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૪ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૫ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—નવરોજજી શોરાબજી દલાલ—ઉમર વર્ષ ૨૯) એવણે ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૪ થી મુંબઈ મધે ઘરો, બંગલા, વાડી, વગેરે ભાડે આપવાની દલાલી એટલે "હાઉસ એજનસી" નું કામ શેઠ પેશતનજી મેહેરાંમજી કોહલા (પી. મેહેરાંમજી) સાથે ભાગમાં "એન. શોરાબજી" નાં નામથી ચાલુ કીધું હતું. મુંબઈ મધે એ ધંધો પેહલવેહલો એવણે શરૂ કીધો હતો.

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

શેઠ કાવસજી જાંગીરજી રેડીમનીએ ગ્રાંટ મેડીકલ કાલેજના કંપાઉંડમાં રૂ૧૧૧૯૭૭) ને ખરચે સરકાર મારફતે બંધાવેલી આંખની હાસ્પીટલ તૈયાર થવાથી તે "કાવસજી જાંગીર ઓપથાલમીક હાસ્પીટલ" ને નામે આજ દીને સરકારના હોકમથી ખોલી મુકવામાં આવી હતી.[2]

તા૦ ૧૮ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૯ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

સુરત મધે ગોપીપરામાં મુંબઈવાલા શેઠ દોરાબજી નશરવાંનજી મીસતરીએ ત્યાંના જરથોસ્તીઓને ધર્મ ક્રિઆ

---

૧ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૨ મી જુલાઈ ૧૮૬૬.

૨ આ હાસ્પીટલ ગ્રાંટ મેડીકલ કાલેજના કંપાઉંડમાં બંધાવવા માટે શેઠ કાવસજી જાંગીરજી રેડીમનીએ પ્રથમ ડાકટર પીટ આગળ ખાહેશ બતાવી હતી. એ પછી તા૦ ૧૨ મી મારચ ૧૮૬૩ ને દીને સરકારના શેક્રેટરી ઓનરેબલ એ. ડી. રાબરટસન ઉપર એક પત્ર લખી એવી એક હાસ્પીટલની મુંબઈમાં જરૂર જણાવી તે બાંધવા માટે રૂ૫૦૦૦૦) ની રકમ સરકારમાં આપવાની માગણી કીધી હતી. આ માગણી સરકારે તા૦ ૧૪ મી મારચ ૧૮૬૩ ને દીને ઉપકાર સાથે કબુલ રાખી તે ઉપર સરકારી વૈદક ખાતાંના પ્રીનસીપાલ ઇનસ્પેક્ટર જનરલનું મત માંગ્યું, જેણે પણ આંખના દરદીઓની એ હાસ્પીટલની ઘણી જરૂર જણાવી તે ગ્રાંટ મેડીકલ કાલેજના કંપાઉંડમાંજ બાંધવાની અગત્ય જણાવી, તથા તે માટે જગા પસંદ કરવા અને પ્લાન અડસટા વગેરે તૈયાર કરવાને ત્રણ અમલદારોની એક કમીટી નેમવાની સુચના કીધી. સરકારે તે સુચના કબુલ રાખી એ કમીટીમાં શેઠ કાવસજી જાંગીરજીનું નામ પણ ઉમેર્યું હતું. એ પછી શેઠ કાવસજીએ તા૦ ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૬૩ ને દીને રૂ૫૦૦૦૦) ની રકમનો એક ચેક સરકારના શેક્રેટરી ઓનરેબલ એ. ડી. રાબરટસન ઉપર એ કામ ચાલુ કરવા થકી મોકલી આપ્યો હતો. એ પછી ઇંગલાંડથી શેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ સર ચારલસ વુડે તા૦ ૨૫ મી જુન ૧૮૬૩ ના નીચલા ડીસપાચમાં શેઠ કાવસજીની ઉપલી સખાવત માટે પોતાની ખુશાલી જણાવી તે ઉપર મુંબઈની સરકારને અમલ કરવાની બાહલી આપી હતી:—

India Office, London, 25th June 1863.

Public—No. 18.

His Excellency the Honourable the Governor in Council.
BOMBAY.

Sir,

I have considered in Council your letters dated 28th March (No. 6) and 13th April (No. 9) 1863, relative to the munificent offer of Mr. Cowasjee Jehangeer to contribute Rupees 50,000 towards the construction of an Eye Hospital on the premises of the Grant Medical College.

2. I do not doubt that the construction of a building specially adapted for the treatment of diseases of the eye, will be found highly beneficial, and I have to request that Mr. Cowasjee Jehangeer may be informed of the high sense I entertain of his liberality in contributing so largely towards the provision of such a building.

I approve the manner in which it is proposed to give effect to the offer of Mr. Cowasjee Jehangeer.

I have the honor to be, &c.

(Sd.) C. WOOD.

એ પછી ઉપર નેમેલી કમીટીએ એ હાસ્પીટલને લગતા પ્લાન તથા અડસટા વગેરે સરકારી ઇજનેર કરનલ જે. એ. ફુલર પાસે તૈયાર કરાવ્યા. જે અડસટો શેઠ કાવસજીએ પ્રથમ આપેલી રકમ કરતાં લગભગ બેવડો થયાને રૂ૯૭૧૪૩) નો થયો, અને તે કમીટીએ તા૦ ૨૧ મી અકટોબર ૧૮૬૩ ને દીને સરકારપર મોકલી આપી જણાવ્યું કે એ બધી રકમ આપવાને શેઠ કાવસજી જાંગીરજી રેડીમનીએ ખુશી બતાવી છે. આ પ્લાન તથા અડસટો સરકારે કબુલ રાખી તા૦ ૭ મી ડીસેમબર ૧૮૬૩ ને દીને નીચલો ઠેરાવ જાહેર પાડ્યો હતો:—

Resolution—His Excellency the Governor in Council approves of the design, and sanctions the estimate submitted by the Committee.

2. The thanks of Government should be again conveyed to Mr. Cowasjee Jehanghier for this additional proof which he has given of his liberality by offering to defray the whole cost of the building. These proceedings should be reported to Her Majesty's Secretary of State for India, and the Government of India.

(Sd.) A. D. ROBERTSON,
Officiating Chief Secretary to Government.

એ પછી ઉપલી બાબદ શેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટની જાણમાં

કરવા માટેનું એક મકાન બંધાવી આપી આજ દીને તેને ખોલ્લું મુકવાનું જશન કીધું હતું.[૧]

અગાઉથી તે નામદારે તા૦ ૨૯ મી ફેબરવારી ૧૮૬૪ ને દીને નીચલો ડીસપાચ અતરે મોકલ્યો હતો :—

India Office, London, 29th February 1864.

HIS EXCELLENCY THE HONORABLE

THE GOVERNOR IN COUNCIL

BOMBAY.

Sir,

I have considered in Council your letter dated 12th December No. 29 of 1863, and request that you will *again* express the sincere thanks of Her Majesty's Government to Mr. Cowasjee Jehangeer for the donation, of nearly equal amount with his former one of half a lac of Rupees, towards the erection of an Eye Hospital in connection with the Grant Medical College.

I have the honor to be, &c.

(Sd.) C. WOOD.

એ બાદ ઊપલી હાસ્પીટલ બાંધવાનું કામ ચાલુ થયા પછી વળી ઊપલા આકસનામાં રૂ૧૪૮૩૪) નો વધારો થયો હતો, અને તે રકમ શેઠ કાવશજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૬ ના ફેબરવારી માહામા ડાકટર આર. હેનતર્નાં મારફતે સરકારમાં ભરી હતી. એ મુજબ એ હાસ્પીટલ રૂ૧૧૧૪૭૭—૩—૬ ને ખરચે તૈયાર થવા પછી ઊપલી કમીટીના સરનશીન ડાકટર હંટર તેમજ સરકારી મેડીકલ ડીપારટમેંટના ઇનસ્પેકટર જનરલ ડાકટર એમ. સ્ટોવલે તા૦ ૨૩ મી જુન ૧૮૬૬ ને દીને સરકારપર લખી તેનું નામ "કાવશજી જાંગીર આઇ હાસ્પીટલ" ને બદલે "કાવશજી જાંગીર ઓપથાલમીક હાસ્પીટલ" કરી રાખવાની સુચના કીધી હતી, અને નામદાર સરકારે તા૦ ૧૪ મી જુલાઇ ૧૮૬૬ ને દીને નીચલો ઠેડાવ બાહેર પાડી એ નામ પસંદ કીધું, તથા એ હાસ્પીટલ શેઠ કાવશજીની ખાહેશ મુજબ કરસી પણ ક્રિયા કીધા વગર ખોલ્લી મુકવાને હોકમ કીધો હતો :—

Resolution.—His Excellency the Governor in Council congratulates Mr. Cowasjee Jehanghier on the completion of this building, which will prove a lasting memorial of his philanthropy.

2. In accordance with Mr. Cowasjee Jehanghier's express wish, His Excellency the Governor in Council is pleased to direct that the Hospital be at once opened without ceremony of any kind.

3. The Changes in nomenclature suggested by Drs. Stovell and Hunter may be adopted, provided that as regards the Hospital the alteration is not distasteful to the gentleman whose name it bears.

(Sd.) J. KING,

For Chief Secretary to Government.

એ હાસ્પીટલ ખોલ્લી મુકાયા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૦ માં તેમાં જુદાં બખરચીખાંના તથા નોકરોનાં રેહઠાંણો બાંધવાને શેઠ કાવશજીએ બીજા રૂ૫૦૦૦) આપ્યા હતા.

તા૦ ૨૦ મી જુલાઇ.

રોજ ૧ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ માણેકબાઈ તે મરહુમ શેઠ ખરશેદજી બહમનજી પંથકીનાં વીધવાનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી તથા ખેશીઓએ મલી રૂ૧૨૦૦), ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[૨]

તા૦ ૨૬ મી જુલાઇ.

શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફને નામદાર સરકારે મુંબઇની સમાલકાઝ કોરટના બીજા જડજ તરીકે નેમ્યા હતા.[૩]

તા૦ ૨૯ મી જુલાઇ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ ખરશેદબાઇ તે શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆનાં ધણીઆંની તથા મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી રૂ૨૫૦૦) ખાવંદે રૂ૩૦૦), તથા બાઇ શેઠ અરદેસર હોરમજજી વાડીઆએ રૂ૫૦૦) મલી રૂ૩૩૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[૪]

તા૦ ૧ લી આગશટ.

વરોડા રેલવેની લાઇન ઉઘડીઆથી મુંબઇ અને ગુજરાત તરફ આવજાવ કરનારા મુસાફરોની સંખીઆમાં મોટો વધારો થયાથી એ તરફ મુસાફરી કરતા દેશીઓના ઉતારા માટે સગવડ કરી આપવા સારૂં ઉત્તર તાલુકાના રેવીન્યુ કમીશનર મી૦ બી. એચ. એલીસે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ માં કાઢેલાં એક સરક્યુલર ઉપરથી નીચલા પારસી ગ્રહસ્થો તથા બાનુઓએ જુદાં જુદાં સ્ટેશનો આગલ નીચે મુજબની રકમ ખરચી ધર્મશાલાઓ બંધાવી આપવાને કબુલ કીધું હતું, અને નામદાર સરકારે તે બાબે તા૦ ૧૦ મી જુન ૧૮૬૫ ને દીને એક ઠેડાવ બાહેર પાડી એ ગ્રહસ્થો તથા બાનુઓનો ઉપકાર માનયો હતો. એ ધર્મશાલાઓ આએ વર્ષમાં બંધાઇ તૈયાર થવાથી મુસાફરોના ઉતારાને માટે ખોલ્લી મુકી હતી.

---

૧ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૨૨ મી જુલાઇ ૧૮૬૬.

આ મકાનમાં નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે :—

"પાક દાદાર હોરમજદની મદદ

"આએ મકાન સુરત મધે ગોપીપુરાના જરથોસ્તી-

"ઓને ધર્મની ક્રીયા કરવા સારૂં મુંબઇવાસી શેઠ દોરાબજી

"નશરવાંનજી ચીનાતરીએ પોતાની અસલ જમીન ઊપર

"બંધાવી આપ્યું છે. રોજ ૨૯ મો માહ ૧૦ મો શેહન-

"શાહી સને ૧૨૩૫ યઝદેજરદી, તા૦ ૧૮ મી જુલાઇ સને

"૧૮૬૬ ઇસવી."

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૩ મી જુલાઇ ૧૮૬૬.

૩ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૨૬ મી જુલાઇ ૧૮૬૬.

૪ જામે જમશેદ, તા૦ ૩૧ મી જુલાઇ ૧૮૬૬.

ગ્રાંટ રોડ સ્ટેશન આગળ હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈએ રૂ૧૧૦૦૦૦).[1]

વાંદરા મધે સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટે રૂ૧૦૦૦૦).[2]

પાહડી આતે શેઠ ફરામજી નશરવાનજી પટેલે રૂ૫૦૦૦).[3]

દહીસર મધે બાઈ ધુનાંબાઈ તે શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખનાં ધણીઆંણીએ રૂ૧૨૦૦૦).[4]

પારડી મધે હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈએ રૂ૧૦૦૦૦)[5]

ઉદવારા મધે ડાવેજર લેડી આવાંબાઈ જમશેદજી જીજીભાઈએ રૂ૪૭૫૦૦).[6]

---

૧ ગ્રાંટ રોડની ઉપલી ધર્મશાળા બાંધવા માટે હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈએ તા० ૧૨ મી નવેમબર ૧૮૬૩ ને દીને નામદાર સરકારપર એક પત્ર લખી રૂ૧૦૦૦૦૦) એક લાખની રકમ આપવા જણાવ્યું હતું, અને તે માટેની જગા સરકારે મુફત આપવી તથા મુંબઈની મ્યુનીસીપાલીટીએ તે ધર્મશાળાની હમેશાં મરામત કરાવવી એવી અરજ કીધી હતી. એ માગણી સરકાર તરફથી તેમના શેક્રેટરી મી० એ. ડી. રાબરટસને તા० ૨૮ મી નવેમબર ૧૮૬૩ ને દીને હાનરેબલ રૂસતમજી ઉપર નીચે મુજબ એક પત્ર લખી ઉપકાર સાથે બાહલ રાખી હતી:—

No. 1807 of 1863.

General Department,

Bombay Castle, 28th November 1863.

To the Honorable Rustomjee Jamsetjee Jejeebhoy.

Sir,—I am directed to acknowledge the receipt of your letter dated the 12th instant, offering the sum of One Lac of Rupees to build a Dhurrumsalla in Bombay, for the convenience of Travellers of all castes, on certain specified conditions.

2. In reply, I am desired to convey to you the acknowledgments of His Excellency the Governor in Council for your public-spirited and charitable offer, and to inform you that an answer on the subject of the conditions attached to your proposal will be communicated to you hereafter.

I have the honor to be &c.

(Sd.) A. D. ROBERTSON,

Officiating Chief Secretary to Government.

એ પછી હાનરેબલ રૂસતમજીએ બીજા રૂ૧૦૦૦૦) એ ધર્મશાળાની મરામતને માટે આપવાને જણાવ્યું હતું, અને મ્યુનીસીપાલીટીએ તેની હમેશની મરામત કરાવવા તથા તેનો વહીવટ ચલાવવાને તથા સરકારે તે માટે મુફત જગા આપવાને કબુલ કીધું હતું. આ માટે સરકાર તરફથી તા० ૧૫ મી સપટેમબર ૧૮૬૪ ને દીને નીચલો પત્ર આવ્યો હતો:—

No. 1604 of 1864.

General Department,

Bombay Castle, 15th September 1864.

To

The Honorable Rustomjee Jamsetjee Jejeebhoy.

Sir,

With reference to Mr. Officiating Chief Secretary Robertson's letter No. 1807, dated the 28th November 1863, I am directed by His Excellency the Governor in Council to inform you that the Municipal Commissioners for the Town and Island of Bombay have accepted to receive charge of and maintain the Dhurumsalla to be built with the money presented by you for the purpose, and that Government recognize your further liberality in presenting a further sum of Rupees (10,000) ten thousand for the maintenance of the Building.

2. With reference to paragraph 3 of your letter dated the 12th November 1863, I am desired to inform you that Government will endeavour to provide a suitable site for the Dhurumsalla, and will be happy to call on Captain Wilkins to submit a design, and to undertake its construction through the Public Works Department.

I have the honor &c.

(Sd.) H. E. JACOMB,

Offg. Under Secretary to Govt.

એ બાદ તા० ૨૧ મી ડીસેમબર ૧૮૬૫ ને દીને મુંબઈના મ્યુનીસીપાલ કમીશનર મી० આરથર કાફરડે હાનરેબલ રૂસતમજીને જણાવ્યા મુજબ બેંચ ઑફ જસટીસે એ ધર્મશાળા બાંધવાને માટે બોમ્બે બરોડા રેલવેનાં ફાકલંડ રોડનાં સ્ટેશનની પાસેની તેવણે પસંદ કરેલી જગા આપી હતી, અને ૧૮૬૬ ના જાનેવારી માસથી તેપર સરકારના આરકીટેકચરલ ઈજનેર કપતાન ફુલરનાં ઉપરીપણાં હેઠળ બાંધકામ શરૂ થયું હતું, જે ૧૮૬૮ ના ડીસેમબર માસમાં પુરૂં કરવામાં આવ્યું હતું.

૨ વાંદરાની એ ધર્મશાળાપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તે બંધાવવા માટે સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટે તા० ૨૩ મી જાનેવારી ૧૮૬૫ ને દીને સરકારી તીજોરીમાં રૂ૧૦૦૦૦) નો રકમ ભરી હતી.

૩ પાહડીની એ ધર્મશાળાપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તે બંધાવવા માટે શેઠ ફરામજી નશરવાનજી પટેલે તા० ૧૪ મી નવેમબર ૧૮૬૪ ને દીને સરકારી તીજોરીમાં રૂ૫૦૦૦) ની રકમ ભરી હતી.

૪ દહીસરની એ ધર્મશાળાપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તે બંધાવવા માટે શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખે તા० ૧૦ મી આપરેલ ૧૮૬૫ ને દીને સરકારી તીજોરીમાં રૂ૧૨૦૦૦) ની રકમ ભરી હતી.

૫ પારડીની એ ધર્મશાળાપર નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે:—

"This Dhurumsalla was erected in the
Yezdezerdee æra 1235
Christian year 1866.
Sumvant 1922.
for the accommodation of travellers
by Rustomjee Jamsetjee Jejeebhoy, Esq. of Bombay.
Architect, Lieut. C. Mant, R. E.
Cost Rs. 10,000."

૬ ઉદવારાની એ ધર્મશાળા રેલવે સ્ટેશનની સામે ન બંધાવતાં ત્યાંનાં આતશબેહરામની નજદીકમાં લેડી આવાંબાઈએ બંધાવી આપીછે. તે ઈ० स० ૧૮૬૮ માં બંધાઈ તૈયાર થાઈ હતી.

વલસાડ મધે શેઠ બેહરામજી માણેકજી વાડીઆએ પોતાના મુરબ્બી શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખને નામે રૂ૧૫૦૦૦).[૧]

સુરત ખાતે શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ ફરદુનજી શોરાબજી પારખને નામે રૂ૨૫૦૦૦).[૨]

સાએણ મધે બાઇ મેહરબાઇ તે મરહુમ શેઠ ફરદુનજી શોરાબજી પારખનાં બેટીની પુંજીમાંથી શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખે રૂ૧૨૦૦૦).[૩]

ભરૂચ મધે હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ રૂ૨૦૦૦૦).[૪]

તા૦ ૧૯ મી આગશટ.

જરમનીવાલા પ્રોફેસર એફ. બૉપ કે જે આજ ૬૦ વર્ષ થવાં દુન્યાંની પુરાતન ભાષાઓની શોધમાં ગુંતાયલોછે, અને જંદ ભાષાને લગતી તેની શોધથી યુરોપમાં આપણા ધર્મ વિષે ઘણું અજવાળું પડયુંછે, તે જાણીતા વિદ્વાન ગ્રહસ્થને એક ટેસ્ટીમોનીઅલ આપવા માટે યુરોપમાં એક ફંડ ઉભું થયું હતું. આ ફંડમાં અતરેના પારસીઓથી કાંઇક મદદ મેલવવાને બરલીનથી પ્રોફેસર વેબરે એક સરક્યુલર શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી ઉપર મોકલ્યું હતું, જેમાં તેવણે અતરેના પારસીઓ પાસેથી રૂ૫૩૧॥= ભરાવી મોકલ્યા હતા.[૫]

તા૦ ૨૦ મી આગશટ.

બંગાલ ઇલાકામાં ઓરીસા, ચીતાગોંગ, કટક, બાલાસોર, વગેરે પ્રાંતોમાં મોટો દુકાલ ચાલવાથી ત્યાંનાં ગામડાંઓના હજારો લોક થાકીને કલકતા શેહેર તરફ નાશી આવ્યા હતા. તેઓને તેમજ મદરાજ ભણી ચાલતા દુકાલમાં નાશ પામેલાઓને થકી પણ અતરેથી મદદ મોકલવા માટે ચોકસ કારણોને લીધે જાહેર સભા ન ભરતાં ઉપરાંણું વગેરેની ગોઠવણો કરવા માટે નામદાર સરકારે ૩ ઇંગ્રેજ, ૨ હિંદુ, ૧ વાહુધી, અને ૩ પારસી (હાનરેબલ ફરામજી નશરવાનજી પટેલ, સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ, અને શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમની) ગ્રહસ્થોની એક કમીટી નેમી હતી.[૬]

---

૧ વલસાડની એ ધર્મશાલાપર નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે :—

"The Cursetjee Furdoonjee Parukh Dhurumsalla, erected A.D. 1866 at the expense of Byramjee Maneckjee Wadia Esq. as a token of his esteem and gratitude to Cursetjee Furdoonjee Parukh Esq. Architect, Lieut. C. Mant, R.E.
Cost Rs. 15,000."

૨ સુરતની એ ધર્મશાળા સર્વેથી પેહલી બંધાઇ તૈયાર થઇ હતી, અને તે તા૦ ૪ થી ડીસેમ્બર ૧૮૬૪ થી મુસાફરોના ઊતારાને વાસ્તે ખોલી મુકી હતી. એ ધર્મશાલાપર તખ્તી મારેલી નથી.

૩ સાએણની એ ધર્મશાલાપર નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે :—

"Dhurmsalla
Erected A.D. 1866 at the expense
of
Bye Merbye the daughter of Furdoonjee Sorabjee Parukh of Bombay.
Architect, Lieut. C. Mant, R.E.
Cost Rs. 12,000."

૪ ભરૂચની એ ધર્મશાલાપર નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે :—

"This Dhurumsalla was erected in the
Yezdezerdee era 1235
Christian year 1866
Sumvant 1922
For the accommodation of Travellers
By
Rustomjee Jamsedjee Jeejibhoy
of Bombay
Architect, Lieut. Col. C. Mant, R. E.
Cost. Rs. 20,000."

૫ આ રૂ૫૩૧॥= ના ૭૫૧) ડાલર થયા તે પ્રોફેસર વેબર ઊપર શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ મોકલી આપ્યાથી તે વિદ્વાન ગ્રહસ્થે તા૦ ૯ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭ ને દીને તેની પોંહચ મોકલી તેમાં જણાવ્યું હતું કે પ્રોફેસર બૉપની ખુશી જરથોસ્તીઓએ પુછીછે તેથી તેઓને ઘણો આનંદ ઊપજયોછે.

આ રૂ૫૩૧॥= નીચે મુજબ ભરાયા હતા :—

(રૂ૧૦૦) રાહનુમાએ માજદીઅસનાન સભા તરફથી, (રૂ૫૩) જરથોસ્તી દીનની ખોલ કરનારી મંડલી તરફથી, (રૂ૫૦) માણેકજી ખરશેદજી સરાફ, પેશતનજી હોરમજજી કામાજી, ડોશાભાઇ હોરમજજી કામાજી, ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી, (રૂ૨૫) મનચેરજી હોરમજજી કામાજી, શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી, (રૂ૧૨૮॥=) રૂ૨૫) ની અંદરની રકમ.

એજ મુજબ કરાંચીના જરથોસ્તીઓએ પણ એ ફંડમાં રૂ૧૦૦) ભર્યા હતા તેનો ૧૦) પૌંડ, ૨) શીલીંગ અને ૧) પેનીનો ડરાફ્ટ શેઠ હોરમજજી શોરાબજી કોઠારીએ તા૦ ૭ મી આગશટ ૧૮૬૭ ને દીને પ્રોફેસર વેબર ઊપર મોકલી આપ્યો હતો.

પ્રોફેસર બૉપ એ પછી એક વર્ષ ઘયાને તા૦ ૨૩ મી અકટોબર ૧૮૬૭ ને દીને જરમની મધે મરણ પામ્યો હતો.

૬ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૨૧ મી આગશટ ૧૮૬૬.

એ ફંડ મધે દેશી રાજવંશીઓએ તથા સર્વે સરકારી અમલદારોએ નાણું ભરેલાં તેમજ ભરાવેલાં હોવાથી તે રૂ૨૭૮૮૧૮—૯—૮ નું થયું હતું. પારસીઓની એમાં નીચે મુજબ રૂ૧૬૪૭૩॥ ની રકમ હતી :—

(રૂ૨૦૦૦) અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, (રૂ૧૦૦૦) દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, મનચેરજી હોરમજજી કામાજી, રૂસતમજી દાદાભાઇ કામાની કુંપની, (રૂ૭૦૦) મરહુમ નશરવાનજી મનચેરજી કામાજીનાં ધરમખાતાંમાંથી, (રૂ૫૦૦) સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ, ફરામજી ચોકસીની કુંપની,

તા૦ ૨૦ મી આગસ્ટ.

કેતાબ અલ ફેહરેશતમાં પેહલવી અને હુજવારેશ ભાષાનાં આવેલાં લખાંણ બાબે નામીચા ફ્રેંચ વિદ્વાન મોનશીયો ગેનોએ પ્રોફેસર મોહલ ઉપર લખેલો કાગજ અને તે ઉપર એક બીજા વિદ્વાંન મોનશીયો ડ્રોનબરગે કરેલી શરેહનું પુસ્તક ફ્રાન્સની સરકારને ખરચે પારીસ મધે આજે માસમાં છપાઇ પ્રગટ થયું હતું.[1]

તા૦ ૨૧ મી આગસ્ટ.

રોજ ૩ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ બેહરાંમજી તારાપોરવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ બેહરાંમજી ભીમજી તારાપોરવાલાના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૨ માં પોતાના બાપના પિત્રાઈ શેઠ

માણેકબાઇ અને મોટલાંબાઇ, બેહરાંમજી નશરવાંનજી સીરવાઇ, (રૂ૩૦૦) હોરમજજી મનચેરજી કામાજીના છોકરાઓ, (રૂ૨૫૦) સર જમશેદજી જીજીભાઇ પારસી બેનીવોલંટ ઇનસ્ટીટયુટની છોકરીઓની નિશાલના શિક્ષકો અને શિષ્યો, (રૂ૨૦૦) હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ, દોરાબજી બરજોરજી કોપર, એદલજી ફરાંમજી આલબલેસની કુંપની, મેહરવાંનજી જીજીભાઇના છોકરાઓ, નવરોજજી જાંગીરજી ગામડીઆ, એક પારસી કંત્રાકટર, માણેકજી અને દાદાભાઇ કાવશજી દમણવાલા, (રૂ૧૭૭) પેશતનજી અને ડોશાભાઇ ફરાંમજી કામાજીની કુંપનીનાં માણસો, (રૂ૧૫૫) નશરવાંનજી બેહમનજી મોદીના છોકરાઓ, (રૂ૧૦૯) મરહુમ હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆનાં આતશબેહરાંમના મોબેદો, (રૂ૧૦૮) અલેકજાંડરા ગરલસ સ્કુલની છોકરીઓ, (રૂ૧૦૦) તેહમુરસ જમશેદજી દેસાઇ, એક પારસી વીધવા, કાવશજી અને પાલણજી ધનજીભાઇ પાંઊવાલા, હીરજીભાઇ અને ફરાંમજી હોરમજજી શેઠના, ફરાંમજી અને શોરાબજી કેખશરૂ પાટક, દીનશાહજી દાદાભાઇ ગાંધી, ખરશેદજી બેહમનજી (શેઠના) ની કુંપની, રૂસતમજી શોરાબજી કમીશરીવાલા, રૂસતમજી મનચેરજીની કું૦, રૂસતમજી ધનજીશાહ કપતાંન, મેહરવાંનજી ખરશેદજી ઘડીઆલી, ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી, (રૂ૮૮) ફરાંમજી નશરવાંનજી એંગલો વર્નાકયુલર સ્કુલના શિક્ષકો તથા વિદ્યાર્થીઓ, (રૂ૭૫) ફાંદાવાલા મોહલાના પારસીઓ, એમ. એંડ પી. બી. કોલાહની કું૦, (૬૧) બી. એંડ એ. હોરમજજીની પેહડીનાં માણસો, (રૂ૬૦) જીવણજી એદલજી અપુના છોકરાઓ, (રૂ૫૧) પેશતનજી બાપુજી પુચીઆ, (રૂ૫૦) એદલજી ખરશેદજી બનાતવાલાની કલબ, મોદી એદલજી ફરાંમજી ખંબાતા, એસ. પી. ધનજીભાઇની કું૦, શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી, એદલજી પાલણજી બાટલીવાલા, મરહુમ જાંગીરજી નવરોજજી વાડીઆને નામે, જાંગીરજી ગુસતાદજી, મીઠીબાઇ, મઊનો એક પારસી, જીવાજી રતનજી મઊના છોકરાઓ, કાવશજી મેહરવાંનજી હાથીદારૂ, નવરોજજી ખરશેદજીની કું૦, (રૂ૪૧) એક પારસી કુટુંબ, (રૂ૩૬) એક જરથોસ્તી, (રૂ૩૩) ડોશાભાઇ ભીખાજી કાંગાની સ્કુલના વિદ્યાર્થીઓ, (રૂ૩૦) મરહુમ ખરશેદજી બેહમનજી પથકીને નામે, (રૂ૨૫) એક ગરીબ જરતોશતી, નશરવાંનજી ચાંદાભાઇ, રૂસતમજી અરદેસર વાડીઆ, ડાકટર મેહરવાંનજી શોરાબજી ખરાસ, એ. ડી. મોદીની કું૦, મેહરવાંનજી હીરજીભાઇ બાટલીવાલા, જમશેદજી ડોશાભાઇ ફરાંસીસ, શ્રુનાંબાઇ, ખરશેદજી, આવાંબાઇ, એદલજી દાદાભાઇ લંગડાની કું૦, માણેકબાઇ તે શોરાબજી શાપુરજી ઇજનેરનાં ધણીઆંની, નશરવાંનજી ફરાંમજી ધીસતા, (રૂ૫૧૪) રૂ૨૫) ની અંદરની રકમ.

સુરતથી એ ફંડમાં રૂ૧૬૭૭ા નીચે મુજબ પારસીઓએ ભરી મોકલ્યા હતા :—

(રૂ૧૦૦૦) બરજોરજી મેહરવાંનજી ફરેજર તથા ધણીઆંની પીરોજબાઇ, (રૂ૧૦૦) બાઇ બમુબાઇ તે મરહુમ મેહરવાંનજી હોરમજજી ફરેજરનાં બેટી, (રૂ૯૭ા) સઇયદપરાના પારસીઓએ હસ્તક રૂસતમજી જમશેદજી કાપડીઆ, (રૂ૫૧) નશરવાંનજી પેશતનજી વકીલ, રતનશાહ પેશતનજી વકીલ, (રૂ૫૦) જમશેદજી કાવશજી એંટી, (રૂ૨૮) મરહુમ દાદાભાઇ નશરવાંનજી મોદીનાં આતશબેહરાંમના મોબેદો હસ્તક દસ્તુર કેખશરૂ દાદાભાઇ, (રૂ૨૫) ખરશેદજી એદલજી હાથીખાંનાંવાલા, નશરવાંનજી દારાશાહ ખાંનસાહેબ, પેશતનજી બરજોરજી એંટી, કાવશજી નવરોજજી સુરીગર, (રૂ૧૫૯) રૂ૨૫) ની અંદરની રકમ.

ભરૂચથી રૂ૯૭૨) નીચે મુજબ પારસીઓએ મોકલ્યા હતા :—

(રૂ૩૫૬) એદલજી મનચેરજી કંત્રાકટર હસ્તક, (રૂ૩૨૬) રૂસતમજી શોરાબજી દલાલ હસ્તક, (રૂ૫૦) બેહમનશાહ બેહરાંમજી વકીલ, (રૂ૨૫) રૂસતમજી શોરાબજી દલાલ, નશરવાંનજી બેહમનશાહ, ફરદુનજી જીવણજી, બેહમનશાહ બેહરાંમજી મેહતાજી, જમશેદજી હોરમજજી વખારીઆ, બેહરાંમશાહ દાદાભાઇ મુનસફના, (રૂ૯૦) રૂ૨૫) ની અંદરની રકમ.

રૂ૨૧૨) દમણ, ઊદવારા, વગેરેના જરથોસ્તીઓએ હસ્તક શેઠ માણેકજી કાવશજી દમણવાલા.

રૂ૧૧૭) ગંદેવીના જરથોસ્તીઓ તરફથી હસ્તક ડાકટર ખરશેદજી જમશેદજી ઊમરીગર.

રૂ૭૮ાા ગુજરાતના ઇનસ્પેકટીંગ પોસ્ટ માસતર શેઠ ખરશેદજી પાલણજી લાલકાકાએ ઊઘરાવી મોકલેલા.

રૂ૫૬) દમણની હાનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇવાલી ઇંગ્રેજી સ્કુલના વિદ્યાર્થીઓ.

રૂ૩૨ાા ગંદેવીની કાવશજી જાંગીર રેડીમનીવાલી સ્કુલના વિદ્યાર્થીઓ હસ્તક હેડ-માસટર શોરાબજી મનચેરજી બાગલીઆ.

વળી આ દુકાલની ખબર અતરે પોંહચતાંવાર ડાવેજર લેડી આવાંબાઇએ પોતાના દીકરા શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇની મારફતે રૂ૧૫૦૦) પરભાડા કલકતે મોકલ્યા હતા, જે બિનેની ખબર તયાંનાં બંગાલ હરકારૂએ ખાસ વધારો કાઢી લોકોને કીધી હતી. એજ મુજબ શેઠ બેહમનજી જીજીભાઇએ પણ રૂ૫૦૦) કલકતે શોશાઇટી ઑફ સેંટ વીનસંટ ડી પાલના વાઇસ-પ્રેસીડંટની મારફતે પરભાડા મોકલ્યા હતા. એ ઊપરાંત લેડી આવાંબાઇએ રૂ૮૦૦) ની રકમ પરભાડી મદરાજ ખાતે પણ મોકલી હતી.

૧ "Lettre A. M. Mohl, sur un passage du kitab El-Fihrist, relatif au Pehlevi et au Huzvaresh. Par, M. Ch. Ganneau, avec quelques observations sur le meme sujet. Par, M. Derenbourg. Paris. Imprimerie imperiale MDCCCLXVI."

૨ શેઠ જાંગીરજી દાદાભાઇ તારાપોરવાલાના બાવા.

વીકાજી મેહરજીએ ચીન મધે "બાપુજી વીકાજી" નાં નામથી ઉઘાડેલી પેહડીમાં તે તરફ ગયા હતા. તે પછી આતરે આશરે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ થી તારાપોર મધેજ રેહવાણ કીધું હતું, અને ત્યાં પોતાની બાપીકી જાગીરીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. ત્યાંના સર્વે જરથોસ્તીઓ એમને પોતાના વડા અકાબર તરીકેનું માન આપતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૫ માં તારાપોર મધે ભાંગર્યા નામના લુટારાએ પાડેલી હુલને લીધે લોકો દેહશતના માર્યા કીલ્લામાં ભરાઈ બેઠા હતા, તે વેળાએ એઓએ ઘણી હીમત બતાવી લોકોને મદદ કીધી હતી, તથા તે લુટારાને ગામની બાહેરથીજ નસાડયો હતો. એવણનું મરણ તારાપોર મધેજ નીપજયું હતું, અને એમનાં રવાંનને ગયા મારચ માસમાં તારાપોર મધે પરઠાયલાં નવાં દોખમામાં પેહલવેહલું અવલમંજલ પોંહચાડવામાં આવ્યું હતું.

તા૦ ૨૪ મી આગશટ.

કરાંચીવાળા શેઠ પેશતનજી દીનશાહ માનવાળા જેઓ નવા કાએદા પ્રમાણે આતરેની મેશરસ કલીવલાંડ અને પીલ સોલીસીટરોની પેહડીમાં આરટીકલડ કલાર્ક હતા તેઓએ સોલીસીટરની પરીક્ષા ફતેહમંદીથી પસાર કીધી હતી. પારસીઓમાં પેહલવેહલા એવણ સોલીસીટર તરીકે પસાર થયા હતા.[1]

તા૦ ૩૧ મી આગશટ.

રોજ ૧૩ માહ ૧૨ (શ૦) ૧૨૩૫ યજદેજરદી.

એડન મધે અંજુમનના ઉધરાતથી એ૦ એરચજી કાવશજી ગારાની આગેવાંની હેઠલ પાહડ ઉપર એક દોખમું બંધાવી આજ દીને પરઠાવ્યું હતું.[2]

---

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૫ મી આગશટ ૧૮૬૬.

૨ એ દોખમાંપર નીચલી તખ્તી મારેલી છે:—

"પાક દાદાર હોરમજદ જે સીનોઇ દુનીઆને ગેટીનો
" સાહેબ તેનાં મુબારક નામથી અશો જરથોશત અસપંનતે-
" માન અને શેહરવાંનની રાસ્ત અને નેક રેનોમાઇથી આએ
" દોખમું તથા સગડી તથા ફરતી દીવાલ સરવે શ્રી એદનના
" જરથોશતી અંજુમનના ખરચથી અને કંઇએક શ્રી
" મુંબઇના જરથોશતીઓની મદદથી મોબેદ એરચજી કાવ-
" શજી ગારાનાં ઊપરીપનાંથી બાંધીઊં છે. એ મકાન આજ
" દીનથી જરતોશતી કાયદા મુજબ વાપરવાને અંજુમનને
" હસ્તક કીધું છે. રોજ ૧૩ મો તેશતર તીર માહ ૧૨
" મો અસપંદારમદ સને ૧૨૩૫ યઅજદેજરદી. તારીખ
" ૩૧ મી આગશટ ૧૮૬૬ ઇશવી. સવંત ૧૯૨૨ શ્રાવન
" વદ ૬ ને વાર શુકરે."

એ દોખમાંનાં ફંડમાં શેઠ મનચેરજી હોરમજજી કામાજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ના આપરેલ માસમાં ઇંગલાંડથી મુંબઇ પાછા ફરતી વખતે રૂ૧૦૦૦) ની રકમ ભરી હતી.

એ દોખમાંને લગતી શગડી તથા કુવો તથા પાહડ ઊપર જવાનો રસ્તો એડનવાલા શેઠ એદલજી માણેકજી કોલાબેવાલાએ બંધાવી અંજુમનને હસ્તક કીધો હતો.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

એ૦ ડોશાભાઇ ભીખાજી કાંગા અને શેઠ ધનજીભાઇ શાપુરજી બાટલીવાલાએ મલી "ફોર્ટ ઇંગલીશ એંડ ગુજરાતી સ્કુલ" નામની શરૂઆતથી તે મેત્રીક્યુલેશન સુધીની કેલવણી આપવાની એક સ્કુલ મુંબઇનાં કોટ મધે ઉઘાડી હતી.[3]

તા૦ ૬ ઠી સપટેમબર.

શેઠ ધનજીભાઇ ફરામજી પટેલને નામદાર સરકારે મુંબઇના એક જસટીસ ઑફ ધી પીસ અથવા સુલેહના અમલદાર નેમ્યા હતા.

શેઠ એદલજી ફકીરજીને નામદાર સરકારે કરાંચીની સમાલ કાઝ કોરટના કલાર્ક નેમ્યા હતા.[4]

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૬ માહ ૧ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—કેકોબાદજી મનચેરજી મુલ્લાં ફીરોજ—(ઉમર વર્ષ ૫૬) દસ્તુર મનચેરજી કેકોબાદજી મુલ્લાં ફીરોજના બીજા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ માં વેહવાર ઉપયોગી સંમાર ચોપડી, ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૯ માં વીસપરદ તથા ઇરાંની પટેટની આખી માએની, તથા વંદીદાદના મુખ્તેશર ઇનતેખાબનો ગુજરાતીમાં તરજુમો, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ માં મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજ બીન મુલ્લાં કાઉશવાલી દસાતીર કેતાબનો ફારસીમાંથી ગુજરાતીમાં તરજુમો કરી બાહેર પાડયો હતો. તા૦ ૧ લી આગશટ ૧૮૪૯ થી એવણે શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ગામે તથા દસ્તુર અસપંદીઆરજી ફરાંમજી રબાડી સાથે મલી "સમાચાર દરપણ" છાપાખાનું તથા વર્ત્તમાન પત્ર કાઢવા માડયું હતું. એ કારખાનાંમાંથી શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ગામે છુટા પડવા પછી તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૫૮ થી શેઠ ફરાંમજી બરજોરજી પ્રીંટરને ભાગયા કરી એવણ પોતાનાં મરણ સુધી તેમાં શામેલ હતા.

તા૦ ૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાંનજીવાલાં કદમી આતશબેહરાંમનાં શાહગરેહનાં જશનની મીજલસમાં દસ્તુર શોરાબજી રૂસતમજી મુલ્લાં ફીરોજનાએ "૧૮૬૫ ના શેરસટાના ધીગાણામાં ફરામોશ માનવીએ ગફલતી કરી જે દુખ પોતા ઉપર ખેંચી લીધું છે તે વિષે પસેમાંની જાહેર કરી તે અજીમ ખુદરતના સાહેબની દરગાહમાં તોબેહ ઉતારી માફી માગવા" વિષે એક વાએજ કરી સંભળાવી હતી.[5]

---

૩ એ સ્કુલ મધેથી શેઠ ધનજીભાઇએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ માં પોતાનો સંબંધ છોડયો હતો, અને તે એકલા એ૦ ડોશાભાઇએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૧ સુધી ચલાવી હતી. એની આગમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૫ થી એ૦ ડોશાભાઇએ એક એંગલો વર્નાક્યુલર સ્કુલ મુંબઇનાં કોટ મધે ઊઘાડેલી હતી.

૪ બોમ્બે ગવંરમેંટ ગેઝેટ, ૬ ઠી સપટેમબર ૧૮૬૬.

૫ મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૧૩ મી સપટેમબર ૧૮૬૬.

તા૦ ૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૩૫ યજદજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ નવાજબાઇ તે શેઠ દીનશાહજી હોરમજજી બાટલીવાલાનાં ધણીઆંની તથા મરહુમ શેઠ પાલણજી પેશતનજી બાટલીવાલાનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમનાં સાસુ બાઇ મોઠીબાઈ તે મરહુમ શેઠ હોરમજજી પેશતનજી બાટલીવાલાનાં વીધવાએ ૨૭૫૦) ધર્મ ખાતે આપ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૦ મી સપટેમબર.

રાહનુમાએ માજદીઅસનાન સભા તરફથી તેના સરનશીન શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીનાં નામનો ૨૧૫૦) નાં ઇનામનો એક રેસાલો "પરસ્તેશ કરવાને લાયક એકલો પરવરદેગાર છે" એ બાબદ ઉપર એ૦ ખુરશેદજી મીનોચેહરજી કટેલીએ લખ્યો હતો તે રેસાલાનું એક ચોપાંનયું એ સભા તરફથી પ્રગટ કરવામાં આવ્યું હતું.[2]

તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર.

પુણાં મધે ફલફુલો તથા વનસ્પતીનું એક મોટું-પ્રદર્શણ નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ બંધાવેલા "નવસારી હાલ" વાલા સુશોભીત અને કુશાદે બંગલામાં ભરાયું હતું. એ પ્રદર્શણની કમીટીમાં મોટા મોટા ઇંગ્રેજ અમલદારો તથા એકજ પારસી ગ્રહસ્થ—ખાંનબાહદુર પદમજી પેશતનજી હતા.[3]

તા૦ ૧૫ મી સપટેમબર.

શેઠ કાવશજી શોરાબજી પટેલે "ક્રોનોલોજી" અથવા કાળમાન વિદ્યાને લગતું એક પુસ્તક ઇંગ્રેજીમાં રચી ઇંગલાંડથી છપાવી મંગાવ્યું હતું.[4] એ પુસ્તકમાં દરેક દેશના સનેની ગણત્રિ[5] તથા તેના દાહડાવારનું બયાંન કર્યુંછે.

તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર.

એ૦ કાવશજી મનચેરજી મોદીએ "દાદે જરથોશત" નામનું માજદીઅશની દીનની બાબદમાં એક ચોપાનયું છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[6]

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

રોજ ૩ માહ ૧ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

નવસારી મધે આજ દીને રપીથવનનાં જશનની ક્રિઆ પુરી થયા બાદ દસ્તુર રૂસતમજી કેકોબાદજી મેહરજી રાંણાએ "માણસ જાતને સચ્ચાઇથી રેહવાની જરૂર" એ બાબદ ઉપર એક વાએજ કરી સંભલાવી હતી.[7]

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર,

મુંબઇની સર જમશેદજી મદરેસાવાલા એ૦ શેહરીઆરજી દાદાભાઈ ભરૂચાએ આજ દીને ભરૂચ મધે શેઠ મેહરાંમશાહ ધનજીભાઇ રૂઇવાલા (ખંબાતા) નાં મકાંનમાં જરથોસ્તી ધર્મની જાણવાજોગ બાબદો તથા એ ધર્મને લગતી યુરોપ ખંડમાં થયલી શોધો વિષે એક ભાષાણ કીધું હતું. સરનશીનની ખુરસી દસ્તુર મીનોચેહરજી અસપંદીઆરજી કામદીનજીને આપવામાં આવી હતી, જેવણે પ્રથમમાં આપણું ગયું શાલ આખર થયું તેમાં જે ગોનાહ થયા હોય તેની ખોદાતાલાથી માફી ચાહવા અને આવતું શાલ તમામ આલમને મુબારક થાએ તે વિષે દોઆ ચાહી, જેમાં આખી મજલેસે ઉભા થાઇ શામેલગીરી બતાવી હતી. એ પછી ભાષાણ ચાલુ થયું જે ૨ાા કલાકે પૂરું થયું હતું.[8]

તા૦ ૮ મી અકટોબર.

રોજ ૧૬ માહ ૧ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—માણેકજી મેહરવાંનજી મેહતા—ઉમર વર્ષ ૬૮). શેઠ મેહરવાંનજી ભીખાજી મેહતાના વડા દીકરા. એવણ સર ચારલસ ફારબસની કુંપનીના ગોડાઉનકીપર હતા, અને લાંબી મુદત પ્રમાણિકપણેથી ત્યાંજ રહયા હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં નામીચા સર ચારલસ ફારબસ બારોનેટે પોતાની અતરેની આફીસના ગામઠી કામદારોને માટે પોતાની યાદદાસ્તની એકકી ચીજ લંડનથી ભેટ મોકલી, તેમાં એવણને માટે એક કીમતી રૂપાંની દાબડી હતી.

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર ૧૮૬૬.

૨ "પરસતેશ કરવાને લાએક એકલો પરવરદેગારછે. એ બાબતમાં રચેલો નવરોજજી ફરદુનજી ઇનામનો નીબંધ. બનાવનાર, એરવદ ખુરશેદજી મનચેરજી કટેલી. સઘલા જરતોશતીઓને વાકેફ કરવા સારૂં રાહાનુમાએ માજદીઅશનાં સભાની કારોબાર મંડલીએ છપાવી પરગટ કરેઓછે. મુંબઇ, દફતર આશકારા છાપાખાનાંમાં છાપેઓછે. સને ૧૨૩૫ ઇઅજદજરદી. સને ૧૮૬૬ ઇસવી."

૩ ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, ૧૮ મી સપટેમબર ૧૮૬૬.

૪ " Cowasjee Patell's Chronology, containing corresponding dates of the different Eras used by Christ ans, Jews, Greeks, Hindus, Mohamedans, Parsees, Chinese, Japanese, &c. By, Cowasjee Sorabjee Patell. London: Trubner and Co., 60, Paternoster Row. MDCCCLXVI"

૫ નીચલા સનેઓની ગણત્રિ એ પુસ્તકમાં આપેલીછે:—

રૂમી, યુનાની, ખ્રિસ્તી, સીઝરીઅન, સીકંદરીઅન, આનટીઓક, ઇસ્ટમબોલ, આબીસીનીઅન, યાહુદી, નેબોનેસર, સીસર, આરમીનીયન, યજદજરદી, જરથોસ્તી, ફ્રેંચ રીપબલીક, હીજરી, ચીનાઇ, જેપાનીસ, ટીબેટી, બરમીસ, ઇત્યાદિ.

૬ "દાદે જરથોશત, ઇઆને હોરમજદે પોતાની પવીતર મજદીઅસની દીનનો દાદ ઇનસાફ જરથોશતની મારફતે મોકલેઓચ તેની શાબેતી બતલાવામાં ધરમનાં અવશતા વાંણી સુધાંનાં ઘણાંએક પુશતકોમાંથી સુધ અસુધ બાબદો જુદી પાડી દેખાડવાને મુખતેશરમાં બોલાશે. એ૦ કાવશજી મનોચેરજી મોદીએ કરી ચાબુક પરેશમાં છપારેઓછે. મુંબઇ, સને ૧૨૩૫ ઇઅજદેજરદી—૧૮૬૬ ઇશવી."

૭ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૧૦ મી અકટોબર ૧૮૬૬.

૮ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૭ મી અકટોબર ૧૮૬૬.

તા૦ ૧૨ મી અકટોબર.

મુંબઈના કોટ માહેલું બજાર કાઢી નાખી તે નવી બંધાતી (ક્રાફરડ) મારકીટમાંજ સાથે રાખવાનો સત્તાવાળાઓનો વિચાર હોવાથી તેની સામે કોટના રેહવાસીઓની ૧૫૦૦ સહીની એક અરજી લઈ ચાર પારસી ગ્રહસ્થો (શેઠો શાપુરજી પેશતનજી માકાબચાના, પેશતનજી બેહરામજી દાંતરા, રુસ્તમજી બેહરામજી મીનીબેગ અથવા પાપા, ભીમજીભાઇ બેહરામજી માસતરી અથવા મારીનસ) નું એક ડેપ્યુટેશન પુણે નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરની હજુરમાં ગયું હતું. નામદાર ગવરનરે તેઓની માન સાથે મોલાકાત લીધા પછી એ બાબદ ઉપર મ્યુનીસીપાલ કમીશનર સાથે મસલત કરી ધીઆંન આપવાને કબુલાત આપી હતી.[1]

તા૦ ૧૪ મી અકટોબર.

આજ દીને મરહુમ શેઠ કાવશજી હોરમજજી રુસ્તમ ફરાંમનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી તથા વીધવા બાઇ શુનાંબાઇ, દીકરા શેઠ અરદેસર કાવશજી રુસ્તમ ફરાંમના અને દીકરી બાઇ બાઇજી તે શેઠ બેહમનજી હોરમજજી જશાંવાલાનાં ધણીઆંણીએ મલી રૂ૧૬૦૦) ધર્મ ખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[2]

તા૦ ૨૫ મી અકટોબર.
રોજ ૩ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—પાલણજી હોરમજજી કાપડીઆ—(ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ પ્રથમમાં ડા૦ રૂપજી જેઠા સાથે "પાલણજી રૂપજી" નાં નામથી કાપડની દુકાન ચલાવતા હતા. તે બાદ ડા૦ રૂપજીનો ભાગ તા૦ ૬ થી આગશ્ટ ૧૮૪૬ થી બંધ કરી તે પેહડી "પાલણજી હોરમજજીની કુંપની" ને નામે શેઠો પેશતનજી નવરોજજી કાપડીઆ તથા અરદેસર નશરવાંનજી નાદરશાહ સાથે ભાગમાં ચલાવતા હતા. એ પછી તા૦ ૨૨ મી જુલાઇ ૧૮૫૯ થી ઉપલા ભાગયાઓથી જુદા પડી પોતાના દીકરાઓ શેઠો જમશેદજી તથા રૂસ્તમજી સાથે "પાલણજી હોરમજજી સનસ" ને નામે વહીવટ ચાલુ કીધો હતો. એ ઉપરાંત "મેહરવાંનજી નશરવાંનજી ભાવનગરીની કુંપની" નાં નામની પેહડી ખાતે પણ એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૩ ની આખરી સુધી ભાગલા હતા. ગ્રેટ ઇસ્ટરન સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ થી એક ડાએરેકટર હતા. એવણ સુધરેલા વિચારના તથા એક કીમતવાંન શેહરી હતા.

તા૦ ૮ મી નવેમબર.
રોજ ૧૭ માહા ૨ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆવાલાં આતશબેહરાંમની શાલગરેહનાં જશનની મોજલસમાં દસ્તુર પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણાએ "જરતોશતી દીન આપણુને પાક ખોદાતાલાની તરફથી મલેલીછે તેહની જાહેર તથા અંદરખાનેની પુરવારી, અને તે ઉપર એતેકાદ રાખવાની જરૂર" એ બાબદ ઉપર એક વાએજ કરી સંભલાવી હતી.[3]

તા૦ ૧૦ મી નવેમબર.

શેઠ નાનાભાઈ નશરવાંનજી પાલણજી (માસટર) એ ખોરદેહ અવસ્તાની ત્રણ ચોપડીઓ નીચે મુજબ પ્રગટ કીધી હતી:—

ખોરદેહ અવસ્તા, યુરોપેન કાયદે ઉકલાવી શુદ્ધ ઉચ્ચારે ગુજરાતીમાં.[4]

ખોરદેહ અવસ્તા, હાલ ચાલુ કાએદે ઉકલાવી શુદ્ધ ઉચ્ચારે ગુજરાતીમાં.[5]

ખોરદેહ અવસ્તા, તેની માએનીનો ગુજરાતી ભાષામાં સાર.[6]

તા૦ ૧૫ મી નવેમબર.

ડાકટર મનચેરજી બેહરાંમજી કોહલા, એમ. ડી. ને નામદાર સરકારે ઉત્તર વિભાગના શીતળાખાતાંના શુપરીંટેંડંટ થવાને વડા નેમ્યા હતા.[7]

---

૧ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૧૪ મી અકટોબર ૧૮૬૬.

એ પછી તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭ ને દીને ઉપલી અરજીના જવાબમાં નામદાર ગવરનર તરફથી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કોટનાં જુનાં બજારની પડોસમાંજ નવું બજાર બાંધવાને એક સારી જગા સુંઢી કાઢવામાં આવી છે તે પર તે બાંધવામાં આવશે.

૨ મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના હીસાબની સવંત ૧૯૨૩ ના હીસાબની ચોપડી.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૮ મી નવેમબર ૧૮૬૬.

૪ "ખુરદેહ અવસ્તા. યુરોપયન કાયદે ઊકલાવી શુદ્ધ ગુજરાતીમાં. બનાવનાર, નાનાભાઇ નશરવાંનજી પાલણજી. સર જ. જી. પી. બી. ઇનસટિટયુશનને લગતી કોટની છોકરીઓની સ્કુલનો વડો શિક્ષક. મુંબઇ મધે ગણપત કૃષ્ણાજીનાં છાપખાનામાં છપાયો. સને ૧૨૩૫ ય૦ સને ૧૮૬૬ ઈ૦"

૫ "ખુરદેહ અવસ્તા. હાલ ચાલુ કાયદે ઊકલાવી શુદ્ધ ગુજરાતીમાં. બનાવનાર, નાનાભાઇ નશરવાંનજી પાલણજી. મુંબઇ મધે ગણપત કૃષ્ણાજીનાં છાપખાનામાં છપાયો. સને ૧૨૩૫ ય૦ સને ૧૮૬૬ ઈ૦"

૬ "ખુરદેહ અવસ્તા. તેનો ગુજરાતી ભાષામાં (સાર). બનાવનાર, નાનાભાઇ નશરવાંનજી પાલણજી. મુંબઇ મધે ગણપત કૃષ્ણાજીનાં છાપખાનામાં છપાયો. સને ૧૨૩૫ ય૦ સને ૧૮૬૬ ઈ૦"

૭ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૫ મી નવેમબર ૧૮૬૬.

તા૦ ૧૬ મી નવેમબર.

મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના તા૦ ૩૧ મી અકટોબર ૧૮૬૪ થી તે તા૦ ૧૯ મી અકટોબર ૧૮૬૫ સુધીના હીસાબની ચોપડી જામે જમશેદ છાપાખાનાંમાંથી તરસ્ટીઓએ છપાવી પ્રગટ કીધી હતી. તેમાંથી જોવામાં આવેછે કે છેલ્લા હીસાબની બાકીના રૂ૩૬૦૮૮૦।।।૧૨ ઉપરાંત આએ આખાં વર્ષમાં પંચાતનાં ફંડ ખાતે રૂ૧૧૨૫૩૪। ની આવક થઇ હતી, અને ખરચ રૂ૪૯૪૭૪।।૬।। થયો હતો, જે બાદ કરતાં વર્ષની આખેરીએ તરસ્ટીઓના હસ્તકમાં પંચાતના હીસાબને લગતા રૂ૪૨૩૯૪૦।।૫।। તથા જુદાં જુદાં પડાવેલાં ખાતાંઓના[1] રૂ૫૮૮૦૯૨)૬ મલી કુલે રૂ૧૦૧૨૦૩૨।।૧૧।। બાકી હતા.

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

દસ્તુર શેરાબજી રૂસ્તમજી મુલ્લાંફીરોજનાએ આજ દીને મરહુમ શેઠ દાદીભાઇ નોશરવાંનજી વાલાં આતશબેહરાંમમાં "જંદ અવસ્તાના ખુબી ભરેલા ત્રણ કલામો—હુમત, હીખ્ત, હુવરશત" એ બાબદ ઉપર એક વાએજ કરી સંભળાવી હતી. તે પુરી થવા બાદ દસ્તુર પેશોતનજી બેહરાંમજી સંજાણાએ ઉઠી તેમનો સભાની તરફથી ઉપકાર માનયો હતો.[2]

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

જરમનીવાલા ડાકટર અલેકજાંડર કોહટે યાહુદીઓનાં દેવતા અને દેતોના પારસી ધર્મ શાથના સંબંધ વિષે એક પુસ્તક રચી પ્રગટ કીધું હતું.[3]

તા૦ ૨૭ મી નવેમબર.

રોજ ૬ માહા ૩ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

શેઠ બેહરાંમજી નશરવાંનજી સીરવાઇએ નવસારીનાં આતશબેહરાંમ મધે કેબલો રાખવાને માટે રૂ૧૦૦૦૦) ની

---

૧ પંચાતનાં દફતરમાં આગલાં વર્ષોનાં ૨૬) ખાતાં ઊપરાંત આએ વર્ષમાં બે નવાં ખાતાં ઊમેરાયાંછે. તેમાં પેહલું મરહુમ શેઠ રૂસતમજી હોરમજજી જોગા, ટરીચીનાપોલીવાલાએ મ.ઇસોરના રાજા ઊપર પોતાના લેહણા નીકલતા રૂ૩૦૦૦૦) વસુલ કરી તે મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડમાં પોતાનાં નામનું જુદું ખાતું પડાવી આપવાને તા૦ ૭ મી જુલાઇ ૧૮૬૦ ને દીને નીલગરીવાલા શેઠ પેશતનજી નશરવાંનજી બાટલીવાલાને અખત્યારનામું આપ્યું હતું તેની રૂહે તેવણે તે નાણાં વસુલ કરી તેનો પેહલો હફતો રૂ૫૦૦૦) નો તા૦ ૨૩ મી આગશટ ૧૮૬૦ ને દીને, બીજો હફતો રૂ૧૦૦૦૦) નો તા૦ ૧૦ મી સપટેમબર ૧૮૬૧ ને દીને, તથા બાકીના રૂ૧૫૦૦૦) તા૦ ૩૧ મી અકટોબર ૧૮૬૪ ને દીને તરસ્ટીઓ પર મોકલ્યા હતા; જેથી તે આખી રૂ૩૦૦૦૦) ની રકમનું મરહુમ શેઠ રૂસતમજીનાં નામનું જુદું ખાતું તા૦ ૭ મી નવેમબર ૧૮૬૪ ને દીને પાડી તેનું વ્યાજ પંચાતનાં જનરલ, આંધલા પાંગલા જરથોસ્તીઓનાં, રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં, અને મુકતાદને તાંકણે દેશાવરો ખાતે ગરીબ જરથોસ્તીઓને વેંહચી આપવાનાં ફંડોમાં વાપડવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો. બીજું ખાતું શેઠ માણેકજી એદલજી આલબલેશે તા૦ ૧૧ મી સપટેમબર ૧૮૬૫ ને દીને પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ એદલજી ફરાંમજી આલબલેસનાં પુનને માટે તેવણની પોતાની પુંજી મધેથી તથા ફરજંદો અને બેશીઓએ મલી રૂ૨૦૦૦૦) ની સરકારી નોટ આપી તેનું વ્યાજ પંચાતનાં જનરલ, આંધલા પાંગલા જરથોસ્તીઓનાં, તથા રવાંનોને અવલ મંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડો મધે વાપડવાનો બંદોબસ્ત કરી પડાવ્યું હતું.

એજ મુજબ મરહુમ શેઠ કાવશજી ધનજીભાઇ પાંઊવાલાનાં નામનાં રૂ૧૦૦૦૦) નાં ખાતાંમાં તેવણનાં પુનને માટે તેવણનાં વીધવા બાઇ મેહરબાઇ તથા ભત્રિજાઓ શેઠો ખરશેદજી અને દોરાબજી પાલણજી પાંઊવાલા તથા શેરાબજી કાવશજી પાંઊવાલાએ તા૦ ૫ મી સપટેમબર ૧૮૬૫ ને દીને રૂ૧૫૦૦૦) ની બીજી સરકારી નોટ આપી તે ખાતું રૂ૨૫૦૦૦) નું કરી તેનું વ્યાજ મુંબઇનાં આંધલાં પાંગલા જરથોસ્તીઓનાં, રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં, તથા મુકતાદને તાંકણે દેશાવરો ખાતેનાં ગરીબ જરથોસ્તીઓને વેંહચી આપવાનાં ફંડોમાં વાપડવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો. વળી મરહુમ શેઠ ફરદુનજી શેરાબજી પારખનાં નામનાં રૂ૧૧૫૦૦) નાં ખાતાંમાં શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખે તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર ૧૮૬૫ ને દીને રૂ૧૦૦૦૦) ની બીજી સરકારી નોટ પોતાનાં બેહન મરહુમ બાઇ મેહરબાઇ તે મરહુમ શેઠ રૂસતમજી એદલજી વાડીઆનાં વીધવાની પુંજીમાંથી તે બાઇનાં તથા તેવણના ખાવંદનાં પુનને માટે આપી તે ખાતું રૂ૨૧૫૦૦) નું કરી તે નવી રકમનું વ્યાજ મુકતાદને તાંકણે ઊધરાંણાંની ટીપ મધે ભરીને સુરત ખાતે વેંહચી આપવા સારૂં વાલવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

એ ઊપરાંત શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઇ ગાંધીએ પોતાના દીકરા મરહુમ શેઠ મનચેરશાહ દીનશાહ ગાંધીનાં પુનને માટે તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૬૫ ને દીને રૂ૨૫૦૦) સરકારી નોટ આપી તેનાં વ્યાજમાંથી મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઇવાલી જંદ પેહલવી મદરેસામાં દર શાલ એક વીદયારથીને એ મરહુમનાં નામની એક સ્કાલરશીપ આપવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો. વળી શેઠ બેહમનજી ફરાંમજી કામાજીએ પોતાની દીકરી મરહુમ બાઇ દીનબાઇ તે શેઠ જીવણજી હીરજીભાઇ રેડીમનીનાં બીજીવારનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે તા૦ ૨૮ મી આગશટ ૧૮૬૫ ને દીને રૂ૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ તેનું વ્યાજ કુલે જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડમાં વાપડવાના બંદોબસ્તથી ભેટ આપી હતી.

૨ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૧૮ મી નવેમબર ૧૮૬૬.

૩ Ueber die Jüdische Angelologie und Daemonologie in ihrer Abhängigkeit nom Parsismus. von, Dr. Alexander Kohut, Leipzig 1866 in commission bei F. A. Brockhaus.

એ પુસ્તકનો શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૦ માં ઇંગ્રેજીમાં તરજુમો કરી The Jewish Angelology and Demonology based upon Parsism એવાં નામથી એક ચોપાનયું પ્રગટ કીધું હતું.

કીમતનું એક મોટું રૂપાંનું આફરગાંનીઉં પોતાને ખરચે તૈયાર કરાવી ભેટ આપ્યું હતું, તે આફરગાંનીઆંમાં આજ દીને આતશબેહરાંમને તખ્તનશીન કરી તેનું એક જશન તથા ગામની બહારં માટીડાઓની નેઆત શેઠ બેહરાંમજીને ખરચે કરવામાં આવી હતી.[१]

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર.

ઈંગલાંડ મધે હિંદુસ્થાંનના લોકોના લાભ સાચવવા તથા વધારવાને શેઠ દાદાભાઈ નવરોજજી પ્રોફેસરે ત્યાંના કેટલાક મોટા દરજજાના ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થો સાથે મળી "ઇસ્ટ ઇંડીઆ આશોશીએશન" નામની એક સભા આજ દીનથી ઉભી કીધી હતી.[२]

તા૦ ૫ મી ડીસેમબર.

શેઠ એદલજી ફરાંમજી ઢાંડીએ "એક જરથોશતી" ને નામે "શેરના સટાથી થએલી ખુહારી. મીનોચેરનો કીસ્સો" એવે નામનું એક ચોપાનયું છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[३]

તા૦ ૬ થી ડીસેમબર.

મુંબઈની પોલીસ કોરટોમાં પારસી શાક્ષીઓને આજ-વેર એક મોબેદ મારફતે સોગંદ આપવામાં આવતા હતા, પણ તે મોબેદ પોતે સોગંદની મતલબ બરાબર ન સમજવાને લીધે, આજ દીનથી સોગંદ આપવાનું કામ ચીફ-માજીસ્ટ્રેટ મી૦ આર. બી. બારટને પોતાને હસ્તક લઈ તેના તરજુમો દુભાશીઆની પાસે કરાવી તે શાક્ષીને સંભળાવી મોબેદ ફકત અવસ્તાની એક ચોપડી શાક્ષીના હાથમાં ધરી સોગંદ કોરટ તરફથી આપવાની રીત દાખલ કીધી હતી.[४]

૧ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૯ મી ડીસેમબર ૧૮૬૬.

એ આફરગાંનીઉં આતશબેહરાંમમાં ચઢાવવા દેવાના સંબંધમાં નવસારીના દેસાઈ ખરશેદજી નવરોજજી તથા શેઠ બેહરાંમજી સીરવાઈ વચ્ચે કેટલીક બાંજધડ તે વેળાએ ઉઠી હતી, અને દેસાઈજીએ શેઠ બેહરાંમજી પાસે અનીકની ઘડીએ જે લેખ લખાવી લીધો હતો તે વિષે જાહેરમાં ઘણી ચકચાર ચાલી હતી.

૨ એ આશોશીએશનની કૌનસીલમાં હમેશાં મોટા ઇંગ્રેજ ઉમરાવો, ગ્રહસ્થો, તથા હિંદુસ્થાનમાં આવી ગયલા સરકારી અમલદારો શામેલ થયા કીધાછે, તથા શેઠ દાદાભાઈ નવરોજજી પ્રોફેસર પેહલાંથી તે અત્યાર સુધી તેમાં શામેલ છે. વળી કૌનસીલમાં કોઈ કોઈવાર ખાલી પડતી જગા પર પારસીઓમાં શેઠો દાદાભાઈ ડોશાભાઈ કામાજી, હોરમજજી અરદેસર ધનજીભાઈ વાડીઆ, જમશેદજી જીવણજી ગજ્જર, નવરોજજી ફરદુનજી, દાદાભાઈ બેહરાંમજી ચોથરી, હોરમજજી નશરવાંનજી વકીલ, રૂસતમજી વીકાજી મેહરજી, મનચેરજી દાદાભાઈ દાદીશેઠ, અરદેસર કાવશજી શેઠના, માણેકજી બેહરામજી દાદાભાઈ, અને મનચેરજી મેહરવાંનજી ભાવનગરી શામેલ થયાછે. એ ઉપરાંત શેઠ દાદાભાઈ નવરોજજી પ્રોફેસરે એ આશોશીએશનના હાનરરી શેક્રેટરી તરીકે ૧૮૬૯ થી તે ૧૮૭૧ સુધી કામ ચલાવ્યું હતું. એ આશોશીએશનની જાહેર સભાઓમાં નીચલા પારસી ગ્રહસ્થોએ નીચલી રાજદ્વારી બાબદો ઉપર નીબંધો વાંચ્યા હતા, અને જે એ આશોશીએશનનાં દફતરમાં છપાયલાછે:—

શેઠ દાદાભાઈ નવરોજજી પ્રોફેસર—હિંદુસ્થાંન તરફ ઇંગલાંડની ફરજો (૨ જી મેએ ૧૮૬૭), માઇસોરનાં રાજ બાબે (૫ મી જુલાઈ ૧૮૬૭), આબીસીનીઆની ચઢાઈના ખરચ બાબે (૨૯ મી નવેમબર ૧૮૬૭), હિંદી સીવીલ સરવીસમાં કેળવાયલા દેશીઓને દાખલ કરવા વિષે (૧૭ મી આપરેલ ૧૮૬૮), સ્થાનીક હિંદી આશોશીએશનોની ફરજો (૨૮ મી અકટોબર ૧૮૬૮), હિંદુસ્થાંનના ગવરનર જનરલનાં બીલમાંના સીવીલ સરવીસ વિષેના ફકરા બાબે (૭ મી જુલાઈ ૧૮૬૯), મુંબઈના રૂઈની ભેલશેલના ૧૮૬૯ ના કાયદા વિષે (૨૧ મી ડીસેમબર ૧૮૬૯), હિંદુસ્થાંનની હાજતો અને સાધનો બાબે (૨૭ મી જુલાઈ ૧૮૭૦), હિંદુસ્થાંનના વ્યાપાર વિષે (૧૫ મી ફેબરવારી ૧૮૭૧), હિંદુસ્થાંનની નાણાં સંબંધી રાજનીતિ વિષે (૧૦ મી મેએ ૧૮૭૧), હિંદુસ્થાંનની હાલત બાબે શેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટ સાથે કેટલાક સંદેશાઓ (૧૮૮૦ માં); ફીરોજશાહ મેહરવાંનજી મેહતા—મુંબઈ ઇલાકામાં કેળવણી સંબંધી રીતિ (૧૭ મી ડીસેમબર ૧૮૬૭); દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર—ઇંગલાંડ અને હિંદુસ્થાંન વિષે (૩ જી જુન ૧૮૮૦); એદલજી જમશેદજી ખોરી—એક ઇંગ્રેજ હિંદુસ્થાંનમાં (૨૬ મી જુન ૧૮૮૨); નશરવાંનજી શેહરીયારજી જીનવાલા—(શેઠ મનચેરજી દાદાભાઈ દાદીશેઠે વાંચેલો) હિંદુસ્થાંનમાં ઇંગ્રેજ અને દેશીઓ વચ્ચે વ્યાવહાર (૭ મી ફેબરવારી ૧૮૮૩); (સર રેપર લેઠબ્રીડજે વાંચેલો) હિંદી સીવીલ સરવીસ વિષે (૧૭ મી ડીસેમબર ૧૮૮૪); અરદેસર કાવશજી શેઠના—હિંદી સીવીલ સરવીસની હરીફાઈની પરીક્ષામાં જવાની ઉમર વિષે (૧૯ મી જાનેવારી ૧૮૮૫); માણેકજી બેહરાંમજી દાદાભાઈ—ઇંગલાંડથી હિંદુસ્થાંનનો રાજકારોબાર ચાલવા વિષે (૨૦ મી નવેમબર ૧૮૮૫); હિંદુસ્થાંનના રાજકારોબારમાં કરવા જોઈતા સુધારાઓ વિષે (૧૬ મી ડીસેમબર ૧૮૮૬).

એ ઉપરાંત શેઠ દાદાભાઈ નવરોજજીએ મુંબઈ મધે ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૯ ના આપરેલ તથા મેએ માસમાં એ આશોશીએશનનાં કામકાજ બાબે ત્રણ ગુજરાતીમાં અને બે ઇંગ્રેજીમાં જાહેર ભાષણો કરી લોકોને સમજ આપી હતી, તથા મુંબઈથી શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ તા૦ ૩ જી જુન ૧૮૬૯ જે દીને એ આશોશીએશનની પુંજીમાં રૂ૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ તેનું વ્યાજ વાપડવાની સરતથી ભેટ મોકલી હતી. એ આશોશીએશનની એક શાખા સભા મુંબઈ મધે તા૦ ૨૨ મી મેએ ૧૮૬૯ ને દીને સ્થાપી હતી, જેની વીગત તે શાલની નોંધમાં જોવામાં આવશે.

૩ "શેરના સટાથી થએલી ખુહારી. મીનોચેરનો કીસ્સો. ઇઆને શેરના સટાની વેલાએ સારાં સારાં આશાંમીઓ કેહેવી રીતેથી ફશી પડીઆં તથા તેઓને ફુશલાવનારાઓએ કેહેવી ઇઉકતીથી તેઓને પાએમાલ કીધાં તેનો હેવાલ. બનાવનાર, એક જરથોશતી. મુંબઈ, દફતર આશકારા છાપાખાનામાં છાપેઓછે. શને ૧૮૬૬."

૪ મુંબઈ સમાચાર, તા૦ ૭ મી ડીસેમબર ૧૮૬૬.

તા૦ ૯ મી ડીસેમબર.

એ૦ કાવશજી એદલજી કાંગાએ વંદીદાદની ૧૯ મી પરગરદનો ગુજરાતી તરજુમો દરેક શબ્દનાં વ્યાકરણ તથા ખોલાસા સાથે કરી તેનું,[1] તથા ઇજશનેના ૯ મા હા (હાવનીમ) નો ગુજરાતી તરજુમો એજ રીતે કરી તેનું પુસ્તક રચ્યું હતું.[2] એ બંને પુસ્તકો મરહુમ શેઠ નશરવાંનજી મનચેરજી કામાજીનાં ધર્મખાતાંનાં ફંડના ખરચે છપાઈ પ્રગટ થયાં હતાં.

તા૦ ૧૨ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૧ માહ ૪ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—જમશેદજી રૂસતમજી ઇરાંની[3]—ઉમર વર્ષ ૫૬) શેઠ રૂસતમ ફરોબખશ ઇરાંનીના દીકરા. એવણ ઇરાંનથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૪ માં અતરે આવ્યા હતા. તે પછી થોડીજ મુદતમાં શેઠ બરજોરજી ફરામજી પાંડે સાથે પેહલવેહલા ચીન ગયા હતા, અને ત્યાંના વ્યાપારનો ઘણોક અનુભવ મેલવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં શેઠો બહમનજી અને પેશતનજી ફરામજી કામાની કુંપનીમાં ભાગયા થયા હતા. એ પછી તે પેહડી મેશરસ પી. એંડ ડી. એફ. કામાની કુંપનીમાં બદલાઇ ગઇ હતી, અને જેના એવણ સેવટ સુધી ભાગયા હતા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૪ થા તે ૧૮૫૪ સુધી ચાનની ઘણીક સફરો કીધી હતી, અને ત્યાંના વ્યાપારીઓમાં મોટો વગ ધરાવતા હતા.

તા૦ ૧૬ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૫ માહ ૩ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને શેઠ એદલજી રૂસતમજી સુનાંવાલાએ પોતાના છોકરા તથા છોકરાઓનાં છોકરાઓની શેહાદીની નવજોતની મીજલસમાં એક અંજુમન પત્ર વંચાવ્યો હતો કે—"ખેતવાડીમાનાં હમારા રેહેવાના બંગલાને લગતી જે પાછેની જગો જે હમે ખરીદ કરેઆ પછે જરથોશતીઓનાં લગન, શેહાડાએ વાપરવાની રજા આપતા આવેઆ છેઅએ અને તે જગાને માંથે હમારે ખરચે મોહોટી રકમ ખરચીને અમલો, મકાંન બાંધિઉંછે તે નવું મકાંન શુધાં ટરશટમો આપવાને ઠેડાવ આજ રોજે કરેઓછે, તે એ રીતે જે નીચેની જગો જરથોશતીઓને શેહાડી રાંમશની લગન તથા તેવાંજ કારણમો વાપરવાને જાથુક આપેઆમો આવી શએ અને એ મકાંનને શદા સારી હાલતમો રાખવા તથા મરાંમત કરવાના ખરચમો વાપરવા થકી એ જગાની ઉપર હમે નવાં બાંધેલાં મકાંનની જે પેદાશ ભાડું ઉપજે તે એનાં ખરચમો ટરશટીઓએ વાપડવું." એ ઉપરાંત બીજા રૂ૨૫૦) ધર્મ ખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[4]

તા૦ ૨૦ મી ડીસેમબર.

મુંબઈની પારસી ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટના એક ડેલીગેટ શેઠ પેશતનજી હોરમજજી કામાજીએ પોતાનો ઓહદો છોડવાથી તેમની જગોપર નામદાર સરકારે શેઠ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલીને નેમ્યા હતા.[5]

તા૦ ૨૪ મી ડીસેમબર.

શેઠ નશરવાંનજી ચાંદાભાઈ ઇજનેરને પુણાંના મ્યુનીસીપાલ કમીશનર તરીકે રૂ૫૦૦) ને દરમાયે નેમ્યા હતા.[6]

---

૧ "વંદીદાદની ઓગણીસમી પરગરદનો ગુજરાતી તરજુમો. (દરેક શબ્દનાં વ્યાકરણ તથા ખોલાસા સાથે) બનાવનાર, કાવશજી એદલજી કાંગા. મરહુમ શેઠ નોશરવાંનજી મનચેરજી કામાના ધરમખાતાંનાં ફંડના તરસ્ટીઓએ આએ તરજુમાનો "કાપીરાઇટ" વેચાતો લઇને છપાવી પ્રગટ કરયોછે. મુંબઇ: દફતર આશકારા પ્રેસ. સને ૧૮૬૬ ઇશવી."

૨ "ઇજશનેનો ૯) મો હા (હાવનીમ) નો ગુજરાતી તરજુમો. (દરેક શબ્દનાં વ્યાકરણ તથા ખોલાસા સાથે) બનાવનાર, કાવશજી એદલજી કાંગા. મરહુમ શેઠ નોશરવાંનજી મનચેરજી કામાના ધરમખાતાંનાં ફંડના તરસ્ટીઓએ આએ તરજુમાનો "કાપીરાઇટ" વેચાતો લઇને છપાવી પ્રગટ કરયોછે. મુંબઇ: દફતર આશકારા પ્રેસ. સને ૧૮૬૬ ઇશવી."

૩ એવણના બે ભાઇઓ શેઠો શેહરીઆરજી તથા ખરશેદજી રૂસતમજી ઇરાંની પણ પ્રથમમાં એમની સાથે તથા પછવાડેથી પોતાને હીસાબે ચીનનો રોજગાર કરતા હતા, તથા બંધેએ ત્યાંની ઘણીક સફરો કીધી હતી. એવણના બાવા શેઠ રૂસતમ ફરોબખશ ઇરાનથી અતરે આવી ૧૧) માસમાં મરણ પામ્યા હતા. તેવણની સાથે તેવણના જમાઇ શેઠ ખોદાદાદ બેહરામ (શેઠો બરજોરજી તથા અસપંદીઆર ખોદાદાદ ઇરાનીના બાવા) પણ અતરે આવ્યા હતા.

૪ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૭ મી ડીસેમબર ૧૮૬૬.

એ મકાનનું કાએદાસરનું એક તરસ્ટ ડીડ શેઠ એદલજીએ તા૦ ૮ મી મારચ ૧૮૭૧ ને દીને હાઇ કોરટના સોલીશીટર શેઠ શાપુરજી હોરમજજી પાટક મારફતે કરાવી તેના પોતે તથા પોતાના એક દીકરા શેઠ બેજનજી એદલજી સુનાંવાલા તથા શેઠ એદલજી ખરશેદજી સુરતી (ધનજી મેહતાના) ને તરસ્ટીઓ ઠેરવ્યા હતા. એ પછી છેલ્લા ગ્રહસ્થ મરણ પામવાથી તા૦ ૧૯ મી આપરેલ ૧૮૮૦ ને દીને એક બીજું તરસ્ટ ડીડ કરી પોતે તથા પોતાના ચાર બેટાઓ શેઠો બેજનજી, ફરાંમજી, જાંગીરજી, અને બહમનજીને તરસ્ટીઓ નેમ્યા હતા. એ રીતે આ જગા લગનશારા વગેરેને માટે ધર્મખાતે આપ્યા બાદ ખેતવાડી મધે એજ કારણસર બીજા બાગો તથા વાડીઓ થવાને લીધે એનો ઝાઝો ખપ ન થવાથી શેઠ એદલજીએ તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૧ થી ખેતવાડીની સર કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીવાલી પારસી છોકરીઓની નિશાલને વગર ભાડે વાપડવા આપ્યું હતું, જે હજુ સુધી મુફત વાપડવામાં આવેછે. એ ઉપરાંત એ વાડીના કંપાઊંડમાં ખેતવાડી ખાતે ઊભી થયલી કસરતશાળા પણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ નાં ડીસેમબર માસથી તે ૧૮૮૧ ના સપટેમબર માસ સુધી મુફત રાખવામાં આવી હતી.

૫ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૦ મી ડીસેમબર ૧૮૬૬.

૬ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૫ મી ડીસેમબર ૧૮૬૬.

એ ઓહદો એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૮ ના મારચ માસમાં છોડયો હતો.

તા૦ ૨૫ મી ડીસેંમબર.

રોજ ૪ માહા ૪ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—હીરજીભાઈ ખરશેદજી વારડીન[1]—ઉમર વર્ષ ૩૪) શેઠ ખરશેદજી હીરજીભાઈ વારડીનના વડા દીકરા. એવણ સારી કેળવણી પામી સર જમશેદજીવાલી મોટી સ્કુલમાં શિક્ષક હતા, તથા વકીલનાં કામનો અભ્યાસ કરતા હતા. એવણે "ઘણીવાર આગતની બાબતસર અંગરેજી વરતમાંન પતરોમાં દેખાવ કીધા હતા, અને જાંણવાજોગ બાબતો ઉપર લખાણ આપેલું હતું."[2]

તા૦ ૨૬ મી ડીસેંમબર.

રોજ ૫ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—શોરાબજી જાંગીરજી દાદીશેઠ—ઉમર વર્ષ ૫૧) શેઠ જાંગીરજી અરદેશર દાદીશેઠના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં મેશરસ આડમ સ્કીનરની કું૦ માં એક આસીસ્ટંટ તરીકે રહેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૪ માં શેઠ અરદેસર ભીમજી બનાજીની સાથે "અરદેસર ભીમજીની કું૦"ને નામે મેશરસ ગ્રેન જાહજિસની કું૦ ના બ્રોકર થયા હતા, અને તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર ૧૮૪૭ થી તેમાંથી પોતાનો ભાગ છોડવ્યો હતો. પછવાડેથી મેશરસ ડબલ્યુ. એંડ એ. ગ્રાહમની કુંપનીમાં પોતાના ભાઈ શેઠ હોરમજજીની સાથે દલાલીનાં કામમાં શામેલ થયા હતા. છાસઠી મધે એવોના વડવાઓને મળેલાં દહસર, એકસર, માગાથાંન, અને પાહડી ગામની જાગીરોનો વહીવટ એવણ પોતાના ભાઈઓ સાથે ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૫ માં નામદાર સરકારે એવણને સુલેહના અમલદારનું માન આપ્યું હતું.

તા૦ ૨૭ મી ડીસેંમબર.

સુરત જીલ્લાના આમોદ તાલુકાના મામલતદાર શેઠ દારાશાહ ડોશાભાઈને નામદાર સરકારે તે જીલ્લાના પેહલા વર્ગના સબારડીનેટ માજીસ્ત્રેટની સત્તા આપી હતી.[3]

તા૦ ૩૧ મી ડીસેંમબર.

આએ વર્ષમાં તા૦ ૨૧ મી જુન ૧૮૬૬ થીતે તા૦ ૩૧ મી ડીસેંમબર ૧૮૬૬ સુધીમાં મુંબઈના પારસીઓમાં **૭૭૧** જન્મ થયલાં નોંધાવાં હતાં.[4]

---

૧ શેઠો ડોરાબજી તથા મેહરાંબજી હીરજીભાઈ વારડીનના બાવા.

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૭ મી ડીસેંમબર ૧૮૬૬.

૩ બોમબે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૭ મી ડીસેંમબર ૧૮૬૬.

૪ મુંબઈમાં થતા જન્મની નોંધ આએ શાલથી રાખવાનું શરૂ થયું હતું, અને તે તા૦ ૨૧ મી જુન ૧૮૬૬ થી દર અઠવાડીએ ગવરમેંટ ગેઝેટમાં છાપવા માંડી હતી તેથી આએ ૧૮૬૬ નાં શાલના જન્મની નોંધ અરધાં વર્ષની આપીછે. એ જન્મની નોંધ શરૂઆતનાં વર્ષોમાં બરાબર નોંધાઈ તો હોયજ નહિ, તોપણ જેમ સરકારી ગેઝેટમાં તે છપાઈછે તે ઉપરથી હમોએ ગણતિ કરી લીધીછે.

એજ વર્ષમાં મુંબઈ મધે પારસીઓમાં **૨૨૯** જોડાંનાં લગન તથા **૪૭** જોડાંનાં ગગરનાં નીચે મુજબની વીગતે થયાં હતાં:—

	નર.	નારી.	જુમલે.
લગન— ૫ વર્ષનાં	૦	૩	૩
૬ થી ૧૦ વર્ષનાં ..	૫	૧૪	૧૯
૧૧ થી ૧૫ વર્ષનાં ..	૫૬	૧૫૮	૨૧૪
૧૬ થી ૨૦ વર્ષનાં ..	૬૬	૪૬	૧૧૨
૨૧ થી ૨૫ વર્ષનાં ..	૬૪	૮	૭૨
૨૬ થી ૩૦ વર્ષનાં ..	૨૦	૦	૨૦
૩૧ થી ૩૫ વર્ષનાં ..	૧૪	૦	૧૪
૩૬ થી ૪૦ વર્ષનાં ..	૩	૦	૩
૪૧ થી ૪૫ વર્ષનાં ..	૧	૦	૧
	૨૨૯	૨૨૯	૪૫૮
ગગરનાં—૧૧ થી ૧૫ વર્ષનાં ..	૦	૪	૪
૧૬ થી ૨૦ વર્ષનાં ..	૦	૧૭	૧૭
૨૧ થી ૨૫ વર્ષનાં ..	૧૧	૧૪	૨૫
૨૬ થી ૩૦ વર્ષનાં ..	૮	૮	૧૬
૩૧ થી ૩૫ વર્ષનાં ..	૯	૪	૧૩
૩૬ થી ૪૦ વર્ષનાં ..	૫	૦	૫
૪૧ થી ૪૫ વર્ષનાં ..	૮	૦	૮
૪૬ થી ૫૦ વર્ષનાં ..	૪	૦	૪
૫૧ થી ૫૫ વર્ષનાં ..	૦	૦	૦
૫૫ થી ૬૦ વર્ષનાં ..	૨	૦	૨
	૪૭	૪૭	૯૪

એજ વર્ષમાં મુંબઈ મધે પારસીઓમાં નીચે મુજબની વીગતે **૮૩૩** મરણ નિપજ્યાં હતાં:—

	નર.	નારી.	જુમલે.
તરતનાં જનમેલાં......	૫૬	૨૯	૮૫
૧ દીનથી ૧ માસ સુધીનાં ..	૨૪	૪૩	૬૭
૧ માસથી ૧ વર્ષ સુધીનાં ..	૫૮	૬૯	૧૨૭
૧ થી ૫ વર્ષનાં......	૯૬	૧૦૫	૨૦૧
૬ થી ૧૦ વર્ષનાં......	૧૧	૧૦	૨૧
૧૧ થી ૨૦ વર્ષનાં......	૧૨	૧૫	૨૭
૨૧ થી ૩૦ વર્ષનાં......	૨૦	૨૫	૪૫
૩૧ થી ૪૦ વર્ષનાં......	૨૬	૧૪	૪૦
૪૧ થી ૫૦ વર્ષનાં......	૩૩	૨૨	૫૫
૫૧ થી ૬૦ વર્ષનાં......	૩૩	૧૯	૫૨
૬૧ થી ૭૦ વર્ષનાં......	૨૫	૨૨	૪૭
૭૧ થી ૮૦ વર્ષનાં......	૧૯	૨૩	૪૨
૮૧ થી ૯૦ વર્ષનાં......	૧૦	૧૦	૨૦
૯૧ થી ૧૦૦ વર્ષનાં	૨	૧	૩
૧૧૦ વર્ષનાં	૦	૧	૧
	૪૨૫	૪૦૮	૮૩૩

એ (૮૩૩) મરણુ નીચલા લટાઓ ઉપર થયાં હતાં :—

કોલાબા	૯	બાહેરકોટ	૧૨૫
કોટ	૩૨૯	ખેતવાડી	૬૯
ભુલેશ્વર ..	૧૮૦	કામાટીપુરા ..	૩
કરેલવાડી....	૧	ડંકનરોડ	૩
ગીરગાંમ	૪	ભીંડીબજાર ..	૨૫
ચોપાટી	૧૩	ભાયખલા ..	૧૬
ગ્રાંટ રોડ....	૩	મજગાંમ	૨૫
તારદેવ	૩	માહિમ	૫
ગોવાલીઆ ..	૪	પરેલ	૬
ખંભાલા	૩	માહીમ......	૧
માહલક્ષમી....	૨	બાંદરા	૧
વાલકેશર	૩		
			૮૩૩

એ (૮૩૩) મરણુ નીચલાં કારણોથી નિપજ્યાં હતાં :—

તાવ	૨૩૯
શ્વાનતંતુને લગતાં દરદો	૫૩
ફેફસાંને લગતાં દરદો	૫૧
લોહીવીકાર તથા નાકવતી	૫૯
જલંદર......................	૧૪
શીતલા	૩૪
ગોવરૂં	૨૯
કોલેરા	૧૧
મરડો તથા પેટ	૧૧૮
છુપા ભાગને લગતાં દરદો	૩
ચામડી તથા હાડચામ અને તંતુનેલગતાં દરદો.	૬
તરતનાં જન્મેલાં..................	૮૫
નહિં જણાયલાં કારણો	૨
આપઘાત	૪

(૩ કુવામાં પડીને.
૧ તલાવમાં પડીને).

એ ચારે આપઘાતો પુરૂષોએ કીધા હતા, તેમાં એક ૫૫) વર્ષના તથા બીજા ૫૦) વર્ષનાએ બીમારીને લીધે કુવામાં પડીને, એક ૫૦) વર્ષનાએ ઘરમાં ટંટાને લીધે કુવામાં પડીને, અને એક ૪૫) વર્ષના બબરચીએ કાંઇ કારણ વગર તળાવમાં પડીને આપઘાત કીધા હતા.

હોનારત, અકસમાત, વગેરે..............	૮

(૩ ઘર પડી જવાથી.
૧ પ્રાંચપરથી તુટી પડવાથી.
૧ દરીઆમાં નાહતાં.
૧ તલાવમાં નાહતાં.
૧ દાદરપરથી પડી જવાથી.
૧ કુવામાંથી પાણી કાઢતાં).

અકસ્માતથી મરણ પામેલાં આઠ જણાંમાં છ પુરૂષ અને બે સ્ત્રી હતાં. પુરૂષોમાં એક ૬૦) વર્ષનો તથા બીજો ૭૫) વર્ષનો કોટમાં હરમાંન ગલીમાં આગને લીધે ઘર પડી જવાથી તેમાં દબાઇને, એક ૨૬) વર્ષનો પાંચમે માલેથી પ્રાંચપરથી તુટી પડવાથી, એક ૧૮) વર્ષનો દરીયામાં નાહતાં તથા બીજો ૧૧) વર્ષનો તળાવમાં નાહતાં ડુબી જવાથી, અને એક ૧૪) મહીનાનો છોકરો પોતાની બેહનના હાથમાં રમતાં દાદરપરથી પડી જવાથી મરણ પામ્યા હતા. સ્ત્રીઓમાં એક ૪૦) વર્ષની ઉપલાં હરમાંન ગલીમાં પડી ગયલાં ઘરમાં દબાઇને તથા બીજી ૨૪) વર્ષની ઘરની પડોસમાંના કુવામાંથી પાણી ભરતાં તેમાં પડી જઇ મરણ પામી હતી.

વળી એજ વર્ષમાં મુંબઇ મધે ૬૭ પારસીઓએ નાદાર દેવાદારોની કોરટનો આસરો મેળવવાને અરજી કીધી હતી.

ઈ० સ० ૧૮૬૭.

આએ વર્ષનાં "ટાઇમ્સ ઑફ ઇંડીઆ" નાં કાલેન-ડરમાં[1] સઘળી બીના નીચલા ફેરફાર તથા વધારા સિવાય આગલાં કાલેનડરની માફકજછે.

ઇનસુરનસ કુંપનીઓ—

ધી બોમ્બે સાઉથ શીઆઇટીના ડાએરેકટરોમાં હાન-રેબલ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલ.

આલબરટ ઇનસ્યુરનસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં બર-જોરજી મનચેરજી વાડીઆ અને બહમનજી ફરામજી કામા-જીને બદલે એદલજી રૂસ્તમજી મોદી અને જાંગીરજી હોરમજજી ચીનાઇ.

1 The Times of India Calendar and Directory for 1867. Bombay: printed and published at the Times of India Office.

બોમ્બે નેટીવ મરીન ઇનશુરનશ કુંપનીના ડાએરેકટ-રોમાં ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, ડોશાભાઇ ફરાં-મજી કામાજી, પેશતનજી નવરોજજી પોંહચા, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.

બોમ્બે ઓરીએનટલ ઇનશુરનશ કુંપનીના ડાએરેકટ-રોમાં ભીમજી જમશેદજી બાટલીવાલાનું નામ વધારેછે.

બોમ્બે રાયલ ઇનશુરનશ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં બહમનજી જીજીભાઈ, પેશતનજી નવરોજજી પોંહચા, શોરાબજી ફરાંમરોજ ગ્રાંટના.

બેંકો—

બોમ્બે પ્રેસીડનસી બેંકના આડીટર તરીકે હોરમજજી જાંગીરજી દાદીશેઠ.

જોઈંટ સ્ટાક કુંપનીઓ—

આબખરટ પ્રેસ કુંપની ઑફ કરાંચીના ડાએરેકટરોમાં હોરમજજી પેશતનજી શેઠના.

અલેકજાંડરા પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં મેહરવાંનજી માણેકજી શેઠનાને બદલે ખરશેદજી જાંગીરજી તારાચંદ.

એપોલો પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં હાનરેબલ રૂસ્તમજી જમશેદજી જીજીભાઈ અને ખરશેદજી ફરદુનજી પારખને બદલે બેહરાંમજી જીજીભાઇ અને પેશતનજી હોરમજજી સંતોક.

એશીઆટીક ટરેડીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં મેહરવાંનજી નશરવાંનજી પટેલ.

કોલાબા પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં બેહરાંમજી જીજીભાઈનું નામ વધારે તથા કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીને બદલે હીરજી જાંગીરજી રેડીમની.

ફરામ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં ખરશેદજી ફરદુનજી પારખને બદલે સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ.

ફોરટ પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં મનચેરજી નવરોજજી બનાજીને બદલે શાપુરજી જીવાજી વાછા.

ગોવા કાફી કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં હોમજી ખરશેદજી દાદીશેઠને બદલે રતનજી બહમનજી કુબાશ.

બોમ્બે હાઉસ એંડ લેંડ ઇનવેસ્ટમેંટ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં નવરોજજી રૂસ્તમજી મોટાભાઇને બદલે દોરાબજી ફરાંમજી પાંડે.

ઇમ્પીરીઅલ કૉટન પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં નશરવાંનજી મનચેરજી વાડીઆ, બરજોરજી મનચેરજી વાડીઆ. શેક્રેટરીઓ, મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆના છોકરાઓ.

સુરતની જાફરઅલી સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી અને પેશતનજી બેહરાંમજી એંટીનાં નામ વધારેછે. શેક્રેટરી, જમશેદજી ડાશાભાઈ કુડવાલા.

માણેકજી પીટીટ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, અને નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટ. એજંટો, મેહરવાંનજી ફરાંમજી (પાંડે)ની કુંપની. શેક્રેટરી, રતનજી રૂસ્તમજી ર. વાડીઆ.

ઓરીએનટલ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં દોરાબજી ફરાંમજી પાંડે, રૂસ્તમજી બરજોરજી મોદી, પેશતનજી હોરમજજી સંતોક, અને ધનજીભાઈ મેહરવાંનજી જીજીભાઇનાં નામ વધારેછે. મીલ માનેજર, શોરાબજી બેહરાંમજી કારડમાસ્ટર.

રાએન સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના શેક્રેટરી તરીકે અરદેશર ફરાંમજી મુસની જગોએ નશરવાંનજી અરદેશર વાડીઆની કુંપની.

યુનેટેડ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં કાવશજી માણેકજી લીમજીને બદલે બેહરાંમજી જીજીભાઇ.

યુનેટેડ વિકટોરીઆ એંડ કોલાબા રેકલેમેશન એંડ પીઅર કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં હાનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ અને દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ.

ફડચામાં ગએલી કુંપનીઓ—

બેંક ઑફ અમદાવાદ—લીકવીડેટર, ખરશેદજી બેહરાંમજી નાણાંવટી.

બેંક ઑફ ઇંડીઆ—લીકવીડેટર, ડાકટર બેહરાંમજી નવરોજજી.

બાંધીઆ ફીનાનશીયલ આશોશીએશન—લીકવીડેટર, એદલજી નશરવાંનજી ઇસ્પેહાનવાલા.

બોમ્બે સીટી બેંક—લીકવીડેટરો, જાંગીરજી રૂસ્તમજી મોદી, હોરમજજી પેશતનજી ફરાંમજી, અરદેશર એદલજી ચીનાઈ.

બોમ્બે કમીશન એજંનસી એંડ બેંકીંગ કારપોરેશન—લીકવીડેટર, તેહમુલજી પેશતનજી શેઠના.

કમરશીયલ ફીનાનસ એંડ સ્ટાક એક્ષચેંજ કારપોરેશન—લીકવીડેટર, ખરશેદજી હોરમજજી ચીનાઇ.

ઇસ્ટ ઇંડીઆ બેંક—લીકવીડેટર, બેહરાંમજી ખરશેદજી ગાંધી.

ગ્રાંડ ફીનાનસ કુંપની—લીકવીડેટર, પેશતનજી દાદાભાઇ વાડીઆ.

ઇમ્પીરીઅલ બેંકીંગ એંડ ટરેડીંગ કુંપની—લીકવીડેટર, જાંગીરજી રૂસ્તમજી મોદી.

મોફ્યુસીલ ફીનાનશીયલ આશોશીએશન—લીકવીડેટર, રૂસ્તમજી બરજોરજી મોદી.

રાયલ ફીનાનશીયલ કારપોરેશન—લીકવીડેટર, નાનાભાઇ શોરાબજી દાવર.

વેસ્ટરન ઇંડીઆ ફીનાનસ એંડ એક્ષચેંજ કારપોરેશન—લીકવીડેટરો, મેહરવાંનજી ફરાંમજી દાદીબરજોરના, મનચેરજી કાવશજી લંગડાના.

બોમ્બે આઇલ વરકસ કુંપની—લીકવીડેટર, અરદેશર ફરાંમજી મુસ.

ડકન કૉટન કલીનીંગ કુંપની—લીકવીડેટરો, એદલજી નશરવાંનજી શેઠના, જાંગીરજી હોરમજજી મોદી.

ઇસ્ટરન ઇનશુરનસ કુંપની—લીકવીડેટર, હીરજી જાંગીરજી રેડીમની.

કાઠીઆવાડ ટરેડીંગ કુંપની—લીકવીડેટર, ફરદુનજી કાવશજી.

વિકટોરીઆ પેટનટ ચીક કુંપની—લીકવીડેટરો, ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, ડાશાભાઇ ફરાંમજી કામાજી, નશરવાંનજી અરદેશર વાડીઆ, મેહરવાંનજી બહમનજી ઇજનેર.

પારસી વેપારી પેઢીઓમાં વધારે—

ખરશેદજી અને જાંગીરજી હોરમજજી ચીનાઇ.

\ ખરશેદજી હોરમજજી ચીનાઇ.

જાંગીરજી હોરમજજી ચીનાઇ.

એચ. બી. ટુચની કુંપની.

હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.

નશરવાંનજી રતનજીની કુંપનીના ભાગયાઓમાં હોરમજજી નવરોજજી સકલાતવાલાનું નામ વધારેછે.

યુરોપીઅન પેઢીના પારસી દલાલો—

એડવરડ બેટસ એંડ કુંપની—જમશેદજી ખરશેદજી (બાટલીબોઇ) ની કુંપની.

બલેકવેલ એંડ કુંપની—માણેકજી ખરશેદજી (દાદી બરજોર) ની કુંપની.

ખુરસ્ટાલ રસલ એંડ કુંપની—ખરશેદજી મેહરવાંનજી (નાદરશાહ) ની કુંપની.

ડબલ્યુ. એંડ એ. ગ્રાહમ એંડ કુંપની—વરજીવનદાસ માધવદાસ (તથા શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી) ની કુંપની.

એ. સી. ગમપરટ—ફરામજી અરદેશર દાવર.

હચીનસન હોડસ એંડ કુંપની—મુસજી નશરવાંનજી (રતનજી તાતા) ની કુંપની.

એકરોયડ જાકસન એંડ કુંપની—મનચેરજી (મેહરવાંનજી ભાવનગરી) પ્રભાશંકર (ગવરીશંકર) ની કુંપની.

જી. એસ. કીંગ એંડ કુંપની—મેહરાંમજી જીજીભાઈ.

થામસન મેકની એંડ કુંપની—હોરમજજી ધનજીભાઈ ધીસતા.

રેની સ્કોવલ એંડ કુંપની—દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ.

સ્ટેનહાઉસ એંડ કુંપની—લીમજી જમશેદજી બાટલીબોઇ.

જે. ડબલ્યુ. રાઇટ એંડ કુંપની—નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટ.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી.

શેઠ ડાશાભાઇ એદલજી નાળીએરવાલાએ "ધી ડેલી એક્ષપોરટ એંડ કમરશીયલ રીપોરટર" નામનું દરરોજની નીકાસ અને વ્યાપારને લગતી ખબરોનું ઇંગ્રેજીમાં દર રોજનું એક પત્રક પ્રગટ કરવા માડયું હતું.[1]

તા૦ ૩ જી જાનેવારી.

મુંબઇની યુનીવરસીટીના નવા "ફેલો" તરીકે નામદાર સરકારે શેઠ ફીરોજશાહ મેહરવાંનજી મેહતા, એમ. એ. ને ચુંટી કાહડયા હતા.[2]

તા૦ ૪ થી જાનેવારી.

મુંબઇનાં મ્યુનીસીપાલ ખાતાં તરફથી નીચલા પારસી તબીબોને જુદા જુદા લટાઓના જન્મ અને મરણ નોંધવા માટેના રેજીસ્ટ્રારો નેમવામાં આવ્યા હતા:—[3]

ડાકટર રૂસતમજી જમશેદજી નાદરશાહને કોલાબાના.

ડાકટર મેહરાંમજી નવરોજજી ગંદેવીઆ અથવા દારાબ શેઠનાને કોટ અને મેદાનના.

ડાકટર રૂસતમજી મેહરવાંનજી દાદીનાને મારકેટના.

ડાકટર બરજોરજી ફરામજી લાલીને માંડવીના.

ડાકટર કેખશરૂ રૂસતમજી વીકાજીને ધોબીતલાવ અને ભુલેશરના.

ડાકટર રૂસતમજી નશરવાંનજી બોરીને પરેલ અને શીવરીના.

ડાકટર નશરવાંનજી જાંગીરજી લાંમને સીમ, માહીમ, અને વરલીના.

તા૦ ૮ મી જાનેવારી.

મુંબઇની યુનીવરસીટીની છઠાં વર્ષની કાનવોકેશન આજ દીને ટાઉનહાલમાં ભરાઈ હતી. પ્રમુખસ્થાને ચાનસેલર સર બારટલ ફ્રીઅર બીરાજ્યા હતા. આ વેળાએ જે વિદ્યાર્થીઓને પદવીની સનંદો આપવામાં આવી હતી તેમાં નીચલા પારસીઓ હતા:—

માસટર ઑફ આરટસ (એમ. એ.) ની સનદ—જમશેદજી જીવણજી ગજધર.

બેચલર ઑફ આરટસ (બી. એ.) ની સનદ—હોરમજજી પેશતનજી બેનેટ, કેરશાસપજી રૂસતમજી દાદાચાંનજી, દોરાબજી એદલજી ગીમી, દાદાભાઈ શોરાબજી પટેલ, રૂસતમજી મેહરવાંનજી પટેલ.

---

૧ એ પત્રક ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૨ સુધી પ્રગટ થતું ચાલુ રહયું હતું. એની આગમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ માં શેઠ નશરવાંનજી ગુસતાદજી રીપોરટરે "ધી ડેલી કમરશીયલ રીપોરટ" નામનું રૂ, બીઆં, વગેરેની દરરોજની ખરીદીનું એક પત્રક શીલા છાપા ઉપર પ્રગટ કરવા માડયું હતું, અને જે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ થી ટાઇપમાં નીકળવા લાગું હતું. એ પત્રક શેઠ નશરવાંનજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૬ માં પોતાના મરણ સુધી ચલાવ્યા બાદ હાલ તેમના વારસ શેઠ ગુસતાદજી નશરવાંનજી રીપોરટર તે ચલાવેછે. એની પછી તા૦ ૧ લી જુલાઇ ૧૮૬૮ થી શેઠ મેહરવાંનજી નવરોજજી દાજુએ "ધી ડેલી કમરશીયલ સેલસ રીપોરટ" નામનું દરરોજના વ્યાપારનાં વેચાંણનું એક પત્રક કાહડવા માડયું હતું, જે હજુસુધી ચાલુછે. વળી તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૮૭૦ થી એમના ભાઇ શેઠ નાનાભાઇ નવરોજજી દાજુએ "ધી ડેલી મરચંટસ કમપાનયન" નામનું એક પત્રક કાહડવા માડયું હતું, જે ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૬ માં તેમનાં મરણથી બંધ પડયું હતું.

૨ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૩ જી જાનેવારી ૧૮૬૭.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૫ મી જાનેવારી ૧૮૬૭.

આ વેળાએ આવતાં યુનીવરસીટી પ્રાઇઝોમાં "હોમજી બરજોરજી પ્રાઇઝ" મધેથી રૂ૫૦) નું ઇનામ માણેકજી નશરવાંનજી નાણાંવટીને સૂર્ય મંડલ વિષે ઇંગ્રેજીમાં એક મઝીઅમ કવિતા જોડવા માટે આપ્યું હતું.[1]

તા૦ ૯ મી જાનેવારી.

કરાંચી મધે શેઠ હોરમજજી શોરાબજી કોથારીએ સર્વ વરણના ગરીબ ભીખારીઓને આ કકરતી ઠંડીની મોસમમાં ઓઢવાને એકેકો બનાતનો મોટો કટકો ભેટ આપ્યો હતો.[2]

તા૦ ૧૦ મી જાનેવારી.

મુંબઈની યુનીવરસીટીના નવા "ફૅલો" તરીકે નામદાર સરકારે હાનરેબલ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલને ચુંટી કાઢ્યા હતા.[3]

તા૦ ૧૩ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૩ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ ખરશેદબાઈ તે મરહુમ શેઠ દોરાબજી ભીમજી ઉમરીગરનાં વીધવાનાં ઉઠમણાંમાં તેમના દીકરા શેઠ જાલભાઇ દોરાબજી ઉમરીગરે રૂ૧૦૫૦) તથા દીકરી બાઈ કુવરબાઇ તે શેઠ બાપુજી એદલજી અમરોલીવાલાનાં ધણીઆણીએ રૂ૧૦૦) મળી રૂ૧૧૫૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[4]

તા૦ ૧૪ મી જાનેવારી.

દફતર આશકારા છાપાખાંનાંના માલેકોએ "તંનદરોસ્તી" નામનું દર મહીને પ્રગટ થતું એક ગુજરાતી ચોપાંનયું પરવરતાવવા માંડ્યું હતું. એ ચોપાંનયાંમાં તંનદરોસ્તી વધારવાની બાબદો તથા વૈદકશાસ્ત્રને લગતી સુચનાંઓ તથા તેને લગતી અગત્યની બીનાંઓ આપવામાં આવતી હતી.[5]

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૫ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ દીનબાઇ તે શેઠ પેશતનજી શુપ્બાજી પિનેટનાં ધણીઆંનીનાં ઉઠમણાંમાં તેમના ખાવંદ તથા એશીઓએ રૂ૮૨૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[6]

તા૦ ૧૬ મી જાનેવારી.

મુંબઈનાં મેદાંનમાં મ્યુનીસીપાલીટીને ખરચે તૈયાર થયલી નવી ક્રાફરડ મારકેટમાં આજ દીને ફુલફલાદીનું એક પ્રદર્શન મી૦ આરથર ક્રાફરડ તથા ડાક્ટર જયાર્જ બરડવુડની આગેવાંની હેઠલ ઉઘાડવામાં આવ્યું હતું. આ વેળાએ ફુલો તથા રોપાઓનો જે જથો દેખાડવામાં આવ્યો હતો, તેમાં શેઠ બેહરાંમજી જીજીભાઇ તરફથી ૬૫૦) જાતનાં, શેઠ રૂસ્તમજી જમશેદજી જીજીભાઇ તરફથી ૧૬૬) જાતનાં, અને શેઠ બેહરાંમજી હોરમજજી કામાજી તરફથી પણ ઘણીક જાતનાં ફુલોના નમુનાં મુકવામાં આવ્યા હતા. ફુલોના સંગ્રહનું સર્વથી ચઢતું રૂ૧૦૦) નું ઇનામ શેઠ બેહરાંમજી જીજીભાઇને મલ્યું હતું. ફરૂત તથા તરકારીમાં ખાંનબાહદુર પદમજી પેશતનજીએ પુણેથી મોકલેલો જથો, તથા શેઠો મેહરીઆરજી બહમનજી અને અરદેશર મેહરવાંનજી તથા દોરાબજી પેશતનજી મેવાવાલાના મુકેલા નમુના ઘણા વખણાયા હતા, તથા છેલા ગ્રહસ્થને સર્વથી ચઢતું રૂ૨૦૦) નું ઇનામ મલ્યું હતું. તેમજ શેઠ બહમનજી જીજીભાઇએ મોકલેલા મંગ્રુલાની ફરૂત તથા કાઠીના નમુના પણ ઘણા વખણાયા હતા.[7]

---

1 ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, ૧૦ મી જાનેવારી ૧૮૬૭.

ઉપલા પદવી મેળવેલા પારસીઓ ઉપરાંત આણે વર્ષે યુનીવરસીટીની નાચલી પરીક્ષાઓમાં નીચલા પારસીઓ પસાર થયા હતા—

ફરસ્ટ એકઝામીનેશન ઈન આરટસ (એફ. ઇ. એ.) ની પરીક્ષામાં—પેશતનજી એદલજી બાઇસ, જમશેદજી અરદેશર દલાલ, જમશેદજી ખરશેદજી દુબાશ, પીરોજશાહ દાદાભાઇ ભેદવાર.

મેટરીકયુલેશનની પરીક્ષામાં—રૂસ્તમજી રતનજી ભરૂચા, નાનાભાઇ રતનજી બીલીમોરીઆ, શોરાબશાહ હોરમજજી દાંતરા, જહાંગીરજી એદલજી દાવર, અરદેશર મેહરબાન ઇરાંની, હોરમજજી પેશતનજી કાપડીઆ, બરજોરજી જમશેદજી કોઠલા, જમશેદજી ફરદુનજી ગાડન, અરદેશર મેહરવાંનજી ખરજબાંન, હોરમજજી મેહરવાંનજી મેહતા, દીનશાહજી શોરાબજી મોદી, કાવશજી એદલજી મોદી (સુરતના), નશરવાંનજી જમશેદજી મોદી, પેશતનજી એદલજી મોદી, અરદેશર શેહરીઆરજી રાવ, નશરવાંનજી જમશેદજી રતનાગર, હોરમજજી દોરાબજી શેઠના, હોરમજજી કુવરજી શેઠના, પેશતનજી દોરાબજી ખંડાલેવાલા.

ઉપલી મેટરીકયુલેશનની પરીક્ષામાં પસાર થયલાઓની ટીપ મધેના શેઠ અરદેશર મેહરબાન ઇરાંની અતરે આવેલા ઇરાંની જરથોસ્તીઓમાં પેહલવેહલા એ પરીક્ષા પસાર કરનાર છે. એઓના બાપ શેઠ મેહરબાન રૂસ્તમના આસરે રૂ૫૦૦૦) અતરે કોઇ વેપારીએ દાબી રાખ્યા હતા તે વસુલ કરવાને ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૬ માં એઓના વડા ભાઇ શેઠ કેખશરૂ મેહરબાન ઇરાંની પેહલવેહલા મુંબઇ આવ્યા હતા, અને તે પછી બીજીવાર ૧૮૫૯ માં એઓને સાથે લઇ અતરે આવી વેપારી પેહડી ઉઘાડી હતી.

2 સીંધ સમાચાર, તા૦ ૯ મી જાનેવારી ૧૮૬૭.

3 બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૧૦ મી જાનેવારી ૧૮૬૭.

4 જામે જમશેદ, તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી ૧૮૬૭.

5 એ ચોપાંનયું બરાબર ૭ વર્ષ ઇપાને ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૨ ની આખરી સુધી ચાલુ રહ્યું હતું, અને તેનાં પ્રથમ શરૂઆતથી તે ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૧ ના આપરેલ માસ સુધી ડાક્ટર ખરશેદજી ફરાંમજી બોરી તથા ૧૮૭૧ ના મેથી તે ૧૮૭૨ ના ડીસેમબર સુધી ડાક્ટર બરજોરજી મેહરાંમજી (ભાવનગરવાલા) અધીપતી હતા, જેઓ બપોરે એ કામ મુફત બજાવ્યું હતું.

6 મુંબઇની પારસી પંચાયતનાં ફંડના સપ્તંત ૧૮૨૩ તથા ૧૮૨૪ ના હીસાબની ચોપડી.

7 ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી ૧૮૬૭

તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી.

અતરેના સરકારી લૉ કલાસમાંથી ધારાની કેળવણી બઈ સેંવટની પલીડરની પરીક્ષામાં પસાર થયલાઓમાં ૪ હિંદુ, ૧ મુસલમાંન, અને ૧ પારસી—શેઠ હોરમજજી શાપુરજી ચોથીઆ, હતા.[૧]

તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી.

શેઠ ફરાંમજી રસ્તમજી વીકાજીએ બોમ્બે યુનીવરસીટીને લગતાં હોમજી ખારશેદજી પ્રાઈઝને માટે લખેલી "અલેકજાંડરીઆ" નામની કવિતાનું એક ચોપાનયું છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[૨] એ ચોપાનયું સર અલેકજાંડર ગ્રાંટ, બારોનેટને અર્પણ કરવામાં આવ્યું હતું. શેઠ ફરાંમજીને ગયે શાલ એજ ઇનામ મલેલું હોવાથી યુનીવરસીટીના કાએદા પ્રમાણે આએ શાલ ઇનામ મલ્યું નહિં, તોપણ તેમની જોડલી એ કવિતાની ઘણી વખાંણ થઇ હતી.[૩]

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી.

શેઠ મનચેરજી કાવશજી શાપુરજી લંગડાનાએ "શેર ને સટાબાજી" નામનું એક પુસ્તક રચી પ્રગટ કીધું હતું.[૪]

તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી.

દમણ મધે શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ રૂ૮૭૦૦૦) ને ખરચે બંધાવેલી ઇંગ્રેજી સ્કુલ તથા લેકચર હાલ જેને પોરટુગલના હાલના પાદશાહનાં નામ ઉપરથી "ડાન લુઇ ધી પ્રીમીઅર હાલ" નું નામ આપવામાં આવ્યું હતું, તથા જેનો પાયો તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી ૧૮૬૪ ને

૧ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૭ મી જાનેવારી ૧૮૬૭.

૨ "ALEXANDRIA. By FRAMJI R. VIKAJI.
Bombay: Education Society's Press. 1867."

૩ એ કવિતા બાબે અતરેની હાઇ કોરટના નામદાર જડજ સર જોસફ આરનોલડે નીચે મુજબ વિચાર જણાવ્યા હતા:—

Sir Joseph Arnould presents his compliments to Mr. Framji R. Vikaji, and begs to express the great pleasure he has derived from the perusal of the prize poem of "Alexandria"—a composition which reflects the highest credit on the taste, talent and cultivation of its author. High Court House, 27th January 1867.

૪ "શેરને સટાબાજી. ઇઆને સને ૧૮૬૩—૬૪ અને ૬૫ માં શેર અને સટાનાં તથા બીજાં દગા ભરેલાં લેણદેણોથી મુંબઇમાં થએલાં સતીઆનાસ વીશે એક પુતલાં અને એક પંડીત વચે થએલી વાતચીત. બનાવનાર તે મનચેરજી કાવસજી શાપુરજી લાં૦ મુંબઇ મધે એજુકેશન સોસાઇટીના પરેસમાં છપાઇલી છે. ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૭ માસ જાનેવારી."

એ પુસ્તકમાં શેઠ મનચેરજીએ બતાવેલા "રેસ" વિષે તે વેળાએ અતરે તેમજ ચીન મધે કેટલીક ચર્ચા ઉઠી આઇ હતી.

દીને નાખવામાં આવ્યો હતો, તે મકાંન તૈયાર થવાથી તેને ખોલ્લું મુકવાની ક્રિઆ આજ દીને સવારનાં ૧૦॥ કલાકે ત્યાંના નામદાર ગવરનર શીઓર આનટોન જોકીન ડી સીલવાએ મોટી ધામધુમ સાથે કીધી હતી. નામદાર ગવરનર પ્રમુખપરથાને બીરાજ્યા બાદ શેઠ માણેકજી કાવશજી દમણવાલાએ પોરટુગીજ ભાષામાં એ મકાંન પોતાની મારફતે બંધાયું તેને લગતી વીગત તથા તે દમણની સરકારને સ્વાધીન કરવા માટેનો શેઠ રૂસતમજી તરફનો પત્ર વાંચી સંભલાવ્યો, જે બાદ નામદાર ગવરનરે એક સુભાખીત ભાષાણ કીધું, અને એ બનાવની ખુશાલીમાં કીલ્લા ઉપરથી ૨૧ ટોપો છોડી તથા હાજર રહેલાં લશ્કરે ત્રણવાર બંદુકના અવાજો ફોડી માન આપ્યું, તેમજ સર્વે મીજલસીઓએ ઉભા થાઈ પોરટુગલના નામદાર શાહનશાહની તથા મકાંનની આબાદાંની ચાહવા ત્રણવાર "વીવા" ના પોકારો કીધા. એ પછી દમણની મ્યુનીસીપાલ કમીટી તરફથી એક પત્ર વંચાયો જેમાં જણાવ્યું હતું કે દમણ આજ ત્રણ સદીથી વધારે મુદત થાઈ પોરટુગીજ-તાજના તાબામાં છે, પણ તેમાં હાલ સુધી કોઇબી પરદેશવાસીએ ઉદાર અને પરોપકારી શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇના જેવું આવું ઉપયોગી ધર્મખાતું સ્થાપ્યું નથી માટે તેવણને આ તરફની પ્રજાનો ઉપકાર શેઠ માણેકજી કાવશજી દમણવાલાએ મેહરબાંની કરી જાહેર કરવો. બાદ ડાકટર બરજોરજી મેહરાંમજી (ભાવનગરવાલા) એ કેળવણી વિષે ઇંગ્રેજીમાં એક ભાષાણ કીધું, તથા શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી દમણવાલાએ ઉઠી પોરટુગીજ ભાષામાં ઉપલી સ્કુલના વિદ્યાર્થીઓને કેટલોક બોધ દીધો તથા ફતેહમંદ વિદ્યાર્થીઓને નામદાર ગવરનરને હાથે ઇનામો વેંહચી અપાવ્યાં. સેવટે મીઠાઈ તથા શરાબથી પોરટુગલના પાદશાહ, ઇંગલાડની માહરાંણી, દમણના ગવરનર, શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈ, શેઠ માણેકજી કાવશજી દમણવાલા, અને હાજર થયલા મીજલસીઓની સલાંમતી લઇ આ દીલખુશ મેલાવડો બરખાસ્ત થાયો હતો.[૫]

તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી.

બંગાલના દુકાલનાં ફંડમાં મદદ કરવાને અતરેની અલેકજાંડરા નેટીવ ગરલસ સ્કુલની કમીટીની આગેવાંની હેઠલ એક ફાનસી બજાર કોટકોટ એ સ્કુલની સાંમેનાં મેદાનમાં એક તંબુ મારી ભરવામાં આવ્યું હતું, તે ખોલ્લું મુકવાની ક્રિઆ આજ દીને નામદાર ગવરનરની બાનુ લેડી ફીઅર કીધી હતી. આ ફાનસી બજારમાં પાંચ જુદી જુદી મોટી ટેબલોપર સઘલો સામાંન ગોઠવ્યો હતો, અને તે વેચવા માટે બાઇઓ શીરીનબાઈ માણેકજી ખરશેદજી, બીખાઈજી ડોશાભાઈ ફરાંમજી કામાજી, માણેકબાઇ જાંગીરજી બરજોરજી વાછા, પીરોજબાઇ ડોશાભાઇ રતનજી કોહલા, ગુલબાઈ

૫ જામે જમશેદ, તા૦ ૬ ઠી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

મનચેરજી મેહેરાંમજી કોહજા, અને કુવરબાઈ અરદેશર ખરશેદજી કામાજી ઉભાં હતાં, તથા તેમને બીજી કેટલીક બાઇઓ મદદ કરતી હતી.[1] આ દેખાવ પારસીઓમાં પેહલવેહલો હોવાથી ઘણી અજાયબી ફેલાઇ હતી.

તા૦ ૧ લી ફેબરવારી.

મુંબઇ મધે થોડાક દીવસ થયા વાહણ પરના સેલરો તથા બીજા રખડતા યુરોપ્યનો છુરી તથા બીજાં જીવલેન હથીયારો સાથે ફરતા હોવાથી તથા તેનો ઘણી છુટથી અને બાજે વેળા નજીવે બાહાને ઉપયોગ કરવાથી લોકો વચ્ચે ઘણો ગભરાટ ફેલાયો હતો. આ ઉપરથી મુંબઇ સમાચાર પત્રના રીપોરટર શેઠ નાનાભાઇ નવરોજજી દાબુએ અતરેના પોલીસ શુપરીટેંડટ મેજર એનડરસનની મોલાકાત લઇ તેનો પોલીસ તરફથી અટકાવ કરવાની કેટલીક સુચનાઓ કીધી હતી. આ સુચનાઓ માટે શેઠ નાનાભાઇનો ઉપકાર માની મેજર આનડરસને અતરેનાં બારાંમાં પડેલાં વાહણોના કપટાંનો ઉપર સરકયુલર કાઢયું કે તેઓએ પોતાના વાહણોના સેલરોને છુરી અથવા એવાંજ બીજાં કોઇ હથીઆર જોડે કીનારે ઉતરવા દેવા નહિ, તથા પોલીસના અમલદારોને હોકમ કીધો કે કોઇબી રખડતા ધણી પાસ છુરી જેવું અથવા બાજું કાંઇ હથીઆર જોય તો તે જપત કરી લીએ.[2]

તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી.

મુંબઇનો નામદાર ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅર પોતાનો ઓહદો છોડી ઇંગલાંડ જતો હોવાથી તે નામદારે આ દેશમાં બજાવેલી કીમતી નોકરીઓ માટે તેનું આહેશાન માનવા તથા તેની અતરે કાંઇ યાદગારી રાખવાનો ઠેડાવ કરવાને મુંબઇના રેહવાસીઓની એક જાહેર સભા બોલાવવાને ગઇ તા૦ ૧૬ મી જાનેવારીએ શેરીફ શેઠ વીનાયકરાવ વાશુદેવ ઉપર ૬૧ ઇંગ્રેજ, ૧૨ હિંદુ, ૩ યાહુદી, ૨ પોરટુગીજ, અને ૧૩ પારસી (સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ, હાનરેબલ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલ, અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, મેહેરાંમજી જીજીભાઈ, માણેકજી ખરશેદજી સરાફ, ખરશેદજી રુસતમજી કામાજી, બેહમનજી જીજીભાઇ, નાનાભાઇ મેહેરાંમજી જીજીભાઇ, મનચેરજી હોરમજજી કામાજી, ખાંનબાહાદુર પદમજી પેશતનજી, ડોશાભાઈ ફરામજી કરાકા, જાંગીરજી ગુસતાદજી, મનચેરજી નવરોજજી બનાજી) ગ્રહસ્થોએ મોકલેલાં રીકવીજીશનની રૂએ આજ દીને ટાઉન હાલમાં એક જાહેર સભા હાનરેબલ એ. જે. હંટરનાં પ્રમુખપણાં હેઠળ મલી હતી.[1] આ વેળા એ નામદારને એક માનપત્ર આપવા તથા તેનું બાહાવલું બનાવી મંગાવી અતરેના ટાઉન હાલમાં મુકવાના, ઠેડાવો થયા હતા, તથા તે માટે ઉઘરાંણું વગેરેની ગોઠવણો કરવાને ૨૪ ઇંગ્રેજ, ૧૦ હિંદુ, ૨ મુસલમાંન, ૩ યાહુદી અને ૯ પારસી (સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ, હાનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, શેઠો મેહેરાંમજી જીજીભાઈ, કાવશજી જાંગીરજી રેડીમની, અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, મનચેરજી ફરાંમજી કામાજી, ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, માણેકજી ખરશેદજી સરાફ) ગ્રહસ્થોની એક કમીટી નેમી સભા બરખાસ્ત થાઈ હતી.[3]

---

૧ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૩ જી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

એ ફાનસી બજારથી થયલી ઉપજના રૂ૨૦૫૬) દુકાલનાં ફંડમાં આપવામાં આવ્યા હતા.

૨ મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૨ જી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

૩ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૧૩ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

ઉપલું મુંબઇના રેહવાસીઓ તરફનું માનપત્ર નામદાર સર બારટલ ફ્રીઅરને તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭ ને દીને પરેલના સરકારી મેહલમાં કમીટીના ગ્રહસ્થોએ લઇ જઇ આપ્યું હતું. એ નામદાર તા૦ ૬ ઠી મારચ ૧૮૬૭ ને દીને અતરેથી વદાય થયો હતો. ઉપમાં એ નામદારના બાહાવલાંનાં ફંડમાં રૂ૧૭૧૩૦) ભરાયા હતા, જે મધે ઇંગ્રેજોના રૂ૮૪૪૦), દેશી રજવાડાઓના રૂ૨૦૦૦), હિંદુઓના રૂ૨૩૯૫), મુસલમાનોના રૂ૭૦), યાહુદીઓના રૂ૨૪૫૦), પોરટુગીજોના રૂ૫૦), અને પારસીઓના રૂ૧૭૬૫) નીચે મુજબ હતા :—

(રૂ૫૦૦) હાનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, કાવશજી જાંગીરજી રેડીમની (રૂ૨૫૦) અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ (રૂ૧૦૦) ડોશાભાઇ ફરાંમજી કરાકા, શોરાબજી ફરાંમજી પટેલ, મેહેરાંમજી જીજીભાઇ (રૂ૫૦) ખરશેદજી રુસતમજી કામાજી, શોરાબજી જાંગીરજી તાલેયારખાં, દાદી માણેકજી લીમજી (રૂ૨૫) ડોશાભાઇ શોરાબજી મુનશી (રૂ૨૦) અરદેશર ડોશાભાઇ મુનશી, એદલજી નશરવાંનજી કોલાબેવાલા.

સર બારટલ ફ્રીઅરનું એ બાહાવલું લંડનથી બનાવી મંગાવી અતરેના સર કાવશજી જાંહગીર યુનીવરસીટી હાલમાં મુકવામાં આવ્યું છે.

સુરત મધે પણ એ નામદારને માનપત્ર આપવાનો ઠેડાવ કરવાને તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારીએ એક સભા મલી હતી. તે વેળાએ એક માનપત્ર મુંબઇ મોકલી આપવા તથા ત્યાંની નિશાલોની છોકરીઓને એ નામદારને નામનું એક પ્રાઇજ આપવા માટે ઉઘરાંણું કરવાનો ઠેડાવ થયો હતો, તથા તે માટે ૩ હિંદુ અને ૨ પારસી (ડાકટર ડોશાભાઇ પેશતનજી અને શેઠ દીનશાહ અરદેસર તાલેયારખાંન) ની એક કમીટી નેમવામાં આવી હતી. એ ફંડમાં બધા મલી રૂ૧૦૯૨) ભરાયા હતા, જે મધેથી રૂ૨૯૦) મુસલમાંનોના, રૂ૧૪૦) હિંદુઓના, અને રૂ૬૬૨) નીચે મુજબ પારસીઓના હતા :—

(રૂ૨૫૦) બરજોરજી મેહરવાંનજી ફરેજર (રૂ૫૧) દાદાભાઇ માણેકજી વખારીઆ, રતનશાહ પેશતનજી વકીલ (રૂ૫૦) કાવશજી બરજોરજી એંદી, ભીખુભાઇ માણેકજી પ્રીનસીપાલ સદર અમીનના (રૂ૨૫) પેશતનજી મેહેરાંમજી એંદી,

તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી.
રોજ ૨૨ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ મીઠીબાઈ તે મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી જીજીભાઇનાં વીધવા અને મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી માણેકજી પટેલનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી તથા છોકરાંઓએ રૂ૮૦૦), માતાજી બાઇ શુનાંબાઇ તે મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી માણેકજી પટેલની વીધવાએ રૂ૩૦૦), દીકરી બાઇ દીનબાઇ તથા તેમના ખાવંદ શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટે રૂ૧૦૦૦), દીકરી બાઈ આવાંબાઇ તથા તેમના ખાવંદ શેઠ કાવશજી દીનશાહજી પીટીટે રૂ૫૦૦), વહુઓ બાઇ હીરાંબાઈ તે શેઠ ધનજીભાઈ મેહરવાંનજી જીજીભાઇનાં ધણીઆંની અને બાઇ નવાજબાઇ તે શેઠ પીરોજશાહ મેહરવાંનજી જીજીભાઇનાં ધણીઆંનીએ રૂ૩૫૦), તથા ભાઇના દીકરાઓ શેઠો માણેકજી અને દોરાબજી ખરશેદજી પટેલ અને તેમનાં કુટુંબે રૂ૩૭૫) મળી રૂ૩૩૨૫) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી.
રોજ ૨૨ માહ ૬ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઈ આવાંબાઈ તે શેઠ જાંગીરજી શાપુરજી લાલાનાં ધણીઆંનીનાં ઉઠમણાંમાં તેમનાં બેશીઓએ રૂ૫૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[2]

તા૦ ૧૫ મી ફેબરવારી.

બરલીનવાલા પ્રોફેસર એ. વુલરસે ફારસી અને અસલી ઇરાંની તેમજ સંસક્રૃત અને બીજી ભાષાઓનાં શબ્દોનાં મુળ તથા પ્રકૃતિ તેમજ ફારસી અને લાટીન ભાષાનો એક કોશ રચી પ્રગટ કીધો હતો.[3]

તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી.
રોજ ૨૮ માહ ૬ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—નશરવાંનજી માણેકજી લાંમના—ઉમર વર્ષ ૬૬) શેઠ માણેકજી જીજીભાઈ લાંમના નાહલા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ થી અતરે ઘોડાનો વ્યાપાર તથા દલાલી કરતા હતા, અને સર્વે ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમાં એક નામીચા ઘોડા દલાલ તરીકે વખણાયલા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૩ માં પોતાના દીકરા શેઠ નવરોજજી નશરવાંનજી લાંમનાં મરણથી એઓએ નીરાશ થાઇ એકાંત જીંદગી ગુજારી હતી.

તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી લાંમનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી રૂ૫૦૦) તથા બેશીઓએ રૂ૫૦૦) મળી રૂ૧૦૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[4]

તા૦ ૨૦ મી ફેબરવારી.
રોજ ૧ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ નવરોજજી જાંગીરજી જશાંવાલાનાં ઉઠમણાંમાં તેમના બાવા શેઠ જાંગીરજી ફરાંમજી જશાંવાલાએ રૂ૧૦૨૫) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[5]

તા૦ ૨૦ મી ફેબરવારી.

સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઇ નશરવાંનજી મોદીવાલાં શેહનશાહી આતશબેહરાંમના બાએ દેનાર બેહદીનોએ આગેવાંની કરી આતશબેહરાંમમાં અંજુમનને નામે દરરોજ ઇજશની, બાજ આફરંગાન, તથા બારે માસનાં જશન, ચાહંબાર વગેરે સવાબનાં કામો કરવાને થકી એક ફંડ આજ દીનથી "મોદી દાદાભાઇ નશરવાંનજીનાં શેહનશાહી આતશબેહરાંમ સાહેબનાં ચાહંબાર વીગરે ધરમનાં કામનું ફંડ" એવાં નામથી ઉભું કીધું હતું. એ ફંડના ખજાનચીઓ તરીકે પ્રથમમાં શેઠ મનચેરજી દાદાભાઇ જોશી તથા એ૦ ફરદુનજી માણેકજી ફરેદુન બહમનનાને ઠેડ્યા હતા, તથા ધર્મનાં કામોની તપાસ તથા ખરચ વગેરેનો બંદોબસ્ત રાખવા સારૂં દસ્તુર રૂસતમજી જમશેદજી, દસ્તુર નશરવાંનજી કેખશરૂ, અને શેઠ મનચેરજી દાદાભાઈ જોશીને નેમ્યા હતા.[6]

જમશેદજી કાવશજી એંટી, કૈખશરૂ મનચેરજી હીરામાણેકના. (રૂ૧૭૫) રૂ૨૫) ની અંદરની રકમ.

પુણાં મધે પણ એ નામદારને એક માનપત્ર આપવા તથા તેની યાદગારી રાખવાનો ઠેડાવ કરવાને તા૦ ૮ મી નવેમબર ૧૮૬૬ ને દીને ખાંનબાહદુર પદમજી પેશતનજીનાં પ્રમુખપણા હેઠલ એક સભા મળી હતી, જે વેળાએ એ કારણસર એક કમીટી નેમી તેના શેક્રેટરી તરીકે શેઠ નવરોજજી પદમજી પેશતનજીને નેમ્યા હતા. એ માનપત્ર તા૦ ૪ થી ફેબરવારી ૧૮૬૭ ને દીને પુણાં મધે કૌનસીલ હાલમાં એક દબદબાવાલી મીજલશ મેળવી ખાંનબાહદુર પદમજીએ વાંચી સંભલાવ્યું હતું, તથા એ નામદારની એક મોટાં કદની તસવીર ચીતરાવી ત્યાંના કૌનસીલ હાલમાં મુકવામાં આવી હતી.

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

૩ "Verborum Linguae Persicae Radices, e dialectis antiquioribus Persicis et lingua Sanscrita et aliis linguis maxime cognatis erutae atque illustratae. Supplementum Lexici sui Persico-Latini. scripsit Joannes Augustus Vullers. Bonnae ad Rhenum. 1867."

૪ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

૫ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

૬ એ ફંડ મધે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૦ ની શરૂઆત સુધીમાં રૂ૧૩૦૦) સુરતના જરથોસ્તીઓએ સરઅવસરે ભર્યા હતા, તથા શેઠ મનચેરજી દાદાભાઇ જોશીએ રૂ૨૦૦૦) ની રકમ ભેટ આપી હતી તે મળી રૂ૩૩૦૦) થયા તે મુંબઇ મધે શેઠો હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, અને બહમનજી મનચેરજી ધનજીમેહતાને તરસ્ટીઓ નેમી તેમનાં નામપર કીધા હતા, તથા બીજું જેથી

તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી.

શેઠ માણેકજી કાવશજી એંટીને પંચમાહલના આકટીંગ ડીસ્ટ્રીક્ટ ડેપ્યુટી કલેક્ટર તથા તેમની જગાપર શેઠ શોરાબજી જાંગીરજી તાલેયારખાંનને ઉત્તર વિભાગના કામચલાઉ સબ આસીસ્ટંટ સેટલમેંટ આફીસર તરીકે સરકારે નેમ્યા હતા.[૧]

તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી.

શેઠ ધનજીભાઇ રૂસ્તમજી લાલીએ "સુબ્હે માહામેર" ઇયાને જમશીદ બીન પરવીઝનું દાસ્તાંન નામની એક વારતાની ચોપડી અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતીમાં રચી પ્રગટ કીધી હતી.[૨]

તા૦ ૧ લી મારચ.

શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફની યાદગારી માટે, લંડનની કોલબ્રુકડેલ કુંપનીએ અમેરીકાના ચીલી શેહરની સરકારને માટે બનાવેલો ૫૦૦૦) પૌંડની કીમતનો એક સુંદર ફુવારો, કે જેને ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૨ નાં લંડનનાં મોટાં પ્રદર્શનમાં લોકોનું ઘણું ધ્યાન ખેંચી ઇનામ પણ મેળવ્યું હતું, તેનો બ્રોન્ઝ ધાતુમાં આબેહુબ ઘાટ ઉતરાવી, તેને મથાલે મરહુમ શેઠ ખરશેદજીનું જામા પીછોડીના પોશાગ સાથનું આખાં કદનું એજ ધાતુનું એક બાહવલું,[૩] કે જે સંધાં પર એમને રૂ૨૦૦૦૦) નો ખરચ થયો હતો તે મુંબઈ મધે મંગાવી ભાંએખલા, નાગપાડા, બેલાસીસ, અને ડંકન રોડ પર જવાના ચારી રસ્તાઓની વચ્ચોવચના સંગમે એમની પોતાને હસ્તકની ખાલી જમીન[૪] પર બંધાવી, આતરેની મ્યુનીસી-

---

નાખું એ ફંડમાં ભરાય તે એ તરસ્ટીઓને સ્વાધીન કરી તેની સરકારી નોટ લેવાને ઠેરવ્યું હતું. જેઓ તેનું ફકત વ્યાજ સુરત મધે ખજાંનચીઓપર મોકલે. ઉપલા સુરતના માનેજરો મધેથી શેઠ મનચેરજી દાદાભાઇ જોશી મરણ પામવાથી તેમની જગોપર શેઠ આદરજી મનચેરજી જોશી નેમાયા હતા. તથા મુંબઇના તરસ્ટીઓ મધેથી શેઠો હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ તથા બહમનજી મનચેરજી ધનજીમેહતાના મરણ પામવાથી તેમની જગોપર શેઠો પેશતનજી હોરમજજી વાડીઆ તથા માણેકજી બહમનજી ધનજીમેહતાનાને નેમ્યા હતા.

એ ફંડ મધે નીચલા અશખાસો તથા બાનુઓએ અમુક રકમો આપી જુદાં ખાતાં પડાવ્યાં છે:—

(૧) બાઇ પીરોજબાઇ તે શેઠ હોરમજજી દારાશાહજી ખાંનસાહેબનાં બેટીએ તા૦ ૧૧ મી જુન ૧૮૮૫ ને દીને રૂ૨૦૦૦) ની સરકારી નોટ તેનાં વ્યાજમાંથી દર વર્ષના છઠ્ઠે માહબાર પર એકકો દીવસ તેમનાં નામથી ક્રિઆ કામ કરાવી બોઇ દેનારા મોબેદોને જમાડવા. (૨) એજ મુજબ બાઇ હીરાંબાઇ તે શેઠ પેશતનજી ધનજીભાઇ રાજકોટવાલાનાં વીધવાએ તા૦ ૯ મી સપટેમબર ૧૮૯૦ ને દીને રૂ૪૦૦) ની રકમ તેનાં વ્યાજમાંથી દર શાલ દેહ મહીનાના ચોથા માહબારને દીને તેમનાં નામથી ક્રિઆકામ કરાવી બોઇ દેનારા મોબેદોને જમાડવા. (૩) વળી શેઠ એદલજી બરજોરજી વાડીઆએ ઓદેપોર (મેવાડ) થી તા૦ ૭ મી ફેબરવારી ૧૮૯૧ ને દીને રૂ૧૦૦૦) નું મુંબઇની મ્યુનીસીપાલીટીનું બોંડ તેનાં વ્યાજમાંથી એ ફંડની ક્રિઆઓમાં સુખડ લોબાંન અપાવવાના ખરચમાં વાપડવાને. (૪) શેઠ રતનજી રૂસ્તમજી લાકડાંવાલાએ તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર ૧૮૯૨ ને દીને પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ રૂસ્તમજી હોરમજજી લાકડાંવાલાની પુંજી મધેથી રૂ૫૦૦) ની સરકારી નોટ તેનું વ્યાજ એ ફંડના આમ ક્રિઆકામના ખરચમાં વાપડવાને. (૫) બાઇ પીરોજબાઇ તે મરહુમ શેઠ રતનજી રૂસ્તમજી સુખીઆનાં વીધવા તથા મરહુમ શેઠ મનચેરજી દાદાભાઇ જોશીનાં બેટી તથા શેઠ શાપુરજી રૂસ્તમજી સુખીઆએ તા૦ ૧૮ મી નવેમબર ૧૮૯૨ ને દીને પોતાના ખાવંદ તથા ભાઇ મરહુમ શેઠ રતનજી રૂસ્તમજી સુખીઆની પુંજી મધેથી રૂ૩૦૦૦) ની રકમ તેનું વ્યાજ એ ફંડના આમ ક્રિઆકામના ખરચમાં વાપડવાને. (૬) શેઠો રૂસ્તમજી પુંજીઆજી દલાલ તથા આદરજી મનચેરજી જોશીએ તા૦ ૩૦ મી મેએ ૧૮૯૩ ને દીને મરહુમ આ૦ તેહમુલજી માણેકજી લેહેરાની પુંજી મધેથી રૂ૬૦૦) ની સરકારી નોટ તેનું વ્યાજ એ ફંડના આમ ક્રિઆકામના ખરચમાં વાપડવાને.

શેઠ નશરવાંનજી અસપંદીઆરજી પોંકણખાંનાંવાલા એ ફંડનાં સવાબનાં કામોમાં વાપડવા સારૂં શરૂઆતથી તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૪ સુધી દર શાલ સુખડ મન ૪।। તથા લોબાંન શેર ૭।। મુંબઇથી પોતાને ખરચે મોકલ્યા કરતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૦ સુધી શેઠ એદલજી બરજોરજી વાડીઆએ પોતાને ખરચે તે પુરૂં પાડયું હતું.

એ ફંડની પુંજી સાચવવા માટેનું કાએદાસરનું એક તરસ્ટડીડ હાઇ કોરટના વકીલ શેઠ ફરામજી રૂસ્તમજી વાડીઆની મારફતે તા૦ ૧ લી અક્ટોબર ૧૮૯૦ ને દીને કરાવ્યામાં આવ્યું હતું. એ ફંડની પુંજી તેના છેલા સને ૧૨૬૨ યજદજરદી સુધીના છપાયલા હીસાબ મુજબ રૂ૨૧૮૭૫-૧૩-૨ ની હતી.

૧ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૬૭.

૨ "સુબ્હે માહમેર, યાને જમશીદ બીન પીરવીઝની દાસ્તાન. [એક અંગ્રેજી કેતાબની મદદથી] બનાવનાર, ધનજીભાઇ રૂસ્તમજી લાલી. વાલમ પેહલું. મુંબઈ: ગણપત કૃષ્ણાજી પ્રેસ. ૧૮૬૭."

૩ એ બાહવલાંમાં શેઠ ખરશેદજીને જામા પીછોડીનો પોશાગ તથા માંથે શેઆલ ફેરાડેલીછે. તેમના જમના હાથમાં બે સુખડનાં પેરીયાં તથા ડાબા હાથમાં જંદ અવસ્તાનું દફતર પકડેલું છે, અને પગની કેડલ એક નાધલો તખ્તો મુકાવી તે પર નીચે મુજબનો લેખ કોતરેલો છે:—

"CURSETJEE MANOOKJEE
Born 19th August 1763,
Died 7th May 1845."

૪ એ જમીનવાળી જગોએ અસલમાં કેહછે કે મરહુમ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફનો એક તળાવ હતો. તે તળાવનાં પાણી બગડવાથી તે પુરી નાખી, અને તે પુરેલી જગા વેચવાથી જે કીમત ઉપજે તે મરહુમ શેઠ ખરશેદજીને નામનાં કોઇ ઉપયોગી કામમાં વાપરવી એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો, પણ તેટલાં ઉપલો ફુવારો શેઠ માણેકજીને મળી

પાલીટીને તેની હમેશાં મરામત કરાવવા તથા તેમાં વીઆરનું પાણી અને ઉપર મુકેલાં ફાનુસોમાં ગ્યાસની રોશની કરવાની સરતથી ભેટ આપ્યો હતો. એ ફુવારાની ચારે બાજુએ ગોઠવેલી પુતલીઓનાં મોઢાંમાં આપેલી વાંસળીના આકારની નળીઓ વડે વીઆરનું પાણી ઉંડી હેઠલ બાંધેલી પથ્થરની હોજમાં પડતું રહેછે.[२]

તા० ૪ થી મારચ.

મુંબઈના વીદાય થતા ગવરનર નામદાર સર બારટલ ફ્રીઅરની બાનુ લેડી ફ્રીઅરે આ દેશમાં સ્ત્રી કેળવણીના સંબંધમાં કરેલી કીમતી મેહનતને માટે તે નામદારને અતરેની દેશી સ્ત્રીઓ તરફનું એક માનપત્ર આસરે ૪૦) બાઈઓનાં એક ડેપ્યુટેશને પરેલના સરકારી મેહલમાં લઈ જઈ આપ્યું હતું. બાઈ શીરીનબાઈ માણેકજી ખરશેદજીએ તે વાંચી સંભળાવ્યા બાદ બાઈ ધનબાઈજી તે મરહુમ શેઠ ધનજીભાઈ નશરવાંનજી કામાજીનાં વીધવાએ તે નમનતાઈથી ભેટ કર્યું હતું. લેડી ફ્રીઅરે તેનો જવાબ વાળવા બાદ સર્વે બાઈઓને પોતાના બાગમાં ફેરવી ખાણીક મદારત કીધી હતી.[२]

જવાથી એ જગો ન વેચતા તે ત્યાં લાવી ગોઠવ્યો, અને એ રીતે તે મરહુમની પોતાની જગો પર તેમની યાદગારી રાખવામાં આવીછે.

૧ એ ફુવારાની વચ્ચે વચના મોટા થાંભલા ઊપર સોનેરી અક્ષરે "Trust in God and be not daunted" એ પ્રમાણેનો એ ફુવારો ભેટ આપનાર શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફનો "મોટો" કોતરેલોછે. એ ફુવારાની કારીગરી બાબે લંડનનાં જાણીતાં "આરટ જરનલ" ના ૧૪ માં વાલમ (૧૮૭૫ નાં) માં સફે ૨૧૧ મે તેનો એક આબેહુબ ચીતાર આપી નીચે પ્રમાણેનું બયાંન કરેલું છે:—

Memorial Fountain, Bombay. Nearly twenty years ago the Coalbrookdale Company received a commission from the Chilian Government for a fountain, to be placed in the great square of the City of Concepcion, in that Republic. The work was executed at a cost, as we have heard, of £5,000, and was placed in the International Exhibition of 1862, when a prize was awarded to it. Among those whose attention had been attracted by the fountain was Juage Manockjee Cursetjee, a Parsee gentleman of Bombay, who, desirous of paying a filial tribute to the memory of his father, Cursetjee Manockjee, had a duplicate of the work cast, and erected in one of the most picturesque quadrants in Bombay, where it serves the double purpose of a fountain and a public light. It consists of an elegant Corinthian column, surmounted by a richly—decorated capital, the abacus of which supports a plinth whereon stands a statue of the deceased gentleman, executed by Mr. John Bell. In the original fountain a statue of Ceres crowns the column; and in the decorative details are some introductions appropriate to Chili, for which others are substituted in the Bombay duplicate. The work, as our engraving shows, forms a fine ornamental as well as useful object where it stands.

[The Art Journal, vol. XIV p. p, 211.]

૨ રાસ્ત ગોફતાર, તા० ૧૦ મી મારચ ૧૮૬૭.

એ માનપત્ર સાથે લેડી ફ્રીઅરની અતરે કાંઈ યાદગારી રાખવા માટે દેશી બાઈઓ તરફથી એક ફંડ ઊભું કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં હિંદુ બાઈઓએ રૂ૧૫૭૫), મુસલમાંન બાઈઓએ રૂ૫૦) તથા પારસી બાઈઓએ નીચે મુજબ રૂ૧૩૯૨) મળી રૂ૨૯૧૭) ભરાયા હતા:—

(રૂ૧૫૦) બાઈ શીરીનબાઈ માણેકજી ખરશેદજી, (રૂ૧૦૦) બાઈ દીનબાઈ ધણી ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, બાઈ સુનાંબાઈ ધણી ડોશાભાઈ હોરમજજી કામાજી, (રૂ૭૫) બાઈ ભીખાઈજી ધણી ડોશાભાઈ ફરાંમજી કરાકા, બાઈ આઈમાઈ ધણી ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી, (રૂ૫૧) બાઈ જરબાઈ વીધવા દાદી લીમજી બનાજી, બાઈ ભીખાઈજી ધણી દાદાભાઈ દીનશાહ ગાંધી, (રૂ૫૦) બાઈ ધનબાઈજી વીધવા ધનજીભાઈ નશરવાંનજી કામાજી, બાઈ કુવરબાઈ ધનજીભાઈ નશરવાંનજી કામાજી, બાઈ બાઈજી ધણી ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, બાઈ પીરોજબાઈ ધણી ડોશાભાઈ રતનજી કોહલા, બાઈ બાઈજી ધણી શોરાબજી ફરાંમજી પટેલ, બાઈ બચુબાઈ ધણી શોરાબજી શાપુરજી બંગાली, બાઈ કુવરબાઈ ધણી મેહરવાંનજી માણેકજી શેઠના, બાઈ માણેકબાઈ ધણી બેહરાંમજી જીજીભાઈ, બાઈ જરબાઈ ધણી જાંહગીરજી ગુસતાદજી, (રૂ૪૦) બાઈ મેહરબાઈ ધણી ખરશેદજી જાંગીરજી તારાચંદ, બાઈ રતનબાઈ ધણી જાંગીરજી મેહરવાંનજી પलीડર, (રૂ૨૫) બાઈ ગુલબાઈ ધણી ડોશાભાઈ બેહરાંમજી પેશીકાકાના, બાઈ ગુલબાઈ ધણી ડાકટર મનચેરજી બેહરાંમજી કોહલા, (રૂ૨૦) બાઈ હીરાંબાઈ ધણી ખરશેદજી રતનજી કોહલા, બાઈ માણેકબાઈ વીધવા રતનજી હોરમજજી કામાજી, (રૂ૧૫) બાઈ કુવરબાઈ ડોશાભાઈ કરાકા, બાઈ દીનબાઈ ડોશાભાઈ હોરમજજી કામાજી, બાઈ પુતलीબાઈ ધણી અરદેસર ફરાંમજી મુસ, બાઈ મોટીબાઈ ધણી ડાકટર રૂસતમજી કાવશજી બાદુરજી, બાઈ જરબાઈ ધણી મનચેરજી નશરવાંનજી મોદી, (રૂ૧૦) બાઈ સુનાંબાઈ ડોશાભાઈ કરાકા, બાઈ મેહરબાઈ ધનજીભાઈ, બાઈ ગુલબાઈ ધણી મનચેરજી બેજનજી, બાઈ મેહરબાઈ ધણી ખરશેદજી ફરાંમરોજ, બાઈ શાકરબાઈ ધણી મનચેરજી પેશતનજી ચીચગર, બાઈ પીરોજબાઈ ધણી માણેકજી હોરમજજી માજુ, બાઈ બચુબાઈ ધણી નવરોજજી રતનજી વાછા, (રૂ૫) બાઈ કુવરબાઈ ધણી કૈખશરૂ નવરોજજી કાબરાજી, બાઈ ભીખાઈજી ધણી દારાશાહ રતનજી ચીચગર, બાઈ ડોશીબાઈ ધણી ડાકટર ખરશેદજી ફરાંમજી પોરી, બાઈ આવાંબાઈ ધણી રૂસતમજી શોરાબજી પુણેગર, બાઈ ગુલબાઈ ધણી મનચેરજી કાવશજી મરજબાંન.

ઊપલી રૂ૨૯૧૭) ની રકમ એ ફંડનાં શેક્રેટરી બાઈ શીરીનબાઈ માણેકજી ખરશેદજીએ તા० ૬ ઠી જુલાઈ ૧૮૬૮ ને દીને શેઠો શોરાબજી શાપુરજી બંગાली અને ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીને સોંપી હતી, જેઓએ તે બાજે વધારી રૂ૩૧૮૭) ની કરી તેમાંથી રૂ૩૦૦૦) ની સરકારી નોટ લઈ તે મધેથી દર રૂ૧૦૦૦) ની નોટ તા० ૨૯ મી મેએ ૧૮૭૪ ને દીને એલેક્ઝાંડરા ગરલસ સ્કુલ, જરતોશતી છોકરીઓની નીશાલ મંડली, તથા સ્ટુડંટસ લીટરરી શોશાઈટીની મરાઠી છોડીઓની નિશાલોમાં ચડતી આવનારી છોકરીઓને દર વર્ષે તેનાં બ્યાજમાંથી લેડી ફ્રીઅરનાં નામનું એક ઇનામ આપવા માટે તે ખાતાંની કમીટીઓને ભેટ આપી હતી.

તા૦ ૫ મી મારચ.

હિંદુસ્થાનનાં જંગલ ખાતાંમાં સરકાર તરફની નેમણુ-કને માટે લંડન મધે લેવાયલી પરીક્ષામાં ૨૦૦) ઉમેદવારો મધેથી પાંચ જણા પસાર થયા હતા, જેઓમાં એક પારસી—શેઠ ફરામજી રુસતમજી દેસાઈ, હતા.[1]

તા૦ ૯ મી મારચ.

મુંબઈના નવા ગવરનર નામદાર સર સેમોર વેસી ફીટ્‌ઝજરાલ્ડે આજ સાંજે અતરેના ટાઉન હાલમાં પોતાની પેહલવેહલી "લેવી" ભરી હતી. આ વેળાએ તે નામદારની મોલાકાતે હાજર થનારાઓમાં નીચના પારસી ગ્રહસ્થો હતાઃ—[2]

શેઠો બેહમનજી જીજીભાઈ, મેહરવાનજી જીજીભાઈ, કાવસજી ખરશેદજી જમશેદજી, ખરશેદજી રુસતમજી કામાજી, ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ, ધનજીભાઈ ફરામજી પટેલ, દાદી નશરવાંનજી દાદી, દાદી માણેકજી લીમજી, ઓનરેબલ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલ, હોરમજજી બાપુજી વીકાજી, હોરમજજી નશરવાંનજી ચીનાઈ, હોમજી ખરશેદજી દાદીશેઠ, સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટ, જમશેદજી ધનજીભાઈ વાડીઆ, જમશેદજી નશરવાંનજી દાદીશેઠ, ધનજીશાહ માણેકજી લાલકાકા, મેહરવાંનજી નશરવાંનજી પટેલ, મનચેરજી ફરામજી કામાજી, માણેકજી ખરશેદજી સરાફ, માણેકજી ખરશેદજી જમશેદજી, મેહરજીભાઈ બાપુજી વીકાજી, નવરોજજી નાનાભાઈ ફરામજી, નવરોજજી માણેકજી વાડીઆ, નાનાભાઈ મેહરવાંનજી જીજીભાઈ, નવરોજજી પદમજી, ખાંનબાહદુર પદમજી પેશતનજી, શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી.

તા૦ ૧૩ મી મારચ.

દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજી જામાસપઆશાનાએ આજરોજ પુણાં મધે "ગોદાવરીના એટલે શું, શુતપરસ્તી શાને કેહવે, અને જરતોશતીઓનો ધરમ શો છે?" એ બાબદ ઉપર એક ભાષણ કીધું હતું.[3]

તા૦ ૧૫ મી મારચ.

પુણાંવાલા દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસપઆશાના અને તેઓના ભાઈઓ દસ્તુર હોરમજજી, બેહમનજી, મેહરવાંનજી, રતનજી, અને હોશંગજી જામાસપજી જામાસપઆશાએ મલી પુણાંના શેહરની વસ્તીના વાપરાસને માટે નાના પેઠમાં દરેમેહરની પાસે ત્રણ મોટી ટાંકીઓ બંધાવી હતી. આમાંની એક હીંદુ, બીજી મુસલમાન, અને ત્રિજી પારસીઓના વાપરાસને માટે દરેમેહરમાં ખોલી મુકી હતી.[4]

તા૦ ૧૯ મી મારચ.

મીસ મેરી કારપેનટર નામની ભલાં દીલની ઇંગ્રેજ બાઈ કે જેણી લાંબો વખત થયો પોતાનાં દેશમાં મનુષ જાતનું ભલું ઇછવા તથા ઓરતજાતનું કલ્યાંણ કરવા પાછલ ઘણી જેહમત લેતી આવીછે તેણી હાલમાં હિંદુસ્થાંન મધે દેશી ઓરતોની સંસારી હાલત તપાસવા તથા સ્ત્રી કેળવણીમાં મદદ કરવાની નેક ઉમેદથી ફરવા આવેલી હોવાથી તે ટકનો લાભ લઇ આજ રોજ અતરેના ટાઉન હાલમાં દેશી ગ્રહસ્થોએ એક સભા મેલવી તે બાઈને એક માનપત્ર આપ્યું હતું. ડાકટર ભાઉ દાજીની દરખાસ્ત ઉપરથી શેઠ શોરાબજી પેશતનજી ફરામજીને સરનશીનની ખુરસી આપવામાં આવી હતી, જે બાદ શેઠ બાલા મંગેશ વાગલેએ માનપત્ર વાંચી સંભલાવ્યું, તથા શેઠ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલીએ એક ભાષાણ કરી કહી સંભલાવ્યું કે દેશીઓની તરફથી એ બાઈને એક રૂપાંનો ટી–સટ લંડનમાં ભેટ આપવામાં આવશે. મીસ કારપેનટરે લંબાણથી માનપત્રનો જવાબ વાલ્યા બાદ સભા બરખાસ્ત થાઈ હતી.[5]

1 ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, તા૦ ૯ મી મારચ ૧૮૬૭.

"Out of about 200 candidates who were examined in London for five Government appointments in the Forest Department of India, Mr. Framjee Rustomjee Desaee was declared to be one of the successful competitors. The salary attached to the office is Rs. 250 per mensem to commence with. Mr. Framjee had been prosecuting his studies in England for some time: and, before coming out to India, will have to travel over the continent to gain special knowledge connected with the Forest Department."

[*Times of India, 9th March* 1867.]

શેઠ ફરામજીએ પરીક્ષા પસાર કર્યા પછી કાએદા પ્રમાણે ફ્રાન્સ તથા જરમનીનાં મોટાં મોટાં જંગલોમાં રાા વર્ષ સુધી તાલીમ લઇ ૧૮૬૯ના નવેમબર માસમાં અતરે આવી સરકારનાં જંગલ ખાતામાં નેમાયા હતા.

2 બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૨ મી મારચ ૧૮૬૭.

3 મુંબઈ સમાચાર, તા૦ ૧૬ મી મારચ ૧૮૬૭.

4 જામે જમશેદ, તા૦ ૧૬ મી મારચ ૧૮૬૭.

5 ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, તા૦ ૨૧ મી મારચ ૧૮૬૭.

આ ટી–સટ તા૦ ૨૩ મી આગશટ ૧૮૬૭ ને રોજ લંડન મધે સર બારટલ ફ્રીઅરનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ એક સભા બોલાવી શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીએ મીસ કારપેનટરને ભેટ આપ્યો હતો, જેમ કરતાં તેવણે તેમજ શેઠો માણેકજી ખરશેદજી સરાફ, અને દાદાભાઈ નવરોજજી પ્રોફેસરે ભાષાણ કરી એ ભલી બાઈની ઘટતી તારીફ કરી સ્ત્રી કેળવણીનાં કામમાં સરકારની મદદ મેળવવા વિષે વિચારો આપ્યા હતા.

મીસ કારપેનટર જેવારે અતરે મુંબઈમાં હતાં ત્યારે સર જમશેદજીવાલી છોકરીઓની નિશાલ જોવા ગયાં હતાં. તે વખતે એક છોકરીએ પોતાની ચોપડીમાંથી લારા બરીજમન નામની અમેરીકાની એક આંધલી છોકરી વિષેનો પાઠ વાંચ્યો હતો. તે સાંભલી મીસ કારપેનટર ઘણાં ખુશી થયાં, અને જણાવ્યું કે તે આંધલી સ્ત્રી હજી હેયાત છે, અને તેવણ તેણીને ઓળખેછે. માટે તેણી જોગ છોકરીઓએ એક કાગજ લખી આપવો, જે તેણીને તેવણ દાખો પોંહચાડશે. એ અરજ મુજબ બાઈ ગુલબાઈ ધનજીભાઈ રતનાગર નામની છોકરીએ ગુજરાતીમાં એક કાગજ લખી આપ્યો, જેનો તરજુમો મીસ કારપેનટરે એજ સ્કુલના

તા૦ ૧ લી આપરેલ.

નીચલા પારસી ગ્રહસ્થોને આએ વર્ષમાં તેમનાં નામની સાંમે લખેલાં જુદાં જુદાં મથકોની મ્યુનીસીપાલીટી તથા લોકલ ફંડ કમીટીના અધિકારીઓ તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા :—

મ્યુનીસીપાલીટીના મેમબરો.

સુરત—શેઠો માણેકજી બહુખાંજી ડાકટર, કેખશરૂ હોરમજજી આલપાઇવાલા, ડાકટર ડોશાભાઇ પેશતનજી.

ભરૂચ—શેઠો ધનજીશાહ મેહરવાંનજી ડાકટર, રૂસ્તમજી શેરિઆરજી દલાલ, ખરશેદજી દીનશાહ ખંભાતા, ફરદુનજી જીવણજી, પીરોજશાહ રૂસ્તમજી દલાલ.

અમદાવાદ—શેઠ આદરજી જીવણજી.

થાંણા—શેઠ એદલજી હોરમજજી કંત્રાકટર.

મનમાર—શેઠ નવરોજજી નશરવાંનજી.

નગર ઠઠા—ડાકટર કાવશજી પેશતનજી.

સુરત જીલ્લાની તાલુકા લોકલ ફંડ કમીટીના મેમબરો—

શેઠ હોરમજજી ગાંડાભાઇ પારડીવાલા, બગવાડા.

તા૦ ૫ મી આપરેલ.

રોજ ૧૫ માહા ૮ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—દારાશાહ દોરાબજી રાંદેલીઆ[1] ઉમર વર્ષ ૭૧) શેઠ દોરાબજી મેહરાંમજી રાંદેલીઆના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપનાં વ્યાપારવણજનાં કામોમાં પડેલા હતા, અને તે માટે બે વાર મોરીસ તરફની સફરો પણ કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ માં બાપનાં મરણ બાદ થોડેક વર્ષ એવણે સઘળો વ્યાપાર બંધ કરી તદન એકાંતપણે જીંદગી ગુજારી હતી.

તા૦ ૯ મી આપરેલ.

"સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેનીવોલંટ ઇનસ્ટીટ્યુટ" ને લગતી નિશાલોના છોકરાઓ તથા છોકરીઓને ઇનાંમો આપવા માટેનો એક મેલાવડો આજ દીને અતરેના ટાઉન હાલમાં થયો હતો. સરનશીનના પ્રુરસાએ મુંબઇના નામદાર ગવરનર સર સેમોર ફીટઝજરાલડ બીરાજ્યો હતો. એ ખાતાંના પ્રીનસીપાલ મી૦ જેમસ બરજેસે રીપોરટ વાંચી સંભલાવ્યો હતો, જેમાં જણાવ્યા મુજબ એ ખાતાને લગતી મુંબઇની નીશાલોમાં ૯૫૪ છોકરા તથા ૭૫૪ છોકરીઓ તથા દેશાવરોની નિશાલોમાં ૬૭૭ છોકરા અને ૩૭૧ છોકરી મલી ૨૭૫૬ બાળકો કેળવણી લેતાં હતાં. મુંબઈ ઉપરાંત સુરત, નવસારી, ગંદેવી, બીલીમોરા, વલસાડ, ઉદવારા, ભરૂચ, અને તારાપોર મલી એ ખાતાંની ૨૩) નિશાલો છે. એ બાદ રેવરંડ ડાકટર વીલસને છોકરાઓ તથા છોકરીઓની સેહજ પરીક્ષા લીધા બાદ નામદાર ગવરનરની વહુ મીસીસ ફીટઝજરાલડે છોકરાંઓને ઇનાંમો વેંહચી આપ્યાં, જે પછી નામદાર સરનશીને એક સુભાષીત ભાષણ કીધું હતું. એ પછી સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટે ઉઠી નામદાર સરનશીનનો ઉપકાર માન્યો, અને સભા બરખાસ્ત થાઈ હતી.[2]

તા૦ ૧૧ મી એપરેલ.

હિંદુસ્થાંનની સરકારે કાઢેલો ઇનકમટેક્ષ (?) લાઇસનસ ટાક્ષનો કર મુંબઈ મધે વશુલ કરનાર સ્પેશીયલ આફીસર તરીકે નામદાર સરકારે અતરેની પોલીસના ત્રિજા માજીસ્ટ્રેટ શેઠ ડોશાભાઈ ફરાંમજી કરાકાને નેમ્યા હતા.

એ કર મુંબઈ મધે મ્યુનીસીપાલીટી તરફથી વશુલ કરવાને માંડવી વારડના શુપરીટેંડંટ તરીકે શેઠ નશરવાંનજી ફરદુનજી પારખ અને કામાટીપરા વારડના શુપરીટેંડંટ તરીકે શેઠ ફરાંમજી દોરાબજી બાંધુરજીને નેમ્યા હતા.

આએ વર્ષની મુનસફની પરીક્ષામાં એકજ પારસી—શેઠ એદલજી મનજીભાઇ મોદી, પસાર થયા હતા.[3]

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૮ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ રતનબાઇ તે શેઠ દાદાભાઇ રૂસ્તમજી પારખનાં ધણીઆંની તથા મરહુમ શેઠ નાનાભાઇ ફરાંમજી દાવરનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી રૂ૩૦૦), માતાજી બાઈ જરબાઇએ રૂ૫૦૦), ભાઈ શેઠ મંતોકજી નાનાભાઈ દાવરે રૂ૨૦૦), અને ખાવંદ શેઠ દાદાભાઇ રૂસ્તમજી પારખે રૂ૧૨૫) મલી રૂ૧૧૨૫) ધર્મ ખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[4]

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૫ માહ ૯ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—કાવશજી જમશેદજી માકીદલાલ[5]—ઉમર વર્ષ ૭૧) સુરતવાળા શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી માકીદલાલના

એક છોકરા પાસે કરાવી તે ઉપલી હકીકત સાથે આંધલી લારા બરીજમન ઉપર મોકલ્યો હતો. આથી તે તથા તેણીની આસપાસનાંઓ એટલાં ખુશી થયાં હતાં કે તે આખો કાગજ આએજ શાલના આગશટ માસમાં એક અમેરીકન પત્ર મધે છપાવ્યો હતો. એ કાગજમાં લખનારી બાઇ ગુલબાઇએ લારા બરીજમનના ભલા ગુણોની તારીફ કરી તે આંધલી છતાં જે ઉસતાદે તેને કેળવણી આપી તેનાં વખાંણ ગાઇ ખાએસ બતાવી હતી કે અતરેનાં આંધલાંઓ બીખ માંગેછે તેને બદલે એવીજ રીતે અતરે શીખયાં હતે તો કેવું સારૂ !

૧ શેઠ જાંગીરજી દારાશાહ રાંદેલીઆના બાવા.

૨ ટાઇમસ આફ ઇંડીઆ, ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૬૭.

૩ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૧ મી આપરેલ ૧૮૬૭.

૪ મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના સવંત ૧૯૨૩ ના હીસાબની ચોપડી.

૫ શેઠ ખરશેદજી કાવશજી માકીદલાલના બાવા.

દીકરા. એવણ સુરત મધે એક જાણીતા વ્યાપારી તથા ત્યાંની પારસી પંચાતનાં ધર્મનાં ફંડના એક માનેજર હતા. સુરત મધે એવણે ચોકસી મોહલામાંની પોતાના વડવાઓની દરેમેહર ફરી બંધાવી તેમાં તા૦ ૧૨ મી મે ૧૮૪૫ ને દીને નવા આદરાંન પરઠાવ્યા હતા.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

અમદાવાદના કલેક્ટરની આફીસના હેડ-એકાઉંટંટ શેઠ આદરજી જીવણજીને અમદાવાદ મધે લાઇસંસ ટાક્ષ ઉઘરાવવાના સ્પેશીયલ આફીસર તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧ લી મે.

રોજ ૧૧ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી નશરવાંનજી મગોલનાં—ઉમર વર્ષ ૯૦). એવણ ઘણી લાંબી મુદત થઇ સુરતથી ઇંદોર મધે ધંધા રોજગારના સબબથી જઈ વસેલા હતા, અને પછવાડેથી ત્યાંના માહરાજા હોલકરની ખાસ નોકરીમાં હતા. એવણનું મરણ ઇંદોર મધેજ નીપજયું હતું.

તા૦ ૨ જી મે.

મુંબઈની પારસી ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટના એક ડેલીગેટ શેઠ મેહરાંમજી જીજીભાઇએ પોતાનો ઓહદો છોડવાથી તેમની જગોપર સરકારે શેઠ મેહરવાંનજી ફરામજી પાંડે નેમ્યા હતા.

શેઠ પેસતનજી માણેકજીને પંચમાહલ મધે લાઇસંસ ટાક્ષ ઉઘરાવનાર સ્પેશીયલ આફીસર તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા.[2]

તા૦ ૩ જી મે.

માહીમ મધે ગરીબોને માટે એક ધર્મનું દવાખાંનું ઉઘાડવાને તે તરફના આગેવાન રેહવાસીઓએ એક ફંડ ઉભું કીધું હતું, અને તેનો વહીવટ કાએદાસર ચલાવવાને એક કારોબાર મંડલી ઠેરવવા તથા બીજા બંદોબસ્તો કરવાને એ ફંડમાં નાણાં ભરનારાઓની એક સભા આજ દીને મેશરસ વીગાસ કું૦ની આફીસમાં મલી હતી. તે વેળાએ એ દવાખાંનું "માહીમ ચારીટેબલ ડીસ્પેનસરી" નાં નામથી ઉઘાડવાનો ઠેરાવ થયો, તથા તેનો કારોબાર ચલાવવાને શેઠ બેહમનજી જીજીભાઈ—ચેરમેન, હોરમજજી પેસતનજી કામાજી, જમશેદજી રૂસતમજી બપુ, એફ. જી. સોઝા. અને એ. વીગાસ—શેક્રેટરી, ની એક કમીટી તથા ડાક્ટર નશરવાંનજી જાંગીરજી લાંમને તેના તબીબ ઠેરવ્યા હતા.[3]

---

૧ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૫ મી આપરેલ ૧૮૬૭.

૨ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૨ જી મે ૧૮૬૭.

૩ એ દવાખાંનાંને માટે પ્રથમમાં શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખવાલી કોલાબાની ચારીટેબલ ડીસ્પેનસરી બંધ થાઇ તેનો સર્વે અશબાબ ડાક્ટર કાવશજી હોરમજજીની મારફતે ભેટ મલ્યો હતો. એ દવાખાંનું ચાલુ કીધા પછી તેમાં સરઅવસરે કેટલીક રકમ ભરાઇ હતી, તથા સર આલબરટ ડેવીડ શાસુને રૂ૫૦૦૦), શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે રૂ૧૦૦૦), અને શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ રૂ૫૦૦) મલી રૂ૬૫૦૦) ની સરકારી નોટો તેનું વ્યાજ એ દવાખાંનાંના ખરચમાં વાપડવાને ભેટ આપી હતી. એ નોટો પ્રથમમાં મેશરસ ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, ઇ. એમ. ગોઝીઝ, અને એ. વીગાસનાં નામ ઉપર તરસ્ટીઓ તરીકે રાખી હતી. એ પછી ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૩ માં બાઇઓ માણેકબાઇ તથા મોટલાંબાઇ તે મરહુમ શેઠ જાંગીરજી નશરવાંનજી વાડીઆનાં વીધવા અને બેટીએ એ દવાખાંનાની ઉપલી પુંજીમાં રૂ૧૦૦૦૦) ની બીજી સરકારી નોટ તથા માહીમ મધે લેડી જમશેદજી રોડ ઉપર એટલીજ રકમનું પોતાનું એક ઘર મુફત ભેટ આપ્યું, અને એ દવાખાંનાંનું નામ ફેરવી "જાંહગીર નશરવાંનજી વાડીઆ માહીમ ચારીટેબલ ડીસ્પેનસરી" કરી રાખ્યું, તથા દવાખાંનાંને લગતી ઉપલી રૂ૧૬૫૦૦) ની નોટો તથા ઉપલું મકાન તા૦ ૨૧ મી મારચ ૧૮૭૬ ને દીને એક તરસ્ટ ડીડ કરી સરકારને સ્વાધીન કીધું. સરકારે તેનો વહીવટ પોતે ન ચલાવતાં એક જુદી કમીટીની મારફતે ચલાવવાનો મજકુર બાઇઓ સાથે બંદોબસ્ત કીધો, અને તેના નીભાવને માટે પોતાની તરફથી રૂ૯૮૫) ની વારસીક ગ્રાંટ-ઇન-એડ આપતી કીધી હતી. એ કમીટી સરકારની મંજુરીઆતથી શેઠો નવરોજજી માણેકજી વાડીઆ—ચેરમેન, શોરાબજી શાપુરજી બંગાली, રેવરંડ ગ્રાઝ ફરનાનડીઝ, ડાક્ટર મેકડોનલ્ડ, નાખોદા મહમદઅલી રોગે, અને જાંગીરજી ગુસતાદજી—શેક્રેટરી, ની ઠેરવી હતી. એ કમીટીમાં ખાલી પડતી જગા ઉપર શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી કામાજી, ડાક્ટર કાવશજી હોરમજજી, જે. એફ. ઓલીવરા, અને જે. જે. ડા સીલવાને સામેલ કીધા હતા; તથા ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૬ માં શેઠ જાંગીરજી ગુસતાદજી ગુજરવાથી શેક્રેટરી તરીકે શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી કામાજીને નેમ્યા હતા. એ બાદ ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૫ માં મજકુર બાઇ માણેકબાઇ તે મરહુમ શેઠ જાંગીરજી નશરવાંનજી વાડીઆનાં વીધવા બેહશતનશીન થવાથી તેમનાં બેટી મજકુર બાઇ મોટલાંબાઇએ તેમનાં પુનને માટે બીજા રૂ૫૦૦૦) ની સરકારી નોટ તથા ઉપલાં માહીમ મધે દવાખાંનાંને કીજે ભેટ આપેલાં ઘરની પાસેની રૂ૫૦૦) ને આસરેની કીમતની થોડીક ખાલી જમીન એ દવાખાંનાંના વપરાસને માટે સરકારના સ્વાધીનમાં તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર ૧૮૮૫ ને દીને બીજું એક ડીડ કરી આપી હતી, અને સરકારે ઉપલી એ ખાતાંને મલતી રૂ૯૮૫) ની વારસીક ગ્રાંટ-ઇન-એડમાં વધારો કરી તે રૂ૧૨૦૦) ની કીધી હતી. એ બાદ તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૯૨ થી તે ઓછી કરી રૂ૮૦૦) ની કીધી હતી. હાલ એ દવાખાંનાંનો ખરચ મજકુર રૂ૨૧૫૦૦) ની સરકારી નોટોનાં વ્યાજ તથા રૂ૮૦૦) ની વારસીક ગ્રાંટ મધેથી કરવામાં આવેછે, અને તેના તબીબ તરીકે મજકુર પેહલે દીને ઠેરેલા ડાક્ટર નશરવાંનજી જાગીરજી લાંમ હજુ સુધીછે.

તા૦ ૪ થી મેએ.

રોજ ૧૪ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મજગાંમ મધે નવાબના તળાવના રસ્તાપર મરહુમ શેઠ નાનાભાઈ જમશેદજી ગજધરે બંધાવવા માંડેલી આદરાંનની દરેમેહર તૈયાર થવાથી તે તેમની નઈઅતે તેમના બેટાઓ શેઠો શોરાબજી તથા રૂસતમજી નાનાભાઈ ગજધરે આજ દીને એક જશન કરી પરઠાવી હતી. જશનની ક્રિયા પુરી થવા બાદ એ શેઠો તરફથી એક અંજુમન પત્ર વંચાવવામાં આવ્યો હતો, જેમાં જણાવ્યું હતું કે એ દરેમેહરના જાથુકના ખરચને માટે પડોસમાંજ એક ચાલી બંધાવવામાં આવશે.[1]

તા૦ ૫ મી મેએ.

રોજ ૧૫ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદજરદી.

મરણ—માણેકબાઈ તે ફકીરજી કાવશજી મીસતરીનાં માએ—ઉમર વર્ષ ૧૦૦) એવણ મુંબઈ મધે કોટમાં આવડી લાંબી ઉમરે મરણ પામ્યાં હતાં.

તા૦ ૮ મી મેએ.

રોજ ૧૮ માહ ૯ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઈ ખરશેદબાઈ તે શેઠ રૂસતમજી પેશતનજી સુનાંવાળાનાં વીધવાનાં ઉઠમણાંમાં તેમના દીકરા શેઠ એદલજી રૂસતમજી સુનાંવાળાએ રૂ૫૦૦) તથા વહુ બાઈ શુનાંબાઈએ રૂ૨૦૦) મળી રૂ૭૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[2]

તા૦ ૯ મી મેએ.

હાનરેબલ સી. જે. અરસકીન જેવણ આએ ઇલાકાના પેહલવેહલા ડાએરેક્ટર ઑફ પબ્લીક ઇનિસ્ત્રકશન, તથા તે પછી હિંદુસ્થાંનના ગવરનર જનરલની કૌનસીલના મુંબઈ ઇલાકાના એક અધિકારી, તથા છેલ્લા મુંબઈના ગવરનરની એકઝીક્યુટીવ કૌનસીલનાં એક અધિકારી હતા તેવણ પેનશન લઈ પોતાને વતન જનાર હોવાથી તેમની આ દેશમાં કરેલી સેવાઓના બદલામાં અતરેના દેશીઓ તરફથી એક માનપત્ર આપવાનો ઠેડાવ કરવાને આજ દીને આગેવાન દેશીઓની એક સભા શેઠ વીનાયકરાવ જગનાથ શંકરશેઠનાં મકાંનમાં મલી હતી. પ્રમુખસ્થાંન સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટને આપવા બાદ માનપત્રનો ખરડો વાંચી નકી કરવામાં આવ્યો તથા તે સર જમશેદજી જીજીભાઈ, હાનરેબલ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલ, શેઠ બેહરામજી જીજીભાઈ, ડાશાભાઈ ફરામજી કરાકા, વગેરે ગ્રહસ્થોનાં એક ડેપ્યુટેશને જઈ મી૦ અરસ્કીનને પોંહચાડી આવવાનો ઠેડાવ કરી સભા બરખાસ્ત થાઈ હતી.[3]

તા૦ ૧૨ મી મેએ.

જરમનીવાલા ડાકટર થીઓડોર બેનફીએ ઇંડો-જરમન શબ્દોના કેટલાક બેવડા ઉઠતા અર્થોના ખોલાસાનું એક પુસ્તક પ્રગટ કીધું હતું.[4]

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

શેઠ જમશેદજી માણેકજીને સેતારા કલેકટરેટ મધે લાઇસંસ ટાક્ષ ઉઘરાવનાર સ્પેશીયલ આફીસર તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા.

શેઠ એદલજી ડાશાભાઈ કોઠાવાલાને નામદાર સરકારે વલસાડના મામલતદાર નેમ્યા હતા.[5]

તા૦ ૧૯ મી મેએ.

શેઠ ખરશેદજી શોરાબજી ચાંનદારુએ મુંબઈના શેર સટાની તવારીખનું એક પુસ્તક "એક પારસી" નાં નામથી છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[6]

તા૦ ૨૩ મી મેએ.

શેઠ તેહમુલજી હોરમજજી ગોદરેજને અમદાવાદ જીલ્લાનાં બોરસદ ગામના પેહલા વર્ગના મુનશફ તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા.[7]

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૭ મી મેએ ૧૮૬૭.

એ દરેમેહર શેઠ નાનાભાઈએ પોતાનાં બેહન મરહુમ બાઈ રતનબાઈ તે શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીનાં ધણીઆંનીની પુંજીમાંથી બંધાવી હતી, અને ઉપલા અંજુમન પત્રમાં જણાવ્યા મુજબની ચાલી ન બંધાવાથી એ દરેમેહરનો સર્વે વહીવટ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૭ માં સર કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ પોતાને સ્વાધીન લીધો, તથા તેના નીભાવને માટેનો બંદોબસ્ત કરનાર હતા, તેટલાંમાં તેવણ મરણ પામવાથી તેવણના એક્ઝેક્યુટરોએ તેમની પુંજીમાંથી રૂ.૨૭૦૦૦) ની રકમ એ દરેમેહરના જાથુકના ખરચને માટે એલાહેદી કાઢી તેનું તા૦ ૯ મી અકટોબર ૧૮૮૦ ને દીને એક જુદું તરસ્ટ ડીડ કરી તે એવણના બેટા શેઠ જાંગીરજી કાવશજી જાંગીરજીને તરસ્ટી તરીકે સોંપી હતી.

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૧ મી મેએ ૧૮૬૭.

૩ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, તા૦ ૧૧ મી મેએ ૧૮૬૭.

ઉપલું માનપત્ર ડેપ્યુટેશને તા૦ ૧૭ મી મેએ ૧૮૬૭ ને દીને ખંબાલે હાનરેબલ મી૦ અરસકીનને મકાંને જઈ પોંહચાડયું હતું. તે પ્રમુખ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટે વાંચી સંભળાવ્યું, અને મી૦ અરસકીને તેનો દીલોજાંની ભર્યો જવાબ આપ્યો હતો.

૪ "Ueber einige Pluralbildungen des indogermanischen Verbum. von, Theodor Benfey. Gottingen, 1867."

૫ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૧૬ મી મેએ ૧૮૬૭.

૬ "મુમબઇના શેર સટાની તવારીખ તેનું ચહડવું તથા પડવું અને તેનાં શેવટનાં પરીણાંમો. બનાવનાર, એક પારસી. મુંબઇ. અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી "જામ પરીનટીંગ છાપખાંનાંમાં છાપેલ છે. શને ૧૮૬૭ ઇશવી."

૭ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૨૩ મી મેએ ૧૮૬૭.

તા૦ ૨૫ મી મેએ.

રોજ ૫ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ શોરાબજી સંતોક[1]—ઉમર વર્ષ ૭૯) શેઠ શોરાબજી દાદાભાઈ સંતોકના વડા દીકરા. એવણુ પોતાના બાપની હૈયાતીમાંજ તેમની સહાયતા હેઠળ પોતાના ભાઇઓ શેઠો સંતોકજી તથા ધનજીભાઇની સાથે આર્બસ્થાનથી ઘોડા મંગાવવાનો, તથા બીજા અતરે આવતા ઘોડાઓની દલાલી કરવાનો ધંધો કરતા હતા. તે ઉપરાંત શેઠો ફરામજી તથા મેહરવાંનજી શોરાબજી મેજર સાથે ભાગમાં ઇંગલંડનો રોજગાર ચલાવતા હતા, જે મધેથી તા૦ ૨૦ મી મારચ ૧૮૫૭ ને દીને ભાગ છોડ્યો હતો. ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૨ માં બાપનાં મરણબાદ ત્રણે ભાઇઓએ એજ ધંધો ચાલુ રાખ્યો હતો. "મરનાર નમાંનો, મીલનશાર, દએઆલુ, નીરો, દોશતારશત, અને સંનતોકનાં નામ તથા ખાંનદાંનનો એક શુરવીર મરહુમ હતો."[2]

તા૦ ૨૬ મી મેએ.

શેઠ નાનાભાઈ રૂસતમજી રાંણીનાએ આગલ સ્ત્રી બોધ, ગ્નાન પ્રસારક, સત્ય દીપક વગેરેમાં કરેલાં લખાંણોમાંથી સ્ત્રીઓને વાંચવા લાયક બાબદોનો સંગ્રહ કરી તેનું એક પુસ્તક આ૦ રૂસતમજી પેશતનજી વકીલે છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[3]

તા૦ ૨૮ મી મેએ.

શેઠ ભીમજીભાઈ જીવણજી રાંદેલીઆએ આ ટાપુ મધે ભાગેલાં હાડ દરૂસ્ત કરવાને, ઘાયાને હાથ પગ મોરચાએલા અથવા ઉતરી ગએલા દરૂસ્ત કરવા તથા ભાગા હાડ સાંધવાનો, પરોપકારીપણાંથી આજ નજદીક ૨૧) વર્ષ થયાં પોતાની જાતી મેહનત તથા ખરચ કરીને પોતાની ગીરોના ખરચથી ગરીબોનો ઇલાજ કીધો હતો, તથા આજ સુધી એ કામ ચાલુ રાખવા સાથે ગયાં દશ વર્ષમાં મુંબઇની વસતીમાં મોટો વધારો થયાને લીધે એવણથી એકલાથી પોહચી નહી વલાવાથી એવાં ધર્મનાં કામમાં મદદ કરવા સારૂં એવણે પોતાના છોકરાઓ તથા ભાણેજોને શીખવીને પોતાના હાથ તલે રાખયાછે, કે જેથી હવે પછાડી ઉપર જણાવેલાં દરદોનો ઇલાજ થતો બંધ નહિં પડી જાય, અને તે જારૂક ચાલુ રહે. શેઠ ભીમજીની એ સેવાઓના બદલામાં તેવણને એક "પરસ" ભેટ આપવા માટે ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૩ ના મેએ માસમાં શેઠો દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, દીનશાહજી દાદાભાઇ ગાંધી, અને શોરાબજી પેશતનજી ફરામજીએ મલી એક મદેહનજર બાહેર પાડી અતરેના દેશી ગ્રહસ્થોમાં ઉમરાંવોની એક ટીપ ફરતી કીધી હતી. તે મધે વસુલ થયલી રકમ[4] ની એક "પરસ" તથા એક માનપત્ર એવણને ભેટ આપવા માટે ઉપલા ગ્રહસ્થોએ એક સભા આજ દીને કોટેકોટ શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટનાં ઘરમાં મેલવી હતી. સરનશીનની ખુરસી સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટને આપવા બાદ શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે નાણાં ભરાવવાને લગતો રીપોર્ટ વાંચી સંભળાવ્યો, જે બાહલ રાખી ઠેરાવ્યું કે "ડાકટર ભીમજીભાઇ જીવણજી રાંદેલીઆ જે પરોપકારી કામ આજ લાંબી મુદત થાઈ બજાવતા આવ્યાછે તેની મેહનતના બદલામાં મુંબઇની પ્રજા તરફથી એવણને એક માનપત્ર આપવું, તથા તે સાથે કમીટીના હાથમાં જે નાણાંની એક રકમ ભેગી થઇછે તે એવણને બખશીશ દાખલ આપવી." એ બાદ શેઠ ભીમજીભાઇને એક માનપત્ર વાંચી સંભળાવ્યું,[5] તથા ઉપલી

૧ શેઠ હોરમસજી દાદાભાઇ સંતોકના બાવા.

૨ મુંબઇ આખુર, તા૦ ૨૯ મી મેએ ૧૮૬૭.

૩ "સ્ત્રી બીન. રચનાર, નાનાભાઇ રૂસતમજી રાંણીના. છપાવી પ્રગટ કરનાર, આ૦ રૂસતમજી પેસતનજી વકીલ. મુંબઇ:—યુનિયન પ્રેસ. ૧૮૬૭."

૪ એ રકમ રૂ૭૧૦૭૪) થાઇ હતી, પણ તે મધેના રૂ૫૦૫૧૮) વસુલ થયા હતા, અને તે વ્યાજ સુધાં રૂ૫૮૮૬૫) થયા હતા. એ મધેથી શેઠ ભીમજીભાઇને અગતનાં કારણસર થોડુંક નાણું આગલાં બે વર્ષોમાં આપ્યું હતું, અને બાકીનું આજ દીને આપી દીધું હતું.

૫ આ માનપત્ર અતરે સદાબરૂં ઉતારી લઇજીએ છૈયે:-

ડાકટર ભીમજીભાઈ જીવણજી રાંદેલીઆ.

સાહેબ, હમો નીચે સહી કરનારાઓને આ માંનપત્ર તમોને આપવાની આ જોગવાઇ મલી આવીછે તે મોટી ખુશી સાથે હમો લેજીએછ. એવું કરવાનો સબબ એ ઉપરથી થઓછે કે મુંબઇ અને તેની આસપાસનાં ગામડાંઓના રેહવાસીઓ સાથે તેમનાં શરીર દુખોનું નીવારણ કરનાર વઇદ તરીકે આજ લાંબી મુદત થઇ તમારો સંબંધ થએલોછે. એવા સંબંધથી આ દેશના રેહેવાશીઓ અને જે પરદેશીઓ અતરે આવીને હીઆં વશેલાછે તેમના ઉપર તમારો વઇદ તરીકે કેટલો ઉપકાર થઓછે તેનું બેઆંન તથા અગત કરીને તમારે હાથથી થતી આવેલી ગરીબ દરદીઓ ઉપર દયા અને થોડા વખતમાં તેમનું દુખ નીવારણ કરી તેમને આપેલી શાંતી અને સુખનું વરણન આ ઠેકાંણે વીસતારીને થઇ શકતું નથી, તેથી તે મોકુફ રાખી આ સભા આગલ જે અહેવાલ કમીટી તરફથી વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યોછે તે અહેવાલ સદાબરો આ માનપત્ર સાથે જોડવાનું વાજબી ધારીએછ; કારણ તે અહેવાલમાં તમારાં હાથથી થએલાં દુખનીવારણનું પુરતું બેઆંન કરેલુંછે. હાલ હમો માત્ર તમારેથી થએલો વઇદ તરીકેનો ઉપકાર તેમાં અગત કરીને અકસમાત સબબોથી શરીરનાં હાડ તથા સાંધા ભાગાથી અને લચકાવાથી થતી તરેહવાર દુખ માણસજાતને ખમવી પડેછે તેમાંથી થોડા વખતમાં અને સેહેલાઇથી મોકળા કરવાને જે કળા અને હોનર તમોને ખોદાતાલાએ બખશીઓછે તે તમોએ પરોપકારીપણે ધુરથી અને સઘળી દીલસોજીથી વાપડી દરદીઓનાં દુખ ટાળવાને અછી મેહેનત કરીછે, અને જે ઉપકાર સઘળી વરણના લોક ઉપર થઓછે તે ઉપકાર જાહેર રીતે માંનવાની આ જોગવાઇ લેજીએછ. બીજું આ તમારી પરોપકારી મેહેનતની ઇઆદ-

"પરસ" ભેટ આપી. શેઠ ભીમજીભાઇએ તેનો લાયક ઉત્તર વાળવા બાદ સરનશીન સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટે એક સુભાષીત ભાષાણ કીધું, જેમાં તેવણે શેઠ ભીમજીભાઇના હુનરની તારીફ કરી તેવણે અતરેના માજી ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરના મોરચાએલા પગને સાજો કીધો તેનું તથા બીજું કેટલુંક બેઆંન આપી જણાવ્યું કે "રોજ સર્વે જાતનાં માણસો જેઓ એવણને ત્યાં પોતાનો ઇલાજ કરાવવા જાયછે તેઓનું પાકું યકીન હશે ત્યારેજ જતાં હશે એમાં કસો શક નથી. રસ્તાંમાં કોઇ લંગડાતો, કોઈ ગાડાંમાં, કોઇ પાલખીમાં, કોઇ ભાડુતી બગીમાં જોશો તો રોજ ઘણાં માણસો જોવામાં આવેછે, જેઓનાં હાડ ભાગવાની અથવા નુકશાંન થવાની એજ નિશાંન જે રૂઉ દેખાતો હરેક બદનના સાંધા જયાં દરદ હોય ત્યાં મારેલો ને તે ઉપરથી જણાયછે કે ભીમજીભાઇએ લેપ મારેઓ હશે."[૨] એ બાદ મીજલસ બરખાસ્ત થાઈ હતી.

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

સુરતની પાસેનાં ભાઠાં ગામની પાદર આગલ આવેલી મોટી ખાડી ઉપર ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૩ માં મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટે બંધાવેલો મોટો પૂલ જે તેજ વખતે થોડાક માસમાં તુટી પડયો હતો, તે પૂલ પાછો પોતાના મરહુમ સુરખીનાં નામથી બાંધવાને શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ સરકારમાં રૂ૧૫૦૧૦—૧૨—૧ આપ્યા હતા, જેમાં સરકારે પોતા તરફથી રૂ૩૮૦૩—૩—૧૧ ઉમેરી તે રૂ૧૮૮૧૪) ને ખરચે પાકો બંધાવી આએ માસથી લોકોના વપડાસને માટે ખોલ્લો મુકયો હતો.[૨]

તા૦ ૩૦ મી મેએ.

શેઠ કુવરજી કાવશજી શબાવાલાને નામદાર સરકારે અમદાવાદના હજુર ડેપ્યુટી કલેક્ટર નેમ્યા હતા.[૩]

તા૦ ૨ જી જુન.

રોજ ૧૩ માહ ૧૦ (૬૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ શુનાંબાઇ તે શેઠ ડાશાભાઇ હોરમજજી કામાજીનાં ધણીઆંની તથા મરહુમ શેઠ દાદાભાઇ

ગારી વધારે મજબુતી ભરેલી કરવાને પ્રજા તરફથી નાણાંની એક રકમ ભેગી કીધામો આવીછે તે તમોને આ વખતે તેમની તરફથી ભેટ આપવાની જે ફરમાએશ થાઇછે તે હમો મોટી ખુશી સાથે બજાવીએછ, અને ઊમેદ રાખીએચ કે એ રકમ તમો પ્રજા તરફની મમતાની નીશાની તરીકે કબુલ રાખશો. અને શેવટે હમો એવું ઇછીએ છઇએ કે તમો તથા તમારા ભાંણેજ ભાઇ બાપુજી (બરજોરજી રાંડેલીઆ) તથા છોકરાઓ તથા બીજા પેશીઓ જે તમારી સાથે આવાં સુભ કામમાં શામેલ થએલાછે તે સાહેબોની તનદરોસ્તીમો ખોદા સાહેબ વધારો કરે, અને તમારી પેઠે તેઓ દીલસોજીથી દેશીઓ તરફ બલકે સઘળાં માનવીજાત તરફ પોતાની ફરજ સમજી તેમને ફાએદો થાએ એવી રીતે પોતાનો હુનર ચાલુ રાખી તેઓ ઊપર પડતાં અકશમાત દુખોનું નીવારણ કરતા રેહે. હમો છીએ તમારા નમનતાઇ ભરેલા શેવકો.

૧ એ ભાષાણની સેવટે સર જમશેદજીએ કહી સંભલાવ્યું કે:—

ભાઇ ભીમજી તથા ભાઇ બાપુજી

હમો તમોને આ જોગવાઇએ જાહેરમાં એટલુંજ કહેવા માંગીએછે જે આજ લગભગ વરશ ૨૦) થયાં તમો શ્રી મુંબઇમાં આવીને અતરેનાં ગરીબ કારીગર તથા બીજા લાચાર લોકોનાં જોખમાએલાં શારીરને પુરતું ઘેઆંન આપીને દરૂશત કીધાંછે, ને તેના બદલામાં તમોએ કંઇબી દામ તેઓ પાસેથી લીધું નથી. એવું અમો પોતે તથા આ મીજલશમાં હાજર થએલા ઘણાએક શાહેબો સારી પેઠે જાણેછે. દરદીનાં દુખનું નીવારણ કરવું ને તેઓની દુઆ લેવી એ જેવું પુનનું કામ બીજું કંઇ નથી, ને તેવું પુન તમોએ તથા તમારા બીજા પેશીઓએ કીધું તેનો બદલો પાક પરવરદેગારની તરફથી તમોને મલેઆ વગર રેહશે નહી તે સત જાણજો. તમારી ગુંજાસ થોડી છે તોપણ તમો એક અમીરનાં જેવું ઊદાર દીલ બતલાવીઉંછે, ને શું અદના કે શું આલા સરવેનાં જોખમાએલાં શારીરને એકસરખી રીતે ઘેઆંન આપીને દરૂશત કરવામાં કશી કસર રાખી નથી. ડાકતરોની એજ ફરજ છે કે કોઇબી દરદી રાત હયા મધરાતની વેળાએ હેરાંનગતી ભોગવતો હોય તેની મદદે તરત જવાની ઢીલ કરવી નહી ને તે ફરજ તમોએ હમારાં સાંભળેઆ પ્રમાણે ઘણું કરીને બજાવીછે તેથી તમોને માંન ઘટેછે. દરદીનાં ખરાં જીગરની દુવા એજ તમારી મેહેનતનો બદલો તમો સમજેઆ છઓ, એ તમારો ગુણ ઘણો તારીફ લાયક છે ને ઊમેદ રાખીએછે કે એવો ગુણ તમારા જેવા બીજા ડાકટરોને વધારે પ્રકાશતો માલમ પડે. હવે શેવટે હમો એટલીજ ઊમેદ રાખીએછે કે જાંહાંસુધી તમારી જીંદગી છે તાંહાં સુધી એ નેક કામ પછવાડે તમો તથા તમારા પેશીઓ પોતાનો વખત રોકીને તથા પુરતું ધેઆંન આપીને મશગુલ રેવો ને જેવી શાલેશાઇ તથા નરમ મીજાજ ગરીબ દરદીઓ તરફ બતલાવતા આવેઆ છઓ તેમ હમેશાં બતલાવતા રેહજો. ખરી નેકી ને મેહનતનો બદલો કદી ખાલી જતો નથી તેમ તમારો બદલો કદીબી ખાલી જનાર નથી. આ નહી તો પેલી જેહાંનમાંથી મલેઆ વગર રેહશે નહી. પાક પરવરદેગારની રેહેમ તમારી ઊપર હોજો.

૨ એ પૂલપર નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે:—

"This bridge at Bhatta was constructed partly at the expense of Mr. Rustomjee Jamsetjee Jejeebhoy of Bombay as a memorial of his late father Sir Jamsetjee Jejeebhoy, the first Baronet, and partly at the expense of the British Government, under the supervision of Lieut. C. Mant, R. E, Exect. Engr., Surat.

Donation by Mr. Rustomjee Jamsetjee Jejeebhoy	...Rs.	15,010	12	1
Grant by Government ...	... ,,	3,803	3	11
	Rs.	18,814	0	0

In the Christian year 1867, corresponding with the Yezdezerdee era 1236."

એ પૂલની જમની બાજુપર મરહુમ સર જમશેદજીવાળા જુના પુલની પડી ભાગેલી નીશાંનો છે.

૩ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૩૦ મી મેએ ૧૮૬૭.

ભીમજી ઉમરીગરનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમના ખાવંદે રૂ૭૦૦૦) તથા સાસુ બાઇ રતનબાઈ તે મરહુમ શેઠ હોરમજજી મનચેરજી કામાજીનાં વીધવાએ રૂ૨૦૦૦) મળી રૂ૯૦૦૦) ધર્મ ખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.૧

તા૦ ૭ મી જુન.

રોજ ૧૮ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—અરદેસર એદલજી ગીમા૨—ઉમર વર્ષ ૭૧) શેઠ એદલજી પેશતનજી રઈઆના દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના મામા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફનાં કંત્રાકટનાં કામોમાં પડેલા હતા. તે બાદ શેઠ ફરામજી બહમનજી સરાફ સાથે વાહણોને ખરના "શીપ ચાંડલરી" ના સામાનની દુકાન ઉઘાડી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૫ થી એવણે તે દુકાનમાંથી ભાગ છોડવી પરચુટણ વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો.

તા૦ ૧૩ મી જુન.

શેઠ એદલજી મનજીભાઇ મોદીને નામદાર સરકારે અમદાવાદ જીલ્લાનાં સુનધા ગામના મુનસફ તરીકે નેમ્યા હતા.૩

તા૦ ૧૫ મી જુન.

રોજ ૨૬ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—ખાંનસાહેબ દાદાભાઈ શાપુરજી૪—ઉમર વર્ષ ૬૯) એવણ પેહલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ માં સુરતની સદર અદાલતમાં એક લખનાર તરીકે રહ્યા હતા. તે પછી વધતાં વધતાં ત્યાંના હેડ-કલાર્ક થયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ માં એઓ થાંણા તથા કોકણ જીલ્લામાં કસટમ ખાતાંના ઈનસ્પેકટર નેમાયા હતા, અને ૧૮૩૭ ના અકટોબર માસમાં એમને સરસ નોકરી બજાવવા માટે સરકાર તરફથી એક સરપાવ બેટ મલ્યો હતો. તા૦ ૧૪ મી મારચ ૧૮૪૭ ને દીને નામદાર સરકારે એમની નોકરીનાં માન ખાતર "ખાંન સાહેબ" નો એલકાબ આપ્યો હતો. એજ શાલમાં એવણ ભીવંડીના સરકારકુન હતા, અને ત્યાંથી તા૦ ૨૭ મી મારચ ૧૮૪૭ થી સુરતની કસટમના ઈનસ્પેકટર તથા ૧૮૪૮ ના નવેમબર માસથી ઉરણ (કારંજા) ના સરકારકુન નેમાયા હતા. ૪૧) વર્ષ સુધી સરકારી નોકરી બજાવી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૪ થી પેનશન મેળવી મુંબઇ આવી એકાંત જીંદગી ગુજારી હતી. એવણનું મરણ મુંબઈ મધે નીપજયું હતું.

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૭ મી જુન ૧૮૬૭.

૨ શેઠ જાંગીરજી ડોશાભાઈ કરાકાના સસરા. એવણના બાપાવા શેઠ પેશતનજી ધનજી રઈઆ આગલા વખતની મુંબઇની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા.

૩ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૧૩ મી જુન ૧૮૬૭.

૪ ખાનબાહદુર બેહરામજી દાદાભાઇ રેજીસ્ટારના બાવા. એવણના બાવા શેઠ શાપુરજી બેહરામજી પ્રથમમાં સુરત મધે ઈંગ્રેજ અમલદારોની અને તે બાદ બંખાતના નવાબની નોકરીમાં હતા.

તા૦ ૨૦ મી જુન.

નવસારી મધે માહરાંણી વિક્ટોરીઆનાં નામથી "વિકટોરીઆ ચારીટેબલ ડીસ્પેનસરી" નામનું ધર્મનું દવાખાંનું ઉઘાડવાને મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઇ પેહલા બારોનેટે રૂ૭૫૦૦૦) પોતાની હૈયાતીમાં એલાહેદા કાઢયા હતા તે મધેથી નવસારી ખાતે કાલીઆવાડીમાં રૂ૧૦૩૫૯) ને ખરચે એક ઇમારત બંધાવી બાકીની રકમ તેનું વ્યાજ ચાલુ ખરચમાં વાપડવાને માટે સરકારમાં અનામત રાખવામાં આવી હતી, અને તે દવાખાંનું ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૨ થી ચાલુ થયું હતું. એ દવાખાંનાંપર નવસારીથી જવાનો રસ્તો ઘણો દીકટ હોવાથી તે આખો રસ્તો પાકો બાંધવાને ડાવેજર લેડી આવાંબાઇએ પોતાના ખાવંદ મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટનાં પુનને સારૂં રૂ૧૮૩૭૬) સરકારમાં આપ્યા હતા, અને બાકીના રૂ૩૭૬૬) તેમાં સરકારે ઉમેરીને રૂ૨૨૧૪૨) ને ખરચે આખો બંધાવી આએ શાલમાં પ્રજાને વાપડવાને ખોલી મુકયો હતો.૫

તા૦ ૨૫ મી જુન.

રોજ ૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—દોરાબજી કુવરજી માજુ—ઉમર વર્ષ ૬૧) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ થી પોતાના ભાઈ શેઠ ખરશેદજી કુવરજી માજુ તથા વોહરા શમશુદીન શાદુલા સાથે ભાગમાં "દોરાબજી એંડ શમશુદીનની કું૦" નાં નામથી ઇંગ્રેજ બજારમાં મીલીનરીની મોટી દુકાન ચલાવતા હતા. તે બાદ તા૦ ૧૮ મી મેએ ૧૮૪૭ થી ઉપલા બંધે ભાગયાઓથી છુટા પડી પોતાનાં એખલાનાં નામથી નવી દુકાન ઉઘાડી વ્યાપાર ચલાવતા હતા.

૫ એ રસ્તાને નાકે નીચે મુજબની તખ્તી ઈંગ્રેજી તથા ગુજરાતીમાં મારવામાં આવીછે:—

"This Road
from the town of Nowsaree
To the Victoria Charitable Dispensary
at Kaliawari
was constructed partly at the expense of
Bye Awabye the Dowager Lady Jejeebhy
of Bombay
as a memorial of her late husband
Sir Jamsetjee Jejeebhoy the First Baronet,
and partly at the expense of the British Government,
under the supervision of Lieut. C. Mant, R. E.
Exec. Engr. Surat and Broach

Donation by Awabye the Dowager Lady Jejeebhoy	Rs.	18,376
Grant by Government	,,	3,766
		22,142

In the Christion year 1867
Corresponding with the Yazdejardee æra 1236."

તા૦ ૮ મી જુલાઇ.

રોજ ૧૯ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—શુનાંબાઇ તે રૂસતમજી જમશેદજી જીજી-ભાઇનાં ધણીઆંણી—(ઉમર વર્ષ ૪૨) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ માં પરણ્યાં હતાં, અને એક લાયક ભથારનાં લાયક બાયડી તરીકે પારસી ટોળામાં વખણાયલાં હતાં. પોતાના ભથારના સારા વખતમાં ગરીબ ગુરબાંઓને આસરો આપવામાં તથા ભથારની સાથેજ ઘણીક સખાવતો કરવામાં એવણ આગલ હતાં. આવા બળાપાના વખતમાં એ બાઇનાં મરણથી એમના ખાવંદ તથા કુટુંબ તરફ માન દેખાડવા માટે સઘળા પારસી દુકાનદારોએ પોતાનો ધંધો રોજગાર એક દાહડો બંધ રાખ્યો હતો, તથા "વડોદરા રેલવેની આફીશનાં સઘળાં ખાતાં મધે ચાકરી કરનારા પારશીઓએ આ કારણ માટે પોતાના વડાને એલતેમાસ કરીને એ આફીશ મધેનાં સઘળા પારશીઓ ગેર પરમદીને પોતાની ચાકરી ઉપર ગએઆ નહી હુતા, અને તેઓની એલતેમાસ તેઓનાં વડાએ વગર ઢીલે કબુલ રાખી હતી."[૨]

તા૦ ૧૦ મી જુલાઈ.

આજ દીને મરહુમ બાઈ શુનાંબાઇ તે શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇનાં ધણીઆંનીનાં ઉઠમણામો તેમનાં સાસુ બાઇ આવાંબાઇ તે ડાવેજર લેડી જમશેદજી જીજીભાઇએ રૂ૫૫૦૦) પારસી પંચાએતને લગતાં તથા રૂ૧૫૦૦) સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેનીવોલંટ ઇનસ્ટીટયુશનને લગતાં ફંડોમાં મલી રૂ૭૦૦૦) ધર્મ ખાતે આપ્યા હતા.[૨]

તા૦ ૧૧ મી જુલાઇ.

સુરત જીલ્લાનાં કાલીઆવાડી ગામના મામલતદાર શેઠ રૂસતમજી ફરામજી કાલાપેશીનાંને અમદાવાદ જીલ્લાનાં ગોધ્રા ગામના મામલતદાર તરીકે નામદાર સરકારે નેમી, બીજા વર્ગના માજીસ્ત્રેટની સતા આપી હતી.[૩]

તા૦ ૨૪ મી જુલાઇ.

મુંબાઇની પારસી ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટ નીકલ્યા પછી પેહલ વેહલો મુકદમો શેઠ રૂસતમજી ફરામજી બાતીગરા નામના એક પારસીએ પોતાની ધણીઆંની બાઇ પીરોજબાઇ સાંમે રાહતવાતની ફરીઆદીનો માંડયો હતો અને તે સાંભલી ગઇ તા૦ ૧૯ મી જાનેવારીએ તે બાઇને પોતાના ભથારને ઘર જવાનો નામદાર જડજે હુકમ કીધો હતો, પણ તે હુકમ પ્રમાણે તે બાઇ ફકત એક પખવાડીઉં પોતાના ખાવંદ સાથે રહી પોતાના બાપને ઘેર પાછી જતી રેહવાથી મજકુર રૂસ-તમજીએ તે બાઈ પર માટરીમોનીઅલ કોરટના હુકમને અપ-માંન આપવાનો વાંક મેલી પોલીસ કોરટમાં ઉભી કીધી હતી, જ્યાં ત્રિજા માજીસ્ત્રેટ શેઠ ડોશાભાઇ ફરામજી કરાકાએ તા૦ ૨૨ મી આપરેલ ૧૮૬૭ ને દીને ચુકાદો આપ્યો કે ઉપર જણાવેલાં માટરીમોનીઅલ કોરટનાં હોકમનામાંને તાબે નહિ થવાના વાંકની તપાસ કરવાનું કામ જે અસલ કોરટે તે હોકમનામું કીધું હોય તે કોરટનુંજછે, માજીસ્ત્રેટનો તે પર અમલ નથી. આ ઉપરથી વળી વાદીની તરફથી એવી કાયદાનો મુકદમો માજીસ્ત્રેટોથી સાંભલી શકાએ કે નહિ તે જાણવા માટે હાઇ કોરટને અરજ કીધી હતી, જેનો ફડચો નામદાર જડજો સર જોસફ આરનોલડ અને સર એમ. આર. વેસટરાપે કીધો કે શેઠ ડોશાભાઇ માજીસ્ત્રેટનો મજકુર ચુકાદો વાજબી અને વાંધા વગરનોછે, માટે વાદીએ એ મુકદમો પાછો માટરીમોનીઅલ કોરટમાજ લઇ જવો. એ પછી પરતીવાદી પીરોજબાઇએ તુરતજ માટરીમોનીઅલ કોરટમાં અરજ કીધી કે તેણી પોતાના ભથારને ત્યાં જઈ રેહવા પછી આજારી પડી, અને ત્યાં તેણીની બરાબર દવા દારૂ કીધી નહી, તથા તેણીની જનસ પાછી આપી નહિ અને માર માર્યો તેથી તેણીને તેનાં માબાપને ઘર રેહવાનો હોકમ કરવો. આ મુકદમો વળી નામદાર જસટીસ ટકર અને ૧૧ ડેલીગેટોની હજુરમાં છ દિવસ સુધી સાંભલ્યા બાદ બાઇએ પોતાના ખાવંદ પર મેલેલા આરોપો પુરવાર ન થવાથી તે ઉરાડી નાખવામાં આવ્યો હતો. જે પછી રૂસતમજી તરફથી પાછી ઉપર જણાવેલી કોરટનાં પેહલાં હોકમનામાંને બાઇએ તાબે નહિ થવાના વાંક બાબે અરજી કીધી હતી જે સાંભલીઆ પછી નામદાર જડજે આજ દીને જણાવ્યું કે ભથારે જ્યારે આટલું બધું કર્યુંછે ત્યારે તો છ માસ સુધી ખાંમોસી પકડવી જોઇએ કાંકે બાઈની તરફના ડાકટરોએ જણાવ્યું છે કે હાલ તે આજારીછે, પણ એટલી મુદત બાઇએ મુંબઇમાંજ રેહવા માટે રૂ૨૦૦૦)નો હાથમચકડો તથા રૂ૨૦૦૦)ના જામીન એક અઠવાડીઆંમાં કોરટને આપવા, નહિતો તે આજારી છતાં ભથારને ઘેર જવાનો એકદમ હોકમ કીધામાં આવશે.[૪]

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૧ મી જુલાઇ ૧૮૬૭.

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૧ મી જુન ૧૮૬૮.

૩ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૧ મી જુલાઇ ૧૮૬૭.

૪ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૫ મી જુલાઇ ૧૮૬૭

ઉપલી છ માસની મુદત પુરી થવા પછી પણ પીરોજ-બાઇએ ભથારને ઘેર જવાની ના પાડવાથી ભથાર તરફથી પાછી માટરીમોનીઅલ કોરટમાં જડજ મી૦ ટકરને તા૦ ૧૫ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮ ને દીને અરજ કરવામાં આવી હતી, જે વેળાએ બાઇની તરફથી જણાવવામાં આવ્યું હતુ કે તેણીને હીસટીરીઆનો મરજછે, અને ભથારની હાલત ગરીબ હોવાને લીધે તેનાથી તેણીની બરાબર માવજત થાઇ શકે નહિ, માટે બીજા છ માસની મુદત આપવી. નામદાર જડજે જણાવ્યું કે તેણીને જે છ માસની મુદત આગલ આપવામાં આવી હતી તે ફકત મેહરબાંનીની તરીકે હતી. તેના ભથારને તેણીને પોતાને ઘેર રાખવાનો હક છે, અને તેનાં સુખ દુખનો સાથી પણ તેજછે, માટે બાઇએ તેને ઘર જવું. બાઇ તરફથી જણાવવામાં આવ્યું કે પારસી કાએદા મુજબ જો એકજ વેળાએ એક માસ કેદ રાખી રૂ૨૦૦) નો દંડ લઇ તેણીનો

તા૦ ૩૧ મી જુલાઇ.

રોજ ૧૨ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—દાદાભાઇ નશરવાંનજી કામાજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ નશરવાંનજી મનચેરજી કામાજીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં શેઠ ડાશાભાઇ હોરમજજી ડોસાભાઉની સાથે ચીન ગયા હતા. તે પછી અતરે આવી થોડોક વ્યાપાર ચલાવી એકાંતપણે જીંદગી ગુજારી હતી.

તા૦ ૨ જી આગશટ.

રોજ ૧૪ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ મેહરબાઈ તે શેઠ દોરાબજી નશરવાંનજી કામાજીનાં ધણીઆંણીનાં પાછલી રાતનાં ઉઠમણાંમાં તેમના ખાવંદે રૂ૧૦૦૦) તથા દીકરા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી કામાજીએ રૂ૫૦૦) મલી રૂ૧૫૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[1]

તા૦ ૩ જી આગશટ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ દાદાભાઇ નશરવાંનજી કામાજીનાં પાછલી રાતનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજી મધેથી રૂ૧૨૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[2]

તા૦ ૫ મી આગશટ.

શેઠ પેશતનજી રતનજી કોહલાએ લંડન મધે હિંદુસ્થાનમાં કારખાંનાં તથા સાંચાથી ઉદ્યોગનો ફેલાવો કરવા વિષે ઇંગ્રેજીમાં ૩૫૦ સફાનું એક મોટું પુસ્તક રચી પ્રગટ કીધું હતું.[3] એ પુસ્તકમાં હિંદુસ્થાંનની જુદી જુદી મોટી ખુદરતી પેદાયશો, તેમની ખેતીવાડી, અને તેમને લગતાં કારખાંનાં તથા સાંચાઓનો ઘણોજ વીગતવાર હેવાલ તેમના નકશા તથા ચીતારો તેમજ આંકડા અને હીસાબોથી ખરી અને અમલમાં આવે એવી બીનાઓ સાથે આપ્યોછે.

તા૦ ૧૦ મી આગશટ.

રોજ ૨૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ બેહરાંમજી ખરશેદજી બંગાલીનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજી મધેથી રૂ૫૦૦) તથા બેશીઓએ રૂ૧૫૦) મલી રૂ૬૫૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[4]

તા૦ ૧૭ મી આગશટ.

રોજ ૨૯ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ એદલજી નશરવાંનજી મીસતરી (ભાતુશા) નાં ઉઠમણાંમાં તેવણના ભાઈ શેઠ દોરાબજી નશરવાંનજી મીસતરીએ રૂ૫૦૦) તથા બીજાં બેશીઓએ રૂ૧૯૫) મલી રૂ૬૯૫) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[5]

તા૦ ૧૮ મી આગશટ.

સુરત મધે રૂસ્તમપરામાં એક રીડીંગ રૂમ સ્થાપવા માટે ત્યાંના જરથોસ્તીઓની એક સભા આજ દીને મલી હતી. સરનશીનની ખુરસી દસ્તુર ખુરશેદજી બરજોરજી દારાબપાલણનાને આપવા બાદ "ધી રૂસ્તમપરા જરથોસ્તી રીડીંગ રૂમ" સ્થાપવાનો ઠેડાવ થયો તથા તેના ખજાંનચી તરીકે સરનશીનનેજ નેમ્યા, અને એ લટાના ગરીબ જરથોસ્તીઓને વાંચવાનો માહવરો નહિ હોવાથી કેટલાક જવાંનીયાઓએ પોતાની ફુરસદે ત્યાં આવી લોકોને વાંચી સંભલાવવાનું માથે લીધું હતું.[6]

નીકાલ કીધામાં આવતો હોય તો ભથારને ઘર જવા કરતાં કેદખાંનાનું દુખ ખમવાને તેણી તૈયારછે. નામદાર જડજે જણાવ્યું કે કોરટનો હોકમ તોડવાને બાઇને જેલની સજા કરવામાં આવશે, અને તે ભોગવીઆ પછીબી જો તે ભથારને ઘેર જવાનો કોરટનો હોકમ તોડશે તો જેટલીવાર તે તોડશે તેટલીવાર તેને ફરી સજા થશે, પણ તે વિષેનો વિચાર કરવાની હાલમાં જરૂર નથી. હાલમાં તો તેણીને આજથી આઠ દીવસમાં ભથારને ઘેર જવાનો હોકમ કરવામાં આવેછે. એ પછી પીરોજબાઇ અંતે તા૦ ૨૩ મી ફેબરવાએ પોતાના ભથારને ઘર ગઇ હતી.

૧ સુરત ગોફતાર, તા૦ ૪ થી આગશટ ૧૮૬૭.

૨ સુરત ગોફતાર, તા૦ ૪ થી આગશટ ૧૮૬૭.

૩ "How to develope productive industry in India and the East. Mills and Factories for ginning, spinning, and weaving cotton; jute and silk manufactures; bleaching, dyeing, and calico printing works; sugar, paper, oil, and oil-glass manufactures; iron and timber workshops; corn-mills, etc., etc. With estimates and plans of Factories. Edited by P. R. Cola, late sole proprietor of the Arkwright Cotton Mills, Bombay. London: Virtue and Co. 1867."

૪ મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના સવંત ૧૮૨૪ ના હીસાબની ચોપડી.

૫ મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના સવંત ૧૮૨૪ ના હીસાબની ચોપડી.

૬ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૨૫ મી આગશટ ૧૮૬૭.

એ રીડીંગ રૂમને માટે શેઠ અસપંદીઆરજી રતનજી શેઠનાએ પોતાનું મકાન ૧૭ વર્ષ ઇયાને ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૪ સુધી મુફત વાપડવા આપ્યું હતું, તથા શેઠ બેહરાંમજી નશરવાંનજી સીરવાઇએ રીડીંગ રૂમને માટે ફરનીચર લેવાને રૂ૨૦૦) પ્રથમમાં ભેટ આપ્યા હતા.

એ રીડીંગ રૂમના સરનશીન તથા ખજાંનચી તરીકે પ્રથમથી તે ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૨ માં પોતાનાં મરણ સુધી દસ્તુર ખુરશેદજી બરજોરજી દારાબપાલણના, અને ૧૮૭૨ થી તે અત્યાર સુધી દસ્તુર દારાબજી ખુરશેદજી દારાબપાલણના છે. શેકેટરી તરીકે પ્રથમથી તે ૧૮૬૯ સુધી શેઠ એદલજી બરજોરજી પટેલ, ૧૮૬૯ થી તે ૧૮૭૨ સુધી શેઠ પાલણજી બાપુજી શેઠના, ૧૮૭૨ થી તે ૧૮૭૪ સુધી શેઠ હોરમજજી નવરોજજી ગોરવાળા, ૧૮૭૪ થી તે ૧૮૭૮ સુધી પાછા

તા૦ ૧૯ મી આગશટ.

શેઠ મેહરાંમજી કાવશજી મોદીએ યજદજરદી ૧૨૩૭ નાં શાલનું પારસી કાલેનડર કેયાને પારસીઓને લગતી ખીનાનું ગુજરાતીમાં એક પંચાંગ પોતાનાં "દાદી પ્રેસ"માંથી બાહેર પાડયું હતું.[1]

તા૦ ૨૦ મી આગશટ.

શેઠ રૂસ્તમ ગોસ્તાસ્પ ઇરાંનીએ "રૂસ્તમી ગાયન" નામનું ગાયણનું એક ચોપાનયું રચી પ્રગટ કીધું હતું.[2]

તા૦ ૨૧ મી આગશટ.

શેઠ બેહરાંમજી પેશતનજી ઉનવાલાએ સઘળી જાતનાં ગાએનોનો સંગ્રહ કરી તેની એક મોટી ચોપડી "ગાએને દેલચમંન" નાં નામથી છપાવી પ્રગટ કીધી હતી.[3]

શેઠ એદલજી બરજોરજી પટેલ, અને ૧૮૭૮ થી તે અત્યાર સુધી શેઠ શોરાબજી હોરમજજી મોરી બેલીફ છે.

એ લાઇબ્રેરીનું નામ ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૨ માં દસ્તુર ખુરશેદજી બરજોરજી દારાબપાલણનાં ઊઠમણાંમાં "રૂસ્તમપરા દસ્તુર ખુરશેદ લાઇબ્રેરી" કરી રાખવાનો ઠેડાવ થયો હતો, અને તે મુજબ હજુ સુધી એ નામથી તે ચાલેછે. વળી ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૪ થી સુરત મ્યુનીસીપાલીટી તરફથી એ લાઇબ્રેરીને દર શાલ રૂ૧૨૦) ગ્રાંટ-ઇન-એડ તરીકે મલેછે. એ ઊપરાંત એ લાઇબ્રેરીને માટે ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૬ માં રૂસ્તમપરામાં એક મકાંન રૂ૧૫૦૭—૩—૯ ખરચી બાંધાવ્યુંછે, અને તે રકમ ખજાંનચી દસ્તુર દારાબજી ખુરશેદજીએ વગર વ્યાજે ધીરી હતી, અને તે દર વર્ષે લાઇબ્રેરીને મલતી ગ્રાંટમાંથી ખાંચે ખાંચે આપતાં ૧૮૯૩ ના મારચ માસની આખરી સુધી તેમના રૂ૮૧૭—૫—૩ લાઇબ્રેરીપર નીકલતા હતા. એ લાઇબ્રેરીની પુંજી ઘણી નાબલી હેયાને તા૦ ૩૧ મી મારચ ૧૮૯૩ સુધી ફકત રૂ૪૦૦) ને આસરેની હતી.

૧ "પારશી કેઆલંડર. પેહેલીવાર છપાઇ બાહેર પડીઊંછે. તેમો કદમી તથા શેહેનશાહી પારશીઓનાં રોજ, માહા, જશનો, તથા ધહમબારોનો ખોલાશો અને એ વતરોગે લગન તથા તલાકને લગતા ધારા વીગરે દાખલ કીધુંછે. બનાવનાર, બેહેરાંમજી કાવશજી. મુંબઇ મધે દાદી પરેશમો છાપીઊંછે. સને ૧૨૩૭ ઇઅજદજરદી. સને ૧૮૬૭ ઇસવી."

એ કાલેનડર લાગત પાંચ વર્ષ સુધી દર શાલ પ્રગટ થયું હતું.

૨ "રૂસ્તમી ગાયન, બા૦ બો. કર્ત્તા, રૂસ્તમ ઇરાની. મુંબઇ, યુનિયન પ્રેસ; ૧૮૬૭."

૩ "ગાએને દેલચમંન. એવે નાંમની શરવે જાતનાં ગાએનોની ચોપડી. તેહુમો ગજલો, રેખતાવો, તથા શંગલી જાતનાં ફકીરી ગાએનો, તથા પદો તથા (૧૭) તરેહનાં ગણુંજ દીલને ખુશ કરનારાં ગાએનો તેહુમો (ખીઆલો) (તપાવો) (ઘુમરીઓ) (ધુરપદો) (તીલાણાંવો) તથા શંગલી મલીને ૨૫૯ (હોરીઓ) તથા શંગલાં મલારીનાં ગાએનો, તથા કલગીર તોરાનાં ઊરદુ ગાએનો, એ શરવેમો શંગરહ કરીને આ એકજ ચોપડી મધે દાખલ કરીઊંછે. પેહેલીવાર. અંગરેજી તથા ગુજરાતી "જામ પરીનટીંગ" છાપાખાણાંમો છાપીછે. શને ૧૮૬૭."

તા૦ ૨૯ મી આગશટ.

શેઠ મેહરજીભાઇ બાપુજી વીકાજીને અતરેની કસટમના બીજા વર્ગના કામચલાઉ આસીસ્ટંટ કમીશનર તથા બેડાના સદર અમીન ખાંનસાહેબ દીનશાહજી પેશુતનજી દસ્તુર કામદીનને અમદાવાદના કામચલાઉ પ્રીનસીપાલ સદર અમીન તરીકે સરકારે નેમ્યા હતા.[4]

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

શેઠ રૂસતમજી અરદેસર વાડીઆને નામદાર સરકારે અતરેની ગોદીના આસીસ્ટંટ માસટર બીલડર નેમ્યા હતા.[5]

તા૦ ૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

મરણ—ધનજીભાઇ મેહરવાંનજી વાડીઆ[6]—ઉમર વર્ષ ૫૭) શેઠ મેહરવાંનજી હીરજીભાઇ વાડીઆના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં મી૦ જાન ઉલરની કંપનીમાં ૨૦) વર્ષ સુધી ગોડાઉનકીપર હતા. તે પછી પોતાના ભાઇઓની સાથે ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૫ થી "ડાશાભાઇ મેહરવાંનજીની કું૦" નાં નામથી ચાલતી પેહડીના એક ભાગયા થયા હતા. એ પેહડી અમેરીકાની સરકારની પણ આડત ચલાવતી હતી.

તા૦ ૧૧ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૪ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૩૬ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ નવાજબાઇ તે શેઠ બરજોરજી નવરોજજી દાદીબરજોરનાં પેહલીવારનાં ધણીઆંની અને શેઠ ફરાંમજી નવરોજજી બેબકુ અથવા ભાઇસાહેબનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમના બાવાએ રૂ૨૭૫) તથા મામાઓ મરહુમ શેઠ એદલજી ફરાંમજી આલબલેસના સાહેબજાદાઓએ રૂ૩૭૫) અને બીજાં એશીઓએ રૂ૩૦) મલી રૂ૬૮૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[7]

તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર.

રોજ ૧ માહા ૧ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—હોરમજજી રૂસતમજી કરાકા[8]—ઉમર વર્ષ ૬૪) શેઠ રૂસતમજી બેહરાંમજી કરાકાના દીકરા. એવણે ૩૫) વર્ષ સુધી ગુજરાત મધે કમીશરીએટ ખાતાંમાં નોકરી કરી હતી,

૪ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૯ મી આગશટ ૧૮૬૭.

૫ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૩ જી અકટોબર ૧૮૬૭.

૬ મરહુમ ખાંનબાહદુર જમશેદજી ધનજીભાઇ વાડીઆ અને શેઠ શોરાબજી ધનજીભાઇ વાડીઆના બાવા.

૭ મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના સવંત ૧૯૨૪ ના હીસાબની ચોપડી.

૮ મરહુમ શેઠો દીનશાહ અને બેહરાંમજી તથા ખાંન બાહદુર ધનજીશાહ હોરમજજી કરાકાના બાવા.

તેમાં લાંબી મુદત સુધી રાજકોટ અને તે બાદ અમદાવાદમાં કમીશનરીએટ ખાતાંમા હેડ-કલાર્ક હતા. એવણનું મરણ પણ અમદાવાદ મધેજ નીપજયું હતું.

તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર.

દસ્તુર એરચજી શેરાબજી મેહરજીરાંણાએ આજ રાત્રે કાંદાવાલા મોહલામાંની મરહુમ શેઠ નશરવાંનજી હીરજીભાઇ કરાંનીવાલી દરેમેહરમાં એ૦ હોરમજજી માણેકજી શીંગારાએ કરેલાં જશનની મીજલસમાં ખોરદાદશાલની બુજર્ગી વિષે એક વાએજ કરી સંભલાવી હતી.[1]

તા૦ ૩ જી અકટોબર.

શેઠ માણેકજી એદલજીને શોલાપુર ખાતે લાઇસંસ ટાકસ ઉઘરાવનાર સ્પેશીઅલ આફીસર નેમ્યા હતા.[2]

તા૦ ૪ થી અકટોબર.

મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૬૫ થી તે તા૦ ૭ મી નવેમબર ૧૮૬૬ સુધીના હીસાબની ચોપડી જામે જમશેદ છાપાખાંનામાંથી તરસ્ટીઓએ છપાવી પ્રગટ કીધી હતી. તેમાંથી જોવામાં આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૪૨૩૯૪૦ાાપાા ઉપરાંત આએ આખાં વર્ષમાં પંચાતનાં ફંડ ખાતે રૂ૭૬૬૯૬ાર૩ ની આવક થઇ હતી, અને ખરચ રૂ૫૨૧૬૫)૭ થયો હતો, જે બાદ કરતાં વર્ષની આખેરીએ તરસ્ટીઓના હસ્તકમાં પંચાતના હીસાબને લગતા રૂ૪૪૮૪૭૧ાાર૧ાા તથા જુદાં જુદાં પડાવેલાં ખાતાંઓના[3] રૂ૬૦૨૧૬ા૭૪ મળી કુલે રૂ૧૦૫૦૬૩૯ા)ાા બાકી હતા.

તા૦ ૧૦ મી અકટોબર.

દફતર આશકારા છાપાખાનાંના માલેકોએ જાણીતી ઇંગ્રેજી કેતાબ ગુલીવરની મુસાફરીના ૧ લા ભાગ (લીલીપટનાં વેંહેતીઆં) ના ગુજરાતી તરજુમાનું એક પુસ્તક છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[4] એ તરજુમો શેઠ અરદેશર મેહરવાંનજી મરજબાંને કીધો હતો.

તા૦ ૧૫ મી અકટોબર.

શેઠ દારાશાહ શેરાબજી તારાપોરવાલાએ "એક જુવાન પારસી" નાં તખલ્લોસથી "વરજીનીઆ" ઇયાને વીલાયતની એક ગોરી ગોલામડી એવે નામનું એક પુસ્તક ઇંગ્રેજીપરથી ગુજરાતીમાં તરજુમો કરી પ્રગટ કીધું.[5]

તા૦ ૨૩ મી અકટોબર.

રોજ ૧ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદજરદી.

મરણ—ઓદાબક્ષ ફરાંમરોજ દસ્તુર કામદીનના[6]—ઉમર વર્ષ ૪૪) શેઠ ફરાંમરોજ જમશેદજી દસ્તુર કામદીનના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમ ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૦ માં સુરતનાં કસટમ ખાતાંમાં આસીસ્ટંટ દરોગા તરીકે રહયા હતા. તે પછી સુરત જીલ્લાનાં જલાલપોરમાં ફોજદાર નેમાયા હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૦ માં સરકારી નોકરી છોડી વડોડરા રેલવે અને તે બાદ નવી કારવાર રેલવેમાં પે-માસટર થયા હતા. ત્યાંથી ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૫ માં નાગપોરના પોલીસ ઇનસ્પેકટર તરીકે નેમાઇને ગયા હતા, અને બે વર્ષમાં ત્યાંજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૪ મી અકટોરબર.

રોજ ૨ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—રતનજી ખરશેદજી કેરાંવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ ઇ૦ સ૦ ૧૮૨૦ થી પોતાના ભાઇ શેઠ નશરવાંનજી

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૨ જી અકટોબર ૧૮૬૭.

૨ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૩ જી અકટોબર ૧૮૬૭.

૩ પંચાતનાં દફતરમાં આગલાં વર્ષોનાં ૨૮) ખાતાં ઉપરાંત આએ વર્ષમાં એક નવું ખાતું ઉમેરાયુંછે. તેની વીગત એ કે ઓનરેબલ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ તા૦ ૨૩ મી નવેમબર ૧૮૬૫ ને દીને સુરત મધેની જરથોસ્તી પારસી મદરેશાનાં ફંડ મધે પોતાની તરફથી રૂ૬૦૦૦) ઉમેરી તે તથા એ ફંડ ખાતે આગલ સુરત તેમજ મુંબઇમાં ભરાયલા રૂ૨૨૩૧ાા૧૮ રોકડા તથા વ્યાજ વાપડવાની સરતથી શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે આગલ આપેલી રૂ૫૦૦) ની સરકારી નોટ, તથા શેઠ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલે આપેલી બીજી રૂ૫૦૦) ની સરકારી નોટ, તથા શેઠો દાદાભાઇ, ધનજીભાઇ, ખુરશેદજી, અને દોરાબજી નશરવાંનજી કામાજીએ પોતાનાં માતાજી મરહુમ બાઇ ધનાંબાઇ તે મરહુમ શેઠ નશરવાંનજી મનચેરજી કામાજીનાં વીધવાનાં પુનને માટે આપેલી રૂ૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ મળી રૂ૧૦૨૩૧ા૧૮ ની રકમ તરસ્ટીઓ પર મોકલી તે રકમનું "શ્રી સુરતની જરતોશતી પારસી મદરેશાનાં ફંડનું ખાતું" એવે નામનું જુદું ખાતું પાડી તેનું જે વ્યાજ ઉપજે તે મધેથી એ મદરેશાને લગતો ખરચ દર વર્ષે કરવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

એજ મુજબ શેઠ બીખાજીભાઇ માણેકજી બનાજીએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ માણેકજી લીમજી બનાજીનાં પુનને સારૂ રૂ૫૦૦૦) ની સરકારી નોટ તેનું વ્યાજ મુંબઇનાં આંધલાં પાંગલાં તથા લાચાર જરથોસ્તીઓની પરવરસી કરવાનાં ફંડમાં વાપડવાને તરસ્ટીઓનાં નામપર ચઢાવી આગલ બોમ્બે બેંક મધે અનામત મેલેલી હતી તે નોટ ત્યાંથી ઉપાડી લઇ તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર ૧૮૬૫ ને દીને તરસ્ટીઓના હસ્તકમાં આપી તેનું વ્યાજ એજ ફંડ ખાતે દર વર્ષે વાપડવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

૪ "ગુલીવરની મુસાફરી. ભાગ ૧ લો. લીલીપટનાં વેંહેતીઆં, ઇઆને ગુલીવર નામના મુસાફરે લીલીપટ દેશનાં વેંહેતીઆં માણસોમાં કીધેલી મુસાફરીનો ગુજરાતી તરજુમો. મુંબઇ, દફતર આશકારા પરેસ, ૧૮૬૭."

૫ "વરજીનીઆ, ઇયાને વીલાયતની એક ગોરી ગોલામડી. (એક ઇંગ્રેજી કેતાબ ઉપરથી) બનાવનાર, એક "જુવાન પારસી" મુંબઇ મધે ઇમપીરીઅલ પ્રેસમાં નવરોજજી ફરદુનજીએ છાપીછે. ૧૮૬૭."

૬ ભરૂચવાલા શેઠ જમશેદજી બેહરામજી દસ્તુરના બાવા.

ખરશેદજી કેરાંવાલા સાથે "નશરવાંનજી એંડ રતનજી" નાં નામથી ઇંગ્રેજ બજારમાં વીલાયતી અશબાબ તથા દારૂકામની મોટી દુકાંન ચલાવતા હતા. તે બાદ ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૧ માં શેઠ નશરવાંનજીનાં મરણથી એવણે એખલાએ તે દુકાંન ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૭ સુધી ચલાવી હતી. અતરેના ઇંગ્રેજ તથા દેશી વ્યાપારીઓમાં એવણ ઘણા જાણીતા હતા, તથા પ્રજા ઉપેગી કામોમાં ઘણીવાર આગેવાંની લેતા હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૯ માં મુંબઇ મધે પાણીની ટીપણી ચાલ્યાથી એવણે પોતાને ખરચે પવનચકીનાં મેદાનમાં એક કુવો બંધાવી પ્રજાને વાપડવાને ઓફો મુકયો હતો. ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૧ નાં મુંબઇનાં મુસલમાંનોનાં હુલડ વેળાએ એવણે પારસીઓની તરફથી દાદખાહીને માટે ઘણીક મેહનત કીધી. ખેતવાડી મધેની પોતાની એક મોટી વાડી એવણ સર્વે જરથોસ્તીઓને સરઅવસરે મુફત વાપડવાને આપતા હતા. એવણ થોડીક મુદત થાઇ પુણે રેહવાને ગયા હતા, અને ત્યાંજ એમનું મરણ નીપજયું હતું.

તા૦ ૨૫ મી અકટોબર.

પેહલવી ભાષાનાં અધુરી હાલતમાં રહી ગયલાં પુસ્તકોને સુધારી તથા ગોઠવીને છપાવવાનું કામ મુંબઇની સરકારે ગયાં વર્ષમાં ડાકટર મારટીન હાઉગની બલાંમણ ઉપરથી પુણાંવાલા દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજી જામાસપઆશાનાને સોંપ્યું હતું, તેવણે તૈયાર કરેલી "જંદ–પેહલવી ગ્લોસરી" તેનાં અસલ શબ્દો, ઇંગ્રેજી તરજુમો વગેરે સાથે મુંબઇની સરકારને ખરચે ડાકટર હાઉગની તપાસ હેઠલ જરમની મધે છપાઇ પ્રગટ થાઇ હતી.[1]

તા૦ ૮ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ-વાલાં આતશબેહરાંમની શાલગરેહનાં જશનની મીજલસમાં દસ્તુર પેશોતનજી બેહરાંમજી સંજાણાએ "બંદગી કોણુને માટે કરવી જોઇએ" એ બાબદ ઉપર એક વાએજ કરી સંભલાવી હતી.[2]

તા૦ ૮ મી નવેમબર.

મુંબઇ મધે ગીરગાંમના રસ્તા ઉપર ગઇ તા૦ ૨૮ મી અકટોબરે શેઠ પેશતનજી નશરવાંનજી વાડીઆનાં લગનનું સાજન જતું હતું તેમાં ચાલતા કેટલાક મરદ અને ઓરતો ઉપર અતરેની હાઇ કોરટના એક વકીલ મી૦ લાંગલીએ પોતાની ગારીમાંથી ચાબકા માર્યા અને ગાડી જોશથી હંકારી ગયો. આ ઉપરથી તેની પુંઠે ત્રણ ચાર પારસીઓએ દોડી ગાડીપર ચઢી જઇ તેનું નામ મેલવ્યું, અને પોલીસ કોરટમાં વડા માજીસ્ટ્રેટ મી૦ જાન કાનનની હજુરમાં બાઇ જરબાઇ તે શેઠ ડોશાભાઈ નશરવાંનજી વાડીઆનાં ધણી-આંની અને શેઠ પેશતનજી મનચેરજીની તરફથી શેઠ હોરમજજી દાદાભાઈ પલીડરે તેની સાંમે ફરીઆદી માંડી હતી, જે મુકદમો આજ દીને નીકલતાં મી૦ લાંગલીએ નીચે મુજબ માફીપત્ર લખી આપવાથી તે કબુલ કરી મુકદમો કાઢી નાખવામાં આવ્યો હતો :—"કામચલાઉ વડા માજી-સ્ટ્રેટની હજુરમાં મારી ઉપર સમન કાઢીઆમાં આવ્યોછે તે વિષે એવું જણાવીઆમાં આવેછે કે જે બનાવ ઉપરથી આ સમન મેલવ્યામાં આવ્યોછે તે બનાવ વિષે હું મારી તરફથી અતી ઘણી દલગીરી બતાઉંછું, અને વધારે દલગીરી એટલા માટે બતાઉંછું કે તે સાજનમાં પારસી બાનુઓ હતી."[3]

તા૦ ૯ મી નવેમબર.

પુણાંની જેલમાં પારસી બંધવાઓનાં ડીલપર શુદરેહ કુશતી નહિ રાખવાથી તે બાબેની ફરીઆદનો એક પત્ર જામે જમશેદના રીપોરટર એ૦ પેશતનજી કાવશજી રબાડીએ ગઇ તા૦ ૭ મી અકટોબરે મુંબઇના નામદાર ગવરનર સર સેમોર ફીટ્ઝજરાલડ ઉપર લખી એ બાબે તે નામદારનું ધીઆંન ખેંચ્યું હતું. એ પત્રના જવાબમાં તે નામદાર તરફથી સરકારના અંદર શેક્રેટરીએ એ૦ પેશતનજીને લખી જણાવ્યું કે બંદીખાંનાંઓના ઇનસપેકટર જનરલે પુણાંની જેલના શુપરીટેંડંટનું જેલના કાએદાઓની સરતો ઉપર ધીઆંન ખેંચીને પારસી બંધવાઓને તેઓને પોતાને ખરચે શુદરેહ કુશતી પેહરવા દેવાની રજા આપીછે.[4]

તા૦ ૧૩ મી નવેમબર.

શીંગાપોરના એક જાણીતા પારસી વ્યાપારી શેઠ ખર-શેદજી પેશતનજી લાલાને સાએમની સરકારે શીંગાપોર ખાતેના પોતાના આડતીઆ નેમી, તેમના ઉપર એક કીમતી સરપાવ અને સોનાંનો ચાંદ ભેટ મોકલ્યો, તથા તેમને "ફ્લંગપરાજ ધરમબરીજ" એટલે "ધર્માતુ અને ઉદાર બવાસનો વ્યાપારી" એવો એતાબ આપ્યો હતો.[5]

1 "An old Zand-Pahlavi Glossary. Edited in the original characters with a transliteration in Roman letters, an English translation and an alphabetical Index. By Destur Hoshengji Jamaspji, High Priest of the Parsis in Malwa, India. Revised with notes and introduction by Martin Haug, Ph. D Published by order of the Government of Bombay. 1867. Stuttgart, printed at the K. Hofbuchdruckerei zu Guttenberg (Carl Graninger)."

૨ મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૮ મી નવેમબર ૧૮૬૭.

૩ ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, તા૦ ૯ મી નવેમબર ૧૮૬૭

આ માફી પત્રના ઇંગ્રેજી શબ્દો નિચે મુજબછે :—

"With reference to the summonses taken out against me before the acting chief Magistrate, I have to express my extreme regret for the occurrences which led to the issuing of the summonses, and extreme regret that there were ladies in the procession. You are at liberty to make any use of this you please.

૪ જામે જમશેદ તા૦ ૧૪ મી નવેમબર ૧૮૬૭.

૫ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૩ મી નવેમબર ૧૮૬૭.

તા૦ ૧૫ મી નવેમબર.

મુંબઇ મધે ગીરગાંમના રસ્તા ઉપર આઇસ બનાવવાનું એક કારખાંનું ઉભું કરવામાં આવ્યું હતું, તેનું બાઇલર આજ દીને સવારનાં ૯ કલાકે એકદમ ફાટી જવાથી ત્રણ માણસો મરણ પામ્યાં હતાં, અને ૪ ઘાએલ થયાં હતાં, તથા રસ્તેથી જતા કેટલાક રાહદારીઓને પણ ઇજા થઇ હતી. મરણ પામેલાઓમાં એક પારસી—તે એ ફેકટરીના સેલસ-મેન શેઠ હોરમજજી બહમનજી કાકા પણ હતા. એઓની લાશપર બેઠેલી જુરીએ ઘણાક શાક્ષીઓ લઇ તા૦ ૨૬ મી નવેમબરે એવો અભીપ્રાય આપ્યો કે બાઇલરનું લોઢાંકામ ઘણું હલકું હોવાને લીધે તે ફાટી ગયું હતું. આ બનાવ મુંબઇમાં પેહલવેહલોજ બનવાથી લોકોમાં મોટો ગભરાટ ઉપજયો હતો.[1]

તા૦ ૧૬ મી નવેમબર.

ઇંગલાંડ મધે પ્રગટ થતાં "ઇલસ્ત્રેટેડ ટાઇમસ" નામનાં અઠવાડીક પત્રના આજની તેરીખના આંકમાં મુંબઇવાલા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફની એક સુંદર તસવીર તથા તેમની જીંદગીનો થોડોક હેવાલ છપાઇ પ્રગટ થાયો હતો.

તા૦ ૧૮ મી નવેમબર.

શેઠ દાદાભાઇ જમશેદજી મીરજાંએ વીઆજ તથા પગાર ગણવાના કોઠાની એક ચોપડી છપાવી પ્રગટ કીધી હતી.[2]

તા૦ ૨૦ મી નવેમબર.

પારીસ મધે આગલે શાલ ભરાયલાં દેશ પ્રદેસનાં મોટાં પ્રદર્શણમાં મુંબઇવાલા યુનિયન પ્રેસના માનેજીંગ પ્રોપ્રાએટર શેઠ નાનાભાઇ રૂસતમજી રાંણીનાને તથા દફતર આશકારા છાપખાંનાના માલેકો મેશરસ બેહરાંમજી ફરદુનજી (મરજબાંન) ની કુંપનીને તેમનાં ઇંગ્રેજી, ગુજરાતી, મરાઠી, અને બીજી ભાષાઓમાં સરસ ચોપડી ચોપાંનીઆંની છપાઇને માટે કાંસાના ચાંદા ઇનામમાં મલયા હતા; તેમજ ઇંગ્રેજ બજારવાલા મેશરસ નવરોજજી શાપુરજીની કુંપનીને તેમનાં સરસ ફરનીચર માટે, અને કાવશજી મનચેરજી, ફરાંમજી હીરજીભાઇ અને જમશેદજી હીરજીભાઇને તેમના કારીગરીના પરચુરણ સામાન માટે "હાનરેબલ મેનશન" એટલે શાબાશી મલી હતી.[3]

તા૦ ૨૧ મી નવેમબર.

મુંબઇની પારસી ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટનાં ત્રણ ડેલીગેટો શેઠો અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, બહમનજી જીજીભાઇ, અને કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ પોતાના ઓહદા છોડવાથી તથા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ ઇંગલાંડ જવાથી તેમની જગોપર શેઠો ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ, દાદાભાઇ રૂસતમજી બનાજી, એદલજી રૂસતમજી રીપોરટર, અને પેશતનજી નવરોજજી પોંહચાને સરકારે નેમ્યા હતા.

એજ મુજબ એ કોરટના ડેલીગેટો તરીકે નીચલા ૧૦) પારસી ગ્રહસ્થોને સરકારે વધારયા હતા:—

શેઠો અરદેસર ફરાંમજી મુસ, ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી, ધનજીભાઇ ફરાંમજી પટેલ, હોમજી ખરશેદજી દાદીશેઠ, દાદાભાઇ હોરમજજી પંથકી થાંણેવાલા, રૂસતમજી કાવશજી વકીલ થાંણેવાલા, દોરાબજી બાલાભાઇ કલીઆંણીવાલા, એ૦ દોરાબજી રૂસતમજી સંજાણા કલીઆંણીવાલા, એદલજી હીરજીભાઇ તારાપોરવાલા, જાંગીરજી દાદાભાઇ તારાપોરવાલા.[4]

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

જરમનીવાલા ડાકટર ફ્રેડરીક સ્પીગલે અસલી બેકત્રીઅન ભાષાનું વ્યાકરણ ગાથાની જબાંન વિષે એક વધારા સાથે છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[5]

તા૦ ૨૬ મી નવેમબર.

રોજ ૫ માહ ૩ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—નવરોજજી રૂસતમજી લારડ[6]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ રૂસતમજી એદલજી લારડના વડા દીકરા. એવણે ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં શેઠ મેહરવાંનજી હોરમજજી મેહતા સાથે ઇંગ્રેજી અને ગુજરાતી શીખનારાઓને ફાહેકારી પુસ્તક કે જેની તે વેળાએ દેશીઓમાં ઘણી અગત હતી તે રચી પ્રગટ કીધું હતું. એ પછી ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૬ તથા ૧૮૪૭ માં "મુંબઇ વરતમાંન" નામનું એક અઠવાડીક પત્ર એજ ગ્રહસ્થ સાથે પરવરતાવ્યું હતું. એ બાદ ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૯ થી મેશરસ વાલિસ તથા તે પછી મેશરસ ફરાંમજી સાંડસની કુંપનીમાં આસીસટંટ રહ્યા હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૧ ના આપરેલ માસમાં એવણે છોકરીઓને કેળવણી આપવા માટે એક ભાષાણ કીધું હતું, તથા એજ શાલના જુન માસમાં બાહેરકોટની સર જમશેદજી જીજીભાઇવાલી છોકરીઓની નિશાલના થોડુંક સુધી ઉપરી પણ હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૩—૫૪ માં

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૬ અને ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૬૭.

૨ "વીઆજ તથા પગાર ગણવાની ચોપડી. બનાવનાર, દાદાભાઇ જમશેદજી. મુંબઇ મધે ઇમપીરીઅલ પ્રેસમાં નવરોજજી ફરાંમજીએ છાપીછે. સને ૧૮૬૭."

૩ ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, ૨૨ મી નવેમબર ૧૮૬૭.

૪ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૧ મી નવેમબર ૧૮૬૭.

૫ "Grammatik der Altbaktrischen Sprache nebst einem anpange über den Gâthâdialekt. von, Friedrich Spiegel. Leipzig 1867."

૬ શેઠ હોરમજજી નવરોજજી લારડના બાવા.

એવણે કોટનાં ધર્મનાં દવાખાંનાંના હાનરરી શેક્રેટરી તરીકે કોમ ચલાવ્યું હતું. ૧૮૫૫ માં એવણે રાહનુમાએ માજદીઅસનાં સભાના સંબંધમાં "માજદીઅશની દીનના અથોરનાંન તથા બેહદીન લોકોની ફરજ" બાબે એક નીબંધ વાંચયો હતો. આપણા લોકોની રાહરસમથી એવણ સારી રીતે માહીતગાર ગણાતા હતા.

તા૦ ૨૭ મી નવેમબર.

હિંદુસ્થાંનના નામદાર ગવરનર જનરલની કૌનસલે બંગાલાની સરકારની ભલાંમણ ઉપરથી આખાં હિંદુસ્થાંનમાં એક સરખાં તોલ અને માપ મુકરર કરવાનું બની શકે કે નહિ તે વિષે રીપોરટ કરવાને ૨ ઈંગ્રેજ, ૨ બાબુ, અને ૧ પારસી—શેઠ માણેકજી રૂસતમજી બનાજી, ની કમીટી મુકરર કીધી હતી.[1]

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર.

શેઠ શોરાબજી જમશેદજી જીજીભાઈએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ માં વરોડરાની કાંપ મધે ઈંગ્રેજી સ્કુલને સારૂં એક મકાન બંધાવવા માટે રૂ૫૦૦૦) આપ્યા હતા, તેમાં બીજી એટલીજ રકમ ઈંગ્રેજ સરકારે ઉમેરી તે મકાન બંધાવી આએ માસથી ખોલ્લું મુકયું હતું.[2]

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

શેઠ ખરશેદજી નશરવાંનજી પેશતનજી વાડીઆએ "હેકાયાતે દીલપસંદ" નામની વાંચવા લાયક વાર્તાના સંગ્રહની એક ચોપડી છપાવી પ્રગટ કીધી હતી.[3] એ ચોપડી શેઠ બેહરાંમજી જીજીભાઈને અર્પણ કરવામાં આવી હતી.

તા૦ ૧૩ મી ડીસેમબર.

પુણાંવાલા શેઠ અરદેસર ખરશેદજી મુનસફે પોતાનો ઓહદો પેનશન લઈ છોડવાથી તેમને આજ દીને પુણાંની રૈયત તરફથી નાના ફરનવીશવાલા બાગમાં સરદારોના એજંટ મી૦ એફ. લાયોડનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ એક મેલાવડો કરી એક માનપત્ર તથા રૂ૭૦૦) ની કીમતની એક શેઆલ અને એક હીરાની વીટી ભેટ આપી હતી.[4]

તા૦ ૧૪ મી ડીસેમબર.

બોમ્બે આશોશીએશનની સભા જે આજ કેટલુંક થયું ફકત નામની હતી તેને પાછી નવેસરથી ઉભી કરવા માટે આજ દીને અતરેના મુખ્ય દેશી ગ્રહસ્થોની એક સભા ગીરગાંમ મધે હાનરેબલ મંગલદાશ નથુભાઈના બંગલામાં તેમનાં પ્રમુખપણાં હેથલ મલી હતી. જે વેળાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૨ નાં શાલમાં જે કાનુન ઉપર બોમબે આશોશીએશનને ઉભી કરી હતી તે કાયમ રાખીને અને એના કાએદામાં ઘટતો ફેરફાર કરીને તેને નવેસરથી ઉભી કરવાનો ઠેરાવ થયો, તથા સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોટને તેના આનરરી પ્રેસિડન્ટ; હાનરેબલ મંગલદાસ નથુભાઈને સરનશીન; હાનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, શેઠો કાવશજી જાંગીરજી રેડીમની, બેહરાંમજી જીજીભાઈ, અને વીનાયકરાવ જગનાથ શંકરશેઠને નાયબે સરનશીન; તથા ૧૭ હિંદુ, ૨ મુસલમાંન, અને ૧૫ પારસી (શેઠો દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, બહમનજી જીજીભાઈ, હીરજીભાઈ હોરમજજી શેઠના, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, પેશતનજી હોરમજજી કામાજી, ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, મેહરવાંનજી ફરાંમજી પાંડે, શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી, શોરાબજી પેશતનજી ફરાંમજી, મનચેરજી હોરમજજી કામાજી, ધનજીભાઈ ખરશેદજી સરાફ, નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટ, નાનાભાઈ બેહરાંમજી જીજીભાઈ, હોરમજજી દાદાભાઈ પલીડર, અરદેસર ફરાંમજી મુસ) ગ્રહસ્થોની એક કમીટી તથા શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીને શેક્રેટરી ઠેરવી સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.[5]

---

૧ મુંબઈ ચાબુક, તા૦ ૩૦ મી નવેમબર ૧૮૬૭.

૨ એ મકાનમાં નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે:—

"This Building
for the Baroda Anglo Vernacular School
was erected at the joint Cost of
Sorabjee Jamsetjee Jejeebhoy Esq.
And the Government of Bombay
A. D. 1867.

Donation by Sorabjee Jamsetjee Jejeebhoy Esq. ... ...Rs.	5,000	0	0
Grant by Government ... ... „	5,000	0	0
Total Rs.	10,000	0	0

Architect Lieut. C. Mant, R. E."

૩ "હેકાયાતે દીલપસંદ, યાને કેટલીક રમુજ તથા દાનાઈ ભરેલી વાર્તાનો એક વાંચવા લાયક સંગ્રહ. (કેટલાંએક અંગ્રેજી પુસ્તકોની મદદથી) બનાવનાર, ખરશેદજી નસરવાંનજી પેશતનજી. મુંબઈ, યુનીવરસલ પ્રેસ, ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૭."

૪ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૩ મી ડીસેમબર ૧૮૬૭.

૫ ટાઈમસ ઑફ ઈંડીઆ, ૧૭ મી ડીસેમબર ૧૮૬૭.

એ આશોશીએશનની કમીટીમાં ઊપલા પેહલે દીને મુકરર કરેલા અધિકારીઓ ઊપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૮ સુધી જયાં લગણ એ મંડલીનું કામ ચાલ્યું, તેટલા અરસામાં પારસીઓમાં શેઠો ધનજીભાઈ ફરાંમજી પટેલ, ડાકટર બેહરાંમજી નવરોજજી, શોરાબજી જમશેદજી જીજીભાઈ, દાદાભાઈ નવરોજજી પ્રોફેસર, નાનાભાઈ રૂસતમજી રાંણીના, પીરોજશાહ મેહરવાંનજી મેહતા, અને હોરમજજી જાંગીરજી દાદીશેઠ અવારનવાર શામેલ થયા કીધા હતા. સરનશીન તરીકે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૭ થી તે ૧૮૭૫ સુધી હાનરેબલ મંગળદાસ નથુભાઈ, અને ૧૮૭૫ થી તે ૧૮૭૮ સુધી શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, નાયબે સરનશીન તરીકે ઊપલા પેહલે દીને ઠેરવેલા ગ્રહસ્થો મધેથી શેઠ બેહરાંમજી જીજીભાઈએ ૧૮૭૩ માં ઓહદો છોડવાથી તેમની જગોપર શેઠ ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, તથા શેઠ શોરાબજી જમશેદજી જીજીભાઈ વધારે. શેક્રેટરી તરીકે પ્રથમ ૧૮૬૭ થી તે ૧૮૭૫ ના અકટોબર સુધી શેઠ નવરોજજી ફરદુનજી, અને તે પછીથી તે

તા૦ ૧૯ મી ડીસેમ્બર.

મોરીસ મધે આએ થાલ તાવનો મુજ મરજ ફેલાયાથી ગયા ફેબરવારીથી જુન માસ સુધીમાં તે મરજથી ૨૮૦૦૦) માણસો મરણ પામ્યાં હતાં, તથા તે પછીબી ચાંપતા ઉપાયો કરવાં છતાં બીજાં ઘણાં સંખ્યાબંદ માણસો મરી જવાથી·

૧૮૭૮ સુધી શેક્રેટરી તરીકે શેઠ યશવંત વાસુદેવ આથલે, અને ખજાનચી તરીકે શેઠ અરદેસર ફરાંમજી મુસે કામ ચલાવ્યું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૦ માં શેઠ નવરોજજી ફરદુનજી આશો-શીએશન તરફથી ઈંગલાંડ ગયા, તે વેળાએ શેઠ જનારધન સકારાંમ ગાડગીલે, તથા ૧૮૭૩ માં ઈંગલાંડ ફીનાનસ કમીટી આગલ શાક્ષી આપવા ગયા, તે વેળાએ શેઠો હોરમ-જજી દાદાભાઈ પલીડર અને કાશીનાથ ત્રીંબક તેલંગે કામ ચલાવ્યું હતું. એ આશોશીએશન તરફથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૮ સુધીમાં નીચલી બાબદો ઊપર ઈંગલાંડની, હિંદુસ્થાનની, તેમજ અતરેની સરકાર જોગ અરજીઓ કરવામાં આવી હતી, જે ઘડી કાઢવામાં મુખ્ય મેહનત શેક્રેટરી શેઠ નવરોજજી ફરદુ-નજીની હતી:—

(૧) પેહલવેહલી અરજી હિંદુસ્થાંનના નામદાર વાઈસ-રાય ઊપર હાનરેબલ મી૦ મેનનાં હિંદુસ્થાંનના જે દેશીઓ ખ્રિસ્તી ધર્મ નહિ પાળતા હોય તેઓ વચ્ચેનાં લગન કાએદા સરનાં ઠડાવવા માટેનાં બીલની સાંમે તા૦ ૨ જી ફેબરવારી ૧૮૬૯ ને દીને મોકલી હતી. એ બીલની સાંમે એજ મુજબ દેશના જુદા જુદા ભાગોમાંથી બીજીબી અરજીઓ જવાથી તે ઘોરંબે પડયું, અને ૧૮૭૧ માં તે કેટલાક ફેરફાર સાથે ફકત બ્રહ્મોસમાજ પંથવાળાઓને લાગુ પડતું કીધું હતું. (૨) જી. આઈ. પી. રેલવેનાં ઘોરઘાત તરફ ૧૮૬૯ ના જાનેવારી માસમાં થયલી ભયંકાર કજા વિષે તલાસ કરવાને નેમેલાં કમીશનમાં કોઈ દેશી અધિકારી નહિ નેમવાથી તેની સાંમે ૧૮૬૯ ના ફેબરવારી માસમાં અતરેની સરકારને અરજી કીધી હતી. આ ઊપરથી સરકારે તે કમીશનમાં શેઠ ડોશા-ભાઈ ફરાંમજી કરાકાને એક દેશી અધિકારી તરીકે એજ શાલના મારચ માસમાં નેમ્યા હતા. (૩) પેશવાનાં દફતરનો નાશ કરવાને મુંબઈની સરકારે ઠેડાવ કીધાથી તેની સામે ૧૮૬૯ ના આપરેલ માસમાં સરકારને અરજી કીધી હતી. આ ઊપરથી સરકારે જણાવ્યું કે નાશ કરવા ધારેલાં દફતરો ત્રણ ત્રણ ચાર ચાર વખતબે તપાસ્યાંછે, અને જે તદન નકામાં છે તેનોજ નાશ કરવામાં આવશે. (૪) આએ ઇલાકાના ઇનામદારોને ડીસ્ટ્રીકટ લોકલ ફંડ કમીટીઓના મેમબરોની મુંટણીનો હક સરકાર આપવા માગતી હતી તે બાબે ૧૮૬૯ ના મેએ માસમાં કેટલીક સુચનાંઓની એક અરજી કીધી હતી. (૫) આ દેશમાં ફરજીઆત ગઊશીતલા મુકાવવાના ધારાની તરફેણમાં ૧૮૬૯ ના જુન માસમાં નામદાર સરકારને એક અરજી કીધી હતી. (૬) ૧૮૬૯ ના જુલાઈ માસમાં રેલવેની પેહલા અને બીજા વર્ગની ગાડીઓમાં દેશી બાનુ ઊતારૂઓને માટે રીજરવ ગાડીઓ તથા વારાની ગોઠવણ તથા સ્ટેશનો ઊપર વેટીંગ રૂમોને માટેનાં દેશી આગેવાંનોનાં સરકારે માગેલાં મત કમીટીએ પોતાની ભલાંમણ સાથે મોકલી આપ્યાં હતાં. (૭) તા૦ ૬ ઠી જુલાઈ ૧૮૬૯ ને દીને રૂની ભેળશેળના ધારાની સાંમે મુંબઈની લેજીસલેટીવ કૌનસીલને અરજી કીધી હતી, પણ તે બીલ અતરે પસાર થવાથી તે ઊપર મંજુરીઆત નહિ આપવાને તા૦ ૩૧ મી અકટોબર ૧૮૬૯ ને દીને વડી સરકારપર એક બીજી અરજી કીધી હતી. વળી કમીટીની અરજ ઊપરથી શેઠ દાદાભાઈ નવ-રોજજીએ એ બીલ વિષે લંડનમાં ચરચા કીધી હતી, અને એ બાબે ઇસ્ટ ઇંડીઆ આશોશીએશનની તા૦ ૨૧ મી ડીસેમ્બર ૧૮૬૯ ને દીનેની સભામાં એક નીબંધ વાંચ્યો હતો. (૮) તા૦ ૧૧ મી આગસ્ટ ૧૮૬૯ ને દીને ખેડુતોનાં મેહસુલપર સરકાર મોટી રકમનું વ્યાજ લેતી હતી તે બાબે અરજી કરી તે ઘટાડાવ્યું હતું. (૯) તા૦ ૧ લી ફેબરવારી ૧૮૭૦ ને દીને સાધારણ ફોજદારી અદાલતોની સત્તામાંથી યુરોપ્યન ખ્રિતિષ પ્રજાને મુકત રાખવામાં આવે તેની સાંમે હિંદુસ્થાંનની લેજીસલેટીવ કૌનસીલને એક અરજી કીધી હતી. આથી વડી સરકારે ધારામાં ફેરફાર કરી પેહલા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટોને યુરોપ્યન ખ્રિતિષ પ્રજાની તપાસ કરી તેને ત્રણ મહીનાનાં કેદખાંનાંની અથવા રૂ૧૦૦૦) ના દંડની સજા કરવાની સત્તા આપી હતી, અને મોટા અપરાધને માટે હાઈ કોરટમાં તેની તપાસ કરવાને ઠેડવ્યું હતું. (૧૦) ઇનકમ ટાકસ વિષે તા૦ ૨ જી મેએ ૧૮૭૦ ને દીને ટાઊન હાલમાં જાહેર સભા ભરી બાહાલ રાખેલી અરજી ઈંગલાંડ શેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટપર મોકલી હતી. (૧૧) ૧૮૭૦ ના મેએ માસમાં હિંદુસ્થાંનના નાણાં સંબંધી કારોબાર વિષે આશોશીએશને તેમજ દેશના બીજા ભાગોમાંથી પાર્લામેંટપર મોકલેલી અરજીને ત્યાંના અધિકારીઓ તથા અમલદારો વગેરેમાં ટેકો અપાવવાને શેક્રેટરી શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીને ઈંગલાંડ મોકલ્યા હતા. તેવણે લંડન જાઈ શેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટ ડયુક ઑફ આરગાઈલ, અંડર શેક્રેટરી મી૦ ગ્રાંટ ડફ, બૉરડ ઑફ કંટરોલના પ્રેસીડંટ લારડ લીવીડન, તથા બીજા મોટા મોટા અમલદારોની મોલાકાત લઈ એ બાબદપર ધ્યાંન ખેંચ્યું હતું, તેમજ લાનકેશાયરમાં જઈ ત્યાંના વ્યાપારી વર્ગની પણ દીલસોજી ખેંચી હતી. વળી લંડન છોડતી વખતે શેઠ નવરોજજીએ તા૦ ૨૧ મી ડીસેમ્બર ૧૮૭૦ ને દીને વડા પ્રધાંન રાઈટ હાનરેબલ ડબલ્યુ. ઈ. ગ્લાડસટનપર એક પત્ર લખી ઊપલી અરજીમાં જણાવેલી આ દેશની નાણાં સંબંધી હાલત ઊપર ધ્યાંન ખેંચી તે સુધારવાના કેટલાક ઊપાયો સુચવ્યા હતા. (૧૨) ઈંગલાંડમાં જન્મ પામેલા ઈંગ્રેજને હિંદુસ્થાંનની કૌનસીલોમાં પસાર કરેલા ધારા લાગુ નહિ પડે એવા મુંબઈની હાઈ કોરટના એક મુકાદાપરથી તે ધારો ફેરવવાને ૧૮૭૦ ના આગસ્ટ માસમાં મુંબઈની સરકારને અરજી કીધી હતી, અને તેપરથી સરકારે કૌનસીલને લગતા ધારાઓમાં એવી કલમ નાખી હતી કે એ ધારા ઈંગલાંડમાં જન્મેલા ઈંગ્રેજોનેબી લાગુ પડે. (૧૩) તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટ ૧૮૭૦ ને દીને કોલાબાની દેવાંનશાળાની બાંમી સરકારનાં કાનપર એક કાગજ લખી લાયા હતા. (૧૪) હાનરેબલ મી૦ સ્ટેરન પીનલ કોડ સુધાર-વાનો કાએદો વાઈસરાયની કૌનસીલમાં ભાવ્યા તેમાં નવી સુચનાંઓની એક અરજી ૧૮૭૦ ના અકટોબર માસમાં કીધી હતી. (૧૫) હિંદુસ્થાંનની નાણાં સંબંધી હાલત તથા કારભાર વિષે પાર્લામેંટને એક અરજી કરી તેપર દેશના જુદા જુદા ભાગોમાંથી શહી લઈ ૧૮૭૧ ના મારચ માસમાં તે ઈંગલાંડ મોકલી હતી. (૧૬) વડી સરકારનાં બજેટમાં ઘણી ખોટ હોવાથી મુંબઈની પોલીસના ખરચનો મ્યુની-સીપાલીટીને આપતો કરેલો રૂ૨૦૦૦૦૦) નો આંકડો સરકારે પાછો ખેંચી લીધો તથા બીજા નવા કરો વધારયા તેની સાંમે

મુંબઇની સરકારને તા૦ ૧૫ મી આપરેલ ૧૮૭૧ ને દીને અરજી કીધી હતી. (૧૭) એ ઊપલી અરજીપર લેજીસલેટીવ કૌનસીલમાં પ્રમુખ સર સેમોર ફીટઝજરાલડે કરેલા સખ્ત ટીકાના જવાબમાં તા૦ ૫ મી આગશટ ૧૮૭૧ ને દીને એક લંબાંન જવાબ લખી મોકલ્યો હતો. (૧૮) તા૦ ૯ મી આપરેલ ૧૮૭૨ ને દીને મુંબઇના નવા મ્યુનીસીપાલ કાએદા વિષે લેજીસલેટીવ કૌનસીલને- કેટલીક સુચનાંઓની એક અરજી કીધી હતી. એ બાદ એ કાએદામાં કરેલા કેટલાક ફેરફારો વિષે બીજી કેટલીક સુચનાંઓની અરજી તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર ૧૮૭૨ ને દીને લેજીસલેટીવ કૌનસીલપર મોકલી હતી. (૧૯) તા૦ ૧૪ મી આગશટ ૧૮૭૨ ને દીને માહેલાં ગામોમાંથી ખેતીવાડી ઊપરાંતના બીજા કરો કાઢી નાખવાને એક અરજી મુંબઇની સરકાર પર મોકલી હતી. (૨૦) નામદાર વાઇસરાય લારડ નારથબ્રુક મુંબઇ ફરવાને આવ્યા તે ટક લઇ તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૭૨ ને દીને તે નામદારની મોલાકાતે એક ડેપ્યુટેશન જઇ દેશના વહીવટ વિષે તે નામદાર આગલ સઘળી ફરીઆતો રજુ કીધી હતી. (૨૧) તા૦ ૨૭ મી ડીસેમબર ૧૮૭૨ ને દીને પાર્લામેંટની સભાને એક અરજી કીધી હતી કે હિંદુસ્થાંનનું બડજેટ મોસમની શરૂઆતમાં પાર્લામેંટમાં રજુ કરવાનો ઠેરાવ કરવો કે તે ઊપર બધા મેમબરોને તકરાર કરવાને બને. આ સુચનાં પાર્લામેંટે બાહાર રાખી વાઇસરાય પર લખ્યુ કે નાણાં સંબંધી વર્ષ ૩૧ મી મારચને બદલે ૩૧ મી ડીસેમબરે પુરૂં કરવું કે જેથી બડજેટ જલદી રજુ થાય. (૨૨) તા૦ ૨૭ મી ડીસેમબર ૧૮૭૨ ને દીને પાર્લામેંટના મેમબર પ્રોફેસર એચ. ફાસેટને સભામાં હિંદની સેવા બજાવવા માટે તેમજ તેને ચુંટી કાહાડનારા બ્રાઇટનના ઇલેકટરો પર ઊપકારના પત્રો મોકલાવ્યા હતા. (૨૩) હિંદુસ્થાંનના નાણાં સંબંધી રાજકારોબાર વિષે પરપુછ તથા તલાસ કરવાને જે પાર્લામેંટરી સીલેકટ કમીટી લંડનમાં નેમવામાં આવી હતી તેમાં શાક્ષી આપવાને આશોશીએશને તેમજ પુણાં સાર્વજનીક સભાએ મલી શેક્રેટરી શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીને તા૦ ૧૪ મી આપરેલ ૧૮૭૩ ને દીને લંડન મોકલ્યા હતા. (એ આગમજ શેઠ નવરોજજી ગુજરાત અને દખણના કેટલાક ભાગોમાં જાતે ફરી લોકોની—મુખ્ય કરી ખેડુતોની ખરી હાલત, હાજત અને ફરીઆદો જોઇ આવ્યા હતા.) શેઠ નવરોજજીએ તા૦ ૧૭ મી જુન ૧૮૭૩ ને દીનેથી શાક્ષી આપવી શરૂ કીધી, જે ૭ દીવસે પુરી થઇ હતી. એ દરમેઆન તે કમીટીનાં પ્રમુખ ઓનરેબલ એ. એસ. આરીટન અને બીજા મેમબરોએ શેઠ નવરોજજીની ઘણી સખ્ત ઊલટ પાલટ તપાસ ચલાવી હતી. એજ મુજબ શેઠ દાદાભાઇ નવરોજજીએ પણ તા૦ ૧૧ મી અને ૧૫ મી જુલાઇના બે દીવસો સુધી શાક્ષી આપી હતી. શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીની શાક્ષીમાંની નવ બાબદો વિષે મુંબઇ ઇલાકાના ઊત્તર વિભાગના રેવીન્યુ કમીશનર મી૦ એલ. આર. આશબરનરે મુંબઇનાં ઇંગ્રેજી વર્તમાંન પત્રોમાં ખરે નામે જાહેર કીધું હતું કે તે બાબદો શહરાગાત ભરેલીછે. આનો જવાબ શેઠ નવરોજજીએ ઇંગલાંડમાં તરત છપાવી તથા અતરે મોકલી પોતાની શાહેદીમાંની બીના ખરેખરી સાબીત કરી આપી હતી. વળી શેઠ નવરોજજીએ ઇંગલાંડ છોડતી વખતે ઇસ્ટ ઇંડીઆ આશોશીએશનની કૌનસીલમાં હિંદુસ્થાનના ભાલ બજાવવા કેટલીક ઊપયોગી સુચનાંઓ કીધી હતી. (૨૪) ૧૮૭૩ ના જુન માસમાં મુંબઇનાં મ્યુનીસીપાલ કારપોરેશનમાં મત આપનારાં બાઇ બાવરાં અથવા સગીરોની વતી તેમનાં મતો નોધાવવાને સવળતા આપવાને સરકારને એક અરજી કીધી હતી. (૨૫) તા૦ ૮ મી નવેમબર ૧૮૭૩ ને દીને ટાઊન હાલમાં જાહેર સભા ભરી મુંબઇ ઇલાકાની ડીસ્ટ્રીકટ મ્યુનીસીપાલીટીઓ, નાકાં જગાત, અને નીમખના નવા ધારાની સાંમે નામદાર વાઇસરાયની કૌનસીલને એક અરજી કીધી હતી. (૨૬) ઇસ્ટ ઇંડીઆ આશોશીએશનની લંડનની કૌનસીલના પ્રમુખ મી૦ આઇ. ટી. પ્રીચરડ મુંબઇ આવ્યો તે ટક લઇ તેમના પાસે તા૦ ૧૦ મી નવેમબર ૧૮૭૩ ને દીને ફરાંમજી કાવશજી ઇનસ્ટીટયુટમાં સ્થાનીક આશોશીએશનો, તેમનો સરકાર સાથનો સંબંધ, સ્થાંનીક રાજ વહીવટ વગેરેપર એક જાહેર ભાષાણ કરાવ્યું હતું. (૨૭) તા૦ ૨૩ મી ડીસેમબર ૧૮૭૩ ને દીને મુંબઇ ઇલાકામાં જમીનની મેહસુલના સંબંધમાં દીવાંની અદાલતોની સત્તાની હદ મુકરર કરવાના નવા ધારાના ખરડાની સામે નામદાર વાઇસરાયની કૌનસીલપર એક અરજી કીધી હતી. (૨૮) તા૦ ૨૬ મી જાનેવારી ૧૮૭૪ ને દીને ઇલાકાનાં મુખ્ય શેહરોના દેશી પોલીસ માજીસ્ટ્રેટોને યુરોપ્યનોની તપાસ ન કરવા દેવાની માગણીની સાંમે નામદાર વાઇસરાયની કૌનસીલને અરજી કીધી હતી. (૨૯) તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી ૧૮૭૫ ને દીને મુંબઇની સરકારને મુંબઇ અને પુણાં વચ્ચે દોડતી આગગાડીઓ ઓછી કરવાની સાંમે એક અરજી કીધી હતી. (૩૦) તા૦ ૧૮ મી મેઅ ૧૮૭૬ ને દીને પ્રેસીડનસી માજીસ્ટ્રેટોની સત્તા વધારવા બાબેનાં નવા ધારાના ખરડાની સાંમે નામદાર વાઇસરાયને અરજી કીધી હતી. પણ એ ખરડો પસાર થવાથી તેની સાંમે શેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટને તા૦ ૧૧ મી અકટોબર ૧૮૭૭ ને દીને બીજી અરજી કીધી હતી. (૩૧) તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર ૧૮૭૬ ને દીને મુંબઇની સરકારપર જુના રૂઊનાં કાવતરાંના ધારાની સખતાઇમાં વધારો ન કરવાને અરજી કીધી હતી. (૩૨) તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર ૧૮૭૬ ને દીને થાંણા અને રતનાગીરી કલેકટરેટમાં એક પાસેંજર ૨૪) કલાકમાં જેટલીવાર મછવો ઓળંગે તેટલીવાર તેની પાસે જગાત લેવાના રેવાજની સાંમે અરજી કીધી હતી. (૩૩) તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૮૭૭ ને દીને નામદાર માહરાંણીએ શાહનશાહબાનુનો ખેતાબ ધારણ કીધો તેની ખુશાલીમાં મુબારકબાદીનું એક માનપત્ર મોકલ્યું હતું. (૩૪) તા૦ ૧૮ મી આપરેલ ૧૮૭૭ ને દીને બોમ્બે રેવીન્યુ જુરીસડીકશન આકટની સાંમે ઇંગલાંડ શેક્રેટરી ઑફ સ્ટેટને અરજી કીધી હતી. (૩૫) તા૦ ૨૧ મી આપરેલ ૧૮૭૭ ને દીને નવા પસાર થનારા ઇંડીઅન રેલવે આકટની કેટલીક કલમોની સાંમે નામદાર વાઇસરાયપર અરજી કીધી હતી. (૩૬) તા૦ ૨૧ મી આપરેલ ૧૮૭૭ ને દીને લવાડીના ચુકાદાનામાં ઊપર મારવા જોઇતા મોટી રકમના સ્ટાંપની સાંમે નામદાર વાઇસરાયપર અરજી કીધી હતી. (૩૭) તા૦ ૩ જી સપટેમબર ૧૮૭૭ ને દીને દરીયાને માર્ગે નીમખ નહિ લઇ જવાના કાએદાની સાંમે નામદાર વાઇસરાયને અરજી કીધી હતી. (૩૮) તા૦ ૧૨ મી અકટોબર ૧૮૭૭ ને દીને હિંદુસ્થાંનથી મોરીસ જતા મજુરો ઊપરના જુલમાત બાબે નામદાર વાઇરાયને અરજી કીધી

એ શેહરમાં ૨૦૦૦) થી વધારે કુટુંબો તદન નીરાધાર હાલતમાં આવી પડયાં હતાં, તેમને માટે અતરેથી કાંઇ મદદ મોકલવાને નામદાર સરકારે ૯) ઇંગ્રેજ, ૩) હિંદુ, અને ૩) પારસી (હાનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, સર જમશેદજી

જીજીભાઇ બારોનેટ અને શેઠ બેહરામજી જીજીભાઇ) ગ્રહસ્થોની એક કમીટી નેમી હતી. એ કમીટીને અતરે તથા દેશાવરો ખાતે ઉઘરાંણાંની ટીપ કેરવી એકઠી થાયલી રકમ મોરીસ મોકલી આપવાને સોંપવામાં આવ્યું હતું.[1]

તા૦ ૨૦ મી ડીસેમબર.

શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ માહીમ મધેનાં સ્કાટીશ આરફનેજનાં ફંડમાં રૂ૧૦૦૦) ની સરકારી પાંચ ટકાનાં વ્યાજની એક નોટ તેનાં વ્યાજમાંથી એ આરફનેજનાં બાળકોને દર વર્ષે કપડાં કરવા સારૂં આજ દીને ભેટ આપી હતી.[2]

તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર.

શેઠ બહમનજી ડાશાભાઈ મુનશીએ ઇંગ્રેજી, ફારસી તથા આરબી ભાષા મધેના ઉપયોગી વપડાતા વાકયોના સંગ્રહનું એક ચોપાંનયું આબાસીનીઆની ચઢાઇ ઉપર જનારા અમલદારોના ઉપયોગને માટે છાપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[3]

તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર.

પુણાંવાળા દસ્તુર નોશરવાંનજી જામાસપજી જામાસ્પ આશાનાને તેઓએ ૧૮૫૭—૫૮ ના બળવા વખતે સરકારને કરેલી મદદના બદલામાં હિંદુસ્થાંનની નામદાર સરકારે "ખાંન-બાહાદુર" નો એતાબ આપ્યો હતો.[4]

તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર.

રોજ ૮ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ કુકીઆઇ તે શેઠ જાંગીરજી નશરવાંનજી મોદીનાં વેહલીવારનાં ધણીઆંની તથા શેઠ ધનજીભાઈ એદલજી આલબલેસનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમનાં બેશીઓએ રૂ૨૮૭૫) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[5]

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર.

આએ વર્ષમાં ધયાને તા૦ ૧ લી જાનેવારીથી તે તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર ૧૮૬૭ સુધીમાં મુંબઇના પારસીઓમાં ૮૭૬ જન્મ થયલાં નોંધાયાં હતાં.

એજ વર્ષમાં મુંબઇ મધે પારસીઓમાં ૨૦૭ જોડાંનાં લગન તથા ૭૫ જોડાંનાં ગગરનાં નીચે મુજબની વીગતે થયાં હતાં:—

હતી. (૩૯) તા૦ ૯ મી નવેમબર ૧૮૭૭ ને દીને જંગલખાતાંના નવા કાએદાના ખરડાની સાંમે વાઇસરાયને અરજી કીધી હતી. (૪૦) તા૦ ૨૬ મી નવેમબર ૧૮૭૭ ને દીને મુંબઇનાં મ્યુનીસીપલ કમીશનરે જે બાઇ-લાઝ ઘડયા હતા તેની સાંમે મ્યુનીસીપાલ કારપોરેશનપર અરજી કીધી હતી. (૪૧) તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર ૧૮૭૭ ને દીને ફરાંમજી કાવશજી ઇનસ્ટીટયુટમાં જાહેર સભા ભરી હિંદુસ્થાંનની સનદી નોકરીની પરીક્ષામાં દાખલ થવાની ઉમર ૨૧) પરથી ઘટાડી ૧૯) ની કીધી તેની સાંમે પાર્લામેંટપર અરજી મોકલી હતી. (૪૨) તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર ૧૮૭૭ ને દીને મુંબઇના નવા આબકારી ધારાના ખરડાની સાંમે નામદાર ગવરનરને અરજી કીધી હતી.

1 ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૨૮ મી ડીસેમબર ૧૮૬૭.

આ કમીટીએ મુંબઇમાં ફકત રૂ૩૦૦૦) એકઠા કીધાં હતા, જે મધે રૂ૧૨૦૦) ઇંગ્રેજોના, ૧૦૦૦) હિંદુઓના, અને રૂ૮૦૦) નીચે મુજબ પારસીઓના હતા:—

(રૂ૩૦૦) ઓનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, શેઠ બેહરાંમજી જીજીભાઇ, (રૂ૨૦૦) સર જમશેદજી જીજીભાઇ બારોનેટ.

એડનથી રૂ૮૫૦) ભરાઇ આયા હતા, જે મધે રૂ૫૦) ઇંગ્રેજોના, રૂ૮૪) હિંદુઓના, રૂ૬૮) મુસલમાંનોના, અને રૂ૬૫૫) નીચે મુજબ પારસીઓના હતા:—

(રૂ૫૦૦) એદલજી માણેકજી કાલાબેવાલા, (રૂ૧૦૦) કાવશજી દીનશાહ એડનવાલા, (રૂ૨૫) શોરાબજી કાવશજી ખરાસ, મનચેરજી એદલજી સોપારીવાલા, (રૂ૫) કાવશજી રૂસ્તમજી તુરકી.

સુરતથી રૂ૨૫૮) ભરાઇ આયા હતા, જે મધે રૂ૨૩) હિંદુઓના અને બાકી રૂ૨૩૫) નીચે મુજબ પારસીઓના હતા:—

(રૂ૧૦૦) બરજોરજી મેહરવાંનજી ફરેજર, (રૂ૨૫) માણેકજી કાવશજી એંટી, જમશેદજી કાવશજી એંટી, (રૂ૮૫) રૂ૨૫) ની અંદરની રકમ.

2 બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૩ મી ડીસેમબર ૧૮૬૭.

આ નોટ શેઠ કાવશજીએ એ આરફનેજના શેક્રેટરી ઉપર નીચે મુજબના પત્ર સાથે મોકલી હતી:—

BOMBAY, 20th DECEMBER 1867.

To

THE SECRETARY SCOTTISH ORPHANAGE, MAHIM.

Sir,—I have the pleasure to enclose you one Promissory Note for Rs. 1,000 (one thousand) of 5 per cent. interest No. 016396 of 1856-57 which please keep as deposit, and interest of it only to be spent towards clothing the children of the above Institution.

Please always keep our accout with the former donation in Government paper of Rs. 1,000. I consider that as a Parsee I owe a heavy debt of gratitude to the English nation under whose Government I enjoy freedom and liberty.

I have the honor to be,

Sir,

Your most obedient servent

COWASJEE JEHANGHIER.

3 "A collection of useful sentences, &c. in English, Persian, and Arabic; the whole in Roman characters; by Bomanji Dosabhai Munshi. Bombay printed at the English and Guzraty Job Printing Press. 1867."

4 બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૬ મી ડીસેમબર ૧૮૬૭.

એ એતાબ સાથે એમને દખણના બીજા વર્ગના સરદારની પદવી તથા હકો પણ બખશાવામાં આવ્યા હતા.

[રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૧૬ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.]

5 જામે જમશેદ, તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર ૧૮૬૭.

		નર.	નારી.	જુમલે.
લગન—	૪ વર્ષનાં	૦	૧	૧
	૫ વર્ષનાં	૦	૧	૧
	૬ થી ૧૦ વર્ષનાં ..	૩*	૨૫	૨૮
	૧૧ થી ૧૫ વર્ષનાં ..	૪૯	૧૩૨	૧૮૧
	૧૬ થી ૨૦ વર્ષનાં ..	૬૩	૪૨	૧૦૫
	૨૧ થી ૨૫ વર્ષનાં ..	૬૦	૫	૬૫
	૨૬ થી ૩૦ વર્ષનાં ..	૨૧	૧†	૨૨
	૩૧ થી ૩૫ વર્ષનાં ..	૭	૦	૭
	૩૬ થી ૪૦ વર્ષનાં ..	૧	૦	૧
	૪૧ થી ૪૫ વર્ષનાં ..	૨	૦	૨
	૪૬ થી ૫૦ વર્ષનાં ..	૦	૦	૦
	૫૧ થી ૫૫ વર્ષનાં ..	૧‡	૦	૧
		૨૦૭	૨૦૭	૪૧૪
ગગરનાં—	૧૧ થી ૧૫ વર્ષનાં ..	૦	૨	૨
	૧૬ થી ૨૦ વર્ષનાં ..	૧	૧૧	૧૨
	૨૧ થી ૨૫ વર્ષનાં ..	૩	૧૧	૧૪
	૨૬ થી ૩૦ વર્ષનાં ..	૭	૭	૧૪
	૩૧ થી ૩૫ વર્ષનાં ..	૧૦	૩	૧૩
	૩૬ થી ૪૦ વર્ષનાં ..	૭	૧§	૮
	૪૧ થી ૪૫ વર્ષનાં ..	૫	૦	૫
	૪૬ થી ૫૦ વર્ષનાં ..	૦	૦	૦
	૫૧ થી ૫૫ વર્ષનાં ..	૧	૦	૧
	૫૬ થી ૬૦ વર્ષનાં ..	૧‖	૦	૧
		૩૫	૩૫	૭૦

એજ વર્ષમાં મુંબઇ મધે પારસીઓમાં નીચે મુજબની વીગતે ૮૧૩ મરણ નિપજયાં હતાં:—

	નર.	નારી.	જુમલે.
તરતનાં જનમેલાં......	૪૬	૩૩	૭૯
૧ દીનથી ૧ માસ સુધીનાં ..	૪૪	૩૩	૭૭
૧ માસથી ૧ વર્ષ સુધીનાં ..	૫૮	૬૦	૧૧૮
૧ થી ૫ વર્ષનાં......	૭૩	૭૩	૧૪૬
૬ થી ૧૦ વર્ષનાં......	૧૪	૧૦	૨૪
૧૧ થી ૨૦ વર્ષનાં......	૧૨	૧૭	૨૯
૨૧ થી ૩૦ વર્ષનાં......	૨૮	૩૧	૫૯
૩૧ થી ૪૦ વર્ષનાં......	૩૬	૨૧	૫૭
૪૧ થી ૫૦ વર્ષનાં......	૩૩	૧૮	૫૧
૫૧ થી ૬૦ વર્ષનાં......	૨૯	૨૪	૫૩
૬૧ થી ૭૦ વર્ષનાં......	૨૭	૨૨	૪૯
૭૧ થી ૮૦ વર્ષનાં......	૨૧	૩૩	૫૪
૮૧ થી ૯૦ વર્ષનાં......	૧	૧૦	૧૧
૯૧ થી ૧૦૦ વર્ષનાં......	૨	૪¶	૬
	૪૨૪	૩૮૯	૮૧૩

* એમાં નાખલાંમાં નાખલો ૭ વર્ષનો એક છોકરો હતો.
† એ ૨૮) વર્ષની એક કુવારી છોકરી હતી.
‡ એ ૫૨) વર્ષનો બીજવર હતો.
§ એ ૩૭ વર્ષની રંડાયલી સ્ત્રી હતી.
‖ એ ૬૦) વર્ષનો રંડાયલો માટીડો હતો.
¶ એમાં ૧૦૦) વર્ષની એક ઓરત હતી.

એ ૮૧૩) મરણ નીચલા લટાઓ ઉપર થયાં હતાં:—

કોલાબા	૧૨	બાહેરકોટ	૧૧૩
કોટ	૩૧૪	ખેતવાડી	૬૩
ધોબીતલાવ ..	૧૭૫	કામાઠીપરા ..	૨
કરેલવાડી....	૪	ખેટાંકી	૩
ગીરગાંમ	૧૪	નાગપારા	૧
ચોપાતી	૧૩	ભીંડીબજાર ..	૨૯
ગ્રાંટ રોડ....	૫	ભાંએખલા ..	૯
તારદેવ	૬	મજગાંમ	૨૯
ગોવાલીઆ ..	૫	પરેલ	૫
ખંબાલા	૧	વરલી......	૧
માહાલક્ષ્મી....	૧	માહીમ......	૩
વાલકેશ્વર	૪	વાંદરા	૧
			૮૧૩

એ ૮૧૩) મરણ નીચલાં કારણોથી નિપજયાં હતાં:—

તાવ	૨૨૨
પ્રાનતંતુને લગતાં દરદો	૯૪
ફેફસાંને લગતાં દરદો	૯૧
લોહીવીકાર તથા નાકવતી	૧૦૩
જલંદર......................	૧૦
શીતલા	૩૭
ગોવરૂં	૬
કોલેરા	૧૬
મરડો તથા પેટ	૧૧૪
પીશાબને લગતાં દરદો	૪
છુપા ભાગને લગતાં દરદો	૯
ચામડી તથા હાલચાલ અને તંતુનેલગતાં દરદો.	૭
તરતનાં જનમેલાં................	૭૯
રગદપીત	૨
નહિં જણાવલાં કારણો	૩
આપઘાત	૭

(૪ જેહર ખાઇને.
૧ ગલું કાપીને.
૨ કુવામાં પડીને.)

આપઘાત કરી મરણ પામેલાં સાત જણામાં પાંચ પુરૂપ અને બે સ્ત્રી હતાં. પુરૂપોમાં એક ૨૮) વર્ષનાએ કાંઇ જણાવલાં કારણ વગર તથા એક ૨૧ વર્ષનાએ કોઇની રાખવા આપેલી રૂ૧૦૦૦) ની નોટ ખરચાઇ જવાથી ચકુમનને લીધે બંધેએ શોમલ ખાઇને એક ૧૮) વર્ષના છોકરાએ મગજની અસ્થિર હાલતમાં ગલું કાપીને તથા એક ૫૩) વર્ષનાએ ચાકરી ખોવાથી ઊચક મન થવાને લીધે અને એક ૭૦) વર્ષનાએ માંદગીથી કંટાલીને બંધેએ કુવામાં પડી આપઘાત કીધા હતા. સ્ત્રીઓમાં એક ૧૪) વર્ષની છોકરીએ જણાયલાં કારણ વગર અને બીજી ૨૩) વર્ષનીએ પોતાની એક વાહલી બેહનનાં મરણના ગમને લીધે મગજની હાલત બગડવાથી બંધેએ શોમલ ખાઇને આપઘાત કીધા હતા.

હોનારત, અકસ્માત, વગેરે............

(૧ છાકટપણાંમાં.
૧ દરીયામાં મછવો ઉંધો વળવાથી.
૧ દરીયામાં પ્રાંચ પરથી તુટી પડવાથી.
૧ દરીયામાં નાહતાં.
૧ પેટમાં કટેરો ભોકાયાથી.
૧ બાઇલર ફાટાથી ડાઝવાથી.
૧ મતોડીને બદલે શોમલ ખાધાથી.
૧ ગાડી તળે આવી જવાથી
૧ ત્રીજે માળથી પડી જવાથી.)

અકસ્માતથી મરણ પામેલા નવ જણાંમાં છ પુરૂષ અને ત્રણ સ્ત્રી હતાં. પુરૂષોમાં એક ૬૦) વર્ષનો છાકટ દારૂની દુકાંનમાંથી કુદરતી મોહતે મરણ પામેલો મળી આવ્યો, એક ૨૪) વર્ષનો ડુબાશ દરીયામાં વાહણ પર જતાં પવનને લીધે મછવો ઊંધો વળવાથી તથા એક ૪૫) વર્ષનો કલશાતી વાહણ પર કામ કરતા પરાંચનું દોરડું તુટી જવાથી અને એક ૨૦) વર્ષનો છોકરો દરીયામાં નાહતાં ડુબી ગયા હતા, એક ૧૭) વર્ષનો છોકરો ભુલડાઇથી કમીશરીએટ આફીસનો દરવાજો કુદાવતાં પેટમાં કટેરો ભોકાયાથી અને એક ૫૦) વર્ષનો ગીરગાંમમાં આઇસ ફાકટરીનું બાઇલર ફાટાથી તેમાં ડાઝી જવાથી મરણ પામ્યા હતા. સ્ત્રીઓમાં એક ૨૮) વર્ષની એ મટોડી ખાવાની ટેવને લીધે તેને બદલે ભુલથી ઊંદર મારવાનાં શોમલનો કટકો ખાધાથી, તથા એક ૨૫) વર્ષની રસ્તામાં ગાડી તળે આવી જવાથી અને એક ૮) વર્ષની છોકરી ત્રિજે માળની બારીએથી ડોકાવતાં છજાંઆંપરથી રસ્તામાં પડી જવાથી મરણ પામીઓ હતી.

વળી એજ વર્ષમાં મુંબઇ મધે ૮૭ પારસીઓએ નાદાર દેવાદારોની કોરટનો આસરો મેળવવાને અરજી કીધી હતી, જેમાં ત્રણ ઓરતો પણ હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૮.

આએ વર્ષનાં "ટાઇમ્સ ઓફ ઇંડીઆ" નાં કાલેનડરમાં[૧] સઘળી બીના નીચલા ફેરફાર તથા વધારા સિવાય આગલાં કાલેનડરની માફકજછે.

બેંકો—

ન્યુ બેંક ઓફ બોમ્બેના ડાએરેકટરોમાં દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ.

જોઇંટ સ્ટાક કુંપનીઓ—

અમદાવાદ યુનૈટેડ પ્રીંટીંગ એંડ જેનરલ એજનસી કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં દીનશાહજી હોરમજજી કરાકા.

આલબરટ મીલસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં શોરાબજી ફરાંમજી પટેલ.

આલબરટ પ્રેસ કુંપની ઓફ કરાંચીના ડાએરેકટરોમાં ડાકટર અરદેશર જમશેદજી ભાજીવાલાનું નામ વધારે. માનેજર, જાંગીરજી હોરમજજી. મોદી.

કોલાબા કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં હાનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, બેહરાંમજી જીજીભાઇ.

ફોંઆર લેંડ એંડ રેકલેમેશન કુંપનીના શેક્રેટરી, મનચેરજી નવરોજજી બનાજી.

ગ્રેટ ઇસ્ટરન સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજીને બદલે મેહરવાંનજી નશરવાંનજી ભાવનગરી, તથા અરદેશર ડોશાભાઇ મુનશીનું નામ વધારેછે.

ગોદરાની ગુજરાત આઇસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં અસપંદીઆરજી રૂસતમજી. શેક્રેટરી, શાપુરજી વીરજી.

હાઉસ એંડ લેંડ ઇનવેસ્મેંટ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં જાંગીરજી રૂસતમજી મોદીનું નામ વધારેછે.

સુરતની જાફરઅલી સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં રતનશાહ પેશતનજી વકીલનું નામ વધારેછે.

મલબાર કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ.

માણેકજી પીટીટ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં એદલજી નશરવાંનજી શેઠના, પીરોજશાહ મેહરવાંનજી જીજીભાઇ અને પેશતનજી હોરમજજી સંતોકનાં નામોછે.

ઓરીએનટલ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના એજંટો, મેહરવાંનજી ફરાંમજી (પાંડે) ની કુંપની.

ટીનાવલી પ્રેસ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, દાદાભાઇ જમશેદજી નાએગાંમવાલા.

યુનૈટેડ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના ડાએરેકટરોમાં ડાકટર બેહરાંમજી નવરોજજીનું નામ વધારેછે.

ફડચામાં ગયલી કુંપનીઓ—

બામ્બે સીટી બેંકના લીકવીડેટરોમાં જાંગીરજી રૂસતમજી મોદીને બદલે બરજોરજી રૂસતમજી મોદી.

બામ્બે પ્રેસીડનસી બેંક—લીકવીડેટરો, પેશતનજી નવરોજજી પોંહચા, ડોશાભાઇ ફરાંમજી કામાજી, નવરોજજી માણેકજી વાડીઆ.

બામ્બે ટરેડીંગ એંડ બેંકીંગ આશોશીએશન—લીકવીડેટરો, દાદાભાઇ રૂસતમજી બનાજી, દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, પેશતનજી નવરોજજી પોંહચા. માનેજર, કુવરજી રૂસતમજી મોદી.

બાંમ્બે બેંક એંડ ફીનાનશીઅલ આશોશીએશન—લીકવીડેટર, હોરમજજી નાનાભાઇ જંબુસરવાલા.

[૧] The Times of India Calendar and Directory for 1808, Bombay: Printed and published at the Times of India Office.

[illegible] લોન. ડીસ્કાઉંટ એંડ બેંકીંગ કુંપની—લીકવીડટરો, કાવશજી નાનાભાઇ દાવર, રૂસતમજી બરજોરજી મોદી, શોરાબજી પાલણજી મેહરજી, દોરાબજી ફરાંમજી પાંડે. માનેજર, અરદેસર બેહમનજી કાકા.

ગુજરાત ફીનાનશીયલ આશોશીએશન (અમદાવાદની)—લીકવીડટર, ફરાંમજી પેશતનજી વકીલ.

લારેનસ ફીનાનશીયલ આશોશીએશન (અમદાવાદની)—લીકવીડટર, દીનશાહ હોરમજજી કરાકા.

રાયલ બેંક ઑફ ઇંડીઆ—લીકવીડટરો, દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટ.

યુનીયન બેંક ઑફ બોમ્બે—લીકવીડટર, શોરાબજી તેહમુલજી લાગેટના.

આલબરટ ઇનશુરનશ કુંપની—લીકવીડટરો, ડાકટર અરદેસર જમશેદજી ભાજીવાલા, ખરશેદજી રૂસતમજી શેઠના, જમશેદજી દાદાભાઈ વાડીઆ.

બોમ્બે એંડ ટરેમબે કુંપની—લીકવીડટર, પેશતનજી દાદાભાઇ વાડીઆ.

બોમ્બે મરચંટ ઇનશુરનશ કુંપની—લીકવીડટરો, પેશતનજી ધનજીભાઈ કુરલેવાલા, નવરોજજી દોરાબજી ગાએ.

બોમ્બે ઓરીએનટલ ઇનશુરનશ કુંપની—લીકવીડટરો, મેહરવાંનજી ફરાંમજી પાંડે, નશરવાંનજી રતનજી તાતા, મેહરવાંનજી નશરવાંનજી પટેલ, લીમજી જમશેદજી બાટલીબોઈ.

બોમ્બે રાયલ ઇનશુરનશ કું૦—લીકવીડટરો, પેશતનજી નવરોજજી પોંહચા, બેહમનજી જીજીભાઇ, શોરાબજી ફરાંમરોજ સાટનના.

જીયારજ ધી થરડ જુટ એંડ વુલ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપની—લીકવીડટર, નશરવાંનજી અરદેસર વાડીઆ.

ઓરીએનટલ ઇનશુરનશ શોશાઇટી—લીકવીડટરો, ખરશેદજી હોરમજજી ચીનાઇ, કુવરજી રૂસતમજી મોદી.

વીગાસ પેટનટ સલીપ એંડ ફાઉંડરી કુંપની—લીકવીડટરો, પેશતનજી નવરોજજી પોંહચા, શોરાબજી ફરાંમરોજ સાટનના.

પારસી વ્યાપારી પેહડીઓમાં વધારે—

બી. એંડ. એ. હોરમારજી,
અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ.
નશરવાંનજી અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ.

બી. એચ. કામા.

ખરશેદજી શોરાબજી વાડીઆ એંડ કુંપની.

ધનજીભાઇ રતનાગર એંડ કુંપની.
ધનજીભાઇ ખરશેદજી રતનાગર.
બરજોરજી ખોદાદાદ ઇરાની.

એદલજી ફરાંમજીની કુંપની,
કાવશજી બેજનજી આલબલેસ.
માણેકજી એદલજી આલબલેસ.
ધનજીભાઇ એદલજી આલબલેસ.
બેહમનજી એદલજી આલબલેસ.
દાદાભાઇ એદલજી આલબલેસ.
હોરમજજી એદલજી આલબલેસ.

ફરાંમજી એદલજી,
ફરાંમજી એદલજી દાવર.
હોરમજજી એદલજી દાવર.

રૂસતમજી દાદાભાઈ કામાની કુંપની,
દાદાભાઇ હોરમજજી કામાજી.
રૂસતમજી દાદાભાઇ કામાજી.

શાપુરજી દોરાબજી સકલાતવાલા.

યુરોપ્યન પેહડીના પારસી દલાલોમાં વધારે—

એંગસ એંડ કુંપની—પીરોજશાહ પેશતનજી (મેહરજી) ની કુંપની.

ગ્રાઇસ એંડ કુંપની—માણેકજી ખરશેદજી (દાદીબરજોર) ની કુંપની.

કલોવર (જાન) એંડ કુંપની—ખરશેદજી જમશેદજી બાટલીબોઈ.

ફીનલે કલાર્ક એંડ કુંપની—ફરાંમજી એદલજી દાવર.

ગમપરટ, એ. સી.—ફરાંમજી અરદેસર દાવર.

તા૦ ૩ જી જાનેવારી.

શેઠો ફરાંમજી મોટાભાઇ વકીલ તથા બરજોરજી નશરવાંનજી વકીલે સુરત મધે ઇંગ્રેજી શિખવવાની એક સ્કુલ શાહપુરના લટા ઉપર આજદીનથી ઉંઘાડી હતી.[१]

તા૦ ૪ થી જાનેવારી.

મુંબઇ સમાચારના માલેકો શેઠો નાનાભાઈ રૂસતમજી રાંણીના અને માણેકજી બરજોરજી મીનોચેહરહોમજીનાએ "લોક મીત્ર" નામનું મુંબઈ સમાચાર પત્રમાંથી આખાં અઠવાડીઆંની જાણવા લાયક બાબદો તથા ખબરોના ઉતારાનું દર અઠવાડીઆંના શનીવારે સાંજનાં પ્રગટ થતું એક વર્તમાનપત્ર પ્રગટ કરવા માડયું હતું.[२]

---

૧ એ સ્કુલમાંથી શેઠ બરજોરજી નશરવાંનજી વકીલે ૧૮૬૪ ના મારચથી પોતાનો સંબંધ છોડવાથી શેઠ ફરાંમજી મોટાભાઇ વકીલે તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૧ માં પોતે મરણ પામ્યા ત્યાંસુધી ચલાવી હતી. એ બાદ તેમના ભાઇ શેઠ જાંગીરશાહ મોટાભાઇ વકીલે તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૯ સુધી પોતાને નામે ચલાવી હતી, અને હાલ તે શેઠ કરશનદાસ નારણદાસ મેહતાજી ચલાવેછે.

૨ એ પત્ર થોડુંક સુધી દર શનીવારે સાંજનાં નીકલયા પછી તે દર રવીવારે પ્રગટ થવા માડયું હતું, અને ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૬ થી તે દર અઠવાડીઆંમાં બેવાર બરેસપત અને રવીવારે પ્રગટ થાયછે. ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૧ ના અકટોબર માસમાં મજકુર શેઠ નાનાભાઇ રૂસતમજી રાંણીનાએ મુંબઇ સમાચારમાંથી ભાગ છોડવાથી એ પત્રની માલેકી એકલા શેઠ માણેકજી બરજોરજી મીનોચેહરહોમજીના હાથમાંછે.

તા૦ ૯ મી જાનેવારી.

અતરેની ગ્રાંટ મેડીકલ કાલેજમાં શિખનારા ચંચળ વિદ્યાર્થીઓને સ્કાલરશીપો અને ઇનામો આપવાની વાર્ષિક સભા આજ દીને મળી હતી. સરનશીનની ખુરસી હાનરેબલ બી. એચ. એલીસે લીધા બાદ એ ખાતાંના પ્રીનસીપાલ ડાકટર સ્ટેડમેને ગયાં વરસનો રીપોર્ટ વાંચી સંભળાવ્યો. જે પછી ચંચળ વિદ્યાર્થીઓને ઇનામો તથા સ્કાલરશીપો આપી હતી, જેઓમાં એકજ પારસી—તેહમુલજી ભીખાજી નરીમાન, ને રૂ૧૦) ની સરકારી સ્કાલરશીપ મળી હતી. એ કાલેજનાં પુસ્તકખાનાંમાં ખુદરતી તવારીખને લગતાં પુસ્તકો ખરીદવા માટે શેઠ કાવશજી જહાંગીરજી રેડીમનીએ રૂ૨૦૦૦) ની રકમ આજ દીને ભેટ મોકલી હતી[1] તે ઉપકાર સાથે બાહલ રાખવા બાદ સરનશીને એક સુભાષીત ભાષણ કરી સભા બરખાસ્ત કીધી હતી.[2]

તા૦ ૯ મી જાનેવારી.

શેઠ હીરજીભાઇ મેહરવાંનજી વાડીઆને નામદાર સરકારે કામચલાઉ ગોઠવણ તરીકે (આબાસીનીયાની લડાઇને લીધે) તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૬૭ થી મુંબઇની સરકારી ગોદીના ખાસ ડેપ્યુટી માસ્તર-બીલડર તરીકે નેમ્યા હતા.

પુણાંના માજી મુનસફ શેઠ અરદેસર ખરશેદજી શેઠનાને નામદાર સરકારે પુણાં જીલ્લાના હાનરરી માજીસ્ટ્રેટ નેમી તેમને પેહલા વર્ગના સબારડીનેટ માજીસ્ટ્રેટની સત્તા આપી હતી.[3]

તા૦ ૧૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

સુરતની પાસેનાં સુમાલી ગામમાં ઇ૦ સ૦ ૧૮૨૨ માં મરહુમ શેઠ કુવરજી માણેકજી મુકાદમે જે આદરાંનની દરેમેહર બંધાવી હતી તે રેતીના રેહામાં દટાઇ જવાની તૈયારીમાં હોવાથી તેમના ભત્રિજા શેઠ રૂસતમજી શાપુરજી મુકાદમે બીજી જગા લઇ ત્યાં દરેમેહર બંધાવી નવેસરથી આદરાંન બનાવી આજ દીને પોતાના મજકુર કાકાની નઇમેતે પરઠાવ્યા હતા.[4]

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી.

મુંબઇના નામદાર ગવરનર સર સેમોર ફીટઝજરાલડે આજ રાત્રે પરેલના સરકારી મેહલમાં એક "રીસેપશન" ભર્યું હતું, જે વેળાએ નીચલા પારસી ગ્રહસ્થો હાજર થયા હતા—

હાનરેબલ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલ, શેઠો અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, ડાશાભાઈ ફરામજી કરાકા, બહમનજી જીજીભાઇ, ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી, અરદેસર ખરશેદજી દાદીશેઠ, નવરોજજી ફરદુનજી, મેહરજીભાઇ બાપુજી વીકાજી' હોરમજજી બાપુજી વીકાજી, હીરજીભાઈ અરદેસર દાદીશેઠ, દાદાભાઈ બહમનજી જીજીભાઈ, પેશતનજી બહમનજી જીજીભાઇ, નાનાભાઇ બેહરામજી જીજીભાઈ, તેહમુલજી જમશેદજી દેસાઈ.[5]

તા૦ ૧૪ મી જાનેવારી.

મુંબઇની યુનીવરસીટીની સાતમાં વર્ષની કાનવોકેશન આજ દીને ટાઉન હાલમાં ભરાઇ હતી. પ્રમુખસ્થાંને ચાનસેલર સર સેમોર ફીટઝજરાલડ બીરાજ્યા હતા. આ વેળાએ

---

૧ એ રકમ શેઠ કાવશજીએ ડાકટર બરડવુડ ઊપર નીચલી ચીઠી સાથે મોકલી હતી, જે સભામાં વાંચી સંભળાવવામાં આવી હતી :—

My dear Birdwood,

Will you ask Dr. Stedman to announce today at the annual meeting of the Grant Medical College the enclosed gift of Rs. 2,000, cheque on the Bank of Bombay, to be expended on the purchase of works of Natural History for the College Library.

Yours Sincerely,

COWASJEE JEHANGHIER.

9th January, 1868.

૨ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૧૧ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

૩ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૯ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

એ લડાઇ વખતે એઓએ કરેલી મેહનત તથા બતાવેલી ખંત અને કારસાજીને માટે તે વેળાના સુપરીનટેંડંટ ઑફ મરીન કમાનડર જી. ટી. રાબીનસને નામદાર સરકાર ઊપર ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૮ ના જુન માસમાં મોકલેલા રીપોરટમાં લખેછે કે :—

"To the Storekeeper and his department, to Mr. Jamsetjee Dhunjeebhoy Wadia and his able Assistant Mr. Hirjibhoy Merwanjee Wadia (Special Assistant Master Builder), Mr. Rustomjee Ardeshir Wadia Assistant Master Builder &c. &c. &c. the warmest praise is due for a zeal and energy that has done them honour, and reflected the greatest credit on the public service."

૪ આ દરેમેહર ઊપર નીચલી તખ્તી ચારેલીછે :—

"પાખ દાદાર હોરમજદની મદદછે.

"પાખ આદરીઆંન શાહેબ અસલમાં સુમાલી ગામ
"મધે બેહશતનશીન પારસી કુવરજી માણેકજી મુકાદમે
"બંધાવેલું હતું. પણ રેતીના રૂવાથી તે આદરીઆંન ડટાઇ
"જવા આવ્યાથી નવા પાયાથી મરહુમ કુવરજી માણેકજી
"મુકાદમની નઇમેતે તેવણુનાં ભતરીજા રૂસતમજી શાપુરજી
"મુકાદમે ફરીને નવા પાયાથી બંધાવ્યુંછે. રોજ ૨૦
"બેહરામ માહ ૪ તીર શને ૧૨૩૭ એજદજરદી. તા૦
"૧૦ મી જાનેવારી સને ૧૮૬૮ અંગરેજી સવંત ૧૯૨૪ નાં
"પોશ વદ ૧ વાર શુકરે."

એ દરેમેહર પણ બીસમાર થવાથી ત્યાં બીજી જગાપર શેઠો દાદાભાઇ અને કાવશજી પાલણજી સુમાલીઆએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ પાલણજી દાદાભાઇ સુમાલીઆની નઇમેતે નવી દરેમેહર બંધાવી તે તા૦ ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૮૭ ને દીને પરઠાવી હતી.

૫ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૧૩ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

એઓને પદવીની સનદો આપવામાં આવી હતી તેમાં નીચલા પારસીઓ હતા:—[1]

માસટર ઑફ્ આરટસ (એમ. એ.) ની સનદ—શાપુરજી હોરમજજી પાટક, દાદાભાઇ શોરાબજી પટેલ, રૂસ્તમજી મેહરવાંનજી પટેલ, જમશેદજી નવરોજજી ઉનવાલા.

બેચલર ઑફ્ આરટસ (બી. એ.) ની સનદ—જમશેદજી અરદેસર દલાલ, પીરોજશાહ દાદાભાઇ ભેદવાર, જમશેદજી ખરશેદજી ડુબાશ, બહમનજી એદલજી મોદી, માણેકજી નશરવાંનજી નાણાંવતી, ફરાંમજી રૂસતમજી વીકાજી.

આ વેળાએ અપાયલાં યુનીવરસીટી પ્રાઇઝોમાં રૂ૨૦૦) નું "હોમજી ખરશેદજી પ્રાઇઝ" શેઠ બરજોરજી એદલજી મોદીને "સૂર્ય મંડળ" ઉપર સઉથી સરસ ઇંગ્રેજી કવિતા રચવા માટે આપવામાં આવ્યું હતું.

વળી શેઠ કાવશજી જહાંગીરજી રેડીમનીએ આજ દીને યુનીવરસીટીના વાઇસ ચાનસેલર સર અલેકઝાંડર ગ્રાંટ બારોનેટ જોગ એક પત્ર લખી રૂ૫૦૦૦) ની સરકારી નોટ તેનાં વ્યાજમાંથી દર શાલ મેટ્રીકયુલેશનની પરીક્ષામાં લાટીન ભાષામાં ચઢતા આવનાર વિદ્યાર્થીને તેમનાં નામની સ્કાલરશીપ આપવા માટે ભેટ આપી હતી.[2]

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૫ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—દસ્તુર કેખશરૂ દાદાભાઈ, સુરતવાલા—(ઉમર વર્ષ ૭૨) સુરતના વડા દસ્તુર દાદાભાઇ રૂસતમજીના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ માં પોતાના બાપનાં મરણથી સુરતના શેહનશાહી જરથોસ્તીઓના વડા દસ્તુર નેમ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ માં સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઇ નશરવાંનજી મોદીની નઇઅતે પરઠાયલાં શેહનશાહી આતશબેહરાંમની પેહલી બોઇ એવણે દીધી હતી. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ માં સુરતની દસ્તુરી બાબે એઓ તથા એઓના કાકાના દીકરાના દીકરા દસ્તુર જમશેદજી બરજોરજી કે જેવણનો પણ પોતાના બપાવાની જગો પર દસ્તુરીનો હક હતો તેઓ વચ્ચે વાંધો ઉઠયો, જેથી સુરતની તે વેળાની પંચાતના અકાબરોએ બંધે દસ્તુરો વચ્ચે તા૦ ૨ જી સપટેમ્બર ૧૮૩૮ ને દીને એક દસ્તાવેજ કરાવી સુરતની દસ્તુરીના તમાંમ હકો પર બંધેનો સરખો હીસ્સો રાખ્યો હતો. "દસ્તુરજીએ પોતાને માટે સારી આબરૂ જાલવી હતી અને પોતાના હાથ હેઠલનાઓનો ઘણો સારો બંદોબસ્ત રાખતા હતા."[3]

તા૦ ૧૬ મી જાનેવારી.

ગઈ તા૦ ૧૧ મીએ મુંબઈ મધે મુંબાદેવીના લટાપર લાગેલી ભયંકાર આગ હોલવવામાં પોલીસ તથા ફાએર

---

૧ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૧૬ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

ઊપલા પદવી મેલવેલા પારસીઓ ઊપરાંત આએ વર્ષ યુનીવરસીટીની નાચલી પરીક્ષાઓમાં નીચલા પારસીઓ પસાર થયા હતા—

ફરસ્ટ એકઝામીનેશન ઈન આરટસ (એફ. ઇ. એ.) ની પરીક્ષામાં—હોરમજજી જહાંગીરજી ભાભા, બહમનજી પીરોજશાહ કંત્રાકટર (ચાઉવાલા), બરજોરજી એદલજી મોદી, બરજોરજી રૂસતમજી મોદી, ફરદુનજી કાવશજી મુલ્લાં, દાદાભાઇ નશરવાંનજી નાણાંવતી, બેહરાંમજી ફરાંમજી પટેલ, મનચેરજી ફરાંમજી પટેલ, નશરવાંનજી હીરજીભાઇ પટેલ, માણેકશાહ જહાંગીરશાહ તાલેયારખાં, નવરોજજી દોરાબજી ખંડાલેવાળા.

મેટ્રીકયુલેશનની પરીક્ષામાં—દાદાભાઇ જમશેદજી આલપાઇવાળા, મનચેરજી મેહરવાંનજી ભાવનગરી, દોરાબજી જમશેદજી કંત્રાકટર (નાએગાંમવાલા), નવરોજજી માણેકજી કંત્રાકટર (પરવેજ), ફરાંમજી નવરોજજી દાદીબરજોર, જમશેદજી નશરવાંનજી દારૂવાલા, હીરજીભાઇ ફરાંમજી દાવર, ફરાંમજી મીનોચેહરજી દસ્તુર જામાસ્પઆશાના, બેજનજી માણેકજી જંબુસરીઆ, ફરાંમરોજ રૂસતમજી જોશી, જમશેદજી બેહરાંમજી કાંગા, ડોશાભાઇ બરજોરજી કાંદાવાલા, ફરદુનજી બેજનજી કરાંની, જમશેદજી દીનશાહ ખંબાતા, કાવશજી દીનશાહજી ખંબાતા (કરાંચીના), હોરમજજી નવરોજજી બારડ, જહાંગીરજી બેહરાંમજી મરજબાંન, હોરમજજી દાદાભાઇ મસાંની, શોરાબજી બહમનજી માસટર, એદલજી જમશેદજી બીસતરી, રૂસતમજી હોરમજજી નાણાંવતી (અમદાવાદના), મનજીશાહ નવરોજજી પારખ, પેસતનજી હોરમજજી પાટક, એદલજી શોરાબજી સરાફ, નશરવાંનજી ફરાંમજી તંબોલી, મનચેરશાહ ફરાંમજી ભીલવાલા, માણેકશાહ બાપુજી વીકાજી, ડોશાભાઇ નશરવાંનજી વાડીઆ, હોરમજજી હીરજીભાઇ વાડીઆ, મેહરવાંનજી નશરવાંનજી વાડીઆ.

૨ શેઠ કાવશજીએ એ બાબે લખેલો પત્ર નીચે મુજબ છે:—

Bombay, 14th January 1868.

To

SIR ALEXANDER GRANT BART.

Vice Chancellor of the University of Bombay.

Sir,

On the occasion of the Convocation which is to be held today, I beg to mark my interest in the Bombay University, by enclosing for the acceptance of the senate Government Promissory Notes of 4 % interest for Rs. 5,000, viz. $\frac{\text{No.}}{\text{a.}}$ $\frac{001793}{1891}$ for Rs. 2,000, $\frac{\text{No.}}{\text{a.}}$ $\frac{001794}{1891}$ for Rs. 2,000, and $\frac{\text{No.}}{\text{a.}}$ $\frac{001891}{641}$ for Rs 1,000, bearing interest from 1st November last. The interest of the said Notes to be applied to the establishment of an annual prize to be awarded each year to the best competitor in *Latin* at the Maticulation examination.

I have the honor, &c., &c.,

COWASJEE JEHANGHIER.

૩ મુંબઈ સમાચાર, તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

બ્રીગેડનાં માણસોએ જે કીમતી મદદ કીધી હતી તે શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટે નજરેનજર જોયાથી તેવણે તેમને ભેટ તરીકે વેંહચી આપવા માટે રૂ૭૦૦) ની રકમ આજ દીને અતરેના પોલીસ કમીશનર મી૦ એફ. એચ. સુટર ઉપર મોકલી હતી.[2]

તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી.

આજ દીને સુરત મધે મરહુમ દસ્તુર કેખશરૂ દાદાભાઇનાં ઉઠમણાંમાં પંચાતની તરફથી મોદી રૂસતમજી ખુરશેદજીએ મરનારના વડા દીકરા દસ્તુર નશરવાંનજી કેખશરૂને દસ્તુરીની એક શાલ હોરાડી હતી, તથા મરનારના કાકાના દીકરાના દીકરા દસ્તુર રૂસતમજી જમશેદજી જેઓ મુંબઇમાં હતા તેમને સારૂંબા એક શાલ આપવામાં આવી હતી, અને દસ્તુરનો હક ભોગવવા બાબે આગલ જે બંદોબસ્તો થાયા હતા તે ફરી તાજા કરવામાં આવ્યા હતા. દસ્તુર નશરવાંનજીને એ ઉપરાંત પસન્દ.ગીઆઓ, દારૂવાલાઓ,[2] બગરીઆ મોબેદો, તથા નાનપરાના જરથોસ્તીઓએ શાલો હોરાડી હતી.[3]

તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૭ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—હોરમજજી શાપુરજી મોતીવાલા[4]—ઉમર વર્ષ ૫૧) શેઠ શાપુરજી નશરવાંનજી મોતીવાલાના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં જવાહેરનો વ્યાપાર કરતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ માં પોતાના પિત્રાઇ શેઠ પેશતનજી માણેકજી જાને જમશેદવાલાનાં મરણથી તેમનાં એ કારખાનાંનો સર્વે વહીવટ એવણ ચલાવતા હતા. "જામે જમશેદ પતરને ઘણી તો સારી રીતે અને શંભાલથી તેવણે ઉધારીઉંછે કે એક નામના શરખા રોપા ઉપરથી તેને એક મોહટું દરખત બનાવીઉંછે."[5]

તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુંબઇના સુલેહના અમલદારોની મલેલી સભામાં મ્યુનીસીપાલીટીનો ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૮ નાં શાલનો હીસાબ તપાસવા માટે બે ઇંગ્રેજોની સાથે શેઠ અરદેશર ફરામજી મુસને દરેકને રૂ૧૦૦૦) ને બવાજમે બેંચ તરફના આડીતર નેમ્યા હતા, તથા મ્યુનીસીપાલીટીનો વહીવટ કમીશનર સાથે મસલહત કરી ચલાવવા ૩ ઇંગ્રેજ, ૧ હિંદુ,

---

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

૨ ગુંજરાત મિત્ર, તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

૩ મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

૪ શેઠો ડોશાભાઇ અને શાપુરજી બેજનજી મોતીવાલાના કાકા.

૫ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

અને ૨ પારસી—શેઠો ડોશાભાઇ ફરામજી કં—શોરાબજી શાપુરજી બંગાલીની સ્ટાનડીંગ કમીટી નેમવામાં આવી હતી.[6]

તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી.

પુણાંવાલા દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસ્પ આશાનાને "ખાંનબાહદુર" નો એતાબ મલ્યો તેની મુબારકબાદીમાં મુંબઈની અથોરનાંન અંજુમન તરફથી એક માનપત્ર શેઠો અરદેશર ડોશાભાઈ મુનશી, હોરમજજી નવરોજજી મકલાતવાલા, દીનશાહ મનચેરજી પંથકી અને જાંગીરજી હોરમજજી પંથકીનાં એક ડેપ્યુટેશન મારફતે પુણે મોકલ્યું હતું. તે માનપત્ર આજ દીને ભવાંનીપેંટ મધેના શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટવાલા બંગલામાં એક મીજલસ ભરી દસ્તુરજીને અનાયત કરવામાં આવ્યું હતું. સરનશીનની ખુરસી હેદરાબાદવાલા શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી સુરતી ધનજીમેહતાનાને આપવામાં આવી હતી, જેવણે મોગલાઈ અદબઆદાબથી એક ભાષાણ કરવા બાદ શેઠ અરદેસર ડોશાભાઈ મુનશીએ માનપત્ર વાંચી સંભલાવ્યું, જેનો દસ્તુરજીએ ઘટતો જવાબ વાલ્યો હતો. એ માનપત્રપર દસ્તુરો જામાસપજી મીનોચેહરજી જામાસ્પઆશાના, પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણા, શોરાબજી રૂસતમજી મુલ્લાં ફીરોજના, ફરામજી બેજનજી, એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાંણાના, રૂસતમજી જમશેદજી દસ્તુર તથા શેઠો તેહમુરસ જમશેદજી દેસાઇ, ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી, નવરોજજી દોરાબજી મકલાતવાલા, મનચેરજી બહમનજી પંથકી, અને બીજા ૫૬૯) અથોરનાંનોની શહીઓ હતી.

એ પછી શેઠ હોરમજજી દોરાબજી ચીનાઇએ પુણાંના જરથોસ્તીઓની તરફથી મુબારકબાદીમાં શામેલ થાઈ મુંબઈની અથોરનાંન અંજુમન તથા ઉપલા ડેપ્યુટેશનના ગ્રહસ્થોનો ઉપકાર માન્યો હતો.

ત્યારબાદ દખણ હેદરાબાદના જરથોસ્તીઓએ એક કાશમીરી શાલ સાથે મોકલેલું માનપત્ર સરનશીનની ફરમાસથી તેમના બેટા શેઠ પેશતનજી જમશેદજી સુરતી ધનજીમેહતાનાએ વાંચી સંભલાવ્યું, જેપર શેઠો બાપુજી વીકાજી, જીવણજી પેશતનજી મેહરજી, નશરવાંનજી શોરાબજી ચીનાઈ, એદલજી શોરાબજી ચીનાઇ, ફરામજી શોરાબજી ડોઠીવાલા, જમશેદજી એદલજી ચીનાઇ, પાલણજી હોશંગજી ડોઠીવાલા, રૂસતમજી ખરશેદજી નેતરવાલા, હીરજીભાઇ નરશંગજી, દોરાબજી ડોશાભાઇ ડોઠીવાલા, વગેરેની શહીઓ હતી.

સેવટે સેતારા તથા માહબલેશરના જરથોસ્તીઓ તરફથી શાલજોડા સાથેનો એક માનપત્ર દસ્તુર ખુરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાનાની મારફતે આવ્યો હતો તે એ૦ કાઉશજી રૂસતમજી શહીઆરે વાંચી સંભલાવ્યો, જેપર શેઠો કાવશજી શાપુરજી હાથીખાઉ, એદલજી રતનજી લાંઉ-

---

૬ ટાઇમસ ઓફ ઇંડીઆ, ૨૪ મી જાનેવારી ૧૮૬૮.

મેસ[illegible] એદલજી ખરશેદજી આંતીઆ, કુવરજી કાવશજી હાથીખાડે, બેજનજી કાવશજી સેતારેવાલા વગેરેની શહીઓ હતી. જે પછી પાંન ગોલાબ લઇ મીજલસ બરખાસ્ત થાઇ હતી.[૧]

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી.

આકોલા મધે દેશપ્રદેશના હુનર તથા કારીગરીનું એક સંગ્રહસ્થાંન આજ દીને બીરારના કમીશનર મી૦ આલફ્રેડ લાયલે મોટી ધામધુમ સાથે ઉઘાડયું હતું, અને તે તા૦ ૩ જી ફેબરવારી સુધી ખોલ્લું મુકવામાં આવ્યું હતું. એટલા દિવસો ત્યાં ભારે ધામધુમ મચી રહી હતી. એ સંગ્રહસ્થાનમાં અપાયલાં સંખ્યાબંધ ઇનામોમાં આસીસ્ટંટ કમીશનર દસ્તુર બહમનજી જામાસપજી જામાસ્પઆશાનાને સરશ રૂઇના નમુનાને માટે એક રૂપાનો ચાંદ તથા દફતર આશકારા છાપખાંનાના માલેકો શેઠો બેહરાંમજી ફરદુનજી (મરજબાંન) ની કુંપનીને સરૂથી સારી છપાઇને માટે "સરટીફીકેટ ઑફ મેરીટ" મલી હતી.[૨]

તા૦ ૧ લી ફેબરવારી.

આજ દીને "ધી કુવીન, ધી લેડીસ ન્યુસપેપર" નાંમનાં લંડનનાં એક અઠવાડીક પત્રમાં મુંબઇવાલા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફની બે બેટીઓ બાઈ આઇમાંએ તે શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીનાં ધણીઆંની, તથા બાઇ શીરીનબાઇની તસવીરો, તથા તેણીઓએ લખેલી ઇંગ્રેજી કેળવણીની હકીકત છપાઇ હતી.

તા૦ ૨ જી ફેબરવારી.

શેઠ શોરાબજી ખરશેદજી ઇજનેરે "સનડે રીવ્યુ" નામનું દર અઠવાડીઆંના રવીવારે પ્રગટ થતું એક ગુજરાતી વર્તમાન પત્ર આજ દીનથી પરવરતાવવા માડયું હતું.[૩]

તા૦ ૩ જી ફેબરવારી.

રોજ ૧૪ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

નવસારી મધે એ૦ કાવશજી શોરાબજી બેદવારે ત્યાંના જરથોસ્તીઓને સર અવસરે વાપડવાને તથા પારસી મુસાફરોના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાલા પોતાનાં મમાઈ મરહુમ બાઇ કુવરબાઇ તે આ૦ દાદાભાઇ નશરવાંનજી બેદવારનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે બંધાવી આજ દીને તેને ખોલ્લી મુકવાનું જશન કીધું હતુ. એ મકાંનનું નામ એ૦ કાવશજીએ પોતાના બાવા એ૦ શોરાબજી પાલણજી બેદવારનાં નામ ઉપરથી "શોરાબ બાગ" કરી રાખ્યું હતું, તથા તેની મરામતને માટે રૂ૨૦૦૦) ની સરકારી નોટ એલાહેદી કાઢી હતી. એ મકાંન બંધાયાની ખુશાલીમાં એવણે બીજે દીને નવસારીમાં ગામના તમામ જરથોસ્તી મરદોની તથા ત્રિજે દીને ઓરતોની નેઆત જમાડી હતી.[૪]

---

[૧] જામે જમશેદ, તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી અને ૬ થી ફ્રેબરવારી ૧૮૬૮.

એજ મુજબ પુણાંની જરથોસ્તી અંજુમન તરફનું માનપત્ર જે મોટી ધામધુમ સાથે દસ્તુરજીને આપવામાં આવનાર હતું, તે દસ્તુરજીના એકપુત્ર બેટા એ૦ આદરબાદ દસ્તુર નશરવાંનજીનાં ગઇ તા૦ ૧૫ મી મારચે થયલાં અકાલ તથા ગમગીની ભરેલાં મરણને લીધે ધામધુમથી ન આપતાં તા૦ ૮ મી જુન ૧૮૬૮ ને દીને પુણાંની મરહુમ શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલની દરેમેહરની શાલગરેહનાં જશનની મીજલસમાં એ માનપત્ર તથા પરસ આપવા બાબે થાયલી કમીટીના સરનશીન શેઠ હોરમજજી દોરાબજી ચીનાઇએ વાંચી સંભલાવી પુણાં મધે એકઠા થયલા રૂ૨૦૦૦) ની પરસ સાથે દસ્તુરજીને અનાયત કીધું હતું. તેજ મુજબ ઉપલી કમીટીના શેક્રેટરી શેઠ શોરાબજી જાંગીરજી ચીનાઇની મારફતે આવેલાં નવસારી, વીઆરાસુનધડ, તારાપોર, કલીઆંણી, શોલાપુર (શેઆલ સાથે), બીરાર (ચાંદીનો સટ તથા શેઆલ સાથે), મઊ (સુનાં રૂપાંના દાણાની તશબી તથા શેઆલ સાથે), ઇંડોર (રૂપાંનાં કલમદાંન સાથે), નીમચ (શેઆલ સાથે), નશીરાબાદ (શેઆલ સાથે) થી આવેલાં માનપત્રો પણ તેવણે એજ મીજલસમાં એનાયત કીધાં હતાં, જે સર્વેનો દસ્તુરજીએ ઘટતો જવાબ વાલ્યા બાદ ચાશની કરી મીજલસ બરખાસ્ત થાઇ હતી.

એ પછી કલકતેથી શેઠ ધનજીભાઇ બેહરાંમજી મેહતા તથા બીજા જરથોસ્તીઓની શહી સાથનું એક માનપત્ર તથા રૂપાંનું આફરંગાંનીઊ દસ્તુરજીને ભેટ આપવા માટે પુણાં મધે શેઠ શોરાબજી જાંગીરજી ચીનાઇવાલા "જાંગીર હાલ" માં તા૦ ૨૦ મી ડીસેમબર ૧૮૬૮ ને દીને જરથોસ્તીઓની સભા મલી હતી. ત્યાં શેઠ હોરમજજી દોરાબજી ચીનાઇએ ઉપલું માનપત્ર વાંચી સંભલાવી તે ભેટ કીધું હતું, જેનો દસ્તુરજીએ જવાબ વાંચી સંભલાવ્યા બાદ પાંનગોલાબ લઇ મીજલસ બરખાસ્ત થાઇ હતી.

[૨] રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૯ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

એ સંગ્રહસ્થાંન વેળાએ પારસીઓની ઘણી જહારત આકોલાના આસીસ્ટંટ કમીશનર દસ્તુર બહમનજી જામાસપજી જામાસ્પઆશાનાએ કીધી હતી તે વિષે ઉપલાંજ રાસ્ત ગોફતારમાં આકોલાનો ખબરપત્રી લખેછે કે—

"શંગરશથાનના દીવશમો જે કોઇ જરથોશતીઓ અતરે મુંબઇથી તથા પુણેથી આવીઆ હતા તેઓમાંના ઘણાએક સાહેબોએ ભાઇ બહમનજી આશીશટંટ કમીશનરના બંગલામો ઊતારો લીધો હતો અને તાંહાં શરવે રીતે અછી જહારત થઇછે, આએ વખતે તક લઇને કહુંછું કે કોઇબી જરથોશતી મુશ્કીલ ઇઆ મોટો જે એવણને તાંહાં જાએછે તેને સરખી રાહે જહારત લીધાંમો આવેછે. એ ભાઇ ઘણાજ ભોલા, સાદા તેમજ ચંચલછે. પોતાના મોટા ઓધાની કશીબી મગરૂરી વગર પોતાની કોમને ઘણુંજ સારૂં લાગે તે માફક કામ બજાવેછે."

[૩] એ પત્ર ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૧ સુધી ચાલુ રહયું હતું.

[૪] મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

એ મકાનમાં નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે :—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદ છે.

"આએ મેકાનનું નામ શોરાબ બાગ કરીને રાખીઊંછે.
"તે મુમબાઇના રેવાશી આ૦ કાવસજી શોરાબજી બેદવારે
"પોતાનાં મમાઇ કુવરબાઇ તે આ૦ દાદાભાઇ નશરેવાંનજી

તા૦ ૫ મી ફેબરવારી.

વાંસડાથી બે કોશ દુર મવાસ ગામમાં નવસારીના એક પારસી આ૦ હોરમજજી એદલજી કોટવાલે એક મોટો વાઘ માર્યો હતો, જે માટે તેમને વાંસડાની સરકાર તરફથી રૂ૧૨) નું ઈનામ મલ્યું હતું. એ શેઠ હોરમજજી વાઘના શીકારના ઘણા શોખીલાછે, અને તેઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૪ થી તે અત્યાર સુધીમાં વીશેક વાઘ માર્યા હતા.[1]

તા૦ ૬ થી ફેબરવારી.

શેઠ નશરવાંનજી દોરાબજી આપઅખતીઆરે "ઇઅ-જદાં પરસ્ત" નામનું જરથોસ્તી ધર્મનાં સુખો અને સત જરથોસ્તનાં ફરમાંનો તેમજ જરથોસ્તી ટોલાની નીતિ, સંસાર અને કેળવણીને લગતી બીનાઓ તથા સુચનાઓનું દર બેસપતવારે પ્રગટ થતું એક વર્ત્તમાન પત્ર આજ દીનથી પરવરતાવવા માડયું હતું.[2]

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.

શેઠ માણેકજી કાવશજી એંટીને પંચમાહલના ડીસ્ટ્રી-કટ ડેપ્યુટી કલેક્ટર અને શેઠ શોરાબજી જાંગીરજી તાલિયાર-ખાંનને ગુજરાતના સબ આસીસ્ટંટ સેટલમેંટ આફીસર તરીકે મુંબઈની સરકારે કાયમ કીધા હતા.[3]

તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી.

જરમનીવાલા ડાક્ટર ફેડરીક સ્પીગલે અવસ્તા પર શરેહનાં બાહેર પાડવા ધારેલાં ત્રણ દફતરોમાં વંદીદાદની શરેહનું પેહલું દફતર ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ ના ડીસેમબર માસમાં તથા બીજું વીસ્પરદ, ઇજશને અને ખોરદેહ અવસ્તાની શરેહનું હાલમાં છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[4]

તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી.

સુરતના એક મ્યુનીસીપાલ કમીશનર ડાક્ટર માણે-કજી બશુબાંજીને નામદાર સરકારે સુરતના એક હાનરરી માજીસ્ટ્રેટ નેમી ત્યાંના પેહલા વર્ગના સબારડીનેટ માજીસ્ટ્રે-ટની સત્તા આપી હતી.[5]

તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૯ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ શેઠ હીરજીભાઈ એદલજી મારીસ[6]નાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી રૂ૪૦૦), બાવા શેઠ એદલજી બહમનજી મારીસે રૂ૪૦૦), ભાઈ શેઠ મનચેરજી એદલજી મારીસે રૂ૨૦૦), તથા બીજા એશીઓએ રૂ૨૩૫) મલી રૂ૧૨૩૫) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[7]

તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨ માહા ૬ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—ડાશાભાઈ ખરશેદજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૭૧) શેઠ ખરશેદજી ફરાંમજી વાડીઆના વડા દીકરા. એવણ પેહલવેહલા અતરેની સરકારી ગોદીમાં "આસીસ્ટંટ બીલ્ડર" તરીકે રહયા હતા. ત્યાંથી વીશ વરસે ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં પોતાની ખુશીથી ઓહદો છોડી પોતાના મામા શેઠ જાંગીરજી નશરવાંનજી વાડીઆની પેહડીપર વડા મુનીમ તરીકે રહયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૩ માં શેઠ જાંગીરજીનાં મરણથી એજ શાલની તા૦ ૧ લી જુનથી શેઠો અરદેસર ફરાંમજી દાવર અને રૂસતમજી બરજોરજી મોદી સાથે "અરદેસર ડાશાભાઈની કું૦" નાં નામથી પેહડી ઉઘાડી વ્યાપાર તથા ફ્રેન્ચ અને અમેરીકન સરકારની આડતનું કામ ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૦ માં તે પેહડી બંધ કરી મોનશીયો તુચની સાથે "ડાશાભાઈ ખરશેદજીની કું૦" નાં નામથી ફ્રાંનસ સાથનો વ્યાપાર તથા તે સરકારની અતરે આવતી મનવારોની આડત કરવાનું શરૂ કીધું હતું.

"ભેંદવારનાં ધનીઆનીનાં પુનને શારૂ શ્રી નોશારી કશાબા
"મધે શરવે જરથોશતીઓને વાપરવા શારૂ બનશાવેઓછે.
"રોજ ૧૪ મો ગોશ ઇજદ માહા ૫ મો અમરદાદ અમ-
"શાશપંદ શેહનશાઇ, માહ ૬ થો શરેવર અમશાશપંદ કદમી
"શને ૧૨૩૭ એજદેજરદી તા૦ ૭ જી ફેબરવારી શને ૧૬૬૮
"ઇંગરેજી શંવત ૧૯૨૪ ના માહ સુદ ૧૦ ને વાર શોમે."

૧ મુંબઈ સમાચાર, તા૦ ૧૫ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

૨ એ પત્રમાં દસ્તુર પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણા પ્રથમમાં થોડાક માસ ધર્મ સંબંધી લખાંણ મોકલતા હતા, પણ તેવણે એજ શાલના નવેમબર માસમાં વર્તમાન પત્રોમાં એક પત્ર લખી એ પત્ર સાથ પોતાનો કસ્સો સંબંધ નથી એમ જાહેર કીધું હતું. એ પછી કેટલીક મુદત સુધી એમાં દસ્તુર જામશેદજી શોરાબજી કુકાદારૂએ ધર્મ સંબંધી લખાંણો કીધાં હતાં. પાછળથી એ પત્ર દર બેસપતવારને બદલે રવીવારે પ્રગટ થવા લાગું હતું, અને તે શેઠ નશરવાંનજી દોરાબજી આપઅખતીઆરે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૮ માં પોતાનાં મરણ સુધી પોતે ચલાવ્યું હતું, અને તે બાદ તેમના ભત્રિજા શેઠ બરજોરજી નવરોજજી આપઅખતીઆરે તે દશ વર્ષ સુધી-ચલાવી તા૦ ૨૨ મી જુન ૧૮૮૯ થી બંધ કીધું હતું.

૩ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૧૫ મી જુન ૧૮૬૮.

૪ "Commentar über Das Avesta. von, Friedrich Spiegel. Zweiter Band. Vispered, yacna und Khorda-Avesta, Wien, 1868."

૫ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૩ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

૬ એવણ કોટ મધે દેવલવાલા મોહલ્લામાં પોતાના બાપનાં ઘેરની ચરાવત થતી હતી તે જોવાને પાસેની ગલીમાં બાંધેલી પરાંચ ઊપર ચહડયા હતા તેવામાં ઊપરથી પગ છટક-વાથી ૧૮ ફીટની ઊંચાઈએથી નીચે જમીન ઊપર તુટી પડયા હતા, અને એક માસ લગન તેની ઇજા ભોગવી મરણ પામ્યા હતા.

૭ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

ઈ૦ [illegible]૮૫૨ માં ફ્રાન્સની સરકારનાં અતરે આવતાં વાહણો તથા તેમના કાફલાઓને કીમતી મદદ કરવા માટે એ સરકાર તરફથી એવણને પેહલા વર્ગનો એક સોનાંનો ચાંદ ભેટ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૪ થી અતરેની મેશરસ જારજ પાલિકસરીનની કું૦ની દલાલીનું કામ પણ એવણ ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી.

શેઠ જેહાંગીરજી મેહરવાંનજી પલીડરે આજ દીને મરહુમ શેઠ કાવશજી બેહરાંમજી બનાજીવાલાં આતશબેહરાંમમાં જરથોસ્તીઓની એક મોટી મીજલસ હજુર "ધરમ" ઉપર એક વાએજ કરી સંભલાવી હતી.[૧]

તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી.

આજ દીને મધરાતનાં મુંબઈના કોટ મધે માપલાની પોરમાં એક ભયંકાર આગ લાગી હતી જેથી એ પોરમાં આવેલી શેઠો મનચેરજી બહમનજી પંથકી, હોરમજજી પેશતનજી બાટલીવાલાના છોકરાઓ, રતનજી એદલજી બાટલીવાલા, શેરાંબજી રૂસતમજી બાલીવાલાના છોકરાઓ, મેહરવાંનજી ખરશેદજી ઘડીઆલી, નશરવાંનજી કુવરજી બાટલીવાલા, અને હોરમજજી એદલજી માડનની વખારો બળી જવાથી તેમને આસરે રૂ૭૫૦૦૦૦) નું નુકસાંન થયું હતું. એ આગ હોલવવામાં પુષ્કળ પારસીઓએ જાંન ફેશાંનીથી મેહનત કીધી હતી, જેઓમાં મુખીઅ શેઠો શાપુરજી પેશતનજી માકાબચાના, હોરમજજી શાપુરજી પાવરી પોતાના પારસી મજુરોની આખી પલટણ સાથે, પોલીસના જમાદાર આ૦ શેરાબજી બેહરાંમજી કાંગા, જમશેદજી શેરાબજી માડન, ખરશેદજી શેરાબજી કાતરક અને ધનજીભાઈ શેરાબજી કાતરક હતા. આ આગથી કોટના પારસીઓમાં મોટો ખભરાત તથા દેહશત ફેલાઈ હતી.[૨]

તા૦ ૨૩ મી ફેબરવારી.

દમણ મધે શેઠ માણેકજી કાવશજી દમણવાલાએ પોતાના દીકરા શેઠ શેરાબજી તથા બીજાં બેશીઓનાં બાળકોનાં લગન કીધાં તેની ખુશાલીમાં દમણના ગવરનર તથા બીજા સર્વે પોરટુગીજ અમલદારોને આજ રાત્રે એક બોલ આપ્યો હતો.[૩]

તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી.

મુંબઈ મધે હુનર તથા કારીગરીની જીનસોનું એક પ્રદર્શણ આજ દીને નવી બંધાયલી ફરાંમજી કાવશજી ઇનસ્ટીટયુટનાં દીવાંનખાંનાં મધે ઉંઘાડવામાં તથા એ ઇનસ્ટીટયુટને પણ ખોલ્લો મુકવાની ક્રિઆ કરવામાં આવી હતી. પ્રથમમાં સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટે ઉઠી નામદાર ગવરનરની ગેરહાજરીમાં એ ક્રિઆ કરવાને હાનરેબલ બી. એચ. એલીસને અરજ કીધી, અને તેમ કરતાં પ્રદર્શણ ઉભું કરવાને લગતી કેટલીક વીગત કહી સંભલાવી. એ પછી હાનરેબલ મી૦ એલીસે એક સુભાખીત ભાષાણ કરી પ્રદર્શણ તથા ફરાંમજી કાવશજી ઇનસ્ટીટયુટ ખોલ્લી મુકેલી જાહેર કીધી હતી. જે બાદ સઘળાઓ પ્રદર્શણમાં મુકેલી ચીજો જોવાને મંડી ગયા હતા.[૪]

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

એ વાએજનું એક ચોપાનયું નીચલાં નામથી એજ શાલના આપરેલ માસમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યું હતું :—

"ધરમ ઉપર વાહાજ. ભાઈ જાંહાંગીર મેહેરવાંનજીએ મરહુમ સેઠ કાવસજી બેહેરાંમજીનાં આતશબેહેરાંમનાં મકાંન ઉપર શેહેનશાહી રોજ ૭ જો અરદીબેહેશત, માહા ૬ ઠો શેહેરેવર સને ૧૨૩૭ ઇઅજદજરદીને દીને જરતોશતી અંજુમન આગલ ધરમ ઉપર કીધેલી વાહાજ. મુંબઈ, દફતર આશકારા છાપાખાનામાં છાપીછે. એપરેલ ૧૮૬૮."

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૪ અને ૨૮ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

એ આગ હોલવવામાં મદદ કરનારાં પોલીસ અને ફાએર બ્રીગેડનાં માણસોને વેહચી આપવા માટે શેઠ રતનજી એદલજી બાટલીવાલાએ રૂ૫૦૦) ની રકમ તા૦ ૨૬ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮ ને દીને મ્યુનીસીપાલ કમીશનર મી૦ આરથર કારફડની મારફતે પોલીશ કમીશનર ઉપર મોકલી આપી હતી. એજ મુજબ ડાકટર એદલજી નશરવાંનજીએ પણ રૂ૧૦૦) ની રકમ એજ કારણસર તા૦ ૧૦ મી મારચ ૧૮૬૮ ને દીને પોલીશ કમીશનર ઉપર મોકલી હતી.

એ જબરી આગ હોલવવામાં શેઠ શાપુરજી પેશતનજી માકાબચાનાએ કરેલી મેહનત વિષે બોલતાં તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮ નાં મુંબઈ સમાચારમાં લખેછે કે—"જોકે તે પુંજીવાલો નથી તોપણ મવીઅમપણે આબરૂથી પોતાનું ગુજરાંન ચલાવેછે. તે સરકારી કામોમાં સારો ઉપયોગી માણસ માલમ પડીઓછે. તે પોલીસ સાથે જોડાયલો નથી, પણ અગતની વેલાએ અને કોઈબી આફતની વખતે, જે મેહનત કરેછે તે તારીફ લાયક હોયછે. આ વેલાએ પાણી ઉરાડવામાં, બલતાં છાપડાં બેસાડવામાં અને બીજી સાધારણ માનેજમેંટમાં તેણે થોડી જડપ અને ઉપયોગ બતાવયો ન હતો. તેનાં કામ જેઓએ જોયાં હશે, તેઓ તેની એકસરખી તારીફ કરશે. આ પારસીને હમો સરકારની અને પરજાની જાણમાં લાવતાં ઉમેદ રાખીએછે કે, તેની કદર બુજવાને ઘટતા ઉપાય લેવાય."

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

૪ ટાઈમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

એ પ્રદર્શણને લગતી ગોઠવણો કરવાને નેમાયલી કમીટીમાં ૨૪ ઇંગ્રેજ, ૭ હિંદુ, અને ૧૧ પારસી (હાનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટ, ડોશાભાઈ ફરાંમજી કરાકા, બેહરાંમજી જીજીભાઈ, રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈ, જમશેદજી ધનજીભાઈ વાડીઆ, શેરાબજી પેશતનજી ફરાંમજી, શેરાબજી જમશેદજી જીજીભાઈ, ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ, માણેકજી ખરશેદજી સરાફ) ગ્રહસ્થો હતા.

તા० ૨૫ મી ફેબરવારી.

મુંબઈની પારસી ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટના કલાર્ક શેઠ બરજોરજી રૂસતમજી થાંગેવાલાને હાઈ કોરટની આપેલેટ સાઈડના રીપોરટર તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા[1]

તા० ૧ લી મારચ.

શેઠ બેજનજી રતનજી કોટવાલે ૧૮૫૯ ના ૧૪ મા ઍકટને "લૉ ઑફ લીમીટેશન" ના કાએદાનું તેની શરેહ તથા ઈનસાફ સાથનું પુસ્તક ઈંગ્રેજીમાં પ્રગટ કીધું હતું.[2] એ પુસ્તક સ્મોલ કાઝ કોરટના માજી ચીફ-જડજ મી० જે. એફ. હોરને અરપણ કીધું હતું.

તા० ૧૦ મી મારચ.

શેઠ દારાશાહ શોરાબજી તારાપોરવાલાએ "એક જુવાન પારસી"ને નામે "જનાનખાંનાંની બીબીઓ" નામનું એક વારતાનું પુસ્તક ઈંગ્રેજી ઉપરથી ગુજરાતીમાં છાપી પ્રગટ કીધું હતું.[3]

તા० ૧૬ મી મારચ.

સુરત મધે ડાકટર ડોશાભાઈ પેશતનજીએ આજ દીને ત્યાંની એંડરૂસ લાઈબ્રેરીનાં દીવાંનખાંનાંમાં "સુરત શેહરની તંદરોસતી" વિષે ઈંગ્રેજીમાં એક ભાષણ કીધું હતું. સુરત-શીનની પારસી જડજ મી० ફેમબાલે લીધી હતી.[4]

તા० ૧૭ મી મારચ.

રોજ ૨૭ માહ ૬ (શે०) ૧૨૩૭ યઝદેજરદી.

આજ દીને પુણાં મધે ખાંનબાહાદુર દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસપઆશાના એકપુરા બેટા એ० આદરબાદનાં ઉઠમણાંમાં પુણાં મધે નશાશાલારોનું એક ફંડ ઉભું કરવા માટેનું લીસ્ટ ઉભું કરવામાં આવ્યું હતું, જે મધે ખાંનબાહાદુર દસ્તુર નશરવાંનજીએ પ્રથમ રૂ૫૦૦) તથા બીજા જરથોસ્તીઓએ સારી રકમો ભરી હતી.[5]

---

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા० ૨૭ મી ફેબરવારી ૧૮૬૮.

૨ "Act XIV of 1869, on the Law of Limitation. With decisions upon each section, by the High Courts of Judicature of the three Presidencies. By, Bejunjee Ruttonjee Kotwal, Interpretor, Small Cause Court, Bombay. Bombay, printed by N. R. Ranina at the Union Press, 1868."

૩ "જનાનખાનાની બીબીઓ. એક વારતા. (ઈંગ્રેજી ઉપરથી, ફેરફાર શાથે) ચાર ભાગમાં—ભાગ પેહેલો. બનાવનાર, એક જુવાન પારસી. મુંબઈ મધે ઈમપીરીયલ પ્રેસમાં નવરોજજી ફરાંમજીએ છાપ્યું છે. ૧૮૬૮."

એનો બીજો ભાગ સપટેમબર ૧૮૬૮ માં બાહેર પડયો હતો.

૪ ગુજરાત મિત્ર, તા० ૨૨ મી મારચ ૧૮૬૮.

૫ રાસ્ત ગોફતાર, તા० ૨૯ મી મારચ ૧૮૬૮.

એ ફંડ સ્થાપવાનો ઠેરાવ કરવાને પુણાંના જરથોસ્તીઓની એક સભા તા० ૯ મી આગશટ ૧૮૬૮ ને દીને મરહુમ શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલવાલી દરેમેહરમાં ખાંનબાહાદુર દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસપઆશાનાનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ મલી હતી. આ માટે આગમજથી રૂ૧૦૨૩૮) ની રકમ ભરાઈ હતી, અને તે મુંબઈની પારસી પંચાતનાં ફંડના તરસ્ટીઓને કાંઈક વાંધાને લીધે ન સોંપતાં તેનો વહીવટ પુણાં મધેજ ચલાવવાને ઠેરવ્યું હતું, અને તે માટેની સર્વે ગોઠવણો કરવાને ખાંનબાહાદુર પદમજી પેશતનજી, શેઠો ધનજીશાહ જમશેદજી અંકલેસરીઆ, એદલજી હોરમજજી મોટાભાઈ, દોરાબજી પેશતનજી ગનતરૂપવાલા (ઘાસવાલા), હોરમજજી દોરાબજી ચીનાઈ, શોરાબજી જંગીરજી ચીનાઈ, દીનશાહ રતનજી ઘડીઆલી, તેહમુલજી દાદાભાઈ મેહતા (મોદી), અને દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજી જામાસપઆશાનાની એક કમીટી નેમી સભા બરખાસ્ત થાઈ હતી. એ કમીટી મધે ખાંનબાહાદુર પદમજી પેશતનજી શામેલ ન થવાથી એ જગોપર શેઠ દાદાભાઈ પાલણજી ભેદવારને નેમ્યા હતા.

એ પછી એ ફંડનું કામ ચાલુ કરી તે મધેથી તા० ૧૫ મી આગશટ ૧૮૬૮ થી બે પગારદાર નશાશાલારો રૂ૧૬) ને દરમાયે રાખ્યા હતા, પણ ફંડ ઘટવાથી ૧૮૭૬ ના ડીજેમબર માસથી એકજ ક્રિઆદાર નશાશાલાર રાખ્યો હતો. એ બાદ પાછું ફંડ વધવાથી તા० ૧૬ મી ડીજેમબર ૧૮૮૩ થી બે નશાશાલાર રાખવામાં આવ્યાછે.

શેઠ પેશતનજી એદલજી સુખીઆએ પુણાં મધેના પોતાના એક બંગલાનાં ભાડાંની પેદાએશ જે ઉપજે તે મધેથી અરધી પેદાએશ આએ ધર્મ ખાતે તા० ૧ લી નવેમબર ૧૮૬૮ થી આપતી કીધી હતી, જે હજુ સુધી ચાલુછે.

આએ ફંડના ચાલુ ખરચને માટે નીચલા ગ્રહસ્થો તથા બાનુઓએ નીચે મુજબ અમુક રકમો આપી તેનું વ્યાજ વાપડવાની સરતથી જુદાં ખાતાં પડાવ્યાંછે :—

(૧) બાઈ સુનાંબાઈ તે મરહુમ શેઠ બેજનજી ફરાંમજી કરાંણીનાં વીધવાએ પોતાના ભાઈ મરહુમ શેઠ કાવશજી રતનજી રાંણાનાં પુનને માટે ઈ० સ० ૧૮૬૯ માં રૂ૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ. (૨) હાનરેબલ બેહરાંમજી જીજીભાઈએ પોતાનાં ધણીઆંની મરહુમ બાઈ માણેકબાઈનાં પુનને માટે એજ શાલમાં રૂ૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ. (૩) શેઠ બહમનજી જીજીભાઈએ પોતાની યાદગારીને માટે ઈ० સ० ૧૮૭૦ માં રૂ૫૦૦) ની સરકારી નોટ. (૪) મરહુમ શેઠ દારાશાહ શોરાબજી નરીમાંનના છોકરાઓએ પોતાના બાવાનાં પુનને માટે ઈ० સ० ૧૮૮૮ માં રૂ૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ. (૫) શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટે પોતાના દીકરા મરહુમ શેઠ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટનાં પુનને માટે ઈ० સ० ૧૮૮૯ માં રૂ૫૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ. (૬) સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ નાઈટે પોતાના બેશી ડાક્ટર નશરવાંનજી મેહરવાંનજી રતનજી પારખનાં પુનને માટે ઈ० સ० ૧૮૯૦ માં રૂ૧૦૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ. (૭) સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ બારોનેટે પોતાનાં ધણીઆંની મરહુમ લેડી સાકરબાઈ તે મરહુમ શેઠ ફરાંમજી ભીખાજી પાંડેનાં બેટીનાં

તા૦ ૧૯ મી મારચ.

અમદાવાદના એક મ્યુનીસીપાલ કમીશનર શેઠ દીનશાહ હોરમજજી કરાકાને નામદાર સરકારે અમદાવાદના એક ઓનરરી માજીસ્ટ્રેટ નેમી ત્યાંના પેહલા વર્ગના સબારડીનેટ માજીસ્ટ્રેટની સત્તા આપી હતી.[1]

તા૦ ૨૨ મી મારચ.

રોજ ૨ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ ચાંદનબાઇ તે મરહુમ શેઠ માણેકજી જીજીભાઇ વાછાનાં વીધવાનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજી મધેથી રૂ૪૦૦૦) તથા દીકરા શેઠ જીવાજી માણેકજી વાછાએ રૂ૪૦૦) મલી રૂ૪૪૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[2]

તા૦ ૨૩ મી મારચ.

જરથોસ્તીઓમાં પરણતે સમે આશીરવાદ દેવાએછે તેના ગુજરાતી કવિતામાં દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજી જામાસ્પઆશાનાએ કીધેલા તરજુમાનું એક ચોપાંનયું દસ્તુર ખુરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાનાએ છપાવી બાહેર પાડયું હતું.[3]

એજ મુજબ એમ૦ રૂસતમજી જામાસપજી દસ્તુર મેહરજીરાંણાએ. "આસીરવાદ પાજંદની માએની સાથે, અને સંસકરત સાદા" એવે નામનું એક ચોપાનયું છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[4]

તા૦ ૨૭ મી મારચ.

રોજ ૭ માહ ૮ (ક૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—શોરાબશાહ બેજનજી મોદી[5]—ઉમર વર્ષ ૭૨) સુરતવાલા શેઠ બેજનજી લોહરાસપજી મોદીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં સુરત મધે પોરટુગીજ વ્યાપારીઓની દલાલી કરતા હતા. તે પછી કોઇ પોરટુગીજ વ્યાપારીની બલાંમણ ઉપરથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ માં જડજ મી૦ આનડરસને એવણને મુંબઇની સદર અદાલતમાં હેડ-કલાર્ક તરીકે રાખ્યા હતા. તે ઓહદો ૩૦ વર્ષ સુધી બજાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૬ માં પેનશન લીધું હતું.

તા૦ ૩૦ મી મારચ.

રોજ ૧૦ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—શોરાબજી જાંગીરજી દાવર[6]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ જાંગીરજી ફરાંમજી દાવરના વડા દીકરા. એવણ પેહલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ માં શેઠ મેહરવાંનજી માણેકજી તબાક સાથે ચીન ગયા હતા. ત્યાંથી થોડીક મુદતે અતરે પાછા ફર્યા બાદ મી૦ લારકીન વકીલની પેહડીપર રહયા હતા, અને તે પેહડી તરફથી દેશાવરો ખાતે એકુ બે મુકદમાઓની ફતેહમંદ રીતે મેનીજ કરવાને લીધે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૮ થી તેના માનેજીંગ કલાર્ક ઠડયા હતા. મી૦ લારકીનની પછી એ પેહડી મેશરર્સ ઉડહાઉસ, મારગેન, હેનકાક, લીટસ, અને કાલીએર વકીલોએ એક પછી એક ચલાવી, તે સંધાના એવણ માનેજીંગ કલાર્ક હતા. વકીલોને ત્યાં લગભગ આખી જીંદગી ગુજારવાથી એવા પણ કાએદા કાનુનો જાણવામાં અરધા વકીલ જેવા માહીતગાર હતા.

પુનને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૦ માં રૂ૫૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ. (૮) સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ બારોનેટે પોતાનાં ફુઇના દીકરા મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી રતનજી પારખનાં પુનને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૦ માં રૂ૫૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ. (૯) સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ બારોનેટે પોતાનાં ફુઇનાં વહુ મરહુમ બાઇ જરબાઇ તે મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી રતનજી પારખનાં વીધવાનાં પુનને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૧ માં રૂ૫૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ. (૧૦) બાઇ દીનબાઇ તે મરહુમ શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટનાં વીધવાએ પોતાનાં ખાવંદનાં પુનને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૨ માં રૂ૫૦૦) ની સરકારી નોટ. (૧૧) સર દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ બારોનેટે પોતાનાં ફુઇનાં દીકરા મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી રતનજી પારખનાં બેટી મરહુમ બાઇ આવાંબાઇ તે ખાંનસાહેબ ફરદુનજી પેશતનજી વરીઆવાનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૩ માં રૂ૫૦૦) નું પોરટ તરસ્ટ બોંડ.

એ ફંડનું કાએદાસરનું એક તરસ્ટ ડીડ તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૭૨ ને દીને હાઇ કોરટના વકીલો મેશરસ જાફરસન એંડ પેનની મારફતે કરાવી તેના તરસ્ટીઓ તરીકે ખાંનબાહદુર દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસ્પઆશાના, શેઠો શોરાબજી જાંગીરજી ચીનાઇ, અને એદલજી જીવાજી અંકલેસરીઆને નેમ્યા હતા. એઓ મધેથી ખાંનબાહદુર દસ્તુર નશરવાંનજી ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૪ માં બેહશતનશીન થવાથી તેમની જગોપર ખાંનબાહદુર દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજી જામાસ્પઆશાનાને એક તરસ્ટી તરીકે નેમ્યાછે. એ ફંડની પુંજી હાલ રૂ૨૨૫૦૦) નીછે.

૧ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૧૯ મી મારચ ૧૮૬૮.

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૫ મી મારચ ૧૮૬૮.

૩ "જરતોસતીઓમાં પરણતે સમે આશીરવાદ દેવાએછે, તેહનો કવીતામાં કરેલો તરજુમો. બનાવનાર, દસ્તુર હોશંગજી જામાશપજી જામાસ્પઆશાના. છપાવી પ્રગટ કરનાર ખુરશેદજી જમશેદજી દસ્તુર જા૦ આ૦ મુંબઇ, યુનિયન પ્રેસમાં નાનાભાઇ રૂસ્તમજી રાણીનાએ છાપીઉછે. સને ૧૨૩૭ એજદજરદી. સને ૧૮૬૮ ઇસવી."

૪ "આસીરવાદ પાજંદના માએની સાથે અને સંસકરતના સાદા. છપાવનાર, એરવદ રૂશતમજી જામાસપજી દશતુર મેહેરજીરાંણાના. મુંબઇ ઇમપીરીઅલ પરેશમાં નવરોજજી ફરાંમજીએ છાપ્યુંછે. શને ૧૨૩૭ ઇઅજદેગરદી. ઇસવી ૧૮૬૮."

૫ શેઠો ફરાંમજી અને મનચેરશાહ શોરાબશાહ મોદીના બાવા.

૬ શેઠો નાનાભાઇ અને એદલજી શોરાબજી દાવરના બાવા.

તા૦ ૧ લી આપરેલ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ શેરાબજી જાંગીરજી દાવરનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી તથા વીધવા બાઇ મેહરબાઇ અને છોકરા છોકરીઓએ મલી રૂ૧૧૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[૧]

તા૦ ૨ જી આપરેલ.

શેઠ મેહરજીભાઇ બાપુજી વીકાજીને મુંબઇનાં કસ્ટમ ખાતાંના બીજા વર્ગના આસીસ્ટંટ કમીશનર તરીકે નામદાર સરકારે મુકરર કીધા હતા.[૨]

તા૦ ૩ જી આપરેલ.

નીચલા પારસી ગ્રહસ્થોને આએ વર્ષમાં તેમનાં નામની સામે લખેલાં જુદાં જુદાં મથકોની મ્યુનીસીપાલીટીના મેમબરો તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા:—

સુરત—શેઠ બરજોરજી મેહરવાંનજી ફરેજર.

રાંદેર—શેઠો નશરવાંનજી બરજોરજી, દીનશાહજી મેહરવાંનજી, અને હોરમજજી ફરાંમજી.

અમદાવાદ—શેઠો ખરશેદજી પેશતનજી મોદી, ખરશેદજી પાલણજી લાલકાકા.

ઉરણ—શેઠ રૂસ્તમજી પેશતનજી ઉમરીગર.

અહમદનગર—ખાંનબાહદુર બરજોરજી ભીખાજી શહોઆર, શેઠ નશરવાંનજી ખરશેદજી ગોલાપોરીઆ (નગરવાલા).

ભોશાવલ—શેઠ નશરવાંનજી ફરાંમજી.

નાગતપુરા—શેઠ બેહરાંમજી પેશતનજી.

ધંધુકા—ખાંનસાહેબ કાવશજી રતનજી.

કરાંચી—શેઠ જમશેદજી અરદેશર માણેકશાહના.

તા૦ ૫ મી આપરેલ.

મો૦ આબલ હેવેલાક નામના એક ફ્રેંચ વિદ્વાને જંદ ભાષાનાં વ્યાકરણનું એક પુસ્તક પારીસ મધે છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.[૩]

તા૦ ૮ મી આપરેલ.

દસ્તુર શેરાબજી રૂસ્તમજી મુલાંશેરોજનાએ આજ દીને મરહુમ શેઠ કાવશજી બેહરાંમજી બનાજીવાલાં આતશબેહરાંમનાં દીવાંનખાંનાંમાં "અશ વહો" એટલે સાચ્ચું બોલવું એ બાબદ ઉપર એક વાએજ કીધી હતી.[૪]

---

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૪ થી આપરેલ ૧૮૬૮.

૨ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૨ જી આપરેલ ૧૮૬૮.

૩ "Abel Hovelacque. Grammaire de la langue Zende, Paris 1868."

૪ જામે જમશેદ, તા૦ ૮ મી આપરેલ ૧૮૬૮.

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.

સુરત મધે નાનપરામાં એક રીડીંગ રૂમ સ્થાપવાને આજ દીને ત્યાંના પારસી રેહવાસીઓની એક સભા શેઠ પાલણજી હોરમજજી નાજરનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ મલી હતી. તે વેળાએ "નાનપરા નેટીવ રીડીંગ રૂમ એંડ લાઇબ્રેરી" ને નામે એ ખાતું સ્થાપી તેનો વહીવટ ચલાવવાને શેઠો પાલણજી હોરમજજી નાજર—સરનશીન, દોરાબજી શેહરીઆરજી મોદી, પેશતનજી જીવાજી ડાકટર, શેરાબજી જમશેદજી પોહોના, પ્રાણજીવનદાસ કીશનદાસ, અને શેરાબજી પેશતનજી શબાવાલાની એક કમીટી તથા શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલને તેના શેક્રેટરી નેમ્યા હતા.[૫]

---

૫ મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૨૫ મી આપરેલ ૧૮૬૮.

એ લાઇબ્રેરીને માટે શેઠ બહમનજી નશરવાંનજી વકીલે નાનપરામાં વલંદાનાં બંદરની સાંમેની સડકપરનું પોતાનું મકાન તા૦ ૧ લી ડીસેમ્બર ૧૮૭૦ થી વગર ભાડે વાપડવાને આપ્યુંછે, અને તે બાબે તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી ૧૮૭૧ ને દીને એ લાઇબ્રેરીના તે વેળાના શેક્રેટરી શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલ સાથે એવું કરારનામું કીધું હતું કે જ્યાં સુધી એ લાઇબ્રેરી કાયમ રહે ત્યાંસુધી એ મકાન લાઇબ્રેરીના ઉપયોગને માટેજ વાપડે, અને તેનું ભાડું તેવણે લેવું નહિ અને કોઇ દીવસે તે ખાલી કરાવવું નહિ. [એજ મુજબની સરતે એ મકાંનની પડોસનો બીજો ભાગ શેઠ બહમનજીએ નાનપરાની ડાકટર જમાસપજી જીવાજીવાલી ડીસ્પેનસરીને મુફત વાપડવાને આપેલોછે]

એ લાઇબ્રેરીની કમીટીમાં મજકુર પેહલે દીવસે ઠેડવેલા મેમબરો ઉપરાંત ખાલી પડતી જગાઓપર શેઠો રતનજી શાપુરજી ચોથીઆ, દીનશાહજી માણેકજી મોદી અથવા બાએઆ નશરવાંનજી પાલણજી પોહો, રૂસતમજી ફકીરજી વાછા, શોરાબજી માણેકજી બાએઆ, રૂસતમજી હોરમજજી કોટવાલ, મનચેરશાહ પાલણજી કેકોબાદના, આદરજી ભીખાજી રોસ, રૂસતમજી નવરોજજી પટેલ, જમાસપજી જીવાજી ડાકટર, હોરમજજી ફરદુનજી ડાકટર, કાવશજી રૂસતમજી મોદી, એદલજી પાલણજી લાલકાકા અને અરદેશર મેહરવાંનજી ગાંધી અવાર નવાર શામેલ થયા કીધાછે. સરનશીન તરીકે શરૂઆતથી તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૭ સુધી શેઠ પાલણજી હોરમજજી નાજર, ૧૮૭૭ થી તે ૧૮૮૦ સુધી શેઠ રતનજી શાપુરજી ચોથીઆ, ૧૮૮૦ થી તે ૧૮૮૯ સુધી શેઠ પેશતનજી જીવાજી ડાકટર, અને ૧૮૮૯ થી તે અત્યાર સુધી શેઠ દીનશાહજી માણેકજી મોદી અથવા બાએઆછે. શેક્રેટરી તથા ખજાંનચી તરીકે શરૂઆતથી તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૭ સુધી શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલ, ૧૮૭૭ થી તે ૧૮૭૮ સુધી શેઠ નશરવાંનજી પાલણજી પોહો, ૧૮૭૮ થી તે ૧૮૭૯ સુધી શેઠ રૂસતમજી હોરમજજી કોટવાલ, ૧૮૭૯ થી તે ૧૮૮૦ સુધી શેઠ મનચેરશાહ પાલણજી કેકોબાદના, અને ૧૮૮૦ થી તે અત્યાર સુધી શેઠ રૂસતમજી નવરોજજી પટેલ; ૧૮૮૮ થી તે ૧૮૯૨ સુધી તેમની સાથે શેઠ હોરમજજી ફરદુનજી ડાકટર અને ૧૮૯૨ થી તે અત્યાર સુધી શેઠ અરદેશર મેહરવાંનજી ગાંધી જાઇંટ શેક્રેટરી તરીકેછે.

શેઠ આદરજી ભીખાજી રોસે એ લાઇબ્રેરીને ઘણાં વર્ષો સુધી મદદ કીધી હતી તે ઉપરથી તેવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૬

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ દાદાભાઈ કામદીન—ઉમર વર્ષ ૧૦૧) એવણ આવડી લાંબી ઉમરે મુંબઇ મધે મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—જાંગીરજી શાપુરજી લાલા[૧]—ઉમર વર્ષ ૫૧) શેઠ શાપુરજી મનચેરજી લાલાના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૧ માં પોતાના બાપનાં મરણ બાદ તેમનું કાઠીઆવાડ કમરશીયલ એજંટનું કામ ચલાવતા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ માં તે ખાતું બંધ પડવાથી ગુજરાત તથા કાઠીઆવાડ ખાતે વ્યાપાર અને લોકોની આડતનું કામ કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૯ થી એવણ દખણ ભણી બેલની ગાડીઓ ફેરવવાનું, તથા તે પછી ગુજરાત તરફ ફરતી સ્ટીમરો, લવજી ફેમીલી, વિકટોરીયા, ફલાકસ, વગેરેની આડત ચલાવતા હતા. એવણ આએ શાલમાં શાલકોત કાંઇ કામસર ગયા હતા, અને ત્યાંજ એમનું મરણ નીપજ્યું હતું..

તા૦ ૨૨ મી આપરેલ.

રોજ ૩ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ગ્રાંટ રોડના રસતા ઉપર એ૦ શેરાબજી હોરમજજી રાંનજીએ પોતાના બાવા એ૦ હોરમજજી શેરાબજી રાંનજીની નઇઅતે આદરાંનની એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી. આ વેળાએ જશનની મીજલસમાં સર્વે આગેવાન શેઠીયાઓ તથા ઘણાક જરથોસ્તીઓ શામેલ થયા હતા. જશનની ક્રિઆ પુરી થવા બાદ એ૦ શેરાબજી તરફથી વંચાયલા અંજુમન પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે એ દરેમેહર સર્વે જરથોસ્તીઓને ધર્મ-દીનનાં કામોને માટે આપેલી મેલીછે, અને તેના નીભાવના ખરચને માટે એની પડોસમાંનો એવણે બંધાવેલો બંગલો ધર્મખાતે આપ્યોછે, કે જેને લગતો બંદોબસ્ત કરવામાં આવશે. એ બાદ એ૦ શેરાબજીને તેમના મિત્રો તરફથી ચાર શેઆલ હોરાડવામાં આવી હતી, અને આશની કરી સર્વે મીજલસ બરખાસ્ત થાઇ હતી.[૨]

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

રોજ ૭ માહ ૯ (ફ૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—બરજોરજી ફરામજી મેહતા[૩]—ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ ફરામજી મેહરવાંનજી મેહતાના વડા દીકરા. એવણ ઘણા આગલા વખતમાં પેહલવેહલા તાલચરી, અને તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા કલીકટ ખાતે ગયા હતા. કલીકટમાં એવણે આખી જીંદગી વ્યાપાર કરવામાં કાઢી હતી, અને ૪૫ વર્ષના અરસામાં એકવારબી મુંબઇ આવ્યા ન હતા. એવણનું મરણ કલીકટ મધેજ નીપજ્યું હતું.

તા૦ ૩૦ મી આપરેલ.

શેઠ પીરોજશાહ મેહરવાંનજી મેહતા, એમ. એ. એ ઇંગલાંડ મધે બારીસ્ટરની પરીક્ષા ફતેહમંદીથી પસાર કીધી હતી. હિંદુસ્થાંનમાં ધંધો ચલાવનારા બારીસ્ટરોને જે થોડીક "ટરમો" ઓછી કરવામાં આવી હતી તે સઘળી પસાર કરીને, બાકીની ઇંગલાંડના બારીસ્ટરો જેટલી "ટરમો" પણ પુરી કરવાથી એવણને "અટર બારીસ્ટર" તરીકે ત્યાંની બારમાં બોલાવ્યા હતા. પારસીઓમાં પેહલવેહલા એવણ બારીસ્ટર થયા હતા.[૪]

તા૦ ૧ લી મેએ.

રોજ ૧૨ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—તેહમુલજી રૂસતમજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૫૯) શેઠ રૂસતમજી તેહમુલજી રેડીમનીના દીકરા. એવણ પેહલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૪ માં પોતાના પિત્રાઇ શેઠ કેખશરૂ

માં મરણ પામ્યા તે વેળાએ સર્વે મેમબરોએ ઊઘરાંણું કરી તેમની એક તસવીર લાઇબ્રેરીનાં મકાનમાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૭ ના જુન માસમાં મુકાવીછે. વળી એ લાઇબ્રેરીને ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૩ થી સુરત મ્યુનીસીપાલીટી તરફથી દર શાલ રૂ૧૫૦) ગ્રાંટ-ઇન-એડ તરીકે મલેછે.

એ લાઇબ્રેરીની પુંજી તા૦ ૩૧ મી માર્ચ ૧૮૯૩ ને દીને રૂ૧૧૫૦—૨—૩ ની હતી.

એ લાઇબ્રેરીની આગમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૩ માં કેટલાક ઇંગ્રેજો તથા ડાક્ટર શેપરડ સાથે મલી શેઠ ધનજીશાહ માણેકજી લાલકાકાએ "નાનપરા રીડીંગ રૂમ" ઊંઘાડયો હતો, પણ તે થોડુંક મુદ્દત ચાલી બંધ પડયો હતો.

૧ કાનપોરવાલા શેઠો જમશેદજી અને હોરમજજી જાંગીરજી લાલાના બાવા.

૨ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૨૫ મી આપરેલ ૧૮૯૮.

એ દરેમેહર બંધાયા પછી એ૦ શેરાબજી ૮ મહીને મરણ પામવાથી ઊપલા અંજુમન પત્રમાં જણાવેલા એ દરે-મેહરના નીભાવને માટે ધર્મખાતે કાઢેલા બંગલાનો કરસો બંદોબસ્ત થાયો નહિં. આથી મરહુમ શેઠ નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટે એ દરેમેહરનો ચાલુ ખરચ પોતાની હૈયાતી સુધી ચલાવ્યો હતો, અને તે બાદ તેમનાં વીધવા બાઇ દીનબાઇ તે હજુ સુધી ચલાવેછે.

૩ રંગુનવાલા મરહુમ શેઠ નાનાભાઇ તથા શેઠો નવરોજજી, દીનશાહ, અને બહમનજી બરજોરજી મેહતાના બાવા. એવણના બાવા શેઠ ફરાંમજી મેહરવાંનજી મેહતા મુંબઇ મધે મરહુમ શેઠ નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલાની પેહડી પર મેહતા હતા. એવણના એક બીજા ભાઇ શેઠ પેશતનજી ફરાંમજી મેહતા ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ માં કલકતે ગયા હતા, અને ૪૯ વર્ષ સુધી ત્યાં રહી ૧૮૮૫ માં કલકતા મધેજ મરણ પામ્યા હતા.

૪ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૨૮ મી મેએ ૧૮૯૮.

શેરાબજી રેડીમનીની તરફથી ચીન ગયા હતા. તે પછી બીજીવાર સર જમશેદજી જીજીભાઇ તરફથી, અને તે બાદ પોતાને હીસાબે કમીશન એજંટ તરીકે આઠવાર ત્યાંની સફરે જઇ આવ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ થી એવણ અમદાવાદવાલા શા૦ હઠીસીંગ કેસરીસીંગની અતરેની પેહડીપર ૧૫) વર્ષ સુધી કારભારી તરીકે રહ્યા હતા.

તા૦ ૩ જી મેએ.

રોજ ૧૪ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—કાવસજી હોરમજજી મારકર—ઉમર વર્ષ ૫૮) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ થી અતરે મેદાનમાં વીનસેંટ ડી. સાનટોસના બીલીઅર્ડ રૂમ અને રાકેટકોર્ટમાં "માર્કર" હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૧ માં તે સીનોર એ મકાન એમને સોંપી પોતાને વતન ગયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ માં એવણે ક્રીકેટ તથા બીલીઅર્ડ વગેરેના સામાનની એક દુકાન મુંબઇ મધે ઉઘાડી હતી.

તા૦ ૫ મી મેએ.

રોજ ૧૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—શાપુરજી દોરાબજી સકલાતવાલા—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ દોરાબજી જમશેદજી સકલાતવાલાના ચોથા દીકરા. એવણ પ્રથમથીજ પોતાના બાપની સાથે તેમના સકલાતના વ્યાપારમાં પડેલા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૩ માં બાપનાં મરણ પછી પોતાના ભાઇઓની સાથે "દોરાબજી જમશેદજીના છોકરાઓ" ને નામે મુંબઇ મધે સકલાતનો મોટો રોજગાર ચલાવતા હતા. એ ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ થી એવણ શેઠો કાહનદાસ નારણદાસ, નશરવાંનજી રતનજી તાતા, અને જમશેદજી નશરવાંનજી તાતા સાથે "નશરવાંનજી રતનજીની કુંપની" નાં નામથી બીજો વ્યાપાર તથા કંત્રાકટનાં કામોમાં પડેલા હતા. એજ શાલથી એઓ અતરેની યુનૈટેડ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના એક ડાએરેકટર, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ થી ખેતવાડીની કાવસજી જાંગીરજી જરથોશ્તી છોકરીઓની નિશાલના એક હાનરરી ઉપરી હતા. નાહનપણથીજ આરબ વ્યાપારીઓ સાથના વાતચીતના વાહેવારને લીધે એવણ આરબી ભાષા સારી રીતે બોલી જાણતા હતા.

તા૦ ૭ મી મેએ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ શાપુરજી દોરાબજી સકલાતવાલાનાં ઉઠમણાંમાં તેમના ભાઇઓ શેઠો નવરોજજી, બેહમનજી, અને એદલજી દોરાબજી તે મરહુમ શેઠ દોરાબજી જમશેદજી સકલાતવાલાના છોકરાઓએ રૂ૫૦૦), શેઠ નશરવાંનજી રતનજી તાતાએ રૂ૧૦૦), તથા બીજાં શેઠીઓએ રૂ૪૫) મલી રૂ૬૪૫) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[૧]

૧ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૧ મી મેએ ૧૮૯૮.

તા૦ ૭ મી મેએ.

રોજ ૧૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—દીનશાહજી દાદાભાઇ જીજીના—ઉમર વર્ષ ૬૯) શેઠ દાદાભાઈ રૂસ્તમજી જીજીનાના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપના હાથ હેઠલ મેશર્સ ગ્રેની કુંપનીમાં હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૬ ના જુલાઇ માસથી અતરે હુંડી, શેર, સરકારી કાગજીયાં વગેરેની દલાલીનો ધંધો શરૂ કીધો હતો. ૧૮૬૩ ના આગશટ માસથી એવણને અતરેની ઓરીએનટલ સ્પીનીંગ એંડ વીવીંગ કુંપનીના શેક્રેટરી નેમ્યા હતા, જે ઓહદો મરણ સુધી ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૭ મી મેએ.

શેઠ ડોશાભાઇ ફરામજી કરાકાને નામદાર સરકારે મુંબઇનાં શેહર અને ટાપુ મધે નવા નાખેલા ધંધા વ્યાપારપરના "સરટીફીકિટ ટાક્ષ" ના કલેકટર નેમ્યા હતા.[૨]

તા૦ ૧૦ મી મેએ.

"ઓરતોનું કામ શું" હેવાં મથાલાં હેઠલ લંડનનાં સાટરડે રીવ્યુ મધે આવેલી એક મોતેબર બીનાનો તરજુમો જામે જમશેદ પત્ર મધે છપાયો હતો તેનાં જુદાં ચોપાનયાં શેઠ કાવસજી જાંગીરજી રેડીમનીએ પોતાને ખરચે છપાવી મુંબઇની પ્રજામાં મુફત વેંહચ્યાં હતાં.[૩]

તા૦ ૧૪ મી મેએ.

ઉત્તર વિભાગના "એલીએનેશન સેટલમેંટ આફીસર" શેઠ પેશતનજી જાંગીરજી તાલેયારખાંનને નામદાર સરકારે પોતાના ઓહદા ઉપરાંત દક્ષિણ વિભાગના પણ કામચલાઉ એલીએનેશન સેટલમંટ આફીસર નેમ્યા હતા.[૪]

૨ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૭ મી મેએ ૧૮૯૮.

મુંબઇ મધે ગયે વર્ષ નાખેલો "લાઇસંસ ટાક્ષ" બંધ કરી તેને બદલે આ નવો ટાક્ષ નાખ્યો હતો. લાઇસંસ ટાક્ષના અકારા કરને શેઠ ડોશાભાઇએ એવી તો સારી સમજ તથા હુશીયારીથી અમલમાં આણ્યો હતો કે એક હાથ ઊપર તેનું અકારાપણું ઘણું ઓછું થવા સાથે લોકો રાજી રહયા હતા, તથા બીજા હાથ ઊપર સરકારને એટલી ઊપજ થઇ હતી કે તેટલી ઊપજ હિંદુસ્થાંનનાં બીજાં થોડાંજ મોટાં શેહેરોમાં થઇ હતી.

૩ આ ચોપાનયું છપાયા પછી એક "ઇંગ્રેજ સ્ત્રી" એ તેના જવાબમાં "સ્ત્રી કેળવણીની જરૂરીઆત વિષે હિંદુસ્થાંનના કેલવાયલા દેશીઓ જોગ એક પત્ર" એવાં નામથી એક બીજું ચોપાંનયું છપાવી પ્રગટ કીધું હતું.

૪ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૧૪ મી મેએ ૧૮૯૮.

એ રીતે શેઠ પેશતનજી જાંગીરજી તાલેયારખાંન આખા ઇલાકામાં વડા "સેટલમેંટ આફીસર" થયા હતા. એ ઓહદાની મતલબ આગલા વખતની જાગીરો તથા બીજી મીલકતો ઊપર તેમના ધણીઓના દાવા તથા હક તપાસી નકી કરવાની હતી.

ડાક્ટર રૂસ્તમજી બેહરામજી પારખ, એમ. ડી. ને નામદાર સરકારે રતનાગીરીના કામચલાઉ સીવીલ સરજયન નેમ્યા હતા.[૧]

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

મુંબઇ મધ્યે સારા પાયા ઉપર ગુજરાતી ભાષામાં નાટકો કરવાને શેઠ કેખશરૂ નવરોજજી કાબરાજીની આગેવાંની હેઠલ "વિક્ટોરીયા નાટક મંડલી" નામે એક નાટક મંડલી ઊભી કરવામાં આવી હતી. એ મંડલીના ખેલોની તપાસ કરવા તથા સલ્લા આપવા માટે નીચલા ગ્રહસ્થોની એક કમીટી ઠડી હતી:—

શેઠ વીનાયકરાવ જગનાથજી શંકરશેઠ—પ્રેસીડંટ.

ડાકડર ભાઊ દાજી, શેઠો ખુરશેદજી નોશરવાંનજી કામાજી, શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી, ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી, ડોશાભાઇ ફરામજી કરાકા, અરદેસર ફરામજી મુસ, જાંગીરજી મેહરવાંનજી પલીડર, મેહરવાંનજી માણેકજી શેઠના, કેખશરૂ નવરોજજી કાબરાજી—શેક્રેટરી, પેશતનજી ધનજીભાઇ માસટર—ડાઅરેકટર.[૨]

તા૦ ૧૮ મી મેએ.

રોજ ૨૯ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

નવસારી મધ્યે એ૦ નશરવાંનજી ખરશેદજી કાંગાએ ત્યાંના જરથોસ્તીઓને સર અવસરે વાપડવાને તથા પારસી

શેઠ પેશતનજીએ ઊત્તર વિભાગમાં ધર્માદા તથા ઇનામની જાગીરોની તપાસ ઘણી મેહનત, ચાલાકી, તથા ઝડપથી બજાવી હતી, અને તેમના રીપોરટો બાબે ઇંગલાંડ વેરથી તારીફ લખાઇ આવ્યા સાથે નામદાર સ્ટેટ શેક્રેટરી લારડ હાલીફાકસ અને તે પછી લારડ ક્રાંનબોરને એમને ખાસ શાબાસી આપી હતી.

૧ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૧૪ મી મેએ ૧૮૬૮.

૨ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૩ જી મેએ ૧૮૬૮.

એ મંડલીના પેહલવેહલા માલેકો શેઠો દાદાભાઇ રતનજી ઠુંઠી, ફરાંમજી ગુસતાદજી, કાવશજી નશરવાંનજી કોહીદારૂ, અને હોરમજજી ધનજીભાઇ મોદી હતા. તેઓએ પેહલવેહલા શેકસપીઅરમાંથી કેટલાક નાટકો ગુજરાતીમાં કર્યાં હતા. તે પછી તા૦ ૨૦ મી મારચ ૧૮૬૯ ને દીને શાહનામાંમાં લખાયલાં અસલી પેહલવાંનોનાં દાસ્તાંનોમાંથી "બેજન અને મનીજેહ" નો નાટક કે જે શેઠ કેખશરૂ નવરોજજી કાબરાજીએ લખ્યો હતો તે અસલી ઇરાંની લેબાશ તથા સીનરીથી કરી બતાવ્યો હતો, અને તે પ્રજાને પસંદ પડવાથી ઘણીવાર કરવો પડયો હતો. એ પછી એવીજ રીતના નાટકો જાહેર ઇનામો આપી એ મંડલી તરફથી લખાવવામાં આવ્યા હતા, અને તેમાં પેહલો રૂ૩૦૦) નાં ઇનામનો શેઠ એદલજી જમશેદજી ખોરીનો લખેલો "રૂસતમ અને શોરાબ" નાં ઇરાંની દાસ્તાંનનો નાટક પસંદ કરી તે ભજી બતાવવામાં આવ્યો હતો. એ બાદ ઊપલી કમીટીના શેક્રેટરીનો ઓહ્દો શેઠ કેખશરૂ નવરોજજી કાબરાજીએ ૧૮૬૯ ના આગસટ માસમાં છોડવાથી તે જગોપર શેઠ દાદાભાઇ શોરાબજી પટેલ, એમ. એ. ઠડયા હતા, પણ તે પછી એ કમીટીબી થોડુંકમાં ભાગી પડી હતી. ઊપલા પેહલા ચાર માલેકોએ ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૦ માં ગ્રાંટ રોડ જવાનાં ખુણાંપર વિક્ટોરીયા નાટકશાળાને નામે એક નવી નાટકશાળા પણ પોતાની મંડલીને માટે ખાસ બંધાવી હતી. એ પછી એ નાટક મંડલી ઊપલા માલેકો પાસેથી ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૨ માં શેઠ દાદાભાઇ શોરાબજી પટેલે લીધી હતી, અને તેણે તેવણનાં ઊપરીપણાં હેઠલ હિંદુસ્થાંની ભાષામાં નાટકો ભજી બતાવવાનું તથા દેશાવરો ખાતે પણ નાટકો કરવા જવાનું શરૂ કર્યું હતું, અને પેહલવેહલા એજ વર્ષમાં હેદરાબાદ ખાતે જઇ ત્યાંના દીવાંન સર સાલારજંગના આસરા હેઠલ કેટલાક ખેલો કીધા હતા. એ બાદ બીજે વર્ષે એટલે ૧૮૭૩ માં શેઠ દાદાભાઇએ એ મંડલી મુકી દઇ તે શેઠ કુવરજી શોરાબજી નાજરને આપી હતી, અને શેઠ કુવરજીએ તે બે વર્ષ ચલાવ્યા બાદ ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૬ નાં જાનવારી માસમાં તેમની પાસેથી તે શેઠો ધનજીભાઇ ખરશેદજી ઘડીઆલી, ખરશેદજી મેહરવાંનજી બાલીવાલા, ડોશાભાઇ ફરદુનજી મગોલ, દાદાભાઇ રતનજી ઠુંઠી, અને ફરાંમજી દાદાભાઇ અપુએ લીધી હતી. એ પાંચે ભાગયાઓએ એ મંડલી લીધા પછી તેઓ કલકતા, બનારસ, દીલ્હી, લાહોર, જેપોર, વગેરે હિંદુસ્થાંનનાં મુખ્ય શેહરોમાં નાટક કરવાને ગયા હતા, અને ત્યાં ઘણીક કમાંની કરી આવ્યા હતા. ૧૮૭૭ માં છેલ્લા બે ભાગયાઓ છુટા પડયા, અને બાકી રહેલા ત્રણ ભાગયાઓ ૧૮૭૮ માં કંપની લઇ રંગુન, શીંગાપોર, વગેરે ઠેકાંણે નાટકો કરવાને ગયા હતા, જયાં તેમની તારીફ સાંભલી ૧૮૮૧ ના સપટેમબર માસમાં બરમાના રાજા થીબોએ એમને પોતાની રાજધાંની માંડલે ખાતે બોલાવી રૂ૪૩૦૦૦) નીં રકમ આપી તેમના પાસે ૭૫) ખેલો હિંદુસ્થાંની ભાષામાં કરાવ્યા હતા. આ વેળાએ એ મંડલીમાં નીચલા ૨૭) પારસીઓ હતા:—

શેઠો ખરશેદજી મેહરવાંનજી બાલીવાલા, ધનજીભાઇ ખરશેદજી ઘડીઆલી, ડોશાભાભાઇ ફરદુનજી મગોલ—માલેકો. શોરાબજી મનચેરજી દુબાશ, પેશતનજી ખરશેદજી માડન, શોરાબજી માણેકજી મીસતરી, મેહરવાંનજી પેશતનજી મેહતા, નશરવાંનજી વીરજીભાઇ ગોઇપુરીઆ, નશરવાંનજી દોરાબજી પટેલ, ધનજીભાઇ બરજોરજી અંજીરબાગ, હોરમજજી શાપુરજી તાંતરા, દોરાબજી કાવશજી બજાં, બેહરાંમજી બરજોરજી તાંતરા, હોરમજજી જમશેદજી મુલ્લાં, બહમનજી જમશેદજી ગરડા, દાદાભાઇ જમશેદજી કેરાંવાલા, પેશતનજી એદલજી મીસતરી, કાવશજી બહમનજી મોતીશા, રૂસતમજી પેશતનજી મેહતા, જમશેદજી એદલજી પટેલ, કેખશરૂ હોરમજજી લાલા, બાપુજી હોરમજજી પુણેગર, દોરાબજી નવરોજજી પરીંટર, પેશતનજી રૂસતમજી લાલી, પેશતનજી જીજીભાઇ બાટલીવાલા, બરજોરજી જામાસપજી મીસતરી, બેહરાંમજી રૂસતમજી ઊદવાડીઆ.

એઓ ઊપરાંત એમનો હિંદુસ્થાંની મુનશી, બજવઇઆઓ, નોકર નફરો વગેરે બીજા ૧૩) તથા રંગુનથી ત્યાંની રીકારડર કોરટના ઇનટરપ્રેટર શેઠ કાવશજી એદલજી ગાંધીને પોતાના ખાસ દુભાશીઆ તરીકે લઇ ૪૧) જણાનો મોટો કાફલો માંડલે ગયો હતો. આવડો મોટો પારસી કાફલો પેહલવેહલો પ્રદેશ ખાતે આએજ ગયો હતો. એ કાફલા પાછલ રોજનો ખરચ રૂ૨૦૦) ઇયાને દર માસે રૂ૬૦૦૦) નો હતો, જે જોખમ એ મંડલીના ઊપલા ત્રણ માલેકો જેઓ બધા ગરીબ હાલતના પણ આબરૂદાર ગ્રહસ્થો હતા તેઓએ ખેડયો હતો, અને તેઓ તેનાં સારાં ફૂળને પુગા હતા, ઇયાને

મુસાફરોના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાળા બંધાવી આજ દીને તને ખોલ્લી મુકવાનું જશન કીધું હતું. એ મકાંનનું નામ "નોશરવાંન બાગ" કરી રાખવામાં આવ્યું હતું, તથા તેની મરામતને માટે રૂ૨૦૦૦) ની સરકારી નોટ એલાહેદી કાઢી હતી.[૨]

તા૦ ૨૨ મી મેએ.

રોજ ૩ માહા ૯ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—દોરાબજી જીવણજી મીસતરી—ઉમર વર્ષ ૬૧) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ માં બીલીમોરાથી અતરે આવી સરકારી ગોદીમાં એક સુથાર તરીકે રહયા હતા. તે પછી

ખાતાંપીતાં અને માનભરેલી રીતનો મોટો ખરચ બાદ કરતાં એ ત્રણુંડે શહરથી આસરે રૂ૫૦૦૦૦) ગાંઠે બાંધી લાવ્યા હતા. એ ઊપરાંત રાજા તથા રાંણી સાહેબે એઓની મંડલીનાં એકટીંગ તથા અદબઆદાબ વગેરેથી ખુશી થાઇ જઇ સર્વે ખેલાડીઓ તથા દરેક માણસોને રૂ૪૦૦) થી ૫૦૦) સુધીનાં ઇનામો તથા સોનું, જવાહેર વગેરેની નવાજેશ કીધી હતી. એ પછી બીજી ત્રણ મરતબે બરમા ખાતે એજ નામદાર રાજાના આસરા હેઠલ દર નાટકની રાતના રૂ૧૦૦૦) લઇ ખેલો કરવાને ગયા હતા.

બરમાથી મલેલાં આવાં ઊતેજનથી એ મંડલી ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૫ ના નવેમબર માસમાં લંડનનાં "ઇંડીઅન એંડ કોલોનીઅલ એકઝીબીશન" વખતે લંડન ખાતે પણ નાટક કરવાને ગઇ હતી. આ વેળાએ એ મંડલીમાં નીચલા ૨૨) પારસીઓ હતા:—

શેઠો ખરશેદજી મેહરવાંનજી બાલીવાલા, ધનજીભાઇ ખરશેદજી ઘડીઆલી, ડોશાભાઇ ફરદુનજી મગોલ—માલેકો. શોરાબજી માણેકજી મીસતરી, હોરમજજી શાપુરજી તાંતરા, મેહરવાંનજી પેશતનજી મેહતા, ધનજીભાઇ બરજોરજી અંજીર બાગ, બેહરાંમજી બરજોરજી તાંતરા, ડોશાભાઇ જમશેદજી દુબાશ, મેહરવાંનજી બેહરાંમજી મુનશી, દોરાબજી નવરોજજી સચીનવાલા, નશરવાંનજી દોરાબજી પટેલ, કુવરજી એદલજી, સીપાઇ, ડોશાભાઇ દાદાભાઇ મીસતરી, ફરાંમજી અરદેસર ગોલકશી, બેહરાંમજી રૂસતમજી ઊદવારીઆ, ડોશાભાઇ એદલજી સીપાઇ, જીજીભાઇ ફરાંમજી ઇજનેર, નશરવાંનજી માણેકજી તાતા, જીજીભાઇ પેશતનજી ધારાદલાલ, મેહરવાંનજી હોરમજજી નોરીઆ, દારાશાહ બેજનજી સુરતી.

એઓ ઊપરાંત એક ખાસ દુભાશીઆ તરીકે શેઠ કુવરજી શોરાબજી નાજરને પણ સાથે લીધા હતા. લંડનનાં ગેઇટી થીએટરમાં એક અઠવાડીઊં સુધી હિંદુસ્થાંની નાટકો કરી બતાવ્યા બાદ ચાર માસ સુધી "પોરટલાંડ હાલ" માં પરચુટણ ગમત તથા ચવચવના ખેલો કરી બતાવ્યા હતા. લંડનની મુસાફરી તે તરફના મોટા ખરચને લીધે એ કુંપનીને કાંઇ ફાયદાકારક નીવડી નહી.

લંડનથી પાછા અતરે આવ્યા બાદ ઊપલા ત્રણમાના એક ભાગયા શેઠ ધનજીભાઇ ખરશેદજી ઘડીઆલી ૧૮૮૬ ની આખરીએ જુદા પડયા હતા, અને બાકીના બે ભાગયા શેઠો ખરશેદજી મેહરવાંનજી બાલીવાલા અને ડોશાભાઇ ફરદુનજી મગોલે ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૭ ના મેએ માસમાં બોરીબંદરનાં રેલવે સ્ટેશનની સાંમે લંડનની ઢપ પ્રમાણે પોતાને માટે એક ખાસ કુશાદે નાટકશાળા "નોવેલટી થીએટર" ને નામે બંધાવી હતી, પણ તે જગાની અડોઅડ મુંબઇની નવી મ્યુનીસીપાલ આફીસ આવવાથી તે ત્યાંથી ખસેડી ૧૮૯૧ ના અકટોબર માસમાં કોટકોટ સર જમશેદજીવાલી મોટી સ્કુલની સાંમેનાં મેદાનમાં લઇ જવામાં આવીછે.

એ મંડલીએ જુદે જુદે વખતે અને ઠેકાંણે પ્રજાના લાભનાં ધર્મખાતાંઓની મદદને માટે ખેલો કરી તેની ઊપજ નીચે પ્રમાણે તે ખાતાંઓમાં ભેટ આપી હતી:—

ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૨ માં માંડલે ખાતે એક કુવો રૂ૪૦૦). ૧૮૮૪ માં રંગુનની દરેમેહરનાં ફંડમાં રૂ૧૨૦૦). ૧૮૮૫ માં નામદાર લારડ રીપનની યાદગારીનું ફંડ રૂ૬૫૮ા તથા પ્રોફેસર ફાસેટની યાદગારીનું ફંડ રૂ૬૭૨ાા તથા જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલ મંડલીનાં ફંડમાં રૂ૫૦૦). ૧૮૮૮ માં લેડી રેએવાલાં મેડીકલ વિમેનસ ફંડમાં રૂ૮૬૭) તથા ગરીબ જરથોસ્તીઓનાં રેહથાંણોનાં ફંડમાં રૂ૭૬૧). ૧૮૮૯ માં પંજાબ મેસોનીક ઇનસ્ટીટયુટનાં ફંડમાં રૂ૨૦૦). ૧૮૯૦ માં કોલંબોનાં હોમ ફોર ઇનકયુરેબલસનાં ફંડમાં રૂ૭૦૦) તથા માથેરાંનમાં બે દીવસ કરેલા નાટકની ઊપજના રૂ૬૦૦) માંથી ત્યાંના સુપરીનટેંડંટની મારફતે દરેક પોઇંટ ઊપર લોખંડના બેશવાના બાંક મુકાવ્યા. ૧૮૯૨ માં પુણાંનાં પારસી જીમખાંનાંનાં ફંડમાં રૂ૭૦૦) તથા દખણના વડા દસ્તુર ખાંનબાહદુર દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસપઆશાનાની યાદગારીમાં પુણામાં સ્થાપેલી જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાલનાં ફંડમાં રૂ૨૦૨ાૡ. ૧૮૯૩ માં મુંબઇનાં આવાંબાઇ ભાવનગરી હોમ ફોર નર્સીસનાં ફંડમાં રૂ૫૭૨) તથા પાર્લામેંટના મેમબર શેઠ દાદાભાઇ નવરોજજી પ્રોફેસરનાં મુંબઇનાં આવકારનાં ફંડમાં રૂ૫૦૦).

વળી એ મંડલીના માલેકને નીચે મુજબ સોનાંના ચાંદો તથા યાદગારીની ચીજો ભેટ મલેલીછે:—

૧૮૮૧ તથા ૧૮૮૨ માં બરમાના રાજા થીબો તરફથી સોનાંના ચાંદ ૨). ૧૮૮૯ માં લાહોરના રહીસો તરફથી તથા ત્યાંના ઇંગ્રેજ અને દેશી મિત્રો તરફથી સોનાંના ચાંદ ૨) તથા પારસી દોસ્તો તરફથી સોનાનું ઘડીઆલ ૧) તેમજ ત્યાંની મેસાનીક લાડજ તરફથી રૂપાંનો ચાંદ ૧). ૧૮૯૦ માં કોલંબોના જરથોસ્તીઓ તરફથી રૂપાંનું વાઝ ૧).

એ કુંપનીને માટે જેપોરના માહરાજાએ ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૦ માં રૂ૧૫૦૦૦૦) ને ખરચે એક ખાસ નાટકશાળા ત્યાં બંધાવી હતી, તથા પોતે હંમેશ તેના નાટકોમાં આવતા હતા. એજ મુજબ પતીઆલાના માહરાજાએ પણ ૧૮૯૧ માં પોતાનાં શેહરમાં એ કુંપનીને માટે એક ખાસ થીએટર બંધાવ્યું હતું.

એ કુંપનીનાં ઊપલા બે ભાગયાઓમાંના એક શેઠ ડોશાભાઇ ફરદુનજી મગોલ ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૯ ના મારચ માસમાં દીલ્લી ખાતે મરણ પામ્યા હતા, અને હાલ એખલા શેઠ ખરશેદજી મેહરવાંનજી બાલીવાલા એ કુંપનીના માલેકછે.

૧ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૯૮.

એ મકાનમાં નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે:—

"શ્રી દાદાર અહુરમજદની મદદ. આએ મુકાંમ મુંબઇના "રેહેવાસી એ૦ નોશેરવાંનજી ખુરશેદજી કાંગાએ કુલે જરતો"શતીઓને વાપરવા સારૂં બંધાવેઓછે. રોજ ૨૯ મો "માહ ૮ મો શેહેનશાહી સને ૧૨૬૭ ઇઅજદજરદી સંવંત "૧૯૨૪ ના વઇસાખ વદ ૧૧ વાર શોમે તા૦ ૧૮ મી "મેએ સને ૧૮૬૮ ઇસવી."

પોતાની જાતી હુશીયારીથી વધતાં વધતાં ત્યાંના "હેડ ફોરમેન" અથવા વડા મીસ્તરી થયા હતા. પોતાનાં મરણ તુલીક ૪૩) વર્ષ વેર પાંચ જુદા જુદા "માસ્ટર બીલડરો" ના અમલમાં એવણે ઘણીક મનવારો તથા વાહણો બાંધ્યાં હતાં, તથા બેસુમાર બારકસોની મરામત કીધી હતી. મરીન ખાતાંના જુદા જુદા શુપરીટેંડંટોએ એવણને વારંવાર શાબાશી તથા ઈનામો આપ્યાં હતાં. એવણનાં રવાંનને અવલમંજલ પોંહચાડવા લઇ જતી વખતે એમનાં માનને ખાતર ગોદીના તમાંમ કામદારો એવણનાં ઘર આગલ એકઠા થઈ દોખમાં સુધી ગયા હતા.

તા૦ ૨૩ મી મેએ.

મુંબઈ મધે "રાટન રો" નાં મેદાનમાં પારસીના છોકરાઓ ક્રિકેટ રમતા હતા તેઓનો એક દડો એક ઇંગ્રેજ કાનસ્ટેબલની બાયડીને લાગાથી અતરેના પોલીસ કમીશનર કાપટાંન એફ. એચ. સુટરે ત્યાં છોકરાઓને ક્રિકેટ રમતાં અટકાવ્યા હતા. એવામાં અતરેની હાઈ કોરટનો નામદાર જડજ સર જોસફ આરનોલડ તે તરફ ફરતો ફરતો આવી લાગાથી છોકરાઓએ તે નામદાર આગલ જઈ ફરીઆદ કીધાથી તે નામદારે આજનાં "બોમ્બે ગેઝેટ" માં એક પત્ર લખી ભલાંમણ કીધી હતી કે જે "સત્તાવાલાએ આ છોકરાઓને રમતાં અટકાવ્યાછે તેની ઉપર કોઇ બીજા સત્તાવાલાઓ અને વધારે ડાહપણવાલાએ સત્તા ચલાવી એ અટકાવ કાહડી નાખવો જોઇએ. પારસી નિશાલીયાઓ ક્રિકેટની રમત રમે તો તેથી કંટાલવું એ ઇંગ્રેજના ખાલાસથી ઉલટુંછે. આ છોકરાઓ પોતાના મરદાંનગી ભરેલા દાવમાં આટલી કાલજી ધરાવેછે તે જોઇ તથા સાંભલીને મારૂં દીલ ખુશી થાયછે. એ ઉપરથી જણાયછે કે જો કે તેઓ દેશનિકાલ થયલા અને વ્યાપારી બન્યાછે, તોપણ કેખશરૂ, અરદેશર અને શાપુરનું જુનું લોહી હજી તેઓની રગમાં દોડેછે."[1]

તા૦ ૨૪ મી મેએ.

સુરત મધે નાનપરામાં આજ દીને શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલે "ખરો સુધારો તથા કેળવણી તે શાને કેહવી અને તે કઈરીતે હાંસલ થઇ શકેછે" એ બાબદ ઉપર એક જાહેર ભાષાણ કીધું હતું.[2]

તા૦ ૨૭ મી મેએ.

રોજ ૮ માહા ૯ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—બેહરાંમજી પેશતનજી મીનીબેગ[3]—ઉમર વર્ષ ૭૮) શેઠ પેશતનજી માણેકજી મીનીબેગના દીકરા. એવણ પોતાના બુજર્ગ દેખાવને લીધે "પપા" નાં નામથી લોકોમાં ઓળખાતા હતા. પ્રથમમાં એવણ અતરેના જાણીતા કમીશન એજંટ તથા લીલાંઉખાંનાંવાલા મેશરસ ડીકસ બ્રોગસ અને ત્યારબાદ એજ ધંધાવાલા મેશરસ પટસની કુંપની અને પછવાડેથી મેશરસ બેકસની કુંપનીમાં ભાગયા હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૮૫૫ થી એવણે લીલાંઉખાંનાંનો ધંધો છોડી એકાંત જીંદગી ગુજારી હતી.

તા૦ ૧ લી જુન.

શેઠ ફરાંમજી રૂસતમજી વીકાજી, બી. એ. ને મુંબઈની પારસી ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટના કલાર્ક તથા ઇનિટરપ્રેટર નેમ્યા હતા.[4]

તા૦ ૧૧ મી જુન.

શેઠ આદરજી જીવણજીને નામદાર સરકારે અમદાવાદ મધે ધંધા વ્યાપાર પરના" સરટીફીકેટ" ટેક્ષના કલેકટર નેમ્યા હતા.[5]

---

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૩ મી મેએ ૧૮૬૮.

સર જોસફ આરનોલડનો આ પત્ર અતરે સદાબરો ઉતારી લઇજીએ છૈયે:—

To the Editor of the Bombay Gazette,

Sir,—As I was taking my stroll this evening by the side of Rotten Row, several Parsee lads came running up to informe me that their cricket in Mr. Bellasis's oval had been suddenly stopped, by one having authority, in consequence of a stray ball having found its way as far as carriage drive. I hope this is not so, or that if such order has been issued by "an authority" some higher authority, with more good sense, will lose no time in rescinding it.

We, English, no doubt are reputed to prefer taking our pleasures sadly and exclusively, but it must be a very un-English sport of exclusiveness that feels itself annoyed by a few noisy games of cricket played in its neighbourhood by Parsee school boys. Tastes differ; but for my part it does my heart good to see and hear these vigorous lads so earnest about their manly game. It shows that though the sons of exiles and traders, they have still running in their veins some of the old blood of Kaikushroo, and Ardaseer, and Shapoorjee, whom we, after the Greeks, prefer calling Cyrus, and Artaxerxes and Sapor.

There, Mr. Editor, topics are few, the weather is hot; I have dropped a ball before your bat; it is for you to knock it about with as much vigour as (not being a Parsee lad) can in this heat be expected of you.

Yours &c.

J. ARNOULD.

High Court, 22nd May.

૨ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૨૭ મી મારચ ૧૮૬૯.

૩ મરહુમ શેઠ રૂસતમજી બેહરાંમજી મીનીબેગ અથવા પાપાના બાવા. એવણના બાવા શેઠ પેશતનજી માણેકજી કેહછે કે હમેશાં રોકડ રૂપીઆની કોથલીઓ રાખતા હોવાથી "મનીબેગ" નાં નામથી ઓળખાતા હતા.

૪ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૩૦ મી મેએ ૧૮૬૮.

૫ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૧ મી જુન ૧૮૬૮.

તા૦ ૧૫ મી જુન.

વલસાડનાં દવાખાંનાંમાં જુરીથી તપાસવાને લાયકનાં મુરદાં પેટ ચીરવાને માટે કલાકો સુધી રાખી મેલવાથી દવાખાનાંમાં આવનારાં આજારી માણસોને કેવી પ્રકારની અડચણો પડેછે, તે બાબે શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ નામદાર સરકારનું એક પત્ર લખી ધીઆંન ખેંચ્યું હતું. તે ઉપરથી આજ દીને ઉત્તર વિભાગના રેવીન્યુ કમીશનર મી૦ એ. એફ. બેલાસીસે એક રીપોર્ટ સરકારમાં મોકલી શેઠ કાવશજીએ લખેલો વાંધો વાજબી જણાવી હવેથી માહેલાં પ્રાંતોનાં દવાખાંનાંઓમાં મુરદાં રાખવામાં આવશે નહી, અને ગામના વસ્તીવાલા ભાગથી દુર એ માટે એલાહેદી જગાઓ રાખવામાં આવશે એમ જણાવ્યું હતું.[1]

તા૦ ૧૬ મી જુન.

શેઠો શોરાબજી એદલજી દારૂવાલા (હાઈ કોરટના ઈનટરપ્રેટર) અને નશરવાંનજી જમશેદજી રતનાગર "બે પારસી વીદીઆરથી" ને નામે "શેકસપીઅર" ના નાટકોમાંની કેટલીક વારતાઓનો ગુજરાતીમાં તરજુમો કરી તેનું એક પુસ્તક બાહેર પાડ્યું હતું.[2] એ પુસ્તકના દીબાચામાં કર્તાઓએ શેઠ ખરશેદજી રૂસ્તમજી થાંણેવાળાનો મોટો ઉપકાર માનયો છે કે તેમની મદદ ન હોતતો આ પુસ્તક બાહેર પડત નહી.

તા૦ ૧૯ મી જુન.

રોજ ૧ માહા ૧૦ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

બાઈ માણેકબાઇ તે શેઠ બેહરાંમજી નશરવાંનજી સીરવાઈનાં બીજીવારનાં ધણીઆંનીએ નવસારી મધે મોટા ફળીઆને નાકે ગોલવાડમાં એક કુવો બંધાવી લોકોના વપરાશને માટે ખોલ્લો મુકયો હતો.[3]

તા૦ ૨૦ મી જુન.

એ૦ બચાભાઈ ફરાંમજી રબાડીએ "આઇને દીન બેહ માજદીઅસની" નામની જરથોસ્તી ધર્મને લગતું જ્ઞાન આપવાની એક ચોપડી છપાવી પ્રગટ કીધી હતી.[4]

તા૦ ૨૧ મી જુન.

જરમનીવાલા પ્રોફેસર થીઓડોર બેનફીએ "ત્રેતોના આથવીઆંના" (યાને ફરેદુન આથવીઆંન) શબ્દ જે ઝંદમાં પુલ્લીંગછે તેના સ્ત્રીલીંગ વિષે કમપારેટીવ માઇથોલોજીને આધારે એક પુસ્તક રચી પ્રગટ કીધું હતું.[5]

તા૦ ૨૩ મી જુન.

મુંબઈના નામદાર ગવરનર સર સેમોર ફીટઝજરાલડે આજ દીને પુણાં મધે કોનસીલ રૂમમાં એક "લેવી" ભરી હતી. જે વેળાએ પારસીઓમાં સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટ, શેઠ બેહરાંમજી જીજીભાઇ, ખાંનબાહદુર પદમજી પેશતનજી, ખાંનબાહદુર દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસપ આશાના, દસ્તુર હોશંગજી જામાસપજી જામાસપ આશાના, દસ્તુર તેહમુલજી મનોચેરજી હોજદાર, શેઠો દોરાબજી અને નવરોજજી પદમજી પેશતનજી, અરદેસર ખરશેદજી મુનસફ, પેશતનજી જાંગીરજી તાલેયારખાંન હાજર થયા હતા.[6]

તા૦ ૨૭ મી જુન.

રોજ ૯ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઈ હીરાંબાઇ તે મરહુમ શેઠ હોરમજજી બેહરાંમજી સોપારીવાલાનાં વીધવા જેઓ મુંબાઈ મધે ગુજરયાં હતાં તેઓનાં કરાંચી મધે થયલાં ઉઠમણાંમાં તેમના દીકરા શેઠ શાપુરજી હોરમજજી સોપારીવાલાએ કરાંચી મધે એક કુવો બધાવવા તથા બીજાં ત્યાંનાં ધર્મખાતાંઓમાં રૂ૧૧૩૬) આપ્યા હતા.[7]

તા૦ ૫ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૭ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—ફરાંમજી નવરોજજી હાએવાએ[8]—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ નવરોજજી ખરશેદજી હાએવાએના દીકરા.

---

૧ મુંબઇ સમાચાર, તા૦ ૨૭ મી જુન ૧૮૬૮.

૨ "'શેકસપીઅર' ના નાટકોમાંની વારતા. (ઇંગ્રેજી પરથી ગુજરાતીમાં) બનાવનાર, "બે પારસી વીદીઆરથી." મુંબઇ મધે ઇમ્પીરિયલ પ્રેસમાં નવરોજજી ફરાંમજીએ છાપ્યું છે. ૧૮૬૮."

૩ આ કુવાપર નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે :—

"પાક દાદાર હોરમજદની બખશેશથી આએ કુવો બાઇ
"માણેકબાઇ, બેહેરાંમજી નશરવાંનજી સીરવાઇની ધણીઆં-
"નીએ બંધાવ્યોછે. રોજ ૧ લો માહ ૧૦ મો શેહેનશાઇ
"સને ૧૨૩૭ ઇઅજદેજરદી. સને ૧૮૬૮ ઇશવી."

૪ "આઇને દીન બેહ માજદીઅસની, ઇઆને ભલી માજદીઅસની દીનમાં ફરમાવેલી ધરમનીતી અથવા બોલાશા ભરેલી વાતો. તથા ઇઅજદાંપરશતી દીનને આધીન રેહેનારા શાહેબોને માજદીઅશની બરહક દીનનું ગનેઆંન મલવાને વાશતે ઝંદ અવસતાના દાખલા અને દલીલોથી કેટલીએક જાણવાજોગ બાબદોનો ખોલાશો. બનાવનાર, એરવદ બચાભાઇ ફરાંમજી. મુંબઇ પારસી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપીછે. શને ૧૨૩૭ ઇઅજદેજરદી. સને ૧૮૬૮ ઇસવી."

૫ "Tpitonia Aoana, femininum des Zendischen masculinum Thraétáuna Athwyana. Ein Beitray zur vergleichenden mythologie. von, Theodor Benfey. Gottingen, 1868."

૬ રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૨૮ મી જુન ૧૮૬૮.

૭ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૮ મી જુલાઇ ૧૮૬૮.

એ બાઇના એક દીકરા શેઠ દીનશાહજી હોરમજજી સોપારીવાલાએ પોતાનાં બુજર્ગ માતાજીનાં માનને ખાતર તેમનાં રવાંનને અવલમંજલ પોહચાડતી વખતે પોતે તેમને ખાંધ મારી હતી, કે જે રેવાજ એની ઘણું આગમજના વખતમાં પારસીઓમાં હતો.

૮ એવણના વડા દીકરા શેઠ જમશેદજી ફરાંમજી હાએવાએ પણ પોતાના બાપનાં ભીલાંડીખાંનાંઓના કામમાં

એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ થી મેશરસ ઈ. આઇ. મેનેટ, પેશતનજી સુખલાજી, અને એદલજી દાદાભાઇ સુખીઆ સાથે "મેનેટની કુંપની" નાં નામથી મુંબઇમાં લીલાંઉખાંનું તથા કમીશન એજંટનું કામ ચલાવતા હતા.

તા૦ ૬ થી જુલાઈ.

કરાંચી મધે શેઠ દાદાભાઈ હીરજીભાઈ પટેલે આજ દીને ત્યાંની સ્કુલનાં મકાનમાં પારસીઓની એક સભા મેળવી "જંદ અને અવસ્તા" એ બાબદ ઉપર એક ભાષાણ કીધું હતું.[1]

તા૦ ૯ મી જુલાઇ.

રોજ ૨૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૬૭ યજદેજરદી.

મરણ—પેશતનજી તેહમુલજી આશાબઇદિના[2]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ તેહમુલજી આશાજી આશાબઇદિના વડા દીકરા. એવણુ પ્રથમમાં પોતાના એશી શેઠ રતનજી ખરશેદજી કેરાંવાલાની દુકાનમાં હતા. ત્યાં વ્યાપાર સંબંધી સારો અનુભવ મેળવ્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૩ થી પોતાને હીસાબે મેકેબ તથા જાન જોનસનાં ઘડીઆલો અતરે પરબાડાં મંગાવી તેનો વ્યાપાર કરતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ થી ઉપલાં ઘડીઆલો તેમજ ચખનાં તાસાં, કલો, વગેરેની એક દુકાન એવણે કોટ મધે પારસીબજાર સ્ટ્રીટમાં ઉઘાડી પોતાનાં મરણ સુધી ચલાવી હતી.

તા૦ ૧૪ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૬૭ યજદજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઇ માણેકબાઈ તે મરહુમ શેઠ શાપુરજી શોરાબજી કપાવાલાનાં બેટી તથા મરહુમ શેઠ માણેકજી જમશેદજી ઉમરીગરનાં વીધવાનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજી મધેથી રૂ૫૦૦૦) બાહેરકોટની કપાવાલાની દરેમેહરના ચાલુ ખરચને માટે તથા બેહીઓએ રૂ૧૧૫) મલી રૂ૫૧૧૫) ધર્મખાતે આપ્યા હતા.[3]

તા૦ ૧૬ મી જુલાઇ.

મુંબઇ ઇલાકાની નામદાર ગવરનરની લેજીસલેટીવ કોનસીલના એક અધિકારી તરીકેની હાનરેબલ ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલની મુદત પુરી થવાથી તેમના જગે એ નામદાર સરકારે શેઠ બેહરાંમજી જીજીભાઈની નેમનુક કીધી હતી.

સુરતવાલા ડાકટર ડોશાભાઇ પેશતનજીને નામદાર સરકારે સુરત જીલ્લાના એક હાનરરી માજીસ્ટ્રેટ નેમી ત્યાંના પેહલા વર્ગના સબારડીનેટ માજીસ્ટ્રેટની સત્તા આપી હતી.[4]

તા૦ ૧૭ મી જુલાઇ.

સુરતની નવાપરાની શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખવાલી ડીસ્પેનસરીનું નવું મકાન આજ દીને ત્યાંના કલેકટર મી૦ ટી. સી. હોપે એક વગવાલા મેલાવડાની હજુરમાં ખોલ્લું મુકવાની ક્રિઆ કીધી હતી. પ્રથમમાં સીવીલ સરજયન ડાકટર ગેને એ દવાખાંનાંને લગતી હકીકત કહી સંભલાવી, જેનો એ દવાખાંનાંના તબીબ ડાકટર ડોશાભાઇ પેશતનજીએ ગુજરાતીમાં સાર કહી સમજાવ્યો, જે બાદ મી૦ હોપે જીલ્લાઓનાં દવાખાંનાંઓ બાબે એક ભાષાણ કહી એ મકાન ખોલ્લું મેલેલું જાહેર કર્યું, અને મેલાવડો બરખાસ્ત થયો હતો.[5]

તા૦ ૨૦ મી જુલાઈ.

મુંબઇ મધે ઇંગ્રેજ તથા પારસી ફ્રીમેશનોની એક નવી લાડજ "ઇસ્ટરન સ્ટાર" નામે આજ દીનથી ઉઘાડવામાં આવી હતી.[6]

અસલથીજ પલોટાયલા તથા શઓસ હતા, અને બાપની હૈયાતીમાંજ મરણ પણ પામ્યા હતા. તેમના બીજા બે ભાઇઓ શેઠો બેહરાંમજી અને નશરવાનજી ફરાંમજી હાએવાએ પોતાના બાપનાં મરણ પછી કેટલુંકસુધી "બેહરાંમજી ફરાંમજીની કુંપની" નાં નામથી અતરે જુદું લીલાંઉખાંનું તથા કમીશન એજંટનું કામ ચલાવ્યું હતું. એઓના બપાવા શેઠ નવરોજજી ખરશેદજી હાએવાએ પણ પોતાના ભાઇ શેઠ એદલજી ખરશેદજી બાકસટર સાથે કેટલુંક સુધી લીલાંઉખાંનાંના કામમાં પડેલા હતા.

૧ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૧૫ મી જુલાઇ ૧૮૯૮.

૨ શેઠ એદલજી પેશતનજી ચબવાલાના બાવા.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૧ મી જુલાઇ ૧૮૯૮.

૪ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૧૬ મી જુલાઇ ૧૮૯૮.

૫ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૧૯ મી જુલાઇ ૧૮૯૮.
એ દવાખાંનાં માટે જુવો આ દફતરને સફે ૧૪૮.

૬ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૨૩ મી જુલાઇ ૧૮૯૮.
એ લાડજ ઉઘાડનારા પ્રથમ મેમબરો નીચે મુજબ હતા:—
ડાકટર ડાઇવર, ફરાંમજી બહમનજી માસતર, શોરાબજી ફરાંમરોજ સાટનના, મનચેરજી ફરાંમરોજ સાટનના, પેશતનજી બેજનજી મેહર હોમજીના, કાવશજી દાદાભાઇ ફરદુનજી કથીક, શોરાબજી જીજીભાઇ, જમશેદજી રૂસતમજી કમીસરીવાલા, મેહરવાંનજી બરજોરજી પાદશાહ, બરજોરજી શોરાબજી આશબરનર, એદલજી કાવશજી જશાંવાલા, જમશેદજી જાંગીરજી પંથકી, શોરાબજી હીરજીભાઇ પટેલ, જમશેદજી રૂસતમજી અપુ, કાવશજી નશરવાંનજી બાટલીવાલા.
એ પછી એ લાડજમાં હાલ સુધીમાં નીચે મુજબ પારસી મેશનો થયાછે:—
(ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૮ માં) મનચેરજી રતનજી બીલીમોરીઆ, કુવરજી કાવશજી જશાંવાલા, મનચેરજી દાદાભાઇ બનાજી, ધનજીભાઇ પેશતનજી મેહતા, દાદાભાઇ રૂસતમજી વાછા, મનચેરજી ફરાંમજી (કાનાનોરના), નવરોજજી પેશતનજી મેહતા, રતનજી માણેકજી રતનાગર દલાલ, ખરશેદજી રતનજી કોહલા, અરદેસર ફરાંમજી શેલન, મેહરવાંનજી હોરમજજી મેહતા (મેકફારલેનના), ખરશેદજી રૂસતમજી કાલાપેશીના, જમશેદજી એદલજી તીજોરીવાલા, દીનશાહ દોરાબજી મીસતરી, ફરદુનજી નશરવાંનજી કોયાજી, ફરાંમજી રૂસતમજી વાછા, શોરાબજી પેશતનજી દાવર, એદલજી કાવશજી મસાની, નશરવાંનજી બરજોરજી ઉનવાલા, નશરવાંનજી કોયાજી, જાંગીરજી પેશતનજી ખરાસ, નશરવાંનજી રૂસતમજી કથીક, દીનશાહ નવરો-

તા૦ ૨૮ મી જુલાઈ.

શેઠ ફરાંમજી રૂસતમજી વીકાજી બી. એ. એ "જરથોસ્તી ધર્મ બાબે ફ્રેંચોના વિચાર" એવે નામનું મો૦ ફ્રાંક તથા ઑપરટ નામના બે વિદ્વાનોનાં મતોનો ઈંગ્રેજીમાં તરજુમો કરી તેનું એક પુસ્તક બાહેર પાડયું હતું.[1]

તા૦ ૬ થી આગશ્ટ.

જરમનીવાલા ડાકટર મારટીન હાઉગે જંદ ફાઇલાલોજીની હાલની પંકતિ, ડાકટર ફરડીનાંડ યુશતીની કેહવાતી કદીમ બેકત્રીયન ડીક્ષનરીને ખાસ અનુસરીને, તથા જંદ અવસ્તાના ખોલાસાના સંબંધમાં લખાંણનું એક પુસ્તક રચી પ્રગટ કીધું હતું.[2]

તા૦ ૧૫ મી આગશ્ટ.

બાઈ સાહેબ ડાવેજર લેડી આવાંબાઈ તે મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટનાં વીધવાએ ઉદવાડા મધે જરથોસ્તીઓને ઉતારો લેવા તથા ગામના જરથોસ્તીઓને સર અવસરે વાપડવાને માટે એક કુશાદે ધર્મશાલા ૩૪૭૫૦૦) ને ખરચે બંધાવી ખોલ્લી મુકી હતી.[3]

તા૦ ૧૮ મી આગશ્ટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

મરણ—દસ્તુર મીનોચેહરજી અસપંદીઆરજી કામદીનજી—ઉમર વર્ષ ૭૨) ભરૂચવાલા દસ્તુર અસપંદીઆરજી કામદીનજીના ચોથા દીકરા. એવણુ ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૧

જજી સકલાતવાલા. (૧૮૬૯ માં) પીરોજશાહ રૂસતમજી સુરતી અથવા ધનજીમેહતાના, જાંગીરજી હોરમજજી દાદીશેઠ, રૂસતમજી હોરમજજી મીસતરી, જમશેદજી નશરવાંનજી દાદીશેઠ, શોરાબજી મનચેરજી જાલ, લીમજી જમશેદજી બાટલીબોઇ, નાનાભાઇ જમશેદજી મુસ, જાંગીરજી એદલજી તીજોરીવાલા, દીનશાહ ડોશાભાઇ કરાંની, શોરાબજી રૂસતમજી ઇજનેર, બહમનજી શોરાબજી તારાપોરવાલા, એદલજી શાપુરજી આએરન શાઊંદરીવાલા, નાનાભાઇ શોરાબજી દાવર, ફરાંમજી કેખશરૂ પાઠક, શોરાબજી નવરોજજી કુપર. (૧૮૭૦ માં) રતનજી દીનશાહ ડરાફ્ટસમેન (રાજકોટના), હોરમજજી પેશતનજી મોતવાલા, શોરાબજી ફરાંમજી કરાકા, ધનજીશાહ મનચેરજી કાપડીઆ, પીરોજશાહ મેહરવાંનજી જીજીભાઇ, કાવશજી દાદી લીમજી, લીમજી કાવશજી બાંમજી, ધનજીભાઇ કાવશજી પાલખીવાલા, હોરમજજી નશરવાંનજી ધીસતા, હોરમજજી શોરાબજી પુણેગર, ધનજીભાઇ મેહરવાનજી જીજીભાઇ, હોરમજજી ફરાંમજી, બેજનજી રતનજી કોટવાલ. (૧૮૭૧ માં) રૂસતમજી પાલણજી બેંકવાલા, શોરાબજી બરજોરજી દોરાબજી કુપર. (૧૮૭૨ માં) મેહરવાંનજી બહમનજી ઇજનેર, રૂસતમજી ખરશેદજી કુપર. (૧૮૭૩ માં) રૂસતમજી ફરાંમજી ખરાસ, બેહરાંમજી માણેકજી તાલુકદાર. (૧૮૭૪ માં) પેશતનજી મેહરવાંનજી નારીએલવાલા, જમશેદજી નશરવાંનજી મેહરહોમજીના, કાવશજી ફરાંમજી મીસતરી, નવરોજજી નશરવાંનજી વાડીઆ. (૧૮૭૫ માં) ફરાંમજી દીનશાહજી પોટીટ, માણેકશાહ કાવશશાહ તાલેયારખાં, બહમનશાહ કાવશજી વકીલ. (૧૮૭૬ માં) મેહરવાંનજી એદલજી ચીનાઇ, હીરજી અરદેશર દાદીશેઠ, દાદી માણેકજી લીમજી. (૧૮૭૭ માં) જાંગીરજી માણેકજી ખરશેદજી સરાફ, બાપુજી હોરમજજી સકલાતવાલા, રૂસતમજી લીમજીભાઇ બાટલીબોઇ, એદલજી પેશતનજી કામાજી, શોરાબજી મેહરવાંનજી ગમીરના. (૧૮૭૮ માં) હોરમજજી નવરોજજી સકલાતવાલા, ડાકટર દાદાભાઇ જમાસપજી કાપડીઆ. (૧૮૭૯ માં) પેશતનજી દીનશાહ એડનવાલા, માણેકજી બરજોરજી મીનોચેહરહોમજીના, નાનાભાઇ રૂસતમજી રાંણીના, પીરોજશાહ બહમનજી જીજીભાઇ, કાવશજી શોરાબજી હોરમજજી બાટલીવાલા. (૧૮૮૦ માં) શોરાબજી નશરવાંનજી વાડીઆ, હોરમજજી નશરવાંનજી વકીલ. (૧૮૮૧ માં) રતનજી દોરાબજી એડનવાલા, બહમનજી પીરોજશાહ સોલીશીટર, ખરશેદજી રતનજી બહમનજી દુભાશ, મનચેરજી ડોશાભાઇ કામાજી. (૧૮૮૨ માં) જાંગીરજી એદલજી દાવર. (૧૮૮૩ માં) ખરશેદજી માણેકજી શેઠના, શોરાબજી ડોશાભાઇ ફરાંમરોજ, ડાકટર શોરાબજી ડોશાભાઇ નાદરશાહ, મનચેરજી ખરશેદજી હીરામાણેક, ફરાંમજી બહમનજી જીજીભાઇ, રૂસતમજી ફરાંમજી કમીશરીવાલા. (૧૮૮૫ માં) દોરાબજી જમશેદજી તાતા, શાપુરજી કાવશજી સંજાણા, ડાકટર રૂસતમજી નશરવાંનજી બોરી, મેહરવાંનજી કાવશજી મોતીશાહ, નવરોજજી દોરાબજી માજુ, ખરશેદજી કુવરજી મોદી, હોરમજજી દોરાબજી કામાજી, માણેકજી હોરમજજી કમીશરીવાલા. (૧૮૮૬ માં) રૂસતમજી ધનજીભાઇ શેઠના, અરદેસર પેશતનજી દાવર. (૧૮૮૮ માં) માણેકજી મેહરવાંનજી મેહતા. (૧૮૯૦ માં) નશરવાંનજી નવરોજજી કુપર. (૧૮૯૧ માં) કુવરજી કોયાજી, ડાકટર શોરાબજી ખરશેદજી નરીમાંન. (૧૮૯૨ માં) ડોશાભાઇ બરજોરજી મીસ્ત્રી. (૧૮૯૩ માં) રૂસતમજી બહમનશાહ વકીલ, બી. એ; એલ. એલ. બી.

એ લાડજના ઓનરરી મેમબરો તરીકે શેઠો દારાશાહ રતનજી ચીચગર, પેશતનજી બેજનજી મેહરહોમજીના અને ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીને ચુંટી કાઢેલાછે.

૧ "French Views on Zoroastrianism. Translated from the texts of M. Adolphe Franck, and M. Jules Oppert. Bombay: Education Society's Press, 1868."

૨ "Ueber den gegenmartigen stand der Zend-philologie mit besonderer Qücksicht auf Ferdinand Justi's sogenanntes altbaktrisches Worterbuch. Ein Beitrag zur Erklarung des Zendawesta. Von, Dr. M. Hang. Stuttgart, 1868."

૩ આ ધર્મશાલામાં નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે:—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી
"આએ મકાંન શ્રી મુંબઇવાલાં
"બાઇ શાહેબ લેડી આવાંબાઇ તે મરહુમ શર જમશે-
"દજી જીજીભાઇ પેહુલા બારોનેટનાં ધણીઆણીએ પોતાનાં
"ખરચથી દેશાવરથી આવનાર જરતોશતી કોમનાં લોકોનેજ
"ઊતરવાનાં શુખને શારૂં તથા જશન ચીજલશ વીગરે શર
"અવશરે ગાંમના જરતોશતીઓને વાપરવા બંનધાવીઊં.
"શને ૧૨૩૭ ઇઅજદેજરદી—શેહેનશાહી
"શને ૧૮૬૮ ઇશવી. શવંત ૧૯૨૪ વીકરમાજીત
"એ મકાંનપર એકંદર ખરચ રૂ૪૭૫૦૦ થએોછે."

એ ધર્મશાલા તા૦ ૧૫ મી મારચ ૧૮૬૯ થી વપડાશમાં આવી હતી.

માં પોતાના બીજા જાડ઼ દસ્તુર પેશોતનજી અસપંદીઆરજી કામદીનજીનાં મરણ બાદ તેમની જગોએ ભરૂચના વડા દસ્તુર ઠરયા હતા. એવા "સારી અસલતના અને ગનીઆંની દસતુરનું મોહોટ નીપજવાથી પારશી આલમ ગમગીન થઇછે."[1]

તા૦ ૨૦ મી આગશટ.

આજ દીને ભરૂચ મધે મરહુમ દસ્તુર મીનોચેહેરજી અસપંદીઆરજી કામદીનજીનાં ઉઠમણાંમાં તેમના જમાઇ અને આગલા દસ્તુર પેશોતનજીના દીકરા દસ્તુર શોરાબજી પેશોતનજી કામદીનજીને દસ્તુરીની શેઆલ આપવામાં આવી હતી.[2]

તા૦ ૨૧ મી આગશટ.

લંડન મધેનાં "પ્રીનટરસ પેનશન આમ હાઉસ અને ઑરફન એસાએલમ" નાં ફંડમાં મુંબઇથી શેઠ કાવશજી જહાંગીરજી રેડીમનીએ હિંદુસ્થાનમાં છુટાપણું ભોગવનાર વર્તમાન પત્રોથી ઉત્પન થતા આશીરવાદ પીછાંની તેની ઇચાંની દાખલ ૧૦૦) પૌંડ બક્ષેશ મોકલ્યા હતા.[3]

તા૦ ૨૨ મી આગશટ.

સુરત મધે ગોપીપરામાં શેઠ દોરાબજી નશરવાંનજી મીસતરીએ સર્વે ગ્નાતનાં બાળકો માટે એક નિશાલ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ નશરવાંનજી પુંજીઆજીનાં નામે બંધાવી હતી તે ખોલી મુકવાની ક્રિઆ આજ દીને ગુજરાતના એડયુકેશનલ ઇનસ્પેક્ટર મી૦ ટી. બી. કરટીસે કીધી હતી.[4]

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

ગુજરાત તરફ આએ શાલ પડેલા ભારે વરસાદ તેમજ તોફાંન અને રેલથી અમદાવાદ, ખેડા, અને બીજા જીલ્લાઓમાં લોકોનાં ઘરબારો પડી જવા સાથે બીજી ઘણીક નુકશાંની થઇ હતી. આ ઉપરથી તે તરફ મદદ મોકલવાને અરથે એક "રીલીફ ફંડ" શેઠ રાંમજી માધવજી અને

---

૧ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૩૦ મી આગશટ ૧૮૬૮.

૨ ગુજરાત મિત્ર, તા૦ ૩૦ મી આગશટ ૧૮૬૮.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૨ મી આગશટ ૧૮૬૮.

ઉપલા ૧૦૦) પૌંડની બક્ષેશની સાથે શેઠ કાવશજીએ એન્શોશાઇટીના શેક્રેટરી જોગ લંડન લખેલો પત્ર તથા તેનો જવાબ નીચે મુજબ છે:—

BOMBAY, 9th APRIL 1868.

To

The Secretary, Printers Pension Society, London.

Sir,—The objects and operations of the Printers Pension Society in London having been brought under my notice by my friend Mr. Mull, I have determined to hand over to that Society the sum of £100 to be permanently held in Trust, the interest thereof to be devoted to the highly beneficient purposes for which the Society is established.

The Press has effected so much good for India, and as it is one of the mightiest Engines of the progress introduced by the British into the country (as it is also the mightiest in every other) I am desirous of testifying, at the source from whence spring the benefits we enjoy, my high appreciation of a free Press in India.

I am, Sir,
Your faithful Servant,
COWASJEE JEHANGHIER,

---

12 Chadwell Street,
LONDON E. C.
August 1868.

MR. COWASJEE JEHANGIER,

Sir,—I am directed by the Trustees and Council of this Corporation to express to you their warmest hanks for the munificent donation which you have been pleased to forward for the objects of the Corporation. Your wish that the amount should be invested and the annual proceeds applied towards the payment of a pension to a decayed printer will be strictly and faithfully fulfilled.

At our Anniversary Festival recently held under the Presidency of the very Reverend Dr. Stanly, Dean of the Westminister, I had the pleasure of announcing the fact of your donation, which intelligence was received with marked expression of gratification by the friends of the Institution assembled; and your high appreciation of the value to Society at large of the art of printing as expressed in your letter, met with the hearty sympathy of the meeting. I shall forward you at an early opportunity a printed copy of the list of subscriptions announced on the occasion; and I may conclude by saying that sympathizing as you evidently do with the objects of our Corporation, I shall be at all times happy to receive communications from you on the subject.

In the name of the Trustees and Council I beg to thank you and to remain Sir,

Your obedient Servant,
(Sd.) J. S. HODSON,
Secretary.

એવુંજ છાપાખાંનાંનાં માણસોને પેનશન આપવાને લગતું એક ફંડ મુંબઇ મધે પણ સ્થાપવાને શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ પોતાને ખરે નામે વર્તમાન પત્રોમાં કાગજ લખી સુચના કીધી હતી, અને તેમાં પોતાની તરફથી પ્રથમમાં રૂ૧૦૦૦) ભેટ આપવાની ખાંએસ બતાવી હતી, પણ તે કામ કોઇએ ઊંચકી લીધું નહિ.

૪ મુંબઇ ચાબુક, તા૦ ૨૯ મી આગશટ ૧૮૬૮.

એ નિશાલનાં મકાનમાં નીચે મુજબ તખ્તી મારેલીછે:—

"આ મકાન મુંબઇના રહેવાશી શેઠ દોરાબજી નશર-
"વાંનજી મીસ્ત્રીએ રૂ૦ ૮૦૦૦ પંડના ખર્ચીને પોતાના પિતાની
"યાદગીરીને સારૂ બાંધ્યું તે સને ૧૮૭૦ ના એપ્રિલ માસમાં
"સરકારને નજર કીધું. અને તેનું નામ નશરવાંનજી પુંજી-
"આજી સ્કુલ હાઊસ ઠરાવ્યું."

એ નિશાળનો વહીવટ ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૦ ના આપરેલ માસથી સરકારી કેળવણીખાતાં હસ્તક સોંપેલોછે.

મોરારજી ગોકળદાસે ઉભું કીધું હતું, જે મધે રૂ૫૧૯૦૯) ભરાયા હતા.[1]

તા૦ ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર.

યુનિયન પ્રેસના માલેકોએ "બરજોરનામાં" ના અસલ ગુજરાતીમાં છપાએલા તરજુમા ઉપરથી તથા બીજી કેતાબોની મદદ લઈને, આજુ વખતની એબારતબંદીના કાયદા મુજબ રંગીન અને અસરકારક ભાષામાં પેહલો ભાગ છપાવી પ્રગટ કર્યો હતો.[2]

તા૦ ૧૧ મી સપટેમબર.

કરાંચીવાળા શેઠ નાનાભાઈ ચાંનજીભાઈને સીંધની સદર અદાલતના નામદાર જડજે સીંધ હૈદરાબાદ જીલ્લાને લગતી કોર્ટોમાં પલીડરનું કામ ચલાવવાની સનદ આપી હતી.[3]

તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૬ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૩૭ યજદેજરદી.

આજ દીને પુણાં મધે મરહુમ ખાન બહાદુર તે મરહુમ દસ્તુર જમાસપજી એદલજી જમાસપઆશાનાનાં વાધવાનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજી મધેથી રૂ૮૦૦૦) ખરચી આગ્રાના મધે એક દરેમેહર બંધાવવા તથા તેમાં જાથુક મોબેદ રાખવાની તજવીજ કરવાની જાહેરાત કરી હતી.[4] એ ઉપરાંત મરનારના દીકરાઓ ખાનબાહદુર દસ્તુર નોશરવાનજી, હોરમજજી, બહમનજી, બેહરામજી, રતનજી, અને હોશંગજી જમાસપજી જમાસપઆશાના અને દીકરી બાઈ બહમનબાઈ

---

[1] એ રૂ૫૧૯૦૯) માં રૂ૨૫૬૯૧) હિંદુઓના, રૂ૫૫૩૧) મુસલમાનોના, રૂ૭૧૦) અંગ્રેજોના, અને રૂ૧૯૯૭૭) નીચે મુજબ પારસીઓના હતા:—

(રૂ૨૦૦૦) દીનશાહજી માણેકજી પીટીટ, (રૂ૧૫૦૦) એદલજી ફરાંમજી (આલબલેસ) ની કુંપની, (રૂ૧૦૦૦) માણેકબાઈ અને મોટલાંબાઈ જાંગીરજી વાડીઆ, દાદાભાઈ હોરમજજી કામાજી, મનચેરજી હોરમજજી કામાજી, હોરમજજી મનચેરજી કામાજીના છોકરાઓ, બેહરાંમજી નશરવાંનજી શીરવાઈ, જાંગીરજી નશરવાંનજી વાડીઆના છોકરાઓની કુંપની, મરહુમ નશરવાંનજી મનચેરજી કામાજીનાં ધર્મખાતાંમાંથી, (રૂ૭૫૦) રતનજી એદલજી બાટલીવાલા, (રૂ૭૦૦) ફરાંમજી નશરવાંનજી પટેલ, (રૂ૫૦૦) મરહુમ હોરમજજી એદલજી કામાજીનાં ધર્મખાતાંમાંથી, ડાવેજર લેડી આવાંબાઈ જમશેદજી જીજીભાઈ, કાવશજી નાનાભાઈ દાવર, નશરવાંનજી માણેકજી પીટીટ, મરહુમ મનચેરશાહ દીનશાહજી ગાંધીનાં પુનને માટે, (રૂ૪૦૦) શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી, (રૂ૩૦૫) ફોરટ હાઈ સ્કુલના શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ, (રૂ૩૦૦) ખરશેદજી બહમનજી (શેઠના) ની કું૦, અસપંદીઆરજી જમશેદજી કમીશરીવાલા, (રૂ૨૫૧) મેહરવાંનજી ફરાંમજી પાંડે, (રૂ૨૫૦) દાદાભાઈ રતનજીની કું૦, એક પારસી બાનુ, શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટના કારભારીઓ, ખરશેદજી કાવશજી આશાબરનર, (રૂ૨૦૦) નશરવાંનજી બહમનજી ગોદીના છોકરાઓ, સખાવતને ચાહનાર એક પારસી, (રૂ૧૫૧) હીરજીભાઈ તથા ફરાંમજી હોરમજજી શેઠના, માણેકજી (જમશેદજી વાડીઆ) એંડ લખમીદાસ, (રૂ૧૫૦) નશરવાંનજી અરદેસર વાડીઆ, દોરાબજી નશરવાંનજી મીસતરી, એમ. એંડ. બી., (રૂ૧૨૫) મનચેરજી ફરાંમજી કામાજી અને છોકરાઓ, (રૂ૧૦૧) જમશેદજી ખરશેદજી બાટલીબોઈ, ધરમખાતાંને આસરો આપનાર, (રૂ૧૦૦) ધનજીભાઈ (ખરશેદજી) રતનાગરની કું૦, પાલણજી હોરમજજી (કાપડીઆ) ના છોકરાઓની કું૦, જાંગીરજી ગુસતાદજી, નશરવાંનજી રતનજી તાતા, મરહુમ શોરાબજી માણેકજી શેઠનાનાં ધર્મખાતાંમાંથી, રૂસતમજી શોરાબજી કમીશરીવાલા, (રૂ૭૫) મરહુમ પીરોજબાઈ તે ફરાંમજી હોરમજજી શેઠનાનાં ધણીઆંનીનાં પુનને માટે, (રૂ૬૭) ડોશાભાઈ ભીખાજી કાંગાની સ્કુલના શિક્ષકો તથા વિદ્યાર્થીઓ, (રૂ૫૧) મનચેરજી શોરાબજી લાલા, સી. એંડ પી. ડી. ના છોકરાઓ, દીનશાહજી અને ફરાંમજી ભીખાજી ખાંન, (રૂ૫૦) ડોશાભાઈ ફરાંમજી કરાકા, મનચેરજી ફરાંમજી શેઠના, એદલજી બહમનજી મારીસ, દીનશાહ દોરાબજી મીસતરી, ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી, (રૂ૨૫) દોરાબજી બરજોરજી કોપર, નાનાભાઈ માણેકજી ગજ્જર, ધનજીભાઈ તથા નવરોજજી પેશતનજી ગંદેવીઆ, એક પારસી મીત્ર, એક જરથોશતી, એક પારસી સ્ત્રી, નવરોજજી કાવશજી દારૂખાનાંવાલા, (રૂ૧૦૨ રૂ૨૫) ની અંદરની રકમ.

એ ઉપરાંત ઓનરેબલ બેહરાંમજી જીજીભાઈએ રૂ૨૫૦૦) તથા ઓનરેબલ મંગળદાસ નથુભાઈએ રૂ૨૫૦૦) પરબાડા ખેડાના કલેક્ટર ઉપર મોકલ્યા હતા, તેમજ શેઠ અરદેસર હોરમજજી વાડીઆએ ૬૦૦) બંગાલી ચોખાની ગુણ અમદાવાદ મધે લાચાર થઈ ગએલા લોકોને વેંહચી આપવા માટે અકટોબર માસમાં કલેક્ટર ઉપર મોકલી આપી હતી.

અમદાવાદ મધે આએ રીલીફનાં કામમાં શેઠ મનચેરજી શોરાબજી કારંજવાલા તથા રીલીફ કમીટીના શેક્રેટરી શેઠ આદરજી જીવણજીએ ઘણીક જાતની મેહનત લીધી હતી.

ઉપલા મુંબઈ મધે ભરાયલા રૂ૫૧૯૦૯) મધેથી રૂ૩૦૦૦૦) અમદાવાદ ખાતે કલેક્ટર ઉપર મોકલ્યા હતા, અને બીજો પરચુરણ ખરચ બાદ કરતાં બાકી વધેલી રૂ૨૦૪૨૭—૭—૦ ની રકમ શેઠ વરજીવનદાસ માધવદાસ, રાંમજી માધવજી અને મોરારજી ગોકળદાસનાં નામપર મુંબઈ બેંક મધે ગુજરાત રીલીફ ફંડને હીસાબે અનામત રાખી હતી.

[2] "બરજોરનામું. અસલ ગુજરાતીમાં છપાયલા તરજુમા ઉપરથી તથા બીજી કેતાબોની મદદ લઈને આજુ વખતની એબારતબંદીના કાયદા મુજબ રંગીન અને અસરકારક ભાશામાં છપાવી જાહેર કરવામાં આવીઉ છે. દફતર ૧ લું. માહ બેહમન સને ૧૨૩૭ ઇઅજદેજરદી. માસ આગસટ સને ૧૮૬૮ ઇસવી. મુંબઈ મધે યુનિયન પ્રેસમાં ન્હાનાભાઈ રૂસતમજી રાણીનાએ છાપ્યું છે."

એનું બીજું દફતર પણ એજ મુજબ યુનિયન પ્રેસમાં છપાઈ પ્રગટ થયું હતું, અને તે પછીનાં ૭ દફતરો આગલાં વર્ષોમાં છપાયલાં હોવાથી ૯ માંથી તે ૧૮ માં સુધીનાં દફતરો એક પછી એક ઇ૦ સ૦ ૧૮૭૯ સુધીમાં યુનિયન પ્રેસને બદલે મુંબઈ સમાચાર છાપાખાનામાંથી તેના માલેક શેઠ માણેકજી બરજોરજી મીનોચેહર હોમજીનાએ છપાવી પ્રગટ કીધાં હતાં.

[3] બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૬૮.

[4] એ દરેમેહર બંધાઈ તા૦ ૧૪ મી નવેમબર ૧૮૬૯ ને દીને પરડાઈ હતી, પણ તે જુની થવાથી પાછી બંધાવી તા૦ ૯ મી નવેમબર ૧૮૯૧ ને દીને પરઠાવી હતી.

તે એ૦ પેશતનજી રૂસતમજી કાંગાનાં ધણીઆંનીએ મળી રૂ૧૯૦૦) પુણાં મધે મરહુમ શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલવાળાં દોખમાંની સામે એક બીજી નવી શગડી બંધાવવા[2] તથા રૂ૭૦૧) બીજાં ધર્મખાતાંમાં, તેમજ જમાઈ એ૦ પેશતનજી રૂસતમજી કાંગાએ રૂ૫૦૦) મળી રૂ૭૧૦૧) ધર્મખાતે ખરચવાની તંદરોસ્તી પઢાવી હતી.[2]

તા૦ ૧૩ મી સપટેમબર.

મુંબઈની સરકારી ગોદીના વડા માસટર બીલડર શેઠ જમશેદજી ધનજીભાઈ વાડીઆને આજ દીને લંડન મધે મળેલી "ઈનસ્ટીટયુશન ઑફ નેવલ આરકીટેકટસ" ની કૌનસીલની સભામાં એ મંડળીના એક મેમબર તરીકે ચુટી કાઢયા હતા.[3]

તા૦ ૧૫ મી સપટેમબર.

શેઠ અરદેસર ફરામજી મુસ અને ડાકટર ધીરજરામ દલપતરામે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૭ નો મુંબઈનાં મ્યુનીસીપાલ ખાતાંના રીપોરટનો ગુજરાતીમાં તરજુમો કરી તેનું એક પુસ્તક છપાવી બાહેર પાડયું હતું.[4]

તા૦ ૧૮ મી સપટેમબર.

શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ "ગાથા ઘાહંબાર" ઉપર બે ભાષાણો ફરામજી કાવસજી ઈનસ્ટીટયુટમાં ગઈ કાલે તથા આજે કીધાં હતાં. સરનશીનની ખુરસી બંને દિવસ શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીને આપવામાં આવી હતી.[5]

---

૧ એ શગડી પુણાંના એક અસલ રેહવાસી શેઠ બેહરામજી માણેકજી તાલુકદારે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ માં બંધાવી આપવાથી એ રકમ દોખમાંને ફરતી દેવાલ બંધાવવાનાં કામમાં વાપડવામાં આવી હતી, પણ એટલી રકમમાં તે દેવાલ બંધાઈ ન શકાવાથી પાછલથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૨ માં શેઠ હોરમજજી શોરાબજી તાડીવાલાએ તે બંધાવી પુરી કરી આપી હતી.

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૭ મી સપટેમબર ૧૮૬૮.

૩ ટાઈમસ ઑફ ઈંડીઆ, ૨૪ મી અકટોબર ૧૮૬૮.

૪ "મુંબઈના મીઊનીસીપલ કમીશનરનો તથા હેલ્થ આફીસર અને એકિઝકયુટીવ ઈંજીનરના સને ૧૮૬૭ નાં સાલના વારશીક રીપોરટનો ગુજરાતી તરજુમો. કોઠાઓના તરજુમા સાથે. મુંબઈમાં; યુનિયન પ્રેસમાં નહાનાભાઈ રૂસતમજી રાણીનાએ છાપીયોછે. ૧૮૬૮."

૫ રાસત ગોફતાર, તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર ૧૮૬૮.

એજ મુજબ પુણાં મધે ભવાની પેંટમાં શેઠ પેશતનજી જાંગીરજી તાલેયારખાંનના રેહવાના બંગલામાં શેઠ ખરશેદજીએ એજ બાબદ ઊપર તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર ૧૮૬૮ ને દીને તથા પેગાંમબર સત જરથોસ્તના જનમારા વિષે તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર ૧૮૬૮ ને દીને જરથોસ્તીઓની મોટી સભા હજુર બે ભાષાણ કીધાં હતાં.

તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર.

ડાકટર રૂસતમજી મેહેરાંમજી પારખ કે જેવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૭ માં ઈંગલાંડ મધે લશકરી વૈદક ખાતાંની સનદી નોકરીની પરીક્ષા પસાર કરી હતી, અને જેવણ હાલ સરકારી નોકરીમાં નીમચ ખાતે લશકરી તબીબ તરીકે પોતાની પલટણ સાથે રેહતા હતા, તેવણ ઉપર તેવણનાં ધણીઆંની બાઈ રતનબાઈ તે મરહુમ શેઠ હોરમજજી દાદાભાઈ આલપાઈવાલાનાં દીકરીએ અતરેના પારસી ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટમાં રાહતવાતની ફરીઆદ માંડી હતી. ડાકટર રૂસતમજીના બંચાવમાં બે મુખ્ય બાબદો હતી. પેહલું એ કે તેવણ મુંબઈની પારસી ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટની સત્તાની હદથી બાહેર વસનાર હતા, અને બીજું એ કે તેવણની બાયડી કેળવણી તથા બીજી રીતે તેવણને લાયકની નહીં હતી. આ મુકદમો ૧૧ માસ સુધી લંબાયા પછી આજ દીને નામદાર જડજ મી૦ ટકરે તેનો ચુકાદો આપ્યો હતો. જેમાં તે નામદારે ડાકટર રૂસતમજીના પેહલા બંચાવને બાહલ રાખ્યો હતો કે આ ફરીઆદ મંડાઈ તે આગમજ તેવણ પોતાની પલટણ સાથે નીમચ રેહતા હતા, અને ત્યાંથી રજા લઈ ઈંગલાંડ જવા સારૂં મુંબઈમાં એક હાટલ મધે ૨૬ દીવસ સુધી આવી રહયા હતા. પણ એટલા દાહડા મુંબઈ મધે ઉપલી મતલબને માટે રેહડાંણ કાબાથી તેવણ કાંઈ મુંબઈના રેહવાસી ઠરતા નથી, અને તેથી કરીને મુંબઈની ચીફ માટરીમોનીઅલ કોરટની સત્તા તલે તેવણ આવી શકતા નથી. માટે આ મુકદમો તે નામદારે ઉરાડી નાખ્યો, પણ તેમ કરતાં ડાકટર રૂસતમજીના બંચાવની બીજી બાબદ ઉપર તે નામદારે સખ્ત ટીકા કીધા કે "મનશક્તિની ચાલાકીમાં અથવા નીતિ સંબંધી સુધરાઈમાં માટી બાઈડીઓ વચ્ચે ગમે એટલો તફાવત હોય તે કાંઈ લગન સંબંધી હકો અપાવવાને ના પાડવાનું અથવા લગનનાં સાટાંમાંથી ધણીને છુટો પાડવાનું કારણ ગણાય નહિં....... પરતીવાદીએ મુકદમા મધે પોતાનો જેવી પ્રકારનો બચાવ કીધો છે, તેથી વધારે હીનપણાભરેલો બંચાવ મનમાં ઉતરવો મુશકેલછે. એવો બંચાવ કરવામાં પરતીવાદીએ જે ચાલ ચલાવીછે તે બાબે મારી નાપસંદગી વધારે ખુલીરીતે બતાવવામાં હું મારી ફરજ સમજું છું. પરતીવાદી પોતાની ચહડતી કીસમની કેળવણીને નીતિ સંબંધી તથા ધારા સંબંધી ફરજોમાંથી નીકલી જવાનું કારણ ગણે તથા એક બાનતકસીરવાર ઓહરદારને બાહલ રાખવા અને ગુજરાંન ચલાવવાનું ના પાડવાને વાજબી વિચારે એ એકલપેતાપણાંનો દાખલો છે. અને અગરજો આવી નઠારી ચાલનું પરીણાંમ ઈંગલાંડ જઈ આવવાથી તથા યુરોપયન એલમ હાંસલ કરવાથી નીપજયું હોય તો પછે દેશી પ્રજાનાં ઘણા લોકો ઈંગલાંડની મુસાફરી જેવા કોઈવાર ખરાબ અસર પેદા કરનારા વગ તલે પોતાના દીકરાઓને વીલાએત મુકવાની આનાકાંની કરે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. આશા રાખવામાં આવેછે કે

આ પરતીવાદી જે ઇંગ્રેજી લશ્કરમાં આફીસરનું કમીશન ધરાવેછે, તે ખાંનગી જીંદગીના સંસારમાં ઘટતાં માન તથા ફરજ બાબે એવી રીતે તેને શુધીમાં આંણવાને કાંઇ ઉપાય થશે."[2]

તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર.

દસ્તુર જામાસપજી મીનોચેહરજી જામાસપઆશાનાએ આજ દીને કોટ મધે મરહુમ માણેકજી શેઠની વાડી મધે "નોરોજ" વિષે એક ભાષાણ કરી સંભળાવ્યું હતું.[2]

તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર.

શેઠ શોરાબજી રૂસતમજી બનશાએ આએ ચાલુ યજદ-જરદી ૧૨૩૮ નાં શાલથી ઇંગ્રેજીમાં "પારસી કાલેનડર" છપાવી પ્રગટ કરવા માડયું હતું.[3]

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

હાનરેબલ સર અલેકઝાંડર ગ્રાંટ, બારોનેટ કે જેણે છેલાં આઠ વર્ષમાં એલફીનસટન કાલેજના પ્રોફેસર તથા પ્રીનસીપાલ, મુંબઇની યુનીવરસીટીના વાઇસ-ચાનસેલર, તથા ડાએરેકટર ઑફ પબલીક ઇનસ્ટ્રકશનના ઓહદા ભોગવ્યા હતા તે પોતાને વતન બીજા મોટા ઓહદા પર જવાથી. આજ દીને તેને તેના શિષ્યો, કેળવણી ખાતાંના અમલદારો, તથા બીજા અતરેના આગેવાન ગ્રહસ્થોએ ફરાંમજી કાવશજી ઇનસટીટયુટમાં ચીફ-જસટીસ સર રીચરડ કાઉચનાં પ્રમુખપણાં હેઠલ એક માનપત્ર આપ્યું હતું, તથા તેની એક સરસ તસવીર ચીતરાવી કોઇ લાયક જગા પર મેલવાનો ઠેડાવ કીધો હતો. માનપત્રનો જવાબ આપતાં સર અલેકઝાંડર ગ્રાંટે આ ઇલાકાની કેળવણી સંબંધી એક સરસ વ્યાખ્યાંન કીધું, અને ધારાની કેળવણી બાબે ટીકા કરતાં શેઠ ફીરોજ-શાહ મેહરવાંનજી મેહતાનો દાખલો આપ્યો કે જેવણ સભાને દીનેજ એક કલાક અગાઉ ઇંગલાંડથી બારીસ્ટરની પદવી મેલવી અતરે આવી પુગા હતા, અને સભામાં પણ હાજર હતા, તેમને દીલસોજીથી મુબારકબાદી આપી તથા જે ધારાનાં વાતાવરણમાંથી એ ગ્રહસ્થ તાજો આવ્યોછે તે વાતાવરણ તેને ફલે અને તે ફતેહ પાંમે એવી ઉમેદ ચાહી હતી. વળી શેઠ કાવશજી જાંગીરજી રેડીમનીએ આ ઇલાકામાં કેળવણીના બાબમાં જે મોટી રકમોની મદદ આપી તે માટે તેમની તારીફ કરી હતી.[4]

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

મુંબઇની પારસી પંચાતનાં ફંડના તા૦ ૮ મી નવેમબર ૧૮૬૬ થી તે તા૦ ૨૭ મી અકટોબર ૧૮૬૭ સુધીના હીસાબની ચોપડી જામે જમશેદ છાપાખાંનાંમાંથી તરસ્ટીઓએ છપાવી પ્રગટ કીધી હતી. તેમાંથી જોવામાં આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૪૪૮૪૭॥॥૨॥ ઉપરાંત આએ આખાં વર્ષમાં પંચાતનાં ફંડ ખાતે રૂ૧૨૦૪૨૬॥॥૧૦ ની આવક થઇ હતી, અને ખરચ રૂ૫૬૬૮૫)૨૨॥ થયો હતો, જે બાદ કરતાં વર્ષની આખેરીએ તરસ્ટીઓના હસ્તકમાં પંચાતના હીસાબને લગતા રૂ૫૧૨૨૧૩॥૯ તથા જુદાં જુદાં પડાવેલાં ખાતાંઓના[5] રૂ૬૧૦૬૧૧૨૩ મલી કુલે રૂ૧૧૨૨૮૨૫)૭ બાકી હતા.

---

૧ બાંમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર ૧૮૬૮.

હાનરેબલ જસટીસ ટકરના આ વિચારો નિચે મુજબછે :

At the commencement of trial, I intimated my opinion that the last plea set up by the defendant was no defence to the action. That a disparity between husband and wife in intellectual ability or moral culture, however wide the difference might be, could form no ground for a refusal of conjugal rights or for releasing a husband from the obligations arising out of the contract of marriage.

A more discreditable defence than that which the defendant has set up on the merits it is difficult to conceive, and I feel it to be a duty to express in a marked manner my disapprobation of his conduct. That the defendant should consider a superior education to be a ground for escaping from his moral and legal obligations, and to be a justification of his refusing to receive or to support an unoffending wife, is a monstrous instance of self delusion: and if misconduct of this description is to be the resut of a visit to England, and of the acquisition of European learaing, it can hardly excite surprise that the elders among the native community are unwilling to expose their sons to influence which are shown to have a demoralizing effect in some cases. It is to be hoped that some means may be found to awaken this defendant, who holds the commission of an officer in the British army, to a sense of honour and duty in the private relations of life."

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૬૮.

૩ "The Parsee Calender and Directory for the year of Yezdijird 1238 (22nd September 1868 to 21st September 1869) compiled by, Sorabjee Rustomjee Bunshah. Bombay: Printed at the Education Society's Press. 1868."

એજ મુજબનાં પારસી કાલેનડર ઇંગ્રેજીમાં બીજે શાલ છપાને ૧૨૩૯ અને તિજે શાલ છપાને ૧૨૪૦ યજદજર-દીમાં શેઠ શોરાબજીએ દરતર આશકારા છાપાખાંનાં મધેથી પ્રગટ કીધાં હતાં, અને તે પછીથી એ કામ બંધ પડયું હતું.

૪ ટાઇમસ ઑફ ઇંડીઆ, ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૬૮.

૫ પંચાતનાં દફતરમાં આગલાં વર્ષોનાં ૨૯) ખાતાં ઉપરાંત આએ વર્ષમાં એક નવું ખાતું ઉમેરાયુંછે. તે એ કે મરહુમ શેઠ હોરમજજી કાવશજી ચીનતરીએ પોતાની હૈયાતીમાં પંચાતનાં ફંડમાં આપવા રૂ૨૦૦૦૦) ની રકમ એલાહેદી કાઢેલી હતી તે રકમની સરકારી નોટ લઇ તેવણનાં વીધવા બાઇ મોટીબાઇએ તા૦ ૨૦ મી આગશટ ૧૮૬૭ ને દીને તે પંચાતનાં ફંડના તરસ્ટીઓના સ્વાધીનમાં આપી તેનું મરનારનાં નામનું જુદું ખાતું પડાવી તેનું વ્યાજ પંચાતના શેહનશાહી બાહંબારોનાં, આંધલા પાંગલા જરથોસ્તીઓનાં, રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં, તથા મુકતાદને તાંકણે દેશાવરો ખાતેના ગરીબ જરથોસ્તીઓને વેંહચી આપવાનાં ફંડોમાં વાપડવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

એ ઉપરાંત મરહુમ શેઠ શોરાબજી માણેકજી રૂસતમ

તા૦ ૧ લી અક્ટોબર.

મસકતના મુંબઈના કૉનસલ જનરલ હાજી મહમદ નખાખાંન યુરોપની મુસાફરીએ જવાથી તેમની ગેરહાજરીમાં અતરેનાં મસકતના કૉનસલ તરીકે શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજીની નેમણુક નામદાર સરકારે બાહલ રાખી હતી.

શેઠ શાપુરજી જામાસપજી ભાવનગરીને મુંબઈનાં કસટમ ખાતાંમાં એક એક્ષટરા આસીસટંટ કમીશનર તરીકે નામદાર સરકારે નેમ્યા હતા.[1]

તા૦ ૬ થી અક્ટોબર.

પુણાં મધે આજ દીને મુંબઈના નામદાર ગવરનર સર સેમોર ફીટઝજરાલડ દખણ તથા ગુજરાતના રાજા રજવાડા અને સરદારોની એક દરબાર પુણાં એનજીનીઅરીંગ કાલેજવાલાં મકાનમાં ભરી હતી. આ વેળાએ અરસ પરસ નજરાંણાં તથા એરઆશીઅત થયા પછી નામદાર ગવરનરે સરદાર ખાંનબાહદુર દસ્તુર નશરવાંનજી જામાસપજી જામાસપ આશાનાને નામદાર સરકાર તરફથી એક સોનાંનો ચાંદ ભેટ આપ્યો, અને તેમ કરતાં બોલ્યા કે—"આએ ચાંદ તમોને ભેટ આપતાં મને ઘણી ખુશી ઉપજેછે, તે એટલામાટે કે હરેક ધરમના ઉપાધીઆઓની ફરજ જે રાજ તરફ વફાદારી તથા શુભ સુચનાનીછે તે તમોએ ઘણીજ વાજબી રીતે ૧૮૫૭ તથા ૧૮૫૮ ના ખુતખાર બનાવામો અદા કીધીછે, એટલુંજ નહી પણ તમારા જાતીભાવોને તમોએ તેમ કરવાને જાણે એક શબક આપેઓછે. હું વધારે ખુશી એ વાસતે છેઉં કે તમોને સરકારે મરતબો બખશીઓછે, તે ચો તરફથી પશંદ થાએલો તથા વાજબી ગણાએઓછે. હું આશા રાખુંચ કે આએ ચાંદ તમો તનદરૂશતી સાથે ઘણું શુધી વાપરો કે જેહને તમો પુરા લાએક છેવો. ખુદા કરેને તમારી જીંદગી લાંબી થાએ." એ પછી કોલાપુરના માહરાજાએ એક માનપત્ર વાંચ્યું, જેનો નામદાર ગવરનરે એક સુબાખીત ભાષણ કરી ઉપકાર માન્યા બાદ દરબાર બરખાસ્ત થાઈ હતી.[2]

ફરાંમનાં પુનને સારૂં તેવણની પુંજી મધેથી કાઢેલાં ધર્મ ખાતાંને હીસાબે તેનાં તરસ્ટીઓ શેઠો શોરાબજી અને નશરવાંનજી ડોશાભાઈ રૂસ્તમફરાંમના તથા અરદેસર કાવશજી રૂસ્તમ ફરાંમનાએ તા૦ ૩૦ મી આગસટ ૧૮૬૭ ને દીને રૂ૨૦૦૦) ની સરકારી નોટ આપી તેનું વ્યાજ આંધલા પાંગલા જરથોસ્તીઓનાં તથા મુકતાદને તાંકણે દેશાવરો ખાતેના ગરીબ જરથોસ્તીઓને વેંહચી આપવાનાં ફંડોમાં વાપડવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો. વળી શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ ગાંધીએ પોતાનાં બેહન બાઈ દીનબાઈ તે મરહુમ શેઠ અરદેસર ખરશેદજી ગાંધીનાં વીધવા તથા મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ જીવાજી ગાંધીનાં બેટીનાં પુનને માટે તા૦ ૨ જી આપરેલ ૧૮૬૭ ને દીને રૂ૩૦૦૦) ની સરકારી નોટ આપી તે મધેની રૂ૨૦૦૦) નીનું વ્યાજ મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈવાળી જંદ પેહલવી મદરેસાના ખરચમાં તથા રૂ૧૦૦૦) નીનું વ્યાજ કુલે જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડમાં વાપડવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

એજ મુજબ કુલે જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડમાં આએ વર્ષ નીચે મુજબ રૂ૭૫૦૦) ની નોટો તેનું વ્યાજ વાપડવાને ભેટ આવી હતી:—શેઠ નશરવાંનજી કાવશજી વાછાગાંધીએ તા૦ ૧૬ મી નવેમબર ૧૮૬૬ ને દીને રૂ૨૦૦૦) ની નોટ પોતાના બપાવા મરહુમ શેઠ રૂસતમજી શોરાબજી વાછાગાંધીનાં પુનને સારૂં. શેઠ ધનજીભાઈ બેહરાંમજી રાંણાએ તા૦ ૪ થી મેએ ૧૮૬૭ ને દીને રૂ૧૦૦૦) ની નોટ પોતાનાં વહુ મરહુમ બાઈ માણેકબાઈ તે શેઠ અરદેસર ધનજીભાઈ રાંણાનાં ધણીઆંની તથા મરહુમ શેઠ માણેકજી દાદાભાઈ શાએરનાં બેટીનાં પુનને સારૂં. આ૦ પાલણજી રતનજી દાદાચાંનજીએ તા૦ ૧૧ મી જુન ૧૮૬૭ ને દીને રૂ૫૦૦) ની નોટ પોતાના બાવા મરહુમ આ૦ રતનજી બરજોરજી દાદાચાંનજીનાં પુનને સારૂં. શેઠ પેશતનજી હોરમજજી કામાજીએ પોતાનાં માતાજી બાઈ રતનબાઈ તે મરહુમ શેઠ હોરમજજી મનચેરજી કામાજીનાં વીધવાની તરફથી તા૦ ૨૭ મી જુલાઈ ૧૮૬૭ ને દીને રૂ૨૦૦૦) ની નોટ તેમનાં વહુ મરહુમ બઈ મનાંબાઈ તે શેઠ ડોશાભાઈ હોરમજજી કામાજીનાં ધણીઆંનીનાં પુનને સારૂં. શેઠ હોરમજજી જાંગીરજી દાદીશેઠે તા૦ ૯ મી અકટોબર ૧૮૬૭ ને દીને રૂ૨૦૦૦) ની નોટ પોતાના ભાઈ મરહુમ શેઠ શોરાબજી જાંગીરજી દાદીશેઠનાં પુનને સારૂં રૂ૧૦૦૦) ની પોતે તથા રૂ૧૦૦૦) ની મરનારની પુંજી મધેથી આપી હતી.

એ ઊપરાંત શેઠ જમશેદજી દોરાબજી નાએગાંમવાલા તથા સુમાલી આગના બીજા જરથોસ્તીઓએ સુમાલી, મોરા, તથા ડાંમકાનાં જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં કારણસર ત્યાંના જરથોસ્તીઓએ ઊભાં કરેલાં ફંડની રૂ[illegible]) ની નોટ તા૦ ૧૪ મી જાનેવારી ૧૮૬૭ ને દીને અતરે પંચાતના તરસ્ટીઓ ઊપર મોકલી તથા આગલ સુમાલીનાં નશાશાલાર ૨) ને મુસારો આપવાનાં ફંડની રૂ૨૫૦૦) ની નોટ જે શ્રી સુરતનાં ધર્મનાં ફંડખાતાંમાં હતી તેનો હવાલો આપી એ રૂ૯૫૦૦) ની નોટનાં વ્યાજમાંથી તથા તેમ કરતાં જો ઘટે તો કુલે જરથોસ્તી રવાંનોને અવલમંજલ પોંહચાડવાનાં ફંડમાંથી ઊમેરી બે નશાશાલાર સુરતવાલા માનેજરોની મારફતે મુસારો આપીને સુમાલી મધે રાખવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

૧ બોમ્બે ગવરમેંટ ગેઝેટ, તા૦ ૧ લી અકટોબર ૧૮૬૮.

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૯ મી અકટોબર ૧૮૬૮.

દસ્તુર નશરવાંનજીને ભેટ આપેલા આ ચાંદ ઊપર નીચલો લેખ કોતરવામાં આવ્યોછે:

Presented
by the
Bombay Government
to
KHAN BAHADOOR DUSTOOR
NUSHERWANJEE JAMASPJEE
For
Distinguished Loyalty
and
Good services
in 1857–58.

તા૦ ૧૧ મી અકટોબર.

એ૦ શેહરીઆરજી દાદાભાઇ ભરૂચાએ ભરૂચ મધે કોટની પંચાએતની વાડીમાં "ખોદાતાલાની હસ્તી અને આપણ બંદાઓએ તેની બંદગી કેમ કરવી જોઇએ" એ બાબદ ઉપર જરથોસ્તીઓની એક મોટી મીજલસ હજુર એક વાએજ કરી સંભલાવી હતી. સરનશીનની ખુરસીએ ભરૂચના દસ્તુર શોરાબજી પેશોતનજી કામદીનજી બીરાજ્યા હતા, જેમનો તથા વાએજ કર્તાનો ઉપકાર ત્યાંના પોસ્ટ માસ્ટર શેઠ ફરદુનજી રૂસતમજી દસ્તુર કામદીનનાએ એક ભાષણ કરી માનયો હતો.[2]

તા૦ ૧૩ મી અકટોબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧ (શે૦) ૧૨૩૮ યજદેજરદી.

મુંબઇ મધે ગીરગાંમના રસ્તા ઉપર મરહુમ શેઠ એદલજી ફરાંમજી આલબલેસની પુંજી મધેથી તેમના સાહેબજાદાઓએ જરથોસ્તીઓને સરઅવસરે વાપડવાનું એક મકાંન બંધાવી તેને ખોલ્લું મુકવાની ક્રીઆ આજ દીને કરવામાં આવી હતી. આ વેળાએ જરથોસ્તીઓની એક મોટી મીજલસ ત્યાં ભરાઇ હતી, જેની હજુરમાં જશનની ક્રીઆ થવા બાદ શેઠો માણેકજી, ધનજીભાઈ, બહમનજી દાદાભાઈ, અને હોરમજજી એદલજી આલબલેસની તરફથી એક અંજુમન પત્ર વાંચવામાં આવ્યો હતો, જેમાં જણાવ્યું હતું કે તેમના બાવા મરહુમ શેઠ એદલજી ફરાંમજી આલબલેસનાં વસીહતનામાંની ૯ મી કલમ પ્રમાણે તેમની પુંજીમાંથી રૂ૧૦૦૦૦૦) ખરચીને ધર્મનું કામ કરવાને ફરમાવ્યું હતું તે મુજબ આએ મકાંન તે મધેથી બંધાવ્યુંછે. એ મકાનને માટેની જગા રૂ૫૫૦૦૦) ની કીમતે વેચાતી લઇ તે ઉપર બે જુદા જુદા ઓટલાઓ શેઠ હીરજીભાઇ રતનજી મીસતરી હસતક બંધાવ્યાછે અને તે મધે ઘટતો સરસામાન તથા વાસણકુસન વગેરે મુકાવી આજથી એ મકાંન સર્વે જરથોસ્તીઓને વાપડવાને ખોલ્લું મુક્યુંછે. એના ઉપર સર્વે લાગત રૂ૧૩૫૦૦૦) ની થાઇછે, અને એની મરામત તથા ચાલુ ખરચને માટે રૂ૧૫૦૦૦) ની સરકારી ૫) ટકાનાં વ્યાજની નોટ એલાહેદી કાઢી તેનું તરસ્ટડીડ કરાવવામાં આવશે. એ પછી આશીરવાદ થઈ સર્વે મીજલસ બરખાસત થાઈ હતી.[2]

તા૦ ૧૭ મી અકટોબર.

રોજ ૨૬ માહ ૧ (શે૦) ૧૨૩૮ યજદેજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઈ રૂપાંબાઈ તે મરહુમ શેઠ ખરશેદજી મોટાભાઈ ડાટીવાલાનાં વીધવા તથા મરહુમ શેઠ કાઉસજી નશરવાંનજી કોહલાનાં બેટીનાં ઉઠમણાંમાં તેમની પોતાની પુંજીમાંથી તથા સગાઓએ મલી [illegible]૦૦) ધર્મખાતાંઓમાં આપ્યા હતા.[3]

તા૦ ૨૦ મી અકટોબર.

મુંબઇ મધે હાલમાં કાલેરાનો રોગ વધારે ફેલાવાથી અતરેની શેઠો ડાયાભાઈ મેહરવાંનજી વાડીઆની કુંપનીએ હેલ્થ આફીસર ડાકટર હયુલેટ ઉપર "ડેવીસ પેનકીલર" ની ૧૪૪) સીસી કાલેરાના ગરીબ દરદીઓને મુફત આપવા માટે ભેટ મોકલી હતી.[4]

---

૧ શરત ગોફતાર, તા૦ ૧૮ મી અકટોબર ૧૮૬૮.

૨ જામે જમશેદ, તા૦ ૧૪–૧૫ મી અકટોબર ૧૮૬૮.

એ મકાનના વચલા ભાગમાં નીચે મુજબ તખતી મારેલીછે:

"શ્રી પાખ દાદાર હોરમજદની મદદ હોજો

"આએ મુકાંમ બેહેશતનશીન મરહુમ એદલજી ફરાં-
"મજી ફરાંજીની નઇઅતે એનાંની ઇઆદગારીને કીજે
"એનાંની પુંજી મધેથી શરવે જરથોશતીઓને શરઅવશરે
"વાપેરવાને શારૂં એનાંના દીકરાઓએ બંનધાવીઊંછે.
"રોજ ૨૨ મો માહ ૧ લો શેહેનશાઇ માહ ૨ જો કદમી
"શને ૧૨૩૮ ઇઅજદેજરદી, તા૦ ૧૩ મી અકટોબર શને
"૧૮૬૮ અંગરેજી, શવંત ૧૯૨૪ નાં આશો વદ ૧૨ ને
"વાર ભોમમે."

ઉપલા અંજુમન પત્રમાં જણાવ્યા મુજબનાં એ મકાંનની મરામત તથા ચાલુ ખરચને માટેના એલાહેદા કાઢેલા રૂ૧૫૦૦૦) નું કાએદાસરનું એક તરસ્ટ ડીડ તા૦ ૧૨ મી જુન ૧૮૬૯ ને દીને હાઇ કોરટના સોલીશીટર શેઠ પેશતનજી દીનશાહની મારફતે કરાવી તેના તરસ્ટીઓ તરીકે એ પાંચે ભાઇઓ તથા એમના પિત્રાઇ શેઠ કાવશજી બેજનજી આલબલેસ ઠરયા હતા. એ પછી ઉપલી રૂ૧૫૦૦૦) ની રકમમાં ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૨ માં શેઠ દાદાભાઇ એદલજી આલબલેસ બેહશતનશીન થયા ત્યારે તેમની પુંજીમાંથી તેમનાં વશીહત મુજબ રૂ૧૦૦૦૦), ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૩ માં શેઠ બહમનજી એદલજી આલબલેસ બેહશતનશીન થયા ત્યારે તેમની પુંજીમાંથી તેમનાં વશીહત મુજબ રૂ૧૦૦૦૦), અને ઇ૦ સ૦ ૧૮૯૩ માં શેઠ માણેકજી એદલજી આલબલેસ બેહશતનશીન થયા ત્યારે તેમની પુંજીમાંથી તેમનાં વશીહત મુજબ રૂ૧૦૦૦૦) એ ફંડ મધે ઉમેરવામાં આવ્યા હતા, અને હાલ તે રૂ૪૫૦૦૦) નું છે. એ મકાન મધે બંધે દરવાજા આગલના પરણનાર છોકરા તથા છોકરીને ઉતારાના બંગલાઓ તથા કંપાઉંડ મધે ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૯ માં રૂ૭૫૦૦૦) ને ખરચે મોટો ફેરફાર કરાવી તે કુશાદે કરવામાં આવ્યાછે.

એ મકાંન જરથોસ્તીઓને શેઆદી રામશની વગેરેને માટે ઘણું કામનું અને કુશાદે તથા તેનો ઉપયોગ ઘણોખરો દરરોજનો થાઇ પડવાથી અતરેના જરથોસ્તીઓમાં મરહુમ શેઠ એદલજી ફરાંમજી આલબલેસ તરફ માનની લાગણી ઉશ્કેરાઇ, અને તે તકનો લાભ લઇ ખાંનબાહદુર મનચેરજી કાવશજી મરજબાંન, સી. આઇ. ઇ. એ જરથોસ્તીઓ વચ્ચે નાની નાની રકમનાં ઉઘરાંણાંથી રૂ૪૨૫૧) એકઠા કરી તેમણનું એક બસ્ટ અથવા અર્ધ બાવલું તૈયાર કરાવી તે તા૦ ૨૧ મી મારચ ૧૮૯૪ ને દીને એ મકાંનના કંપાઉંડમાં ખોલ્લું મુક્યુંછે.

૩ જામે જમશેદ, તા૦ ૩૦ મી અકટોબર ૧૮૬૮.

૪ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૬૮.

એક અલતેમાસ.

પારસી પ્રકાશનું આ બીજું દફતર પણ પેહલાંની માફકજ છુટા છુટા ભાગોમાં બાહેર પાડવામાં આવશે. તેટલામાટે એના બીજા ભાગોમાં દાખલ કરવા માટે હિંદુસ્થાનનાં દરેક ઠેકાણાંઓમાં થઈ ગએલા જાણીતા પારસીઓની તથા તેઓ તરફથી થએલાં હરકોઈબી સખાવતનાં કામોની, તેમનાં બંધાવેલાં દરેક જાહેર મકાનો, દોખમા, દરેમેહર, ધર્મશાલા, દવાખાનાં, નિશાલો, વગેરેના દાહડા વારની નોંધ નીચે સહી કરનાર સર્વે ઠેકાણેના જરથોસ્તીઓ પાસેથી [illegible] માગેછે; અલબત્ત કરી આ છેલ્લાં અરધી સદીમાં હિંદુસ્થાનનાં દરેક ઠેકાણાંમાં જ્યાંજ્યાં પારસીઓની વસ્તી થઈછે ત્યાં તેમનાં ધર્મનાં મકાનો બાંધવામાં આવ્યાંછે, માટે તે મકાનોના દાહડા વાર તથા તે પર મારેલી તખતીઓની નકલ મોકલવાને કુલે દેશાવરોના જરથોસ્તીઓને ખસુસન અલતેમાસ કરવામાં આવેછે; અને નીચે સહી કરનારને પુરતી ખાતરજમેથી આશાછે કે તે આવા સંગ્રહમાં નોંધાવવાને તેના જાતભાઈઓ બેદરકારી બતાવશે નહિ.

આ પુસ્તકના સઘળા ભાગો તૈયાર થયા પછી તેમાં આવેલી બાબદો તથા નામોનું તફસીલવાર સાંકળીયું પેહલાં દફતરની માફકજ આપવામાં આવશે. વળી એ પુસ્તકને પણ એક સુંદર વાલમમાં સાચવી રાખવાને બની આવે માટે પેહલા દફતરની માફકજ તેનાં પણ ઈંગલાંડથી મજબુત અને [illegible] મંગાવવાની. તથા તે રાસ્તી કીમતે એનાં ગ્રાહકોને પુરાં પાડવાની ગોઠવણ કીધી છે. તેટલા માટે આખું પુસ્તક પુરૂં થાય ત્યાં સુધી તેના દરેક ભાગ જાળવી રાખવાને, તથા કોઈબી ભાગ ખુટે નહિ એ સાચવવાને સુચના કર્યામાં આવેછે.

☞ **આ પુસ્તક** જે સાહેબોને જોઈએ તેઓએ કોટમાં દફતર આશકારા છાપખાનાંમાંથી અથવા નીચે સહી કરનારની પોતાની પાસેથી મંગાવી લેવું. દરેક ભાગની કીમત **રૂ૧)** તથા પોસ્ટેજના ૦ા=

પેહલાં દફતરની પાક આખાં રેસમી [illegible] પુઠાંની **બાંધેલી નકલ રૂ૧૨)** તથા તેના પેહલા સિવાય દરેક છુટા ભાગની નકલ રૂ૧) ની કીમતે ઉપલાજ ઠેકાણેથી મલશે.

પેહલા દફતરના થોડાંક સેટની [illegible] પુઠાં બાકી રહેલાંછે, માટે જે સાહેબોને પેહલું દફતર બંધાવવું હોય તેઓએ પોતાની પાસેનાં છુટા ભાગો ઉપલાં ઠેકાણે વિગર મોકલી આપવા, જે તેના [illegible] ની કીમતમાં બાંધી આપવામાં આવશે.

બા૦ બેહમનજી બેહરામજી પટેલ.

નં૦ ૨૪, કાવસજી પટેલ સીટ, કોટ, મુંબાઈ.